

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. ЛАЗАРЯНА

В. В. БОБИЛЬ

Облік у банках

РЕКОМЕНДОВАНО МІНІСТЕРСТВОМ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЯК НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

ВИДАВНИЦТВО
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. ЛАЗАРЯНА
2011

ББК 65.262.1

Б 33

УДК 336.71

Рецензенти:

д-р економ. наук, проф. *Н. І. Верхоглядова* (ПДАБА)

д-р економ. наук, проф. *П. М. Макаренко* (ДДАУ)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(гриф № 1/11-174 від 12.01.11)

Бобиль В. В.

Б 33 Облік у банках [Текст]: навчальний посібник / В. В. Бобиль. – Д.: Вид-во
Дніпропетр. нац. ун-ту залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2011. – 262 с.
ISBN

Розкриваються теоретичні та практичні основи бухгалтерського обліку у банках. Висвітлюються предмет, принципи, методи та методичні прийоми обліку, технології відображення на бухгалтерських рахунках господарських операцій кредитних установ. Посібник устаткований завданнями для самостійної роботи – тестами, задачами, питаннями для самоконтролю, які допоможуть студентам сформувати необхідні практичні навички.

Структура посібника відповідає навчальній програмі дисципліни «Облік у банках», яка є нормативною для студентів економічних спеціальностей.

Розраховано на студентів та аспірантів, викладачів, бухгалтерів – практиків, економістів, менеджерів кредитних установ.

ББК 65.262.1

© Бобиль В. В., укладання, 2011

© Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту залізн.
трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2011

ISBN

ПЕРЕДМОВА

Бухгалтерський облік як важлива складова інформаційної системи банку забезпечує значну частину загального обсягу економічної інформації. Тому сучасні фінансисти та економісти для того, щоб кваліфіковано оцінити фінансовий стан банку, перспективи його розвитку та приймати обґрунтовані фінансові, економічні й управлінські рішення, повинні знати принципи організації і форми ведення бухгалтерського обліку, порядок обліку господарських процесів, формування бухгалтерської звітності тощо.

Бухгалтерський облік банків суттєво відрізняється від обліку виробничих і торгових організацій, підприємств малого бізнесу, бюджетних установ та інших суб'єктів господарської діяльності. Ця відмінність зумовлена самою специфікою діяльності банків: з одного боку, вони залучають тимчасово вільні грошові кошти фізичних і юридичних осіб, а з другого – задовольняють як власні потреби, так і потреби своїх клієнтів.

Тематичний план навчального посібника відповідає нормативній освітньо-професійній програмі підготовки бакалаврів за напрямом «Облік і аудит» з дисципліни «Облік у банках» і включає 12 розділів (тем): «Загальні основи і принципи бухгалтерського обліку в банках», «Облік капіталу», «Облік доходів і витрат», «Облік касових операцій», «Облік розрахункових операцій», «Облік операцій з кредитування», «Облік депозитних операцій», «Облік операцій з цінними паперами», «Облік операцій в іноземній валюті», «Облік операцій з основними засобами», «Облік операцій з нематеріальними активами», «Облік операцій з лізингу».

У посібнику наведена кореспонденція рахунків, які відображають головні господарські операції за вищевказаними темами.

Крім теоретичного матеріалу, посібник містить практичні завдання для самостійної роботи студентів: контрольні запитання, тести, задачі, глосарій термінів, що є актуальним у зв'язку зі збільшенням обсягу навчальних годин, відведених на самостійну роботу студентів.

Курс «Облік у банках» викладається студентам економічного факультету після засвоєння матеріалу таких дисциплін, як «Теорія бухгалтерського обліку», «Фінансовий облік» та «Управлінський облік». З цієї причини у посібнику не розглядаються загальні питання організації бухгалтерського обліку і не пояснюється значення окремих бухгалтерських термінів.

Посібник підготовлено з використанням значної кількості літературних джерел і нормативних документів. У посібнику враховані всі зміни в обліку станом на початок 2010 р.

Автор висловлює подяку рецензентам **Верхоглядівій Н. І.**, **Макаренку П. М.** за цінні зауваження і поради, а також **Кошевому М. М.** за надання консультаційної допомоги.

РОЗДІЛ I

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ І ПРИНЦИПИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В БАНКАХ

У розділі розглядаються види, методи та принципи бухгалтерського обліку і фінансової звітності. Дається характеристика плану рахунків банку, первинних документів, реєстрів синтетичного та аналітичного обліку. Досліджується облікова політика та операційна діяльність банку.

1.1. Сутність і види господарського обліку

Основою ефективного функціонування будь-якого суб'єкта господарювання є наявність достовірної інформації про майно, фінансовий стан, результати діяльності як самого підприємства чи установи, так і його партнерів. Таку інформацію надає облік, який відображає всі господарські та фінансові процеси на підприємстві. В основу господарського обліку покладено інформаційну, контрольну та аналітичну функції. Організація обліку здійснюється відповідно до вимог внутрішніх і зовнішніх користувачів облікової інформації.

В економічній літературі найпоширенішою є класифікація господарського обліку залежно від призначення облікової інформації, складу об'єктів обліку і способу отримання даних. За вказаними ознаками розрізняють оперативний, статистичний та бухгалтерський облік. Усі три види обліку тісно пов'язані між собою.

Оперативний облік ведуть безпосередньо під час здійснення операції. Він забезпечує реєстрацію господарських і фінансових операцій установи. Цей вид обліку служить для поточного спостереження за окремими операціями та оперативного управління. У банківсь-

ких установах, наприклад, оперативно обліковують зміни залишків за поточними рахунками клієнтів із надходженням коштів і оплатою документів протягом операційного дня. Якщо в установі банку процес ведення обліку автоматизовано, то оперативний облік базується на програмному забезпеченні автоматизованого збору, обробки та накопичення даних, необхідних різним користувачам облікової інформації для винесення управлінських рішень.

Статистичний облік – це система вивчення та узагальнення масових явищ, що характеризують закономірності й тенденції в розвитку господарства, їх реєстрації та контролю за ними. Дані статистичного обліку служать для аналізу та прогнозування. При цьому для вивчення досліджуваних об'єктів застосовують спеціальні засоби: спостереження, групування, середні та відносні числа, індекси, динамічні ряди тощо.

Бухгалтерський облік – це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передання інформації про діяльність підприємства зовнішнім і внутрішнім користувачам.

На відміну від інших видів обліку він передбачає:

- безперервне, суцільне й послідовне відображення господарських і фінансових операцій;
- документування всіх процесів;
- узагальнення даних у грошовому вираженні;
- використання методу подвійного запису;
- використання специфічних способів і засобів (оцінка, інвентаризація, рахунки, подвійний запис, баланс тощо).

Мета бухгалтерського обліку – забезпечити користувачів обліковою інформацією для винесення управлінських рішень.

1.2. Характеристика окремих видів бухгалтерського обліку у банках

Бухгалтерський (фінансовий) облік в банках України – це складова системи обліку, що включає сукупність правил, методик та процедур обліку для виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передавання інформації про операції бан-

ку зовнішнім користувачам, а також внутрішнім користувачам для прийняття управлінських рішень.

Бухгалтерський облік банку включає:

- облік операцій за відповідними рахунками на підставі автоматизованих та ручних проводок;
- складання агрегованих та детальних звітів.

Методологічно та організаційно бухгалтерський облік у банках переділяється на фінансовий, управлінський і податковий. Кожен із зазначених видів обліку має властиві йому мету, призначення, коло користувачів облікової інформації та відіграє свою роль в управлінні установою (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика видів обліку

Ознака	Податковий облік	Фінансовий облік	Управлінський облік
Мета обліку	Податки та своєчасність їх сплати	Фінансовий стан підприємства та результати його діяльності	Діяльність структурних підрозділів (сегментів та центрів)
Головні споживачі	Податкові органи	Менеджери і зовнішні споживачі	Менеджери різних рівнів
Обмеження	Закони	Нормативні документи Національного банку України	Жодних обмежень
Мета обліку	Податки та своєчасність їх сплати	Фінансовий стан підприємства та результати його діяльності	Діяльність структурних підрозділів (сегментів та центрів)
Об'єкт аналізу	Господарська одиниця в цілому	Господарська одиниця в цілому	Структурні підрозділи
Періодичність складання звітів	Регулярно; як правило; квартальний інтервал наростаючим підсумком	Регулярно; як правило; річний інтервал	Змінний інтервал; оперативна інформація
Спрямованість	Ретроспективна оцінка	Ретроспективна оцінка	Прогнозування

Ознака	Податковий облік	Фінансовий облік	Управлінський облік
Відкритість даних	Більшість даних доступна податковим органам	Більшість даних доступна всім	Комерційна таємниця

Фінансовий облік забезпечує своєчасне й повне відображення всіх операцій банку та надання користувачам інформації про стан активів і зобов'язань, власний капітал, результати фінансової діяльності та їх зміни. На основі даних фінансового обліку складається фінансова звітність. Зміни у фінансовому обліку не впливають на податковий облік.

Управлінський облік ведеться банком для забезпечення внутрішніх потреб в інформації, виходячи зі специфіки та особливостей діяльності й структури управління. Банки самостійно обирають метод обліку витрат та калькулювання собівартості банківських продуктів, визначають зміст внутрішньої звітності, а також строки її подання на різні рівні управління. Організація управлінського обліку має забезпечувати перевірку ідентичності інформації і розрахунків, здійснених на основі фінансового обліку.

Податковий облік ведеться з метою накопичення даних про валові доходи та валові витрати відповідно до законодавства України і використовується для складання податкової звітності.

1.3. Організація бухгалтерського обліку у банках України

Бухгалтерський облік ведеться безперервно з часу реєстрації банку до його ліквідації із застосуванням комп'ютерних засобів, за допомогою яких в автоматизованому режимі здійснюється збирання, передавання, систематизація та оброблення інформації.

Банки самостійно обирають систему та підсистеми бухгалтерського обліку виходячи з потреб управління банком, обсягу банківських операцій і кількості працюючих. Будь-яка система обліку повинна забезпечити:

- дотримання принципів бухгалтерського обліку;

- єдину методологічну основу;
- взаємозв'язок даних синтетичного і аналітичного обліку;
- хронологічне та систематичне відображення всіх операцій банку в регістрах бухгалтерського обліку на підставі первинних документів;
- накопичення і систематизацію даних обліку в розрізі показників, необхідних для управління банком, а також складання звітності.

Всі працівники, які виконують операції з бухгалтерського обліку, з питань ведення бухгалтерського обліку підпорядковуються головному бухгалтеру банку.

На саму службу бухгалтерського обліку покладається виконання таких функцій:

- централізоване встановлення та підтримка єдиних правил бухгалтерського обліку для банківських операцій і розроблення правил для нових операцій, що плануються на підставі нормативно-правових актів Національного банку України;
- ведення реєстрів бухгалтерського обліку;
- ведення та підтримка внутрішнього плану рахунків (план аналітичних рахунків), складеного на підставі Плану рахунків бухгалтерського обліку;
- своєчасна підготовка, перевірка і надання фінансової звітності;
- встановлення централізованого бухгалтерського контролю за застосуванням правил облікової політики в різних підрозділах банку та достовірністю фінансової звітності.

Головний бухгалтер має право вимагати від структурних підрозділів банку забезпечення правильної організації бухгалтерського обліку і контролю, подання необхідних документів щодо оформлення операцій, дотримання встановленого порядку прийняття, оприбуткування, зберігання і витрачання грошових коштів, товарно-матеріальних та інших цінностей, а також має право вимагати від будь-якого підрозділу банку надання пояснень, а за потреби й безпосередньо втручатися в його робочі процедури, якщо отримані дані викликають сумнів.

1.4. Методи бухгалтерського обліку

Сукупність способів і прийомів, які дозволяють одержати всеосяжну характеристику діяльності підприємства (банку), являє собою

метод бухгалтерського обліку, основними елементами якого є документація, інвентаризація, система рахунків, подвійний бухгалтерський запис, баланс і звітність, контроль (див. рис.1.1.).

Документація операцій визначає, що всі чинені операції оформляються у вигляді документів, які служать підставою для наступних облікових записів. За допомогою документів забезпечується вірогідність обліку, проводиться контроль і аналіз операцій.

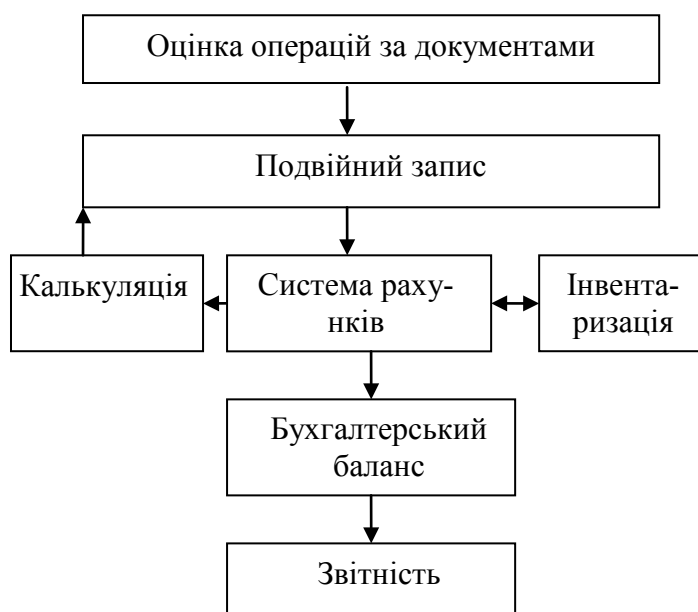

Рис. 1.1. Послідовність застосування елементів методу бухгалтерського обліку

Інвентаризація являє собою спосіб перевірки вірогідності облікових даних, усунення помилок і неточностей в обліку. Вона полягає в періодичному перерахуванні наявних коштів у касі банку, товарно-матеріальних цінностей на складах, суцільному переписі основних коштів банку й у наступному звіренні фактичних даних з даними бухгалтерського обліку. Інвентаризація проводиться за планом через певний період часу або в позачерговому порядку, якщо відбулася не передбачена подія, наприклад, розкрадання або зміна матеріально – відповідальної особи.

Балансовий рахунок є елементом угруповання господарських операцій. Балансові рахунки підрозділяються на активні й пасивні. На активних рахунках відображаються активи банку.

Активи – це ресурси, котрі контролюються банком як наслідок минулих подій і в майбутньому принесуть економічну вигоду, яка за-

безпечить приплив грошових коштів до банку. Майбутню економічну вигоду, що її втілено в активі, можна отримати:

- використанням активу для надання послуг;
- обміном одного активу на інший;
- використанням активу для погашення зобов'язань;
- розподілом активу між власниками.

На пасивних рахунках відображаються пасиви банку, а саме: суми внесків клієнтів банку на поточних і депозитних рахунках, отримані від інших банків кредити, несплачені податки, не виплачена зарплата співробітникам, зобов'язання перед кредиторами за отриманий товар тощо. Особливим видом пасиву є капітал: статутний капітал, резерви, нерозподілений прибуток тощо.

Кожний рахунок – активний і пасивний – має дві частини: дебетову і кредитову. У дебет активного рахунку записують суми, котрі надходять на рахунок; у кредит активного рахунку – суми, що списуються з рахунку. У пасивному рахунку збільшення зобов'язань відображається в кредиті, а їх зменшення – у дебеті рахунку. Сума залишків коштів (сальдо) на всіх активних рахунках у будь-який момент повинна рівнятися сумі залишків на всіх пасивних рахунках. Таку умову можна записати у вигляді рівняння бухгалтерського балансу:

$$\text{Активи} = \text{Пасиви} = \text{Зобов'язання} + \text{Капітал}.$$

Дотримання цієї рівності забезпечується особливим способом реєстрації господарських операцій – подвійним бухгалтерським записом. Суть подвійного запису полягає в тому, що будь-яка господарська операція відображається одночасно на двох рахунках; при цьому один рахунок дебетують, а інший рахунок кредитують на ту саму суму. Економічно подвійний запис відображає взаємодію господарських коштів і джерел їх утворення при здійсненні господарських операцій, а математично – підтримка рівності активів і пасивів, тобто збереження балансу.

Зв'язок між рахунками при відображенні господарських операцій за допомогою подвійного запису називають кореспонденцією рахунків, а самі такі рахунки – кореспондуючими.

Сукупність проведення за певний період формує бухгалтерський баланс – угруповання рахунків за їх економічним змістом на певну дату.

У класичному виді баланс представляє таблицю, у якій окремо для активних і пасивних рахунків показані залишки на початок періоду,

обороту на рахунках по дебету й кредиту, залишки на рахунках на кінець періоду. За даними балансу одержують відомості, необхідні для аналізу господарської діяльності й контролю стану грошових і матеріальних коштів. За допомогою цих методів бухгалтерського обліку виявляють невикористані ресурси, помилки й незаконні дії тощо.

1.5. Принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності

Бухгалтерський облік та фінансова звітність у банках України ґрунтуються на таких принципах: обачності, повноти, автономності, послідовності, неперервності, нарахування та відповідності доходів і витрат; превалювання сутності над формою; історичної (фактичної) собівартості; єдиного грошового вимірника; періодичності.

Характеристику законодавчо визначених принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні наведено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності

Назва принципу	Сутність принципу
Обачність	Застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань і витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства
Повне висвітлення	Фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні й потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що виносяться на її основі
Автономність	Кожне підприємство розглядається як юридична особа, відокремлена від її власників, через що особисте майно і зобов'язання власників не повинні відображатись у фінансовій звітності підприємства
Послідовність	Постійне (з року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики повинна бути обґрунтована та розкрита у фінансовій звітності
Безперервність	Оцінка активів та зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі

Принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності

Назва принципу	Сутність принципу
Нарахування та відповідності доходів і витрат	Для визначення фінансового результату звітного періоду необхідно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів
Превалювання сутності над формою	Операції обліковуються відповідно до їхньої економічної сутності, а не лише виходячи з юридичної форми
Історична (фактична) собівартість	Пріоритетною є оцінка активів підприємства виходячи з витрат на їх виробництво та придбання
Єдиний грошовий вимірник	Вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій підприємства у його фінансовій звітності здійснюється в єдиній грошовій одиниці
Періодичність	Можливість розподілу діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності

1.6. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, особливості їх використання в банківських установах

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) – це нормативно-правовий акт, затверджений Міністерством фінансів України, що визначає принципи й методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, які не суперечать міжнародним стандартам.

Значення Національних положень бухгалтерського обліку полягає:

- в достовірній оцінці активів установи, яка подає фінансову звітність на основі НП(С)БО, завдяки усвідомленому зменшенню ризику;

- прозорості фінансової звітності для користувачів;
- полегшенні процедури ведення бухгалтерського обліку завдяки чіткій організації його ведення;
- полегшенні процедури контролю.

Умовно НП(С)БО можна розбити на три групи (рис. № 1.2):

- стандарти, що пов'язані зі складанням форм фінансової звітності (у групу входять 12 стандартів);
- стандарти, що визначають методологічні принципи формування в бухгалтерському обліку інформації про активи і зобов'язання (у групу входять 10 стандартів);
- стандарти, що пов'язані з формуванням фінансового результату (у групу входять 12 стандартів).

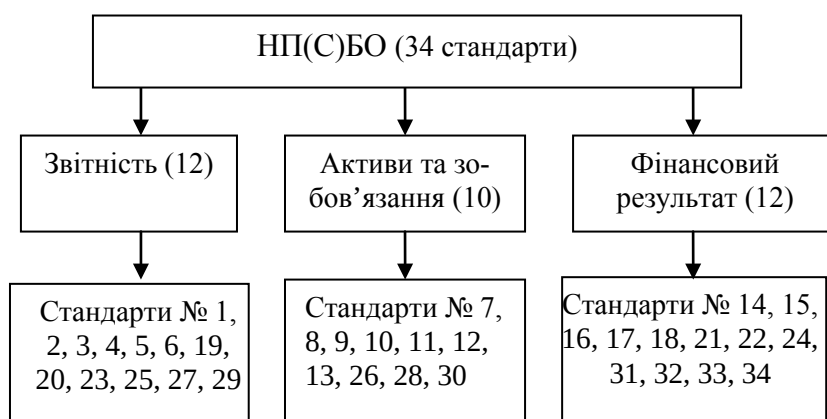

Рис. 1.2. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку

Слід зазначити, що не всі НП(С)БО використовуються у банківських установах (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку	Наказ Міністерства фінансів України, яким затверджено стандарт		Викори- стову- ються у банках
	номер	дата	
1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	87	31.03.1999	так
2 «Баланс»	87	31.03.1999	ні
3 «Звіт про фінансові результати»	87	31.03.1999	ні
4 «Звіт про рух грошових коштів»	87	31.03.1999	ні

Продовження табл. 1.3

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку	Наказ Міністерства фінансів України, яким затверджено стандарт		Викори- стову- ються у банках
	номер	дата	
5 «Звіт про власний капітал»	87	31.03.1999	ні
6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»	137	28.05.1999	так
7 «Основні засоби»	92	27.04.2000	так
8 «Нематеріальні активи»	242	18.10.1999	так
9 «Запаси»	246	20.10.1999	так
10 «Дебіторська заборгованість»	237	08.10.1999	так
11 «Зобов'язання»	20	31.01.2000	так
12 «Фінансові інвестиції»	91	26.04.2000	так
13 «Фінансові інструменти»	559	30.11.2001	так
14 «Оренда»	181	28.07.2000	так
15 «Дохід»	290	29.11.1999	так
16 «Витрати»	318	31.12.1999	ні
17 «Податок на прибуток»	353	28.12.2000	так
18 «Будівельні контракти»	205	28.04.2001	ні
19 «Об'єднання підприємств»	163	07.07.1999	так
20 «Консолідована фінансова звітність»	176	30.07.1999	так
21 «Вплив змін валютних курсів»	193	10.08.2000	так
22 «Вплив інфляції»	147	28.02.2002	так
23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін»	303	18.06.2001	так
24 «Прибуток на акцію»	344	16.07.2001	так
25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»	39	25.02.2000	ні
26 «Виплати працівникам»	601	28.10.2003	так
27 «Діяльність, що припиняється»	617	07.11.2003	так
28 «Зменшення корисності активів»	817	24.12.2004	так
29 «Фінансова звітність за сегментами»	412	19.05.2005	ні

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку	Наказ Міністерства фінансів України, яким затверджено стандарт		Викори- стову- ються у банках
	номер	дата	
30 «Біологічні активи»	790	18.11.2005	ні
31 «Фінансові витрати»	415	28.04.2006	так
32 «Інвестиційна нерухомість»	779	02.07.2007	так
33 «Витрати на розвідку запасів корисних ко- палин»	1090	26.08.2008	ні
34 «Платіж на основі акцій»	1577	30.12.2008	так

1.7. Стратегія застосуванні міжнародних стандартів в Україні

Міжнародні стандарти включають стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які застосовуються у державах – членах Європейського Союзу відповідно до Регламенту Європейського парламенту і Ради ЄС від 19 липня 2002 р. № 1606/2002.

Стратегією застосування міжнародних стандартів в Україні, ухваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2007 р. № 911-р, передбачено удосконалення системи бухгалтерського обліку в Україні з урахуванням вимог міжнародних стандартів та законодавства Європейського Союзу.

Працюючи у напрямку адаптації національної нормативно-правової бази з питань бухгалтерського обліку у банках до міжнародних стандартів, Національний банк України затвердив ряд документів, які суттєво змінюють систему фінансової звітності кредитних установ в частині:

- порядку складання та оприлюднення фінансової звітності банків України;
- фінансового обліку операцій з похідними фінансовими інструментами;

– фінансового обліку основних засобів і нематеріальних активів (категорії «необоротні активи, утримувані для продажу»; «інвестиційна нерухомість»);

– фінансового обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики;

– фінансового обліку гарантійних операцій.

Як зазначалося раніше, національні стандарти бухгалтерського обліку розроблялися на основі міжнародних стандартів, але між ними існує ряд відмінностей (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Відмінності між національними та міжнародними стандартами

Базові питання	Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку	Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку
Головні користувачі облікової інформації	Інвестори	Керівництво та співробітники банку, зовнішні користувачі
Критерії достовірності облікової інформації	Достовірне відображення реального фінансового стану суб'єкта і результатів його діяльності	Дотримання чинних нормативно-правових документів
Визнання активів	Активи визначаються за умови, що відома їхня ціна чи вартість. Однак їх можливо визнати, якщо є цілковита впевненість щодо їх надходження на підприємство (в установу)	Визнання базується на положеннях нормативних документів
Обережність	Підтвердження факту, що оцінку доходів чи активів не завищено, а зобов'язання чи витрати не занижено	Відсутній механізм реалізації
Перевага сутності над формою	Події відображаються за їхнім економічним змістом, а не лише з урахуванням їхньої юридичної форми	Облік ведеться згідно зі змістом нормативних документів
Суттєвість	Інформація вважається суттєвою за умови, що вона може вплинути на економічні рішення користувачів через оцінку ними минулих, теперішніх і майбутніх подій	Суттєвість виражається тільки кількісними показниками

1.8. Облікова політика банку

Облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються банками для складання зовнішньої та внутрішньої звітності.

Банки висвітлюють обрану ними облікову політику шляхом опису:

- принципів обліку статей звітності;
- методів оцінки окремих статей звітності;
- фактів, що стосуються змін в обліковій політиці.

Облікова політика банку має враховувати методи оцінки активів та зобов'язань (**оцінка** – це процес визнання тієї суми коштів, за якою статті фінансової звітності мають визнаватися і обліковуватися у балансі та звіті про фінансові результати).

Активи і зобов'язання мають бути оцінені та відображені в обліку таким чином, щоб не переносити наявні фінансові ризики, які потенційно загрожують фінансовому становищу банку, на наступні звітні періоди.

Активи і зобов'язання обліковуються пріоритетна за вартістю їх придбання чи виникнення (за первісною або справедливою вартістю). При обліку за **первісною (історичною) вартістю** активи визнаються за сумою фактично сплачених за них коштів, а зобов'язання – за сумою мобілізованих коштів в обмін на зобов'язання. При обліку за **справедливою (ринковою) вартістю** активи визнаються за тією сумою коштів, яку необхідно було б сплатити для придбання таких активів у поточний час, а зобов'язання – за тією сумою коштів, яка б вимагалася для проведення розрахунку у поточний час. Приведення вартості активів у відповідність із ринковою здійснюється шляхом їх переоцінки.

Процедури бухгалтерського обліку повинні виключати можливість здійснення взаємозаліку (крім випадків, передбачених чинним законодавством) активів та зобов'язань, або доходів та видатків як у бухгалтерських записах, так і у фінансовій звітності, а саме:

- кредитів, депозитів й іншої кредиторської і дебіторської заборгованості різних юридичних та фізичних осіб;
- кредитів, депозитів й іншої кредиторської і дебіторської заборгованості одних і тих же юридичних та фізичних осіб, що враховуються в різних валютах та з різними строками погашення;

- депозитів та кредитів, наданих під заставу депозиту, якщо інше не визначене відповідними законодавчими актами;
- витрат та доходів тієї ж юридичної особи.

Облікова політика визначає порядок створення та використання резервів. Резерви під активи створюються за рахунок витрат банку та мають використовуватися лише на цілі, для яких вони були створені.

Обов'язково мають бути розроблені та затверджені основні складові облікової політики банку:

- характеристика аналітичних рахунків внутрішнього плану рахунків;
- додаткові реєстри аналітичного обліку та форми первинних документів, на підставі яких здійснюються операції, включаючи форми документів для внутрішньої бухгалтерської звітності;
- правила документообороту та технології обробки облікової інформації;
- перелік визначених прав працівників банку на підписування документів;
- перелік операцій, що потребують додаткового контролю;
- порядок проведення інвентаризації і методи оцінки активів та зобов'язань;
- порядок контролю за здійсненими внутрішніми банківськими операціями;
- порядок розрахунків між філіями та іншими структурними підрозділами банку (внутрішньосистемні розрахунки);
- порядок фінансування (бюджетування) структурних підрозділів банку;
- порядок консолідації фінансової звітності асоційованих та дочірніх компаній;
- порядок застосування в обліку принципу нарахування доходів та витрат (включаючи порядок амортизації активів банку, створення та використання резервів);
- політика банку щодо роботи з цінними паперами (як придбані, так і емітованими);
- процедури вивірки та контролю (операцій, звітності тощо);
- порядок реєстрації договорів;
- інші документи та рішення, необхідні для організації бухгалтерського обліку.

Будь-які зміни в обліковій політиці, що мають суттєвий вплив на показники звітного або майбутніх періодів, повинні бути описані з зазначенням їх причин і змін у відповідних статтях.

Зміни положень облікової політики на наступний рік та причини цих змін мають бути відображені у пояснювальній записці до річного звіту банку.

Не вважається зміною в обліковій політиці:

- нова облікова політика щодо операцій, які не є суттєвими;
- нова облікова політика щодо операцій, які відрізняються по суті від попередніх і не здійснювалися раніше.

Нова облікова політика застосовується до подій та операцій з часу їх виникнення.

1.9. Первинні документи, реєстри синтетичного та аналітичного обліку

Підставою для бухгалтерського обліку у банку є первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій.

Первинні документи класифікують за місцем складання та змістом (рис. 1.3).

Зовнішні документи – це документи, що одержані від клієнтів, державних виконавців та інших банків; **внутрішні** – це документи, що оформлені в банку.

Рис. 1.3. Класифікація первинних документів

Меморіальні документи призначені для здійснення безготівкових розрахунків із банками, клієнтами, списання коштів з рахунків та внутрішньобанківських операцій.

До меморіальних документів (паперових або електронних) належать: меморіальні ордери, платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, платіжні вимоги, розрахункові чеки.

Меморіальними ордерами оформляються також операції, які відображаються за позабалансовими рахунками.

Касовими документами, які поділяються на прибуткові і видаткові, оформляються операції з готівкою.

З огляду на те, що записи в бухгалтерському обліку здійснюються на підставі первинних документів, у них зазначаються кореспондуючі рахунки за дебетом та кредитом, вказується сума операції, дата її виконання. Кожен первинний документ в обов'язковому порядку підписується відповідальним виконавцем. Якщо операція підлягає додатковому контролю, то проставляється підпис контролера. Якщо ж операція виконувалася за відповідним розпорядженням, то на первинному документі повинен бути підпис уповноваженої особи.

Важливою умовою оформлення первинних документів є заповнення всіх передбачених реквізитів.

Інформація, наведена у первинних документах, систематизується в регістрах синтетичного та аналітичного обліку.

Регістри синтетичного та аналітичного обліку операцій – це носії спеціального формату (паперові, машинні) у вигляді відомостей, книг, журналів, машинограм тощо.

Банки самостійно розробляють та затверджують форми регістрів обліку з урахуванням того, що регістри синтетичного та аналітичного обліку повинні мати назву, період реєстрації операцій, прізвища і підписи або інші кодовані знаки, що дають змогу ідентифікувати осіб, які їх склали.

Серед основних форм регістрів синтетичного обліку банки зобов'язані передбачати щоденний оборотно-сальдовий баланс. У щоденному оборотно-сальдовому балансі відображаються обороти за дебетом і кредитом за день, вихідні залишки за активом і пасивом за кожним балансовим рахунком. Правильність складання щоденного балансу оборотів та залишків контролюється рівністю дебетових і кредитових оборотів та залишків за активом і пасивом. Наявність такої рівності є обов'язковою умовою початку нового банківського дня.

1.10. План рахунків банку

План рахунків банку – систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку, що використовується для детальної та повної реєстрації всіх банківських операцій і для забезпечення потреб складання фінансової звітності. Нова редакція плану рахунків затверджена постановою Правління НБУ від 17.06.04 № 280.

Особливостями плану рахунків банку є:

- реалізація міжнародних принципів бухгалтерського обліку шляхом застосування рахунків стосовно нарахованих доходів і видатків, рахунків формування резервів під кредитні ризики, знецінювання цінних паперів, дебіторську заборгованість;

- мультивалютність рахунків, тобто відображення на тих самих балансових рахунках однотипних операцій, зроблених у національній або іноземній валюті. Зв'язок між операціями в іноземній і національній валюті забезпечують технічні рахунки;

- уніфікована структура рахунків. Номер балансового рахунку містить дані щодо належності рахунку до певного виду операцій;

- застосування подвійного бухгалтерського запису при операціях із забалансовими рахунками;

- можливість ведення системного управлінського обліку. Для систематизації ведення внутрібанківського управлінського обліку в плані рахунків виділений окремий клас. Кожний банк самостійно може організувати облік на рахунках цього класу й застосувати його для планування, оцінки, контролю використання ресурсів на основі даних рахунків інших класів.

Структурно план рахунків являє собою чотирьохрівневий класифікатор ієрархічного типу.

Перший рівень складають **класи** (див. рис. 1.4).

Другий рівень становлять **розділи** (двозначні рахунки), що поєднують рахунки усередині кожного класу за характером облікових операцій.

Третій рівень класифікації рахунків становлять тризначні рахунки – **групи**, які включають у себе рахунки, що об'єднані за типом операцій і виду контрагентів усередині кожного розділу.

Четвертий рівень становлять **балансові рахунки** (чотиризначні рахунки), на яких ураховуються окремі операції банків і їх економічні результати.

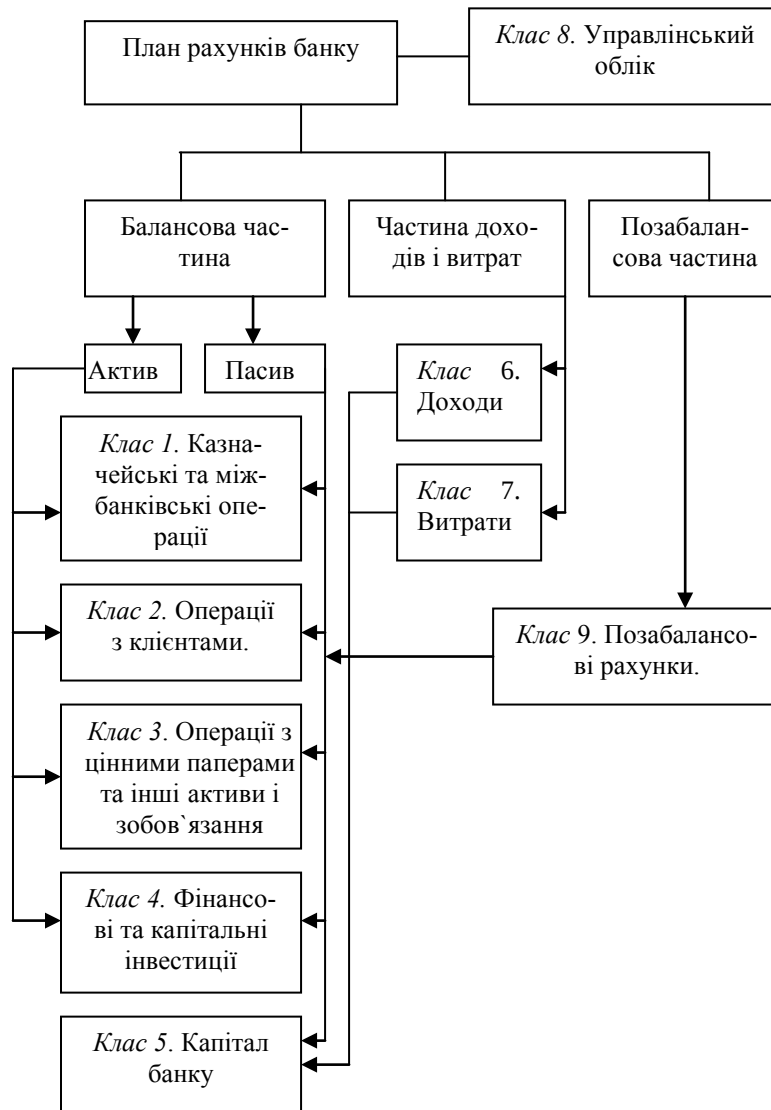

Рис. 1.4. Структура плану рахунків

Приклад. Балансовий рахунок 1001 «Банкноти та монети в касі банку» належить до групи 100 «Банкноти та монети» 10 розділу «Готівкові кошти» 1 класу «Казначейські та міжбанківські операції» плану рахунків бухгалтерського обліку.

Детальна інформація про кожного контрагента та кожну операцію фіксується на рівні аналітичного обліку на аналітичних рахунках. Дані аналітичних рахунків повинні бути тотожними відповідним рахункам синтетичного обліку.

Всі рахунки, що відкриваються юридичним і фізичним особам, а також рахунки за внутрішніми операціями банку реєструються в книзі відкритих рахунків, яка ведеться в розрізі балансових рахунків чет-вертого порядку та включає такі позиції щодо рахунку:

- номер балансового рахунка;
- номер особового рахунка;
- код контрагента;
- найменування контрагента;
- дата відкриття рахунка;
- дата закриття рахунка.

Банки зобов'язані вести та зберігати книги реєстрації відкритих рахунків в електронній або паперовій формі.

1.11. Операційна діяльність банків

Операційна діяльність банку – це сукупність технологічних процесів, пов'язаних з документуванням інформації за операціями банку, проведенням їх реєстрації у відповідних регістрах, перевірками, вивіреннями та здійсненням контролю за операційними ризиками.

Операційна діяльність банку має бути організована таким чином, щоб забезпечити:

- розподіл обов'язків та повноважень щодо здійснення операцій;
- належне документування всіх операцій;
- своєчасне, повне та достовірне відображення операцій у регістрах бухгалтерського обліку;
- накопичення та надання докладної інформації за кожною операцією з обов'язковим зазначенням даних про її учасників, з визначенням балансових і позабалансових вимог та зобов'язань, можливих змін за цими операціями, сум нарахованих, отриманих або сплачених доходів та витрат, а також інших параметрів, що забезпечують складання звітності банку;
- захист активів банку від потенційних збитків та контроль за їх якістю;
- установлення лімітів на здійснення окремих операцій;
- визначення наявних та можливих операційних ризиків і управління ними;
- адекватну систему внутрішнього контролю;
- надання внутрішніх інструкцій (розпоряджень) щодо здійснення платежів;
- зберігання інформації про всі операції банку;

– конфіденційність інформації про кожну операцію та її контрагентів (інформація про операцію під час її передавання відповідними каналами зв'язку має бути зашифрованою).

Операційну діяльність безпосередньо забезпечують працівники банку, які виконують функції **фронт-офісу** (ініціювання активних та пасивних операцій з клієнтами банку) та **бек-офісу** (контроль за виконанням операцій), що мають бути чітко визначені та розподілені між учасниками операційного процесу банку відповідно до внутрішніх процедур.

Виконувати функції фронт-офісу можуть працівники казначейства, кредитного підрозділу, підрозділу, що здійснює операції з цінними паперами, а також інших підрозділів банку, які відповідають за ініціювання активних та пасивних операцій з клієнтами банку.

Дотримання відповідних процедур реєстрації, перевіряння, вивіряння та контроль за проведенням банківських операцій забезпечують працівники, які виконують функції бек-офісу.

Працівники бек-офісу банку відповідають за:

- перевіряння отриманих від фронт-офісу документів на паперових та/або електронних носіях щодо достовірності наданої інформації;
- реєстрацію операцій і введення потрібних даних до автоматизованої системи;
- перевіряння підтверджень про здійснення операцій, що надійшли від контрагентів, та/або надсилання підтвердження контрагенту про надходження коштів (може виконуватись автоматично за допомогою програмного забезпечення з наданням чіткої та зрозумілої інформації про результати перевірки);
- проведення перевіряння лімітів за контрагентами;
- своєчасну підготовку, перевіряння та оформлення платіжних інструментів відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України;
- вивіряння залишків за рахунками клієнтів;
- підготовку відповідних розпоряджень для здійснення розрахунків;
- перевіряння правильності відображення операцій;
- зберігання інформації про операції (вся електронна інформація має зберігатися в захищеному від модифікації вигляді);
- нарахування відсотків за кредитами і депозитами, комісійних тощо;

- контроль за обробленням даних, здійсненням розрахунків, виконанням договорів.

Під час контролю за виконанням укладених договорів працівники бек-офісу перевіряють:

- наявність усіх документів за відповідною операцією та своєчасність їх подання до відповідного підрозділу банку;

- відповідність операції законодавству України та прийнятим банком операційним процедурам, установленим лімітам (будь-які відхилення від установлених процедур і лімітів мають бути додатково узгоджені з керівництвом банку);

- пояснення щодо будь-яких одноразових відхилень від установлених процедур і лімітів.

У разі виявлення порушень результати перевірки мають бути оформлені відповідним документом (акти, протоколи тощо).

1.12. Фінансова звітність банків

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан і діяльність банку для прийняття економічних рішень. Для загального уявлення про склад фінансової звітності банків наведемо її класифікацію за змістом, термінами та суб'єктами використання (рис. 1.5).

Керівник та головний бухгалтер банку зобов'язані організувати роботу зі складання фінансової звітності та забезпечити своєчасне подання повної, правдивої й неупередженої фінансової звітності.

Звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік. Проміжна звітність складається щокварталу за наростаючим підсумком з початку звітного року.

Перший звітний період новоствореного банку може бути меншим, ніж 12 місяців, але не більшим, ніж 15 місяців.

Звітним періодом для банків, що ліквідовуються (реорганізуються), є період з початку звітного року до дати прийняття рішення про ліквідацію (реорганізацію).

Фінансова звітність складається на основі даних бухгалтерського обліку.

Рис. 1.5. Класифікація фінансової звітності банків

Інформація, що наведена у фінансовій звітності, має відповідати таким якісним характеристикам:

- зрозумілість інформації, що подається у фінансових звітах для користувачів. Припускається, що користувачі мають відповідні знання з бізнесу, економічної діяльності та бухгалтерського обліку;
- доречність інформації, яка впливає на прийняття економічних рішень користувачів, дає змогу оцінити ними події чи скоригувати їх оцінки, зроблені в минулому;
- суттєвість інформації, тобто її відсутність або викривлення, може вплинути на економічні рішення користувачів звітності. У фінансових звітах має відображатись уся істотна інформація;

- достовірність інформації – це відсутність суттєвих помилок і відображення дійсного стану справ;
- правдивість подання інформації – це реальне відображення операцій та інших подій, результатом яких є зміна активів, зобов'язань або капіталу банку на дату звітності;
- нейтральність інформації – це відсутність в інформації упереженості;
- зіставність інформації, тобто можливість порівнювати фінансові звіти за різні періоди для того, щоб визначати тенденції змін у фінансовому стані та результатах діяльності банку. Передумовою зіставності є наведення відповідної інформації попереднього періоду та розкриття інформації про облікову політику і її зміни;
- своєчасність інформації свідчить про те, що несвоєчасне подання фінансової звітності може призвести до втрати доречності та достовірності інформації.

Порядок складання і надання звітності однаковий для всіх банків.

Виправлення помилок у фінансовій звітності підтверджується підписом службових осіб із зазначенням дати виправлення.

Для складання достовірної звітності банкам надається право щомісячно (при потребі) проводити коригуючи проводки. В період складання річного бухгалтерського звіту з метою включення всіх операцій у фінансову звітність та виправлення помилкових записів минулого року також можуть проводитися коригуючи проводки.

Фінансова звітність (річна) підлягає обов'язковій перевірці та підтвердженню аудитором.

Як бачимо з рис. 1.5, фінансова звітність банку має включати:

- звіт «Баланс». Баланс визначає склад і структуру майна банку, ліквідність банку, наявність власного та запозиченого капіталу, зміну дебіторської та кредиторської заборгованості тощо. Статті звіту розміщені в порядку зменшення ліквідності.

Банк забезпечує тотожність підсумку активів сумі зобов'язань і власного капіталу звіту «Баланс»;

- звіт про фінансові результати. Банк складає звіт про фінансові результати із статей доходів та витрат, які групуються за їх характером та основними видами доходів і витрат на кінець останнього дня звітного періоду (кварталу, року);

- звіт про рух грошових коштів. У звіті про рух грошових коштів відображаються джерела отриманих банком готівкових та безготівко-

вих коштів, напрям їх використання у звітному періоді, рух грошових коштів за звітний період залежно від виду діяльності (операційна, інвестиційна, фінансова).

Для визначення обсягу руху грошових коштів застосовуються прямий та непрямий методи. Прямий метод вимагає постійного накопичення даних про обороти (надходження і вибуття) грошових коштів за напрямками (статтями), узагальнення потрібних показників в аналітичному обліку. Непрямий метод ґрунтується на коригуванні чистого прибутку (збитку) відповідно до впливу операцій негрошового характеру, будь-яких відстрочок, а також відповідно до статей доходу та витрат, пов'язаних із грошовими потоками від інвестиційної чи фінансової діяльності;

- звіт про власний капітал – це фінансовий звіт, який відображає зміни та рух капіталу за звітний рік;

- примітки до звітів. Банк складає примітки на підставі даних синтетичного та аналітичного бухгалтерського обліку, які є невід'ємною складовою його фінансової звітності.

Банк розкриває у примітках інформацію про склад активів та пасивів, доходів і витрат, позабалансових зобов'язань, операцій з довірчого управління, а також основні принципи і методи облікової політики банку (материнського банку) та її зміни протягом звітного періоду, іншу інформацію, розкриття якої вимагається міжнародними стандартами фінансової звітності та національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Питання для самоконтролю

Розкрийте механізм організації бухгалтерського обліку в банках України.

1. Які основні функції виконує служба бухгалтерського обліку у банках?

2. Розкрийте принципи, на яких ґрунтується бухгалтерського обліку та фінансова звітність у банках.

3. Які національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку використовуються у банках?

4. Назвіть основні відмінності між національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку
5. Розкрийте зміст, положення, норми та правила облікової політики банку.
6. Які особливості побудови Плану рахунків бухгалтерського обліку в банках.
7. Назвіть класи Плану рахунків бухгалтерського обліку в банках.
8. За якими рахунками у балансі обліковується результат фінансово-господарської діяльності?
9. Яка мета складання фінансової звітності у банках?

Завдання для самостійної роботи

Задача № 1. Складіть баланс банку на основі даних, наведених у наведеній таблиці.

Статті балансу	Сума, грн
Банкноти та монети в касі банку	10 000,00
Кореспондентський рахунок банку в НБУ	40 000,00
Короткострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках	3 000,00
Короткострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання	5 000,00
Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання	30 000,00
Довгострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання	30 000,00
Довгострокові кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання	15 000,00
Короткострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам	10 000,00
Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб	5 000,00
Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у торговому портфелі банку	50 000,00
Загальні резерви	10 000,00
Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у портфелі банку на продаж	15 000,00

Закінчення табл.

Статті балансу	Сума, грн
Основні засоби	40 000,00
Знос основних засобів	(10 000,00)
Кореспондентський рахунок Національного банку України в банку	15 000,00
Короткострокові кредити, що отримані від інших банків	5 000,00
Кошти на вимогу суб'єктів господарювання	18 000,00
Банкноти та монети в банкоматах	15 000,00
Кошти на вимогу фізичних осіб	15 000,00
Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб	10 000,00
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	20 000,00
Кошти на вимогу небанківських фінансових установ	5 000,00
Зареєстрований статутний капітал банку	160 000,00
Несплачений зареєстрований статутний капітал	30 000,00

Задача № 2. Внесіть зміни в баланс (див. попередню задачу) на основі наступних господарських операцій:

Операції банку за звітний період

Зміст господарської операції	Сума, грн
1. Придбано акції з нефіксованим прибутком на продаж, що випущені іншим банком, з метою отримання прибутку від короткотермінових коливань ринкової ціни, при чому кошти перераховано з кореспондентського рахунку, який відкрито у банку-емітенті	10 000,00
2. Створено резерв під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж внаслідок зменшення їх корисності	200,00
3. Перераховано кошти підприємству-постачальнику, що є клієнтом даного банку, за комп'ютери для їх подальшого використання в операційній діяльності банку	5 000,00
4. Перераховано кошти підприємству-підряднику, що є клієнтом даного банку, за виконання робіт по підтриманню комп'ютерної техніки у робочому стані	8 000,00
5. Нараховані процентні доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання	800,00

Зміст господарської операції	Сума, грн
6. Нараховані процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання	400,00
7. Нараховано амортизацію основних засобів банку	250,00
8. Отримано комісійні за переказ коштів з рахунку клієнта-фізичної особи за його дорученням	10,00

Задача № 3. Опишіть вплив наступних господарських операцій на баланс банку:

а) перераховано кошти підприємству-постачальнику, що є клієнтом даного банку, за господарські матеріали для внутрішніх потреб банку, які надійдуть у майбутньому 200 грн;

б) внесені безготівкові кошти акціонером банку – суб'єктом господарювання, що є його клієнтом, за зареєстрованим статутним капіталом банку після реєстрації банку у розмірі номінальної вартості придбаних акцій 20 000 грн;

в) надано короткостроковий кредит суб'єкту господарювання в поточну діяльність шляхом зарахування коштів на його поточний рахунок у даному банку 10 000 грн;

г) банк перерахував кошти за готівку територіальному управлінню Національного банку України 170 000 грн.

Тести для самоконтролю

1. Принцип безперервності в бухгалтерському обліку банку передбачає:

а) що оцінка активів банку здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність продовжуватиметься в неосяжному майбутньому, а якщо банк планує скоротити масштаби своєї діяльності, то це має відобразитися у фінансових звітах;

б) що усі банківські операції підлягають реєстрації на рахунках бухгалтерського обліку без будь-яких винятків, а фінансова звітність має містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій банку, яка може впливати на рішення, що приймаються згідно з нею;

в) що операції обліковуються та розкриваються у звітності відповідно до їх сутності та економічного змісту, а не лише за їх юридичною формою;

г) що активи та зобов'язання банку мають бути відокремлені від активів і зобов'язань власників цього банку та інших банків (підприємств), у зв'язку з чим особисте майно та зобов'язання не мають відображатися у фінансовій звітності банку.

2. Принцип обачності в бухгалтерському обліку банку передбачає:

а) що оцінка активів банку здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність продовжуватиметься в неосяжному майбутньому, а якщо банк планує скоротити масштаби своєї діяльності, то це має відображатися у фінансових звітах;

б) що в бухгалтерському обліку застосовуються такі методи оцінки, відповідно до яких активи та/або дохід не завищуватимуться, а зобов'язання та/або витрати – не занижуватимуться;

в) що операції обліковуються та розкриваються у звітності відповідно до їх сутності та економічного змісту, а не лише за їх юридичною формою;

г) що активи та зобов'язання банку мають бути відокремлені від активів і зобов'язань власників цього банку та інших банків (підприємств), у зв'язку з чим особисте майно та зобов'язання не мають відображатися у фінансовій звітності банку.

3. Бухгалтерський (фінансовий) облік у банку ведеться з метою:

а) забезпечення внутрішніх потреб в інформації, виходячи зі специфіки та особливостей діяльності й структури управління;

б) забезпечення своєчасного й повного відображення всіх операцій банку та надання користувачам інформації про стан активів і зобов'язань, власний капітал, результати діяльності та їх зміни, на підставі даних якого складається фінансова звітність банку;

в) накопичення даних про валові доходи та валові витрати відповідно до законодавства України і використовується для складання податкової звітності;

г) вірна відповідь відсутня.

4. Підставою для бухгалтерського обліку операцій банку є:

а) звернення клієнта до банку;

- б) первинні документи, які фіксують факти здійснення операцій банку;
- в) узгодження всіх обставин здійснення операцій між банком і клієнтом;
- г) вірна відповідь відсутня.

5. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, які не використовуються при складанні фінансової звітності у банках:

- а) звіт про власний капітал;
- б) будівельні контракти;
- в) біологічні активи;
- г) всі варіанти.

6. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, які використовуються при складанні фінансової звітності у банках:

- а) загальні вимоги до фінансової звітності;
- б) основні засоби;
- в) фінансові інвестиції;
- г) всі варіанти.

7. Облікова політика банку являє собою:

а) систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку в банку, що використовується для детальної та повної реєстрації всіх банківських операцій і для забезпечення потреб складання його фінансової звітності;

б) сукупність визначених у межах законодавства України принципів, методів і процедур, що використовуються банком для складання та подання фінансової звітності;

в) сукупність процедур, які забезпечують дотримання положень внутрішніх і зовнішніх нормативних актів при здійсненні операцій банку та достовірність і повноту інформації;

г) систему взаємопов'язаних узагальнювальних показників, що відображають фінансовий стан банку та результати його діяльності за звітний період.

8. План рахунків бухгалтерського обліку банків України складається з:

- а) 5 класів;

- б) 9 класів;
- в) 12 класів;
- г) вірна відповідь відсутня.

9. Операційна діяльність банку має бути організована таким чином, щоб забезпечити:

- а) розподіл обов'язків та повноважень щодо здійснення операцій;
- б) своєчасне, повне та достовірне відображення операцій у регістрах бухгалтерського обліку;
- в) захист активів банку від потенційних збитків та контроль за їх якістю;
- г) всі варіанти.

10. Інформація, що наведена у фінансовій звітності, має відповідати таким якісним характеристикам:

- а) зрозумілість;
- б) доречність;
- в) суттєвість;
- г) всі варіанти.

РОЗДІЛ II

ОБЛІК КАПІТАЛУ

У розділі розглядається облік формування статутного капіталу банку, операцій з акціями власної емісії та операцій з формування фондів і загальних резервів банку.

2.1. Організація обліку капіталу банку

Усі елементи балансового капіталу банку обліковуються за рахунками класу 5 «Капітал банку» (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Балансові рахунки класу 5 «Капітал банку»

5000	П	Зареєстрований статутний капітал банку
5001	КП	Несплачений зареєстрований статутний капітал банку
5002	КП	Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)
5003	П	Дивіденди, що спрямовані на збільшення статутного капіталу
5010	П	Емісійні різниці
5020	П	Загальні резерви
5021	П	Резервні фонди
5022	П	Інші фонди банку
5030	П	Нерозподілені прибутки минулих років
5031	А	Непокриті збитки минулих років
5040	П	Прибуток звітного року, що очікує затвердження
5041	А	Збиток звітного року, що очікує затвердження
5100	П	Результати переоцінки основних засобів

Балансові рахунки класу 5 «Капітал банку»

5101	П	Результати переоцінки нематеріальних активів
5102	АП	Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж
5103	П	Результати переоцінки інвестицій в асоційовані компанії
5104	АП	Результати переоцінки за операціями хеджування
5200	П	Приписний капітал філії іноземного банку

Записи за рахунками груп 502 «Загальні резерви та фонди банку», 503 «Результати минулих років», 504 «Результати звітного року, що очікують затвердження» здійснюються в процесі формування інформації про фінансові результати за підсумками фінансового року і стосуються процедури відображення в обліку напрямів розподілу результату, затверджених зборами акціонерів.

Записи за рахунками групи 510 «Результати переоцінки» пов'язані з використанням в облікових процедурах правил обліку активів за справедливою, ринковою вартістю, що передбачено міжнародними стандартами бухгалтерського обліку.

Крім категорії «**балансовий капітал**», який відображає складники капіталу в системі рахунків класу 5 «Капітал банку», у нормативно-правових актах з банківської діяльності використовують поняття «регулятивний капітал». **Регулятивний капітал** – один з важливого показника діяльності банків, основне призначення якого полягає в покритті негативних наслідків, різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі діяльності та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості та стабільності банку.

Регулятивний капітал, на відміну від балансового, є розрахунковою величиною і складається з основного (капітал 1-го рівня) та додаткового (капітал 2-го рівня) капіталу:

$$PK = OK + DK - B,$$

де РК – регулятивний капітал банку;

ОК – основний капітал (капітал 1-го рівня);

ДК – додатковий капітал (капітал 2-го рівня);

В – відвернення (цінні папери у торговому портфелі банку та у портфелі на продаж; довгострокові вклади, що розміщені на умовах субординованого боргу в інших банках; довгострокові кредити, що надані іншим банкам; інвестиції в асоційовані та дочірні компанії тощо).

Основний капітал (ОК) банку включає:

- сплачений і зареєстрований статутний капітал;
- розкриті резерви, які створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку, надбавок до курсу акцій і додаткових внесків акціонерів;
- загальний фонд покриття ризиків, що створюється під невизначений ризик при проведенні банківських операцій, за винятком збитків за поточний рік і нематеріальних активів.

Додатковий капітал (ДК) включає:

- нерозкриті резерви;
- резерви переоцінки;
- гібридні капітальні інструменти;
- субординований борг (звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти, які за умовою контракту не можуть бути забрані з банку раніше 5 років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій всіх інших кредиторів). При цьому сума таких коштів, включених у капітал, не може перевищувати 50 відсотків розміру основного капіталу зі щорічним зменшенням на 20 відсотків від його первинної вартості протягом 5 останніх років угоди.

Додатковий капітал (ДК) не може бути більше основного капіталу (ОК).

2.2. Бухгалтерський облік формування статутного капіталу банку

Мінімальний розмір статутного капіталу на момент реєстрації банку не може бути менше 10 мільйонів євро. Перерахування розміру статутного капіталу у гривні здійснюється за офіційним курсом гривні до іноземних валют, встановленим Національним банком України на день укладення установчого договору. Статутний капітал банку не повинен формуватися з непідтверджених джерел. Забороняється ви-

користувати для формування капіталу банку бюджетні кошти, якщо такі кошти мають інше цільове призначення.

За підсумками року на основі фінансової звітності банки зобов'язані коригувати розмір статутного капіталу на індекс девальвації чи ревальвації гривні за рахунок та в межах валових доходів або валових витрат банку.

Формування та капіталізація банку здійснюються шляхом грошових внесків (грошові внески для формування та збільшення статутного капіталу банку резиденти України здійснюють у гривнях, а нерезиденти – в іноземній вільно конвертованій валюті або у гривнях).

Банк має право збільшувати статутний капітал після того, як усі учасники повністю виконали свої зобов'язання щодо оплати паїв або акцій і попередньо оголошений підписний капітал повністю оплачено.

Банк не має права без згоди Національного банку України зменшувати розмір регулятивного капіталу нижче мінімально встановленого рівня. Капітал банку не може бути меншим статутного капіталу.

Для формування статутного капіталу банку за місцем його створення в регіональному управлінні Національного банку України відкривається рахунок для внесків засновників. Внески інвесторів за незареєстрованим статутним капіталом обліковуються на рахунку 3630 «Внески за незареєстрованим статутним капіталом». Робиться наступна проводка:

Дебет – «Каса, коррахунок, поточний рахунок акціонера».

Кредит – 3630 П «Внески за незареєстрованим статутним капіталом».

Після реєстрації статутного капіталу раніше отримані кошти переносяться на рахунки класу 5 «Капітал банку»:

1. Дебет – 3630 П «Внески за незареєстрованим статутним капіталом».

Кредит – 5000 П «Зареєстрований статутний капітал банку» (на суму сплаченої частини).

2. Дебет – 5001 КП «Несплачений зареєстрований статутний капітал банку».

Кредит – 5000 П «Зареєстрований статутний капітал банку» (на різницю між сумами емісії та сплаченою частиною).

Отриманні внески акціонерів до статутного капіталу після його реєстрації відображається наступною проводкою:

– дебет – «Каса, коррахунок, поточний рахунок акціонера»;

– кредит – 5001 КП «Несплачений зареєстрований статутний капітал банку» (на суму внесків).

Якщо ціна розміщення цінних паперів власної емісії перевищує їх номінал, тоді ця емісійна різниця відображається на рахунку 5010 П «Емісійна різниця».

Приклад. Банк «А» з статутним капіталом 30 млн грн 1 червня оголосив щодо випуску 70 000 акцій банку номінальною вартістю 100 грн за акцію, а 1 липня зареєстрував статутний капітал в розмірі 37 млн грн. Протягом червня інвесторами банку за підпискою була сплачена сума 3 млн грн, а в липні – 1 млн грн. У серпні акції поступили у вільний продаж за вартістю 120 грн за акцію.

Таблиця 2.2

Бухгалтерські проводки з обліку збільшення статутного капіталу

Дата	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		дебет	кредит	
червень	Оплата акцій за підпискою до реєстрації статутного капіталу	1001	3630	3 000 000
1 липня	Відображення суми сплаченої частини в момент реєстрації статутного капіталу	3630	5000	3 000 000
1 липня.	Відображення різниці між сумами емісії та сплаченою частиною в момент реєстрації статутного капіталу	5001	5000	4 000 000 (7 000 000- 3 000 000)
липень	Внески інвесторів (акціонерів) до статутного капіталу після його реєстрації	1001	5001	1 000 000
серпень	Номінальна вартість акцій при надходженні у вільний продаж	1001	5001	3 000 000
серпень	Відображення суми емісійної різниці при оплаті акцій	1001	5010	600 000

2.3. Облік операцій з акціями власної емісії

Банки мають право придбавати власні акції або паї з наступним письмовим повідомленням Національного банку України про укладені угоди, яке має бути надіслане протягом 5 робочих днів з дати укладення угод. Банкам не дозволяється придбання власних акцій, якщо це може призвести до падіння регулятивного капіталу нижче за мінімальний рівень.

Про намір банку придбати загальну кількість власних акцій або паїв у розмірі 10 і більше відсотків загальної емісії банк письмово повідомляє Національному банку України за 15 календарних днів до укладення угод. Національний банк України має право заборонити банку купівлю власних акцій або паїв у разі, якщо це може призвести до погіршення фінансового стану банку.

Номінальна вартість викуплених у акціонерів (учасників) акцій відноситься на контрпасивний рахунок 5002 «Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)». Дисконт, коли акції викуплені по ціні нижче номіналу, – на рахунок 5010 П «Емісійна різниця». Премія, коли ціна викуплених акцій перевищує номінальну вартість, списується з кредитового залишку на рахунку 5010. Якщо це недостатньо, тоді премія списується за рахунок прибутку минулих років (5030 П «Нерозподілені прибутки минулих років») чи за рахунок інших фондів (5022 П «Інші фонди банку»). Основні проводки з викупом акцій власної емісії див. в табл. 2.3.

Викуплені власні акції банк повинен реалізувати на протязі року. Після закінчення цього періоду нереалізовані акції анулюються. Номінальна вартість реалізованих акцій списується з рахунку 5002 КП «Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)», премія відноситься на кредит рахунку 5010 П «Емісійна різниця», а дисконт – на дебет рахунку 5010 (якщо не вистачає суми емісійної різниці, тоді за рахунок прибутків минулих періодів).

Анулювання акцій проводиться за рахунок зменшення статутного капіталу у відповідності з його перереєстрованим розміром (табл. 2.4).

Таблиця 2.3

Бухгалтерські проводки з обліку викупу акцій власної емісії

Зміст операцій	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Викуп акцій за номіналом		
Відображення номіналу	5002	1001, 1002, 1200
Викуп акцій з премією		
Відображення суми, за якою акція була викуплена	5002	1001, 1002, 1200
Списання премії за рахунок емісійної різниці	5010	5002
Списання премії за рахунок прибутку минулих років	5030	5002
Списання премії за рахунок інших фондів	5022	5002
Викуп акцій з дисконтом		
Відображення суми, за якою акція була викуплена	5002	1001, 1002, 1200
Відображення дисконту	5002	5010

Таблиця 2.4

Бухгалтерські проводки з обліку розміщення акцій власної емісії

Зміст операцій	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Продаж раніше викуплених акцій за номіналом		
Відображення номіналу	1001, 1002, 1200, 2600, 2620	5002
Анулювання нереалізованих акцій	5000	5002
Продаж раніше викуплених акцій з премією		
Відображення номіналу акцій	1001, 1002, 1200, 2600, 2620	5002
Відображення премії	1001, 1002, 1200, 2600, 2620	5010
Продаж раніше викуплених акцій з дисконтом		
Відображення суми, за якою акції були реалізовані	1001, 1002, 1200, 2600, 2620	5002
Списання дисконту за рахунок емісійної різниці	5010	5002
Списання дисконту за рахунок прибутку минулих років	5030	5002

2.4. Облік операцій з формування фондів і загальних резервів банку

Банки зобов'язані формувати резервний фонд на покриття непередбачених збитків по всіх статтях активів та позабалансових зобов'язаннях.

Розмір відрахувань до резервного фонду має бути не менше 5 відсотків від прибутку банку до досягнення ними 25 відсотків розміру регулятивного капіталу банку.

У разі коли діяльність банку може створювати загрозу інтересам вкладників та інших кредиторів банку, Національний банк України має право вимагати від банку збільшення розміру резервів щорічних відрахувань до них.

Загальні резерви та фонди банку відображаються у розділі 502 «Загальні резерви та фонди банку», а саме на таких рахунках: 5020 П «Загальні резерви»; 5021 П «Резервні фонди»; 5022 П «Інші фонди банку» (табл. 2.5).

Резерви та фонди формуються за рахунок нерозподіленого прибутку банку (рахунок 5040 «Прибуток звітного року, що очікує затвердження»).

Таблиця 2.5

Бухгалтерські проводки з обліку формування фондів і загальних резервів

Зміст операцій	Кореспонденція рахунків	
	дебет	дебет
Формування загальних резервів (у розмірі, що затверджений на загальних зборах акціонерів)	5040	5020
Формування резервних фондів (5 відсотків від прибутку банку)	5040	5021
Формування інших фондів банку (у розмірі, що затверджений на загальних зборах акціонерів)	5040	5022

Питання для самоконтролю

1. Який клас рахунків використовується для обліку капіталу?
2. З яких елементів складається основний капітал банку?
3. Розкрийте поняття статутного капіталу банку.
4. Розкрийте основні етапи формування статутного капіталу банку.
5. З яких елементів складається додатковий капітал банку?
6. Дайте характеристику підписному капіталу.
7. Дайте визначення регулятивному капіталу банку.
8. Який має бути мінімальний розмір статутного капіталу банку?
9. Дайте характеристику субординованого боргу.
10. Зробіть основний аналіз обліку операцій з акціями власної емісії.
11. Яка різниця між дисконтом та премією?
12. За рахунок чого формуються загальні резерви банку?

Завдання для самостійної роботи

Задача № 1. 01.04.2009 р. банк з статутним капіталом 100 млн грн оголосив підписку на 100 000 акцій за номінальною вартістю 100 грн за акцію.

03.05.2009 р. статутний капітал банку був зареєстрований у розмірі 110 млн грн. До моменту реєстрації інвестори за підпискою купили акцій на суму 3 млн грн. Після реєстрації статутного фонду було куплено акцій на суму 7 млн грн.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 2. Банк з статутним капіталом 100 млн грн викупив у своїх акціонерів 10 000 акцій. З них 5 000 акцій було викуплено за номінальною вартістю – 150 грн, а інші 5 000 акцій за ціною 120 грн. Перед викупом емісійна різниця становила 200 000 грн.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 3. Банк викупив у своїх акціонерів 5 000 акцій. З них 1 000 акцій було викуплено за номінальною вартістю – 100 грн, 4 000 акцій – за 120 грн. Перед викупом емісійна різниця становила 10 000 грн, прибуток минулих років – 100 000 грн.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 4. Банк викупив у своїх акціонерів 7 000 акцій. На протязі року з раніше викуплених акцій 2 000 були реалізовані за номінальною вартістю – 100 грн, 1 000 акцій – 120 грн, 3 000 акцій – 95 грн 1 000 нереалізованих акцій були анульовані.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 5. Банк отримав прибуток у 2009 р. у розмірі 1 млн грн. На загальних зборах акціонерів було вирішено направити 5 % від прибутку на формування резервного фонду, 3 % – на формування загальних резервів, 2 % – інші фонди банку.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Тести для самоконтролю

1. Капітал банку – це:

- а) залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань;
- б) сплачений та зареєстрований підписний капітал;
- в) сума грошових коштів у вільно конвертованій валюті, надана іноземним банком філії для її акредитації;
- г) вірна відповідь відсутня.

2. Статутний капітал банку – це:

- а) залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань;
- б) сплачений та зареєстрований підписний капітал;
- в) сума грошових коштів у вільно конвертованій валюті, надана іноземним банком філії для її акредитації;
- г) вірна відповідь відсутня.

3. Облік капіталу ведеться накласі рахунків

- а) 2;
- б) 3;
- в) 5;
- г) 9.

4. Мінімальний розмір статутного капіталу на момент реєстрації банку має бути не менше ... мільйонів євро

- а) 5;
- б) 7;
- в) 10;
- г) всі відповіді.

5. Внески інвесторів (акціонерів) за незареєстрованим статутним капіталом відображаються проводкою:

- а) Дт – 1001, 2600, 1200 – Кт – 3630;
- б) Дт – 1001, 2600, 1200 – Кт – 5000;
- в) Дт – 1001, 2600, 1200 – Кт – 5001;
- г) вірна відповідь відсутня.

6. Внески інвесторів (акціонерів) до статутного капіталу після його реєстрації відображаються проводкою:

- а) Дт – 1001, 2600, 1200 – Кт – 3630;
- б) Дт – 1001, 2600, 1200 – Кт – 5000;
- в) Дт – 1001, 2600, 1200 – Кт – 5001;
- г) вірна відповідь відсутня.

7. Викуп акцій власної емісії може проводитися:

- а) за номіналом;
- б) з дисконтом;
- в) з премією;
- г) всі варіанти.

8. Анулювання нереалізованих акцій оформляється проводкою:

- а) Дт 5000 – Кт 5002;
- б) Дт 5001 – Кт 5002;
- в) Дт 5002 – Кт 5001;
- г) вірна відповідь відсутня.

9. Коли ціна викуплених акцій власної емісії перевищує номінальну вартість акції – це:

- а) дисконт;
- б) премія;
- в) залежить від облікової політики банку;

г) вірна відповідь відсутня.

10. Загальні резерви та фонди банку відображаються на рахунках:

а) 5020;

б) 5021;

в) 5022;

г) всі варіанти.

ОБЛІК ДОХОДІВ І ВИТРАТ

У розділі дається класифікація доходів і витрат банку. Розглядається облік процентних, комісійних доходів і витрат банку, облік загальних адміністративних витрат. Досліджується облік формування резервів під заборгованість за нарахованими доходами, податковий облік у банку та порядок закриття рахунків доходів і витрат.

3.1. Сутність і класифікація доходів і витрат банку

Доходи і витрати банку є похідними об'єктами обліку, що виникають як результат здійснення певних банківських операцій, пов'язаних із виконанням зобов'язань (отриманням послуг) і розміщенням активів (наданням послуг).

З метою формування фінансової звітності є доцільним розмежовувати доходи і витрати за діяльністю банку (див. рис. 3.1).

Доходи – це збільшення економічних вигод у вигляді збільшення активів або зменшення зобов'язань, що ведуть до збільшення власного капіталу (за винятком збільшення капіталу за рахунок внесків акціонерів).

Усі доходи банку з огляду на ймовірність їх сплати боржником поділяються:

- на нараховані доходи, що фіксують суму, належну до отримання за настання строків, визначених угодами. Тож за рахунками нарахованих доходів обліковуються ті суми, строки погашення яких ще не настали (обліковуються за рахунками класів 1 «Казначейські та міжбанківські операції», 2 «Операції з клієнтами», 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання»);

- прострочені нараховані доходи, що виникають у разі непогашення боржником заборгованості за нарахованими доходами в строк, передбачений угодою. На рахунках прострочених нарахованих доходів

класів 1 «Казначейські та міжбанківські операції», 2 «Операції з клієнтами», 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання» (вони передбачені за тими самими групами рахунків, за якими обліковуються нараховані доходи за відповідним активом) несплачені в строк суми починають обліковуватися наступного робочого дня;

– безнадійні нараховані доходи, що списуються з балансу за рахунок сформованих резервів, коли ймовірність їх сплати практично неможлива (значне погіршення фінансового стану боржника, його збиткова діяльність).

Рис. 3.1. Класифікація доходів і витрат за діяльністю банку

Витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів чи збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення чи розподілу власниками).

Доходи і витрати банку групуються за відповідними статтями у «Звіті про фінансові результати».

3.2. Принцип нарахування та відповідності доходів і витрат

Принцип нарахування та відповідності доходів і витрат полягає в тому, що всі доходи і витрати банку, що їх відносять до звітного періоду, мають відображатися в обліку в цьому ж періоді незалежно від того, коли фактично були отримані чи сплачені кошти за ними. При цьому фінансовий результат звітного періоду визначається зіставленням доходів звітного періоду з витратами, здійсненими для отримання цих доходів.

Згідно з цим принципом доходи і витрати банку визнаються за таких умов:

визнання реальної заборгованості за активами та зобов'язаннями банку

можливість точної оцінки фінансового результату операції, пов'язаної з наданням (отриманням) послуг.

У результаті використання активів банку іншими сторонами доходи визнаються у вигляді відсотків, роялті та дивідендів.

Відсотки визнаються у тому звітному періоді, до якого вони належать, та розраховуються виходячи з бази їх нарахування та строку користування відповідними активами.

Роялті (платежі за використання нематеріальних активів банку) визнаються за принципом нарахування згідно з економічним змістом відповідної угоди.

Дивіденди (частина чистого прибутку, розподілена між власниками відповідно до частки їх участі у власному капіталі підприємства) визнаються у разі встановлення прав на отримання платежу.

Умовою визнання відсотків і роялті є імовірність отримання банком економічної вигоди, а дивідендів – достовірно оцінений дохід.

Не визнаються доходами такі надходження від інших осіб:

- сума завдатку під заставу або в погашення кредиту, якщо це передбачено відповідним договором;
- сума надходжень за договором комісії, агентським та аналогічним договором на користь комітента, принципала тощо;
- сума авансу в рахунок попередньої оплати послуг, товарів тощо;
- надходження, що належать іншим особам;
- надходження від первинного розміщення цінних паперів;

– сума податку на додану вартість, інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів.

Витрати, які неможливо прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображаються у складі витрат того звітного періоду, у якому вони були здійснені.

Не визнаються витратами й не включаються до звіту про фінансові результати:

- платежі за договорами комісії, агентськими угодами та іншими аналогічними договорами на користь комітента, принципала (основний боржник) тощо;
- попередня (авансова) оплата товарів, робіт, послуг;
- погашення одержаних кредитів, повернення депозитів тощо;
- витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу.

3. 3. Характеристика рахунків, що служать для обліку доходів і витрат банку

Усі доходи і витрати банку відображаються в бухгалтерському обліку за рахунками класів 6 «Доходи» і 7 «Витрати» незалежно від порядку їх оподаткування (див. табл. 3.1).

Рахунки доходів є рахунками пасивними, за винятком рахунків результатів від торговельних операцій та рахунків процентних доходів за цінними паперами. Останні за характеристикою – активно-пасивні рахунки, що зумовлено економічним змістом їх об'єктів обліку.

Рахунки витрат за характеристикою є активними, за винятком активно-пасивних рахунків відрахувань до резервів, процентних витрат за строковими коштами клієнтів, процентних витрат за цінними паперами власного боргу та рахунка 7900 АП «Податок на прибуток», що також за характеристикою є активно-пасивним рахунком.

Банки самостійно визначають порядок формування аналітичних рахунків за балансовими рахунками класів 6 «Доходи» і 7 «Витрати» та їх детальну характеристику відповідно до затвердженої облікової політики банку.

Облік нарахованих доходів і витрат здійснюється за відповідними рахунками класів 1 «Казначейські та міжбанківські операції», 2

«Операції з клієнтами», 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання» у кореспонденції з рахунками 6 «Доходи» і 7 «Витрати» класів.

Таблиця 3.1

Групи доходів і витрат

Назва групи	Клас 6 «Доходи»	Клас 7 «Витрати»
Процентні	60	70
Комісійні	61	71
Результати від торговельних операцій	62	–
Інші операційні доходи (витрати)	63	73
Інші доходи	64	–
Загальні адміністративні витрати	–	74
Повернення списаних активів	67	–
Відрахування в резерви	–	77
Податок на прибуток	–	79

Отримані доходи та здійснені витрати, що належать до майбутніх періодів, обліковуються за рахунками 3600 П «Доходи майбутніх періодів» (рахунок пасивний) та 3500 А «Витрати майбутніх періодів» (рахунок активний).

3.4. Облік процентних доходів і витрат

Процентні доходи і витрати – операційні доходи і витрати, отримані (сплачені) банком за використання грошових коштів, їх еквівалентів або сум, що заборговані банку (залучені банком), суми яких обчислюються пропорційно часу із застосуванням ефективної ставки відсотка.

Для розрахунку ефективної ставки відсотка визначаються потоки грошових коштів з урахуванням усіх умов договору за фінансовим інструментом, у тому числі включаються всі комісії та інші сплачені

або отримані сторонами суми, що є невід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту. Якщо неможливо достовірно оцінити потоки грошових коштів або очікуваний строк дії фінансового інструменту, то використовуються потоки грошових коштів, що передбачені відповідним договором, протягом строку дії договору.

Для розрахування розміру процентних доходів і витрат важливе значення має метод нарахування відсотків (прості, складні відсотки), а також метод визначення кількості днів для розрахунку відсотків (див. табл. 3.2.)

Таблиця 3.2

Методи визначення кількості днів для розрахування відсотків

Метод «факт/факт»	При розрахунку враховується фактична кількість днів у місяці та році
Метод «факт/360»	При розрахунку враховується фактична кількість днів у місяці, але умовна в році – 360 днів
Метод «30/360»	При розрахунку враховується умовна кількість днів у місяці – 30, у році – 360 днів

Під час нарахування процентних доходів за операціями в національній валюті здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дебет – Рахунки для обліку процентних нарахованих доходів за класами 1 «Казначейські та міжбанківські операції», 2 «Операції з клієнтами», 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання»;

Кредит – Рахунки для обліку процентних доходів за класом 6 «Доходи».

Приклад. 21 березня банк надав короткостроковий кредит в поточну діяльність фірмі «Х». Сума кредиту складає 500 000 грн, строк – 6 місяців, ставка – 20 % річних. Відсотки нараховуються методом «30/360» та погашаються щомісячно не пізніше 5 числа місяця, наступного за розрахунковим.

Фірма «Х» у квітні – червні сплатила відсотки згідно з графіку, в липні – за попередній місяць та за два наступних місяця авансом, 21 вересня повернула кредит та відсотки за вересень.

Таблиця 3.3

Бухгалтерські проводки з обліку нарахування та погашення доходів

Дата	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		дебет	кредит	
21.03	Надання кредиту	2062	2600	500 000
31.03	Нарахування відсотків за березень (10 днів)	2068	6026	2 777, 77
05.04	Погашення відсотків за березень	2600	2068	2 777, 77
30.04 31.05 30.06	Нарахування відсотків за квітень, травень, червень	2068	6026	8 333, 33
05.05 05.06	Погашення відсотків за квітень, травень	2600	2068	8 333, 33
05.07	Погашення відсотків за червень та сплата авансом відсотків за липень, серпень	2600 2600	2068 3600	8 333,33 16 666,66
31.07 31.08	Погашення відсотків за липень, серпень	3600	2068	8 333,33
21.09	Погашення кредиту	2600	2062	500 000
21.09	Погашення відсотків за вересень (20 днів) без відображення нарахування відсотків	2600	6026	5 555,55

Під час нарахування процентних витрат за фінансовими інструментами здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дебет – Рахунки для обліку процентних витрат за класом 7 «Витрати»;

Кредит – Рахунки для обліку процентних нарахованих витрат за класами 1 «Казначейські та міжбанківські операції», 2 «Операції з клієнтами», 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання».

Нарахування процентних витрат в іноземній валюті з використанням технічних рахунків валютної позиції відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет – 3800 АП «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Кредит – Рахунки для обліку процентних нарахованих витрат за класами 1 «Казначейські та міжбанківські операції», 2 «Операції з клієнтами», 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання».

Одночасно на суму гривневого еквівалента здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дебет – Рахунки для обліку процентних витрат за класом 7 «Витрати».

Кредит – 3801 АП «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Приклад. 1.03. банк відкрив депозит фізичній особі у розмірі 5 000 дол. США на строк 3 місяці за ставкою 10 % річних. За умовою договору відсотки були виплачені авансом (в день прийняття коштів на депозит). Сума відсотків становила 125 дол. США.

Таблиця 3.4

Бухгалтерські проводки з обліку нарахування та погашення витрат

Дата	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		дебет	кредит	
01.03	Відкриття депозиту	1001	2630	4 875 (5 000–125)
01.03	Виплата відсотків авансом (курс НБУ 7,5 UAH/USD)	3500	2630	125 (937,5)
31.03	Нарахування відсотків за березень (курс НБУ 7,5 UAH/USD)	3800	3500	41,67 (312,52)
		7041	3801	312,52
30.04	Нарахування відсотків за квітень (курс НБУ 7,3 UAH/USD)	3800	3500	41,67 (312,52)
		7041	3801	304,19
		6204	3801	8,33 (312,52–304,19)
31.05	Нарахування відсотків за травень (курс НБУ 7,7 UAH/USD)	3800	3500	41,67 (312,52)
		7041	3801	320,86
		3801	6204	8,34 (320,86–312,52)
31.06	Повернення вкладу	2630	1001	5 000

3.5. Облік комісійних доходів і витрат

Комісійні доходи і витрати (далі – комісії) – операційні доходи і витрати за наданими (отриманими) послугами, сума яких обчислюється пропорційно сумі активу або зобов'язання чи є фіксованою.

Види комісії за наданими (отриманими) послугами вказані на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Види банківських комісій

Під час нарахування комісійних доходів за операціями в національній валюті здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дебет – Рахунки для обліку комісійних нарахованих доходів за класом 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання».

Кредит – Рахунки для обліку комісійних доходів за класом 6 «Доходи».

Під час нарахування комісійних та інших доходів за операціями в іноземній валюті з використанням технічних рахунків валютної позиції здійснюються такі проводки:

Дебет – Рахунки для обліку комісійних нарахованих доходів за класом 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання».

Кредит – 3800 АП «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Одночасно на суму гривневого еквівалента здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дебет – 3801 АП «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Кредит – Рахунки для обліку комісійних доходів за класом 6 «Доходи».

Під час нарахування комісійних витрат за операціями в національній валюті здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дебет – Рахунки для обліку комісійних витрат за класом 7 «Витрати»;

Кредит – Рахунки для обліку комісійних нарахованих витрат за класом 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання».

Нарахування комісійних за операціями в іноземній валюті з використанням технічних рахунків валютної позиції відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет – 3800 АП «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Кредит – Рахунки для обліку комісійних нарахованих витрат за класом 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання».

Одночасно на суму гривневого еквівалента здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дебет – Рахунки для обліку комісійних витрат за класом 7 «Витрати».

Кредит – 3801 АП «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

3.6. Облік загальних адміністративних витрат банку

Загальні адміністративні витрати – це операційні витрати, пов’язані із забезпеченням діяльності банків.

До таких витрат належать:

- витрати на утримання персоналу (заробітна плата, витрати на соціальне забезпечення, обов'язкові нарахування, страхування, додаткові виплати, премії, навчання тощо);
- амортизація необоротних активів;
- витрати на утримання та експлуатацію основних засобів і нематеріальних активів (ремонт), інші експлуатаційні витрати (комунальні послуги, охорона тощо);
- гонорари за професійні послуги (юридичні, аудиторські тощо);
- витрати на зв'язок (поштові, телефонні, факс тощо);
- сплата податків та інших обов'язкових платежів, крім податку на прибуток та інші витрати, спрямовані на обслуговування та управління банком.

Відображення в бухгалтерському обліку витрат на утримання персоналу банки здійснюють відповідно до вимог чинного законодавства України та облікової політики банку (див. табл. 3.5)

Таблиця 3.5

Бухгалтерські проводки з обліку витрат на утримання персоналу банку

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Нарахування заробітної плати (премії, матеріальної допомоги, інших виплат)	7400, 7403, 7409, 3559	3652
Виплата заробітної плати (премії, матеріальної допомоги, інших виплат)	3652	1001, 1002
Нарахування відпускних на суму, що належить до поточного місяця	7400, 3559	3652
Нарахування суми забезпечення майбутніх виплат	7400, 3559	3654, 3658

Експлуатаційні та інші витрати, що пов’язані з діяльністю банку, відображаються в бухгалтерському обліку за відповідними рахунками груп 738 «Інші операційні витрати за операціями з філіями бан-

ку», 739 «Інші операційні витрати», 742 «Витрати на утримання основних засобів та нематеріальних активів», 743 «Інші експлуатаційні та господарські витрати», 744 «Витрати на телекомунікації», 745 «Інші адміністративні витрати» і 749 «Інші витрати». Облік їх здійснюється за принципом нарахування та відповідності доходів і витрат.

Нарахування і сплата загальнодержавних і місцевих податків і зборів (обов'язкових платежів), що справляються згідно з Законом України «Про систему оподаткування» від 25.06.1991 р. № 1251-ХІІ (із змінами та доповненнями), відображаються у бухгалтерському наступними проводками (див. табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Бухгалтерські проводки з обліку нарахування та сплати загальнодержавних і місцевих податків та зборів

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Нарахування податку на землю	7411	3622
Нарахування збору до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	7418	3623
Нарахування інших податків і зборів, крім податку на прибуток	7419	3622
Сплата податків і зборів (обов'язкових платежів)	3622, 3623	1001, 1002, 1200

3.7. Облік формування резервів під заборгованість за нарахованими доходами

Банк формує резерви в разі втрати ймовірності щодо отримання компенсації за дебіторською заборгованістю, у тому числі за дебіторською заборгованістю за нарахованими та не отриманими доходами (крім процентних доходів за фінансовими інструментами). Формування резервів у обліку відображається записом:

Дебет – 7720 А «Відрахування в резерв під заборгованість за нарахованими доходами»;

Кредит – 3599 КА «Резерви під заборгованість за іншими нарахованими доходами».

Банк зменшує або сторнує суму резерву в разі часткового або повного погашення контрагентом (поручителем) дебіторської заборгованості за нарахованими та не отриманими доходами (крім процентних доходів за фінансовими інструментами):

Дебет – 3599 КА «Резерви під заборгованість за іншими нарахованими доходами».

Кредит – 7720 А «Відрахування в резерв під заборгованість за нарахованими доходами».

Якщо заборгованість за нарахованими доходами визнається безнадійною до погашення, то вона списується з балансу за рахунок резервів таким бухгалтерським записом:

Дебет – 3599 КА «Резерви під заборгованість за іншими нарахованими доходами».

Кредит – Рахунки для обліку комісійних та інших нарахованих доходів за класом 3.

Паралельно сума списаної заборгованості за нарахованими доходами починає обліковуватися на позабалансових рахунках, що відображається записом:

Дебет – 9600 А «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з банками»; 9601 А «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з клієнтами»;

Кредит – рахунків групи 991.

Якщо погашення безнадійної заборгованості відбувається боржником в тому самому звітному році, в якому відбулось її списання за рахунок резерву, тоді у обліку робиться наступна бухгалтерська проводка:

Дебет – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку», 1002 А «Банкноти та монети в касі відділень банку», 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»;

Кредит – 7720 А «Відрахування в резерв під заборгованість за нарахованими доходами»;

Якщо боржник погашає заборгованість, яка була списана за рахунок резерву в минулому році, тоді у обліку робиться наступна бухгалтерська проводка:

Дебет – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку», 1002 А «Банкноти та монети в касі відділень банку», 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»;

Кредит – 6717 П «Повернення раніше списаних безнадійних доходів минулих років».

Одночасно банк здійснює на суму отриманих коштів за дебіторською заборгованістю, що списана за рахунок резервів, такі бухгалтерські проводки за позабалансовими рахунками:

Дебет – 991;

Кредит – 9600 А «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з банками», 9601 А «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з клієнтами».

Відзначимо, що заборгованість, яка обліковується за рахунками 9600 А «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з банками», 9601 А «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з клієнтами», у позабалансовому обліку враховується три роки (строк позовної давності). Якщо протягом цього періоду заборгованість не погашається боржником, то попереднім бухгалтерським проведенням вона списується з обліку остаточно.

3.8. Порядок закриття рахунків доходів і витрат

Рахунки класу 6 «Доходи» та класу 7 «Витрати» класифікуються як технічні рахунки. Це пов'язано з тим, що залишки за цими рахунками не включаються до балансу банку, а записи за рахунками здійснюються наростаючим підсумком з початку року за принципом нарахування.

За підсумками року рахунки доходів і витрат згортаються, внаслідок чого визначається фінансовий результат діяльності банку.

Якщо загальна сума всіх доходів за рік перевищує суму витрат, то банк звітує про позитивний економічний результат діяльності, тобто прибуток, що відповідає бухгалтерському проведенню:

Дебет – кредитового сальдо рахунків доходів (усіх за класом 6 «Доходи») за вирахуванням дебетового сальдо за рахунками витрат (усіх за класом 7 «Витрати»);

Кредит – 5040 П «Прибуток звітного року, що очікує затвердження».

У разі протилежної ситуації в обліку фіксується збиток, що відповідає бухгалтерському проведенню:

Дебет – 5041 А «Збиток звітного року, що очікує затвердження»;

Кредит – дебетового сальдо рахунків витрат за вирахуванням кредитового сальдо рахунків доходів.

Тож результат поточного року починає обліковуватись у складі балансового капіталу банку, зумовлюючи його зміну. Утім залишок за рахунками 5040 П «Прибуток звітного року, що очікує затвердження» або 5041 А «Збиток звітного року, що очікує затвердження» підлягає спочатку затвердженню, а потім розподілу (прибуток) чи покриттю (збиток).

Таке затвердження здійснюється за рішенням зборів акціонерів.

Підтверджуючи суму прибутку, збори акціонерів узгоджують процентні відрахування за напрямами розподілу прибутку, що відповідає запису:

Дебет – 5040 П «Прибуток звітного року, що очікує затвердження»;

Кредит – 5020 П «Загальні резерви», 5021 П «Резервні фонди», 5022 П «Інші фонди банку», 3631 П «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами», 5003 П «Дивіденди, спрямовані на збільшення статутного капіталу».

Нерозподілена частина прибутку відображається проводкою:

Дебет – 5040 П «Прибуток звітного року, що очікує затвердження»;

Кредит – 5030 П «Нерозподілений прибуток минулих років».

Сума збитку (дебет рахунка 5041 А «Збиток минулого року, що очікує затвердження») за рішенням зборів акціонерів покривається за рахунок загальних резервів, резервного фонду, інших фондів та нерозподіленого прибутку минулих років:

Дебет – 5020 П «Загальні резерви», 5021 П «Резервні фонди», 5022 П «Інші фонди банку», 5030 П «Нерозподілені прибутки минулих років».

Кредит – 5041 А «Збиток минулого року, що очікує затвердження».

Якщо перелічених джерел для покриття загальної суми збитку не вистачає, то непокрита сума в балансі банку обліковується за рахунком 5031 А «Непокриті збитки минулих років».

3.9. Податковий облік у банках

За фінансовим обліком сума податку на прибуток визнається витратами банку і обліковується за рахунком 7900 АП «Податок на прибуток».

Податковий облік у банках має враховувати дві обставини:

- з огляду на принцип відповідності витратами банку з податку на прибуток за звітний період може визнаватися тільки сума, що розраховується за базовою ставкою оподаткування 25 % від економічного прибутку банку як різниці між підсумком доходів і витрат за даними фінансового обліку.

- через розбіжність сум доходів і витрат за даними фінансового обліку і сум валових доходів і валових витрат за даними податкового обліку сума поточного податку на прибуток, що підлягає сплаті до бюджету (відповідає 25 % обсягу валових доходів, зменшених на обсяг валових витрат), як правило, не відповідає сумі витрат банку за податком на прибуток.

Ці обставини обумовлюють потребу в обліку відстрочених податкових зобов'язань (ВПЗ) та відстрочених податкових активів (ВПА) за такими рахунками:

3521 А «Відстрочений податковий актив».

3621 П «Відстрочені податкові зобов'язання».

Для відображення в обліку заборгованості банку перед бюджетом з податку на прибуток призначено рахунок 3620 П «Кредиторська заборгованість за податком на прибуток».

Авансові платежі до бюджету за податком на прибуток обліковуються за рахунком 3520 А «Дебіторська заборгованість за податком на прибуток».

Банк відображає в обліку перерахування суми податку на прибуток такими бухгалтерськими проводками:

Дебет – 3520 А «Дебіторська заборгованість за податком на прибуток», 3620 П «Кредиторська заборгованість за податком на прибуток»;

Кредит – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України».

Витрати з податку на прибуток відображаються бухгалтерською проводкою:

Дебет – 7900 АП «Податок на прибуток»;

Кредит – 3620 П «Кредиторська заборгованість за податком на прибуток».

Згортання дебіторської та кредиторської заборгованості з податку на прибуток за звітний період відображаються бухгалтерською проводкою:

Дебет – 3620 П «Кредиторська заборгованість за податком на прибуток»;

Кредит – 3520 А «Дебіторська заборгованість за податком на прибуток».

Під **відстроченим податковим зобов'язанням** (ВПЗ) розуміють суму податку на прибуток, який підлягає сплаті в наступних періодах з тимчасових різниць, що підлягають оподаткуванню (різниця між оцінкою активу або зобов'язання за даними фінансового обліку та базою оподаткування).

Банк відображає в обліку визнання ВПЗ такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – 7900 АП «Податок на прибуток», 5100 П «Результати переоцінки основних засобів», 5101 П «Результати переоцінки нематеріальних активів», 5102 АП «Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж»;

Кредит – 3621 А «Відстрочений податковий актив».

Відповідно, **відстрочений податковий актив** (ВПА) – сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню в наступних звітних періодах у результаті:

- тимчасових різниць, що підлягають вирахуванню (ці різниці призводять до зменшення податкового прибутку або збільшення податкового збитку в майбутніх періодах);

- перенесення податкового збитку, не включеного до розрахунку зменшення податку на прибуток у звітному періоді;

– перенесення на майбутні періоди податкових пільг, якими неможливо скористатись у звітному періоді.

Банк відображає в обліку визнання ВПА наступною бухгалтерською проводкою:

Дебет – 3521 А «Відстрочений податковий актив»;

Кредит – 7900 АП «Податок на прибуток».

Питання для самоконтролю

1. Дати визначення економічних категорій: «доходи», «витрати», «прибуток», «збиток».
2. Наведіть класифікаційні групи доходів (витрат) банку.
3. Розкрийте правила обліку витрат банку. Наведіть приклади кореспонденції рахунків.
4. Дайте характеристику обліку процентних доходів та витрат банку.
5. За якими методами визначається кількість днів для розрахунку процентних доходів (витрат)?
6. Як здійснюється облік комісійних доходів та витрат банку?
7. Як обліковуються витрати на утримання персоналу банку?
8. Дайте характеристику обліку часткового або повного погашення контрагентами заборгованості за нарахованими доходами, списаної з балансу за рахунок резервів.
9. Який порядок визнання витрат у фінансовому обліку?
10. Розкрийте облік процедури згортання доходів і витрат банку.

Завдання для самостійної роботи

Задача № 1. 01.03.2010 р. банк надав фізичній особі споживчий кредит на 4 місяці у розмірі 20 000 грн. Процентна ставка склала 24 % річних, відсотки нараховуються щомісячно за методом «30/360». Комісія за розрахунково-касове обслуговування становить 0,1 % від суми кредиту.

Написати відповідні бухгалтерські проводки щодо нарахування та отримання відсотків.

Задача № 2. 05.04.2010 р. банк відкрив депозитний рахунок юридичній особі на суму 100 000 грн за ставкою 15 % на строк – 2 місяці. Відсотки були сплачені в день відкриття депозиту (метод «факт/360»).

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 3. 01.02.2009 р. банк «Кардинал» надав банку «Південь» кредит на суму 1 000 000 грн на строк 1 місяць. Процентна ставка – 7 % (метод «факт/факт»). 01.03.2009 р. нараховані доходи за кредитом були визнані простроченими. 25. 03. 2009 р. «Південь» погасив зобаргованість за кредитом та відсотки.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 4. За січень 2009 р. банком були нараховані наступні витрати на утримання персоналу:

– заробітної плати	– 700 000 грн;
– премія	– 200 000 грн;
– матеріальна допомога	– 120 000 грн;
– інші виплати	– 80 000 грн.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Тести для самоконтролю

1. Доходи і витрати, що виникають у результаті операційної діяльності банку:

- а) процентні доходи;
- б) дохід у вигляді дивідендів;
- в) витрати на формування спеціальних резервів банку;
- г) всі варіанти.

2. Доходи (витрати), що визнаються за результатами інвестиційної діяльності банку:

- а) доходи (витрати) за операціями із збільшення (зменшення) інвестицій в асоційовані компанії;
- б) доходи (витрати) за операціями із збільшення (зменшення) інвестицій у дочірні установи;

- в) доходи (витрати) від реалізації (придбання) основних засобів та нематеріальних активів;
- г) всі варіанти.

3. Доходи (витрати), що визнаються за результатами фінансової діяльності банку:

- а) доходи (витрати) за операціями з цінними паперами власного боргу;
- б) доходи (витрати) за субординованим боргом;
- в) дивіденди, сплачені протягом звітного періоду;
- г) всі варіанти.

4. Не визнаються доходами сума:

- а) завдатку під заставу або в погашення кредиту, якщо це передбачено відповідним договором;
- б) надходжень за договором комісії, агентським та аналогічним договором на користь комітента, принципала тощо;
- в) авансу в рахунок попередньої оплати послуг, товарів тощо;
- г) всі варіанти.

5. У результаті використання активів банку іншими сторонами доходи банку визнаються у вигляді:

- а) відсотків;
- б) роялті;
- в) дивідендів;
- г) всі варіанти.

6. Умовою визнання дивідендів у бухгалтерському обліку банку є:

- а) імовірність отримання банком економічної вигоди;
- б) достовірно оцінений дохід;
- в) визнання реальної заборгованості за активами та зобов'язаннями банку;
- г) точно визначений фінансовий результат операції, пов'язаної з наданням послуг.

7. Витрати банку, які неможливо прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображаються в бухгалтерському обліку банку:

- а) як витрати майбутніх періодів;

б) у складі витрат того звітного періоду, у якому вони були здійснені;

в) у складі витрат відповідних звітних періодів;

г) вірна відповідь відсутня.

8. Не визнаються витратами й не включаються до звіту про фінансові результати:

а) платежі за договорами комісії, агентськими угодами та іншими аналогічними договорами на користь комітента, принципала тощо;

б) попередня (авансова) оплата товарів, робіт, послуг;

в) погашення одержаних кредитів, повернення депозитів тощо;

г) всі варіанти.

9. Доходи майбутніх періодів відображаються на балансовому рахунку:

а) 3500;

б) 3600;

в) 3800;

г) вірна відповідь відсутня.

10. Витрати майбутніх періодів відображаються на балансовому рахунку:

а) 3500;

б) 3600;

в) 3800;

г) вірна відповідь відсутня.

ОБЛІК КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ

У розділі розглядається організація обліку касових операцій банку (правила заповнення реквізитів касових документів, формування грошових білетів та монет, порядок закриття операційної каси, підкріплення каси готівкою, зберігання цінностей в грошовому сховищі, ревізія цінностей). Дається характеристика обліку операцій з приймання та видачі готівки, з приймання банкнот іноземних держав на інкасо, з передавання готівки між банками.

4.1. Організація обліку касових операцій банку

До касових операцій належать: приймання та видача готівки касами банку; обмін банкнот національної валюти на банкноти інших номіналів; обробка, формування і пакування грошових білетів та монет; обмін не придатних до обігу банкнот (монет) національної валюти; підкріплення установи банку готівкою та вивезення її надлишків; інкасація коштів у клієнтів банку; приймання банкнот іноземних держав на інкасо.

Організація обліку касових операцій банку має забезпечувати:

- обов'язкове приймання готівки на вимогу клієнта;
- своєчасне і повне оприбуткування готівки національної та іноземної валюти, що надійшла до кас банку та зарахування її на зазначені клієнтами рахунки;
- своєчасну видачу клієнтам придатних до обігу банкнот (монет) національної та іноземної валюти;
- обмін клієнтам не придатних до обігу банкнот (монет) національної валюти на придатні до обігу банкноти (монети) та вилучення сумнівних банкнот (монет) на дослідження, а також обмін монет на

банкноти, банкнот на монет, банкнот (монет) одного номіналу на банкноти (монети) іншого номіналу;

- документальне оформлення руху готівки національної та іноземної валюти в операційній касі;

- своєчасне відображення касових операцій у бухгалтерському обліку;

- належний внутрішній контроль за касовими операціями;

- здавання готівки національної валюти до територіальних управлінь НБУ згідно із встановленими відповідним договором умовами;

- створення безпечних умов роботи з готівкою та її зберігання;

- задоволення потреб клієнтів у готівці;

- систематичний аналіз стану надходжень і видачі готівки в національній валюті;

- ідентифікацію клієнтів, які здійснюють операції з готівкою без відкриття рахунку на суму, що перевищує 50 000 гривень або еквівалент цієї суми в іноземній валюті.

4.2. Правила заповнення реквізитів касових документів

До касових документів, які оформляються згідно з касовими операціями належать: заява на переказ готівки, прибутково-видатковий касовий ордер, заява на видачу готівки, прибутковий касовий ордер, видатковий касовий ордер, грошовий чек, а також рахунки на сплату платежів та документи, установлені відповідною платіжною системою для відправлення переказу готівки та отримання його в готівковій формі.

Правила заповнення реквізитів касових документів зазначені в табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Правила заповнення реквізитів касових документів

Назва реквізиту	Вимоги щодо заповнення реквізиту
Дата здійснення операції	У заяві на переказ готівки зазначається дата фактичного пред'явлення її в банк. Грошові чеки дійсні протягом 10 календарних днів із дня їх виписування, не враховуючи день виписування. У всіх інших касових документах зазначається дата здійснення касової операції. Дата здійснення операції в документі зазначається так: число цифрами "ДД", місяць словом, рік цифрами "РРРР"
Платник	Зазначається назва юридичної особи та прізвище, ім'я, по батькові особи, яка уповноважена діяти від імені юридичної особи, що здійснює переказ готівки. Якщо переказ готівки здійснює фізична особа, то зазначається її прізвище, ім'я та по батькові (ідентифікаційний або реєстраційний номер, номер особового рахунку). У прибутковому, видатковому та прибутково-видатковому касових ордерах зазначається прізвище, ім'я, по батькові працівника банку. При оформленні прибутково-видаткового касового ордера на загальну суму здійснених касових операцій цей реквізит не заповнюється.
Отримувач	У касових документах на видачу готівки фізичній особі зазначається її прізвище, ім'я та по батькові, юридичній особі – назва юридичної особи та прізвище, ім'я та по батькові особи, яка уповноважена діяти від імені юридичної особи.
Код отримувача	У разі здійснення переказу готівки для зарахування на рахунок отримувача, відкритий в іншому банку, зазначається для: юридичної особи – ідентифікаційний код за Єдиним державним реєстром підприємств і організацій України; фізичної особи – ідентифікаційний номер платника податків.
Назва валюти	Зазначається літерний код валюти відповідно до вимог нормативно-правових актів під час здійснення операцій з іноземною валютою.
Дебет/кредит	Зазначаються відповідні рахунки за касовими операціями.
Сума цифрами	Сума зазначається цифрами, гривні відділяються від копійок комою «,», копійки позначаються двома цифрами. Аналогічно зазначається сума в іноземній валюті

Назва реквізиту	Вимоги щодо заповнення реквізиту
Еквівалент у гривнях	Зазначається під час здійснення операцій з іноземною валютою сума в гривнях, що розраховується у встановленому порядку
Призначення платежу	У разі видачі готівки з каси зазначається, на які цілі вона видається, під час приймання готівки зазначається вид платежу або джерела її надходження, а в разі внесення суб'єктами підприємницької діяльності – фізичними особами на поточні рахунки власної готівки за рахунок заощаджень зазначається «унесення власних заощаджень готівкою». За операціями за вкладними (депозитними) рахунками зазначається внесення готівки на вкладний (депозитний) рахунок або видача готівки з нього. За операціями, не пов'язаними з платежами та вкладними (депозитними) рахунками, зазначається «переказ готівки».
Пред'явлений документ	У грошових чеках, заявах на видачу готівки незалежно від суми зазначаються найменування пред'явленого документа (паспорт або документ, що його замінює), серія, номер і дата його видачі, найменування установи, яка видала документ. Дата народження та місце проживання (для нерезидентів – місце тимчасового перебування) зазначається в разі здійснення операцій з готівкою без відкриття рахунку на суму, що перевищує 50000 гривень або еквівалент цієї суми в іноземній валюті. У прибуткових, видаткових та прибутково-видаткових касових ордерах і заявах на видачу готівки працівникам банку, а також інкасаторам територіальних управлінь зазначається назва документа (посвідчення, перепустка) та його номер.

4.3. Облік операцій з приймання готівки операційною касою банку

Банк приймає готівку від юридичних та фізичних осіб для зарахування її суми як на власні рахунки, так і на рахунки інших юридичних та фізичних осіб (незалежно від їх місцезнаходження).

Приймання готівки в касу банку здійснюється за наступними документами (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Приймання готівки операційною касою банку

Національна валюта	Іноземна валюта
За заявою на переказ готівки: – від юридичних осіб для зарахування на власні поточні рахунки, – від фізичних осіб для зарахування на поточні, вкладні (депозитні) рахунки; – від юридичних та фізичних осіб для зарахування на рахунки інших юридичних або фізичних осіб, які відкриті в цьому самому банку або в іншому банку.	За заявою на переказ готівки: – від юридичних осіб; – резидентів та представництв-нерезидентів для зарахування на власні поточні рахунки; – від фізичних осіб для зарахування на поточні, вкладні (депозитні) рахунки та переказу без відкриття рахунку;
За прибутковим касовим ордером: від працівників банку та клієнтів банку за внутрішньобанківськими операціями.	За прибутковим касовим ордером: від працівників банку за внутрішньобанківськими операціями.
За рахунками на сплату платежів: від фізичних осіб на користь юридичних осіб.	З оформленням квитанції за формою № 377-К: від резидентів і нерезидентів при купівлі готівкової іноземної валюти за готівкові гривні.
За документами, установленими відповідною платіжною системою, від фізичних та юридичних осіб: для відправлення переказу та виплати його утримувачу готівкою в національній валюті	за документами, встановленими відповідною платіжною системою: від фізичних осіб на відправлення переказу, який приймається в готівковій формі.

При внесенні грошей клієнт заповнює прибуткові документи від руки ручкою чи за допомогою технічних засобів, або, за згодою клієнта, уповноважений працівник оформлює прибуткові документи за допомогою засобів програмного забезпечення. Уповноважений працівник банку перевіряє заповнення документу та засвідчує своїм підписом. Після цього прибуткові документи внутрішнім порядком передаються до каси.

Касир зобов'язаний: перевірити наявність і тотожність підписів операційних працівників з наявними у нього зразками; звірити відповідність вказаних в них сум цифрами і словами; викликати особу, яка

вносить гроші, і прийняти від неї гроші поаркушним перерахуванням – банкноти, за кружками – монети.

На столі касира не може бути ніяких інших грошей, крім тих, що приймаються від особи, яка вносить гроші.

Основні бухгалтерські проводки з приймання готівкових коштів в національній валюті касою банку вказані в табл. 4.3.

Таблиця 4.3.

**Бухгалтерські проводки з обліку приймання готівкових коштів
у національній валюті касою банку**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Приймання готівки від юридичних осіб для зарахування на поточний рахунок	1001	2600
Приймання готівки від фізичних осіб для зарахування на поточний рахунок	1001	2620
Отримані комісійні за послуги банку	1001	6110

Після завершення приймання готівки клієнту видається квитанція (другий примірник прибуткового касового документа) або інший документ, що є підтвердженням про внесення готівки у відповідній платіжній системі. Квитанція містить найменування банку, який здійснив касову операцію, дату здійснення касової операції, а також підпис працівника банку, який прийняв готівку, відбиток печатки (штампу).

Плата за послуги банку приймається від клієнта за окремим касовим документом, оформленим банком.

4.4. Облік операцій з видачі готівки операційною касою банку

Для здійснення видаткових операцій, завідуючий касою видає під відповідальність касирам необхідну суму грошей під розписку в Книзі обліку прийнятих і виданих грошей (цінностей). Касир кожен раз записує в Книгу одержані під звіт від завідуючого касою суми, кіль-

кість і суму сплачених документів і залишок підзвітних сум, котрі він здає назад під розписку завідуючому касою.

Одержавши видатковий документ касир зобов'язаний:

перевірити наявність підписів службових осіб банку, які мають право дозволяти видачу грошей і тотожність цих підписів із наявними зразками;

порівняти суму, проставлену на документі цифрами, з сумою, зазначеною словами;

перевірити, чи є розписка в одержанні грошей на документі;

перевірити наявність даних про пред'явлення паспорта або іншого документа, який засвідчує особу одержувача грошей;

підготувати суму грошей, зіставити суму видачі з сумою, вказаною на видатковому документі, видати їх одержувачу і підписати видатковий документ.

Основні бухгалтерські проводки з видачі готівки в національній валюті з каси банку вказані в табл. 4.4.

Таблиця 4.4

Видача готівки в національній валюті з каси банку

Національна валюта	Іноземна валюта
<i>За грошовими чеками:</i> юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, а також підприємцям.	<i>За заявою на видачу готівки:</i> – юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, а також підприємцям з їх поточних рахунків на цілі, передбачені нормативно-правовими актами; – фізичним особам з їх поточних, вкладних (депозитних) рахунків та переказу без відкриття рахунку, а також за операціями з відшкодування банкнот іноземної валюти, прийнятих на інкасо.
<i>За заявою на видачу готівки:</i> – фізичним особам з поточних, вкладних (депозитних) рахунків; – фізичним і юридичним особам за переказом без відкриття рахунку.	<i>За документами на отримання переказу в готівковій формі, установленими відповідною платіжною системою: фізичним особам.</i>

Видача готівки в національній валюті з каси банку

Національна валюта	Іноземна валюта
За видатковим касовим ордером: працівникам банку за внутрішньобанківськими операціями.	З оформленням квитанції за формою № 377-К: резидентом і нерезидентом при продажі готівкової іноземної валюти за готівкові гривні.

Видачу грошей касир здійснює повними пачками і корінцями грошових білетів за зазначеними на накладках і бандеролях сумами без поаркушного перерахування, за умови збереження непошкодженої упаковки. Гроші з неповних корінців, а також з пачок з пошкодженою упаковкою видаються касиром з поаркушним перерахуванням. Монети, розфасовані в мішки і пакети видаються за написами на пакетах і ярликах.

Процедури видачі готівки з поточних рахунків фізичних та юридичних осіб розглянуті в табл. 4.5.

Таблиця 4.5

**Бухгалтерські проводки з обліку приймання готівкових коштів
у національній валюті касою банку**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Видача готівки юридичним особам, з їх поточних рахунків	2600	1001
Видача готівки фізичним особам з їх поточних рахунків	2620	1001
Отримані комісійні за послуги банку	1001	6110

4.5. Обробка, формування і пакування грошових білетів та монет

Банкноти (монети) мають бути розсортовані за номіналами, кожен номінал на придатні до обігу, зношені, значно зношені та з дефектами виробника, а банкноти також відповідно до їх розмірів.

Банкноти, що не викликають сумніву щодо їх справжності, але пошкоджені, розірвані та розрізані більше ніж на дві частини і склеєні, у тому числі з утраченими частинами (якщо залишилося не менше ніж 55 % початкової площі банкноти), відсортовують до значно зношених банкнот і пакують окремо.

До значно зношених відсортовують також банкноти, які склеєні з порушенням установлених вимог, що перешкоджає їх обробленню на автоматизованих системах оброблення банкнот.

Кожні 100 аркушів банкнот одного номіналу й розміру формуються в корінці банкнот та пакуються хрестоподібно бандероллю з відповідними кольоровими смугами.

На бандеролі мають бути такі реквізити: найменування банку, код банку або номер за електронною поштою; номінал; кількість укладених банкнот; сума; дата формування; підпис та іменний штамп (код) касового працівника, який здійснював сортування і перерахування банкнот.

Придатні до обігу монети одного номіналу пакуються в стандартні мішечки без зовнішніх швів. Горловина кожного мішечка прошивається разом з ярликом із тканини і щільно зав'язується шпагатом, що не має вузлів і надривів. Кінці шпагату зав'язуються глухим вузлом із накладенням пломби, на якій зазначаються код банку та номер пломбіру. До неповних мішечків з монетами прикріплюється ярлик з картону із зазначенням відповідних реквізитів.

Сума вкладення монет в один мішечок установлюється для монет номіналом: від 1 до 5 коп. – 50 грн; від 10 до 50 коп. – 500 грн; 1 грн – 1 000 грн (500 грн); 2 грн – 1 000 грн; 5 грн – 2 000 грн.

Для касового обслуговування клієнтів банк може також застосовувати пакети з цупкого паперу для фасування монет. Вкладення монет в один пакетик не більше 100 монет одного номіналу. На кожному пакетіку, крім передбачених реквізитів, кількість та сума проставляються від руки.

Грошові білети, що залишились у касирів і з яких не можна сформувати повні пачки і корінці, передаються для об'єднання і пакування одному або декільком касирам.

При об'єднанні і пакуванні касири поаркушно перераховують прийняті грошові білети в неповних корінцях і формують з них повні корінці грошових білетів. Гроші сформовані в повні корінці, разом з одержаними корінцями грошових білетів від інших касирів підбира-

ються за номіналами і пакуються в повні пачки. На верхніх накладках робиться надпис «Збірна».

4.6. Облік операцій з покупки та продажу ювілейних гривневих монет

Після визначення необхідної кількості ювілейних монет за допомогою програмного забезпечення відправляється повідомлення про купівлю ювілейних монет до територіального управління Національного банку України (НБУ).

Готуються розпорядження для бухгалтерії на перерахування коштів. Згідно наданого розпорядження бухгалтер формує та роздруковує один примірник меморіального ордера, завіряє його штампом банку, підписує та разом з розпорядженням надає головному бухгалтеру для подальшого контролю.

Після перерахування коштів бухгалтер виписує довіреність на уповноважену особу на одержання ювілейних монет. Уповноважена особа банку одержує ювілейні монети в управлінні Національного банку України згідно опису та накладної.

Оприбуткування гривневих ювілейних монет в касу банку здійснюється по номінальній вартості.

Для відображення основних операцій з купівлі та продажу ювілейних монет використовуються наступні рахунки: 1819 А «Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками»; 3500 А «Витрати майбутніх періодів»; 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2909 П «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»; 6399 П «Інші операційні доходи».

Основні проводки з купівлі та продажу гривневих ювілейних монет в касі банку вказані табл. 4.6.

Таблиця 4.6

**Бухгалтерські проводки з обліку купівлі та продажу
гривневих ювілейних монет**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Купівля ювілейних монет		
Перерахування коштів НБУ за ювілейні монети	1819	1200
Оприбуткування ювілейних монет за номінальною вартістю	1001	1819
Відображення різниці між відпускною ціною НБУ і номінальною вартістю монет	3500	1819
Продаж ювілейних монет		
Отримання коштів від клієнтів за ювілейні монети	1001	2909
Відображення номінальної вартості ювілейної монети	2909	1001
Відображення різниці між відпускною ціною НБУ і номінальною вартістю монет	2909	3500
Сума різниці між відпускною ціною банку і відпускною ціною Національного банку	2909	6399

4.7. Облік операцій з приймання банкнот іноземних держав на інкасо

Приймання банкнот іноземних держав на інкасо – це приймання банкнот з подальшою відправкою їх до іноземного банку для отримання від нього відшкодування.

У касі банку приймаються на інкасо від фізичних осіб (резидентів і нерезидентів) та юридичних осіб – резидентів і представництв юридичних осіб – нерезидентів:

- банкноти іноземних держав, які мають значні пошкодження або є сумнів у їх платіжності;
- банкноти, які вилучені іноземною державою з обігу після дати, оголошеної центральним банком-емітентом відповідної валюти (за

наявності згоди банка-кореспондента відповідної держави на обмін цих банкнот).

Приймання банкнот іноземних держав на інкасо здійснюється на підставі письмової заяви клієнтів, яка заповнюється в двох примірниках.

У заяві клієнта-фізичної особи зазначається:

- повністю прізвище, ім'я, по батькові;
- номер і серія документа, що засвідчує цю особу;
- домашня адреса, номер телефону;
- найменування та номінал банкнот іноземної валюти, їх номери та серії.

У заяві клієнта-юридичної особи зазначається:

- повністю прізвище, ім'я, по батькові касира або іншої уповноваженої особи, що здає банкноти на інкасо;
- номер і серія документа, що засвідчує цю особу;
- назва організації, юридична адреса, номер телефону;
- найменування та номінал банкнот іноземної валюти, їх номери та серії.

Прийняті банкноти касир вносить до реєстру прийнятих на інкасо банкнот іноземних держав. Банкноти іноземних держав, що прийняті на інкасо, обліковуються на позабалансовому рахунку 9830 А «Документи і цінності, прийняті на інкасо» та зберігаються у сховищі банку.

Відсилання банкнот іноземному банку відображається на рахунку 9831 А «Документи і цінності, відправлені на інкасо».

Після отримання від іноземного банку відшкодування за прийняті на інкасо банкноти банк за попередньою домовленістю з клієнтом повідомляє його телефоном або письмово на адресу, вказану клієнтом у заяві.

Сума відшкодування виплачується готівкою за вирахуванням комісійної винагороди за послуги банку.

Якщо при видачі клієнту відшкодування залишається сума іноземної валюти менша ніж номінальна вартість мінімальної купюри, що знаходиться в обігу, то установа банку купує цей залишок за національну валюту України за встановленим установою банком курсу купівлі, що діє в день видачі відшкодування.

У разі відмови іноземного банку відшкодувати кошти по прийнятих на інкасо банкнотах, банк надає клієнту повідомлення, до якого

додається копія офіційної відповіді іноземного банку про відмову у відшкодуванні.

Основні бухгалтерські проводки щодо приймання банкнот іноземних держав на інкасо від клієнта – юридичної особи вказані в табл. 4.7.

Таблиця 4.7

Бухгалтерські проводки з обліку приймання банкнот іноземних держав на інкасо від юридичної особи

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Прийняття на інкасо банкнот іноземних держав	9830	9910
Відсилання банкнот до іноземного банку	9831	9830
Отримання суми грошового відшкодування від іноземного банку	1500	2909
Сплата комісії іноземному банку	7100	1200
Зняття з позабалансового обліку банкнот (після отримання суми грошового покриття від іноземного банку)	9910	9831
Виплата клієнту інкасованої суми	2909	2600
Утримання комісії	2909	6110

4.8. Облік операцій з підкріплення банків готівкою

Підкріплення банків готівкою національної валюти територіальними управліннями Національного банку здійснюється після надходження відповідних сум з кореспондентських рахунків банків.

У бухгалтерському обліку операції з підкріплення за використання послуг інкасаторів відображаються такими бухгалтерськими проводками:

– перерахування коштів для отримання готівки територіальному управлінню НБУ:

Дебет – 1811 А «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»;

Кредит – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»;

– отримання готівки через інкасаторів територіальних управлінь і оприбуткування її в касу банку:

Дебет – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»; 1002 А «Банкноти та монети в касі відділень банку»;

Кредит – 1811 А «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою».

Під час вивезення банком готівки, у тому числі непридатної до обігу, до територіального управління НБУ за використання банком рахунка 1007 А «Банкноти та монети в дорозі» здійснюються такі бухгалтерські проводки:

– видача готівки інкасаторам:

Дебет – 1007 А «Банкноти та монети в дорозі»;

Кредит – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку», 1002 А «Банкноти та монети в касі відділень банку»;

– після отримання підтвердження від територіального управління НБУ про отримання готівки:

Дебет – 1811 А «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»;

Кредит – 1007 А «Банкноти та монети в дорозі»;

– після надходження на коррахунок банку коштів у рахунок оплати готівки:

Дебет – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»;

Кредит – 1811 А «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою».

Якщо банк здає готівку до територіального управління НБУ власними силами, то здійснюються такі бухгалтерські проводки:

– на суму готівки, що передана до територіального управління:

Дебет – 1007 А «Банкноти та монети в дорозі»;

Кредит – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку», 1002 А «Банкноти та монети в касі відділень банку».

– у разі надходження на коррахунок банку коштів:

Дебет – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»;

Кредит – 1911 П «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою»;

– після надходження підтвердження від територіального управління НБУ про отримання готівки:

Дебет – 1911 П «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою»;

Кредит -1007 А «Банкноти та монети в дорозі».

У разі виявлення територіальним управлінням НБУ нестачі банкнот (монет) банк згідно відшкодовує відповідну суму протягом трьох днів із дня отримання акта про розбіжності.

Якщо нестача пов'язана з діями відповідальних працівників банку, то на суму нестачі здійснюється таке бухгалтерська проводка:

Дебет – 3552 А «Нестачі та інші нарахування на працівників банку»;

Кредит – 1811 А «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою».

Відшкодування винними особами нестачі супроводжується бухгалтерським записом:

Дебет – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку», 1002 А «Банкноти та монети в касі відділень банку», 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України», 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»;

Кредит -3552 А «Нестачі та інші нарахування на працівників банку».

Якщо встановити винних осіб неможливо, то сума нестачі списується на витрати банку:

Дебет – 7399 А «Інші операційні витрати»;

Кредит – 1811 А «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою».

4.9. Облік операцій з передавання готівки між банками

Продаж готівки банкам. Начальник відділу касових операцій визначає суму вільних коштів в касі банку, веде переговори про продаж готівки іншому банку та вартість послуг. По результатах переговорів відбувається підготовка угоди про надання послуг.

За допомогою програмного забезпечення відправляється повідомлення про продаж готівки до управління НБУ.

Згідно договору складається опис цінностей, які пересилаються.

Видача готівки проводиться за прибутково-видатковим касовим ордером, описом цінностей та дорученням. Після видачі готівки до управління НБУ відправляється підтвердження про вивезення готівки.

Купівля готівки у інших банків. Начальник відділу касових операцій визначає суму готівки, якою необхідно підкріпити операційну касу банку та веде переговори з іншими банками про її купівлю. На підставі результатів переговорів готуються договори про надання послуг по підкріпленню операційної каси готівкою.

За допомогою програмного забезпечення відправляється повідомлення до управління НБУ про купівлю готівки.

Згідно договору готується розпорядження (підкріплення операційної каси, плата за купівлю готівки, плата за послуги інкасації) бухгалтерії на перерахування коштів.

Згідно наданого розпорядження бухгалтер формує та роздруковує один примірник меморіального ордера, завіряє його штампом банку, підписує та разом з розпорядженням надає начальнику відділу для подальшого контролю.

Приймання готівки здійснюється касовим працівником згідно прибутково – видаткового ордера, дорученням та описом цінностей за пачками та корінцями.

Після одержання готівки до управління НБУ відправляється підтвердження про перевезення готівки.

Операції щодо продажу чи купівлі готівки відображаються на наступних рахунках: 1811 А «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»; 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 1600 АП «Кореспондентські рахунки інших банків»; 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»; 1002 А «Банкноти та монети в касі відділень банку»; 1007 А «Банкноти та монети в дорозі»; 1500 АП «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках».

Основні бухгалтерські проводки щодо купівлі-продажу банкам вказані в табл. 4.8.

Таблиця 4.8

**Бухгалтерські проводки з обліку купівлі та продажу готівки
комерційним банкам**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Купівля готівки у інших банків		
Перерахування коштів для отримання готівки	1811	1200, 1600
Отримання готівки	1001, 1002	1811
Продаж готівки		
Відправлення готівки до інших банків через інкасаторів	1007	1001, 1002
Отримання повідомлення від банку-покупця щодо отримання готівки	1811	1007
Отримання коштів за відправлену готівку	1200, 1500	1811

4.10. Порядок закриття операційної каси

Після звірки касових оборотів з операційними працівниками, касири здають завідувачу касою сформовані в установленому порядку залишки грошей, які в них є, разом з довідками і касовими документами. Завідуючий касою, після прийняття грошей від касирів, перевіряє звітні довідки і документи наступним чином:

- чи завірені суми касових оборотів, зазначених у довідках касирів, операційними працівниками;
- чи правильно виведені в довідках залишки грошей з урахуванням записів у Книзі прийнятих і виданих грошей (цінностей);
- чи відповідають кількість і сума зданих касирами документів даним довідок.

Гроші, прийняті від касирів в установленому порядку, завідувач касою передає для подальшої обробки та пакування одному з уповноважених касирів під розписку в Книзі прийнятих та виданих грошей. Після цього завідувач касою складає зведену довідку про касові обороти та довідку про вилучення касових документів з терміном зберігання 10 років, за даними звітних довідок, а також за доку-

ментами, гроші за якими прийняті або видані ним особисто, і звіряє її підсумки з даними бухгалтерського обліку. Після звірки зведена довідку підписують завідуючий касою та бухгалтер (зведена довідка разом із довідками касирів зберігається в касових документах дня).

Завідуючий касою записує в Книгу обліку готівки оборотної (операційної) каси і інших цінностей загальну суму приходу і видатків грошей і виводить у ній залишок каси на наступний день.

Для роботи кас у післяопераційний час здійснюється видача під звіт касовим працівникам потрібної суми готівки за прибутково-видатковими касовими ордерами. У цьому разі в Книзі обліку готівки операційної каси й інших цінностей залишок готівки зазначається загальною сумою та окремо щодо готівки, що є в грошовому сховищі, та тієї, що видана під звіт касовим працівникам.

Після звірки каси завідуючий передає касові документи разом з додатками для формування і брошурування одному з касових працівників. При формуванні касові документи підбираються окремо за приходом і видатками каси. Позабалансові документи підбираються за номерами позабалансових рахунків – спочатку прибуткові, а потім видаткові.

Касові документи мають бути сформовані не пізніше наступного робочого дня в окремі папки за кожний день, окремо в національній та іноземній валюті. В установі банку з невеликим обсягом валютних операцій дозволяється брошурування касових документів за валютними операціями за кілька днів, але не більше ніж за 10 робочих днів.

Підсумкові дані зброшурованих документів підраховуються на обчислювальній машині з виводом інформації на друк.

Після звірки суми касових документів з Книгою обліку готівки оборотної (операційної) каси й інших цінностей надпис на лицьовій стороні папки завіряється касиром, який формував її, і завідуючим касою.

Касові документи, строк зберігання яких перевищує п'ять років, брошуруються в окремі папки за місяць в цілому, окремо в національній та іноземних валютах. Стрічка підрахунку набивається як по днях, так і в цілому за місяць, з відображенням суми по окремих рахунках.

Касові документи за останні дванадцять місяців зберігаються під відповідальністю завідуючого касою в грошовому сховищі або окремому сейфі, який передається під охорону.

Винесення з приміщення кас папок з касовими документами дозволяється лише в окремих випадках і тільки за письмовим дозволом керівника банку. До кінця робочого дня документи мають бути обов'язково повернені.

У разі, якщо вилученню підлягають одночасно кілька касових документів з різними датами одного календарного року, на місце одного з вилучених документів вміщується його копія, вимога на вилучення (протокол вилучення (виїмки) і таке інше), а замість останніх – тільки копії з відмітками про місце знаходження вимоги.

4.11. Зберігання цінностей в грошовому сховищі

Всі гроші та інші цінності зберігаються в грошовому сховищі. В середині грошового сховища гроші та інші цінності зберігаються в металевих шафах, які замикаються на ключ.

У грошовому сховищі окремо зберігаються:

- готівка операційної каси;
- іноземна валюта, чеки в іноземній валюті;
- банківські метали;
- інші цінності.

Всі бланки суворої звітності обліковуються на відповідних позабалансових рахунках як у книжках, так і в окремих аркушах, в умовній одиниці за кожну книжку або аркуш. Облік бланків суворої звітності, що знаходяться в грошовому сховищі, ведеться за їх видами в Книзі обліку залишків бланків суворої звітності.

Гроші та інші цінності можуть виноситись із грошових сховищ для проведення операцій по їх обробці, контрольному перерахуванню і ревізії тільки в приміщення каси.

Сейфи і металеві шафи незалежно від наявності в них цінностей мають бути замкнені на ключ.

Вхід до грошового сховища дозволяється тільки службовим особам, відповідальним за схоронність цінностей. Інші працівники банку можуть входити в грошове сховище лише з дозволу керівника або його заступника, якщо йому надано право здійснення операцій з цінностями, обов'язково в присутності службових осіб, відповідальних за схоронність цінностей.

Усі печатки і ключі від грошових сховищ (сейфів), штампи касирів зареєстровані в спеціальних журналах, які ведуться уповноваженими особами банку та видаються касовим працівникам під розпис у цих журналах. У разі перебування касового працівника у відпустці (або тимчасової відсутності з інших причин) закріплені за ним печатки, ключі від грошових сховищ (сейфів) на цей період здаються під розпис в Книзі передачі ключів та печаток завідуючому каси. Зіпсовані печатки, ключі, пломбіри, штампи повинні відразу списуватися з обліку і знищуватися у встановленому порядку.

У разі втрати ключа від грошового сховища (сейфа, металевої шафи) повинен бути змінений секрет замка. До цієї роботи залучаються перевірені особи, які мають відповідний допуск. Про зміну секрету замка і виготовлення нових ключів комісією, призначеною керівником установи банку, в обов'язковому порядку складається акт, в якому зазначаються причини зміни секрету замка і виготовлення нових ключів, прізвище особи, що проводила цю роботу, з посиланням на наявність допуску. Акти зберігаються постійно в спеціальній справі у керівника установи банку.

Для зберігання цінностей протягом робочого дня касири забезпечені сейфами. Касирам категорично забороняється при тимчасовій відсутності на робочому місці залишати гроші, цінності, печатки, штампи, ключі від грошових сховищ у відкритому вигляді, незамкненими в сейфи, металеві шафи, візки або шухляди столів. Власні гроші касирів, верхній одяг та інші предмети, що не мають відношення до здійснення касових операцій, повинні зберігатись у спеціально відведених кімнаті або в шафах, розташованих у касовому вузлі, але не в приміщеннях кас.

4.12. Ревізія цінностей

Ревізія грошових білетів, монет та інших цінностей, які знаходяться в грошових сховищах і касах установ банків, а також перевірка їх зберігання проводяться :

- за розпорядженням керівника установи банку не рідше одного разу на півріччя, а також щорічно за станом на 1 січня нового року;
- при зміні службових осіб, відповідальних за схоронність цінностей;

– при тимчасовій зміні службових осіб, відповідальних за схоронність цінностей;

Ревізія грошових білетів, монети й інших цінностей проводиться складом осіб, що призначається письмовим наказом керівника установи банку, за вказівкою якого проводиться ревізія. До проведення ревізії залучаються підготовленні працівники, які не зв'язані з виконанням операцій з цінностями. Відповідальність за організацію і виконання правил проведення ревізій несе керівник установи банку, який призначив ревізію.

Ревізія проводиться в присутності службових осіб, відповідальних за схоронність цінностей.

Ревізія проводиться раптово, з перевіркою всіх цінностей, за станом на одну й ту ж дату і в такій послідовності, яка б виключала можливість приховування розкрадання і недостач грошей і цінностей. При цьому грошові білети, монети та інші цінності для контрольного перерахування відбираються особисто керівником ревізії. Пачки і мішки з пошкодженою упаковкою і неправильно оформленими накладками (ярликами) підлягають поаркушному і поштучному перерахуванню.

Ревізія грошових білетів, монети й інших цінностей проводиться наступним чином:

а) грошові білети оборотної каси спочатку перевіряються за пачками і корінцями, монета – за надписами на ярликах, прикріплених до мішків, а заздалегідь підготовлені для видачі і запаковані гроші – за надписами на ярликах, прикріплених до мішків. Загальна сума грошей звіряється з даними Книги обліку готівки оборотної каси й інших цінностей. Готівка, що знаходиться в операційній касі установи банку, при піврічних раптових ревізіях, на 1 січня і ревізіях цінностей, пов'язаних з тимчасовою зміною службових осіб, відповідальних за схоронність цінностей, може бути піддана перерахуванню в обсязі, що визначається керівником установи, за розпорядженням якого проводиться ревізія.

б) грошові білети і монети, які знаходяться у вечірній касі, перевіряються за пачками, корінцями і надписами на ярликах, прикріплених до мішків, а гроші, запаковані в сумки для видачі заробітної плати, – за надписами на ярликах. Загальна сума грошей порівнюється з даними касового журналу вечірньої каси або контрольної стрічки касового апарата, а також контрольної відомості щодо перерахування виручки. Су-

ма прибуткових касових документів звіряється з підсумком касового журналу або контрольної стрічки і контрольною відомістю;

в) іноземна валюта, дорожні чеки в іноземній валюті і відрізнi чеки перевіряються за пачками, корінцями і надписами на ярликах, прикріплених до мішків, і, крім того, поаркушним перерахуванням в розмірі, який визначає керівник ревізії або уповноважена особа банку, за розпорядженням якого проводиться ревізія;

г) всі інші цінності перевіряються за їх номінальною або умовною ціною.

Після перерахування грошових білетів, монет та інших цінностей, які знаходяться в грошових сховищах, ревізори проводять звірку виявлених у наявності цінностей з даними Книг обліку готівки операційної каси й інших цінностей, обліку грошей у фондах та наявності іноземної валюти та платіжних документів в іноземній валюті, щоденного балансу, аналітичного обліку і, крім того, перевіряють, чи всі вилучені для ревізії цінності повернені до грошового сховища. Суми розписок та інших документів, не проведених через бухгалтерський облік, у виправдання залишку каси не приймаються і вважаються недостатчею у касира.

Про проведену ревізію цінностей складається акт за підписами всіх працівників, які брали участь у ревізії, і посадових осіб, відповідальних за схоронність цінностей.

При виявленні надлишків грошей або недостач складається акт про виявлені недостачі (надлишки) при перерахуванні грошей. До акту додаються особисте пояснення касового працівника, який допустив недостачу, повідомлення керівника установи банку про вжиті заходи щодо відшкодування з винних осіб збитків, усунення причин, які породжують касові прорахунки і недостачі цінностей.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття «касові операції».
2. Які правила заповнення реквізитів касових документів?
3. За якими документами здійснюється прийом готівки в касу банку?
4. Які документи застосовуються при видачі готівки з каси банку?
5. Розкрийте механізм обробки, формування і пакування грошових білетів та монет

6. Охарактеризуйте операції з покупки та продажу ювілейних гривневих монет.

7. Правила приймання банкнот іноземних держав на інкасо.

8. Назвіть основні етапи з продажу готівки банкам

9. Як проводиться купівля готівки у інших банків?

10. Назвіть порядок закриття операційної каси.

11. У якому реєстрі ведеться облік бланків суворої звітності?

12. Які цінності повинні зберігатися в грошовому сховищі?

13. Хто має право входу до сховища банку?

14. У яких випадках проводиться ревізія цінностей?

15. Який документ складається після проведення ревізії?

Завдання для самостійної роботи

Задача № 1. 13.05.2009 р. підприємство «Рандекс» відкрило в банку поточний рахунок у розмірі 250 000 грн

14.05.2009 р. рахунок був поповнений готівкою у розмірі 50 000 грн.

20.05.2009 р. підприємство «Рандекс» зняло з поточного рахунка 30 000 грн для виплати заробітної плати співробітникам.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 2. 17.08. 2009 р. банк «А» зробив інкасацію виторгу ТОВ «Актавив» у розмірі 320 000 грн

02.09.2009 р. ТОВ «Актавив» оформило платіжне доручення на оплату 20 000 грн ВАТ «Фенікс», у якого поточний рахунок відкритий у банку «Z».

15.09.2009 р. ТОВ «Актавив» оформило платіжне доручення на оплату 70 000 грн ТОВ «Олімп», яке також є клієнтом банку «А».

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 3. Банк відповідно до заявки НБУ придбав 25.10.2009 р. 100 ювілейних монет, вартістю 15 грн кожна.

28.10.2009 р. було реалізовано 10 монет по 20 грн кожна.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 4. Банк прийняв на інкасо іноземну банкноту номіналом 100 дол. США. Комісія становила 0,5 % від номіналу.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 5. 27.03.2009 р. банк «А» за заявкою продав готівку банку «Х» на суму 1 000 000 грн (комісія складала 0,5 % від суми).

03.04.2009 р. банк «А» придбав у банку «Х» готівку на суму 2 500 000 грн (комісія складала 0,7 %).

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Тести для самоконтролю

1. До касових операцій відноситься:

- а) приймання та видача готівки касами банку;
- б) обмін банкнот національної валюти на банкноти інших номіналів;
- в) підкріплення установи банку готівкою та вивезення її надлишків;
- г) всі варіанти.

2. Приймання банкнот іноземних держав на інкасо відноситься до:

- а) розрахункових операцій;
- б) касових операцій;
- в) залежить від облікової політики кредитної установи;
- г) немає правильного варіанту.

3. Видача готівки з каси банку здійснюється за наступними документами:

- а) чек;
- б) заява на видачу готівки;
- в) видатковий касовий ордер;
- г) всі варіанти.

4. Видача готівки фізичним особам з поточних, вкладних (депозитних) рахунків відображається проводкою:

- а) Дт 2620 – Кт 1001, 1002;
- б) Дт 2630 – Кт 1001, 1002;
- в) Дт 2635 – Кт 1001, 1002;
- г) всі варіанти.

5. Оприбуткування ювілейних монет за номінальною вартістю відображається проводкою:

- а) Дт 1001, 1002 – Кт 1819;
- б) Дт 3500 – Кт 1819;
- в) Дт 1001, 1002 – Кт 1919;
- г) вірна відповідь відсутня.

6. Прийняття на інкасо банкнот іноземних держав відображається проводкою:

- а) Дт 9830 – Кт 9910;
- б) Дт 9892 – Кт 9910;
- в) Дт 9898 – Кт 9830;
- г) вірна відповідь відсутня.

7. Відправлення готівки до інших банків через інкасаторів банку відображається проводкою:

- а) Дт 1811 – Кт 1200;
- б) Дт 1007 – Кт 1001, 1002;
- в) Дт 1919 – Кт 1001, 1002;
- г) вірна відповідь відсутня.

8. У грошовому сховищі банку зберігаються:

- а) готівка операційної каси;
- б) іноземна валюта;
- в) банківські метали;
- г) всі варіанти.

9. Бланки суворої звітності обліковуються накласі плану рахунків:

- а) 1;
- б) 2;
- в) 4;
- г) 9.

10. Вхід до грошового сховища дозволяється;

- а) касирам;
- б) службовим особам, відповідальним за схоронність цінностей;
- в) головному бухгалтеру;
- г) всі варіанти.

ОБЛІК РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

У розділі розглядається механізм обліку розрахункових операцій банку (відкриття банками рахунків клієнтів, облік грошових переказів без відкриття рахунку, облік розрахунків із застосуванням чеків та акредитиву). Дається характеристика обліку із використанням платіжних доручень, платіжних вимог, вимог – доручень та платіжної картки.

5.1. Відкриття банками рахунків клієнтів та використання коштів за цими рахунками

Поточний рахунок – рахунок, що відкривається банком клієнтові на договірній основі для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України.

За своїм характером поточні рахунки належать до депозитів до запитання (депозитів або вкладів на вимогу). Тобто, обслуговуючи такий депозит, банк зобов'язаний у будь-який момент забезпечити зняття коштів на підставі розпорядження свого клієнта.

Умови відкриття рахунка та особливості його функціонування передбачаються в договорі, що укладається між банком і його клієнтом. Банки відкривають своїм клієнтам за договором банківського рахунка поточні рахунки, за договором банківського вкладу – вкладні (депозитні) рахунки.

Законодавством та інструкціями Національного банку України передбачено, що кожне підприємство має право відкривати поточний рахунок у національній та іноземній валюті в необмеженій кількості банків. Кількість рахунків клієнта залежить від його виробничих потреб.

Бухгалтерія на підставі розпорядження керівника реєструє поточний рахунок у книзі реєстрації відкритих рахунків, робить відповідну позначку на документах і передає їх у юридичну службу для зберігання в юридичній справі клієнта. Протягом трьох робочих днів з дня відкриття рахунка (включаючи день відкриття) банк повинен повідомити його номер податковому органу.

Банкам забороняється відкривати та вести анонімні (номерні) рахунки. Банки зобов'язані ідентифікувати клієнтів, які відкривають рахунки, а також осіб, уповноважених діяти від їх імені, у порядку, установленому законодавством України.

Якщо юридична особа не має рахунка в цьому банку, то для відкриття їй поточного рахунка потрібно подати такі документи:

- заяву про відкриття поточного рахунка. Заяву підписують керівник і головний бухгалтер юридичної особи. Якщо в штатному розкладі немає посади головного бухгалтера або іншої особи, на яку покладено функцію ведення бухгалтерського обліку та звітності, то заяву підписує тільки керівник;

- копію свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи в органі виконавчої влади, іншому органі, уповноваженому здійснювати державну реєстрацію, засвідчену нотаріально або органом, який видав свідоцтво про державну реєстрацію. У разі відкриття поточних рахунків юридичним особам, які утримуються за кошти бюджетів, цей документ не потрібний;

- копію належним чином зареєстрованого установчого документа (статуту/засновницького договору/установчого акта/положення), засвідчену органом, який здійснив реєстрацію, або нотаріально;

- копію довідки про внесення юридичної особи до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, засвідчену органом, що видав довідку, або нотаріально чи підписом уповноваженого працівника банку;

- копію документа, що підтверджує взяття юридичної особи на облік в органі державної податкової служби, засвідчену органом, що видав документ, або нотаріально чи підписом уповноваженого працівника банку;

- картку зі зразками підписів і відбитка печатки, засвідчену нотаріально або організацією, якій клієнт адміністративно підпорядкований. До картки включаються зразки підписів осіб, яким відповідно до законодавства України або установчих документів юридичної особи

надано право розпоряджання рахунком та підписання розрахункових документів.

Юридичні особи, які використовують найману працю і відповідно до законодавства України є платниками страхових внесків, додатково до наведеного переліку документів мають подати такі документи:

- копію документа, що підтверджує реєстрацію юридичної особи у відповідному органі Пенсійного фонду України, засвідчену органом, що його видав, або нотаріально чи підписом уповноваженого працівника банку;

- копію страхового свідоцтва, що підтверджує реєстрацію юридичної особи у Фонді соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України як платника страхових внесків, засвідчену органом, що його видав, або нотаріально чи підписом уповноваженого працівника банку.

Поточні рахунки можуть відкриватися також фізичним особам. Вони мають платіжний характер і призначені для здійснення розрахунків приватної особи з фізичними та юридичними особами, тобто для обслуговування руху грошових коштів, що виникає у процесі надходження та використання доходів приватної особи.

Якщо фізична особа не має в даному банку рахунків, то відкриття поточного рахунка здійснюється в такому порядку:

- фізична особа пред'являє уповноваженому працівникові банку паспорт або документ, що його замінює. Фізичні особи-резиденти додатково повинні пред'явити документ, виданий органом державної податкової служби, що засвідчує присвоєння їм ідентифікаційного номера платника податків;

- уповноважений працівник банку ідентифікує фізичну особу, яка відкриває рахунок, та підтверджує здійснення ідентифікації копіюванням зазначених документів;

- фізична особа заповнює заяву про відкриття поточного рахунка та картку зі зразками підписів, які засвідчуються підписом уповноваженого працівника банку;

- між фізичною особою і банком укладається договір банківського рахунка.

Виконання операцій за поточними рахунками здійснюється на підставі розрахункових документів у безготівковій та готівковій формах. Поточні рахунки клієнтів розміщені у другому класі плану рахунків банку «Операції з клієнтами». Для обліку поточних рахунків у Плані

рахунків бухгалтерського обліку в банках призначені розділи 25 «Кошти бюджету та позабюджетних фондів України» та 26 «Кошти клієнтів банку».

Для обліку поточних рахунків юридичних осіб використовуються наступні рахунки:

- 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;
- 2601 П «Поточні рахунки банку-управителя з довірчого управління»;
- 2602 П «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання»;
- 2603 П «Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання»;
- 2604 П «Цільові кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;
- 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

Для обліку поточних рахунків фізичних осіб використовуються наступні рахунки:

- 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»
- 2622 П «Кошти в розрахунках фізичних осіб».

У строки, визначені угодами на розрахунково-касове обслуговування або розпорядженнями на відкриття рахунка, банк надає клієнтам виписку з поточного рахунка. До виписки додаються відповідні документи, що підтверджують операції, проведені банком за рахунком.

Операцій за рахунками здійснюються за допомогою акредитива; платіжного доручення; платіжної вимоги; платіжної вимоги-доручення; векселя; меморіальний ордера; чеків, що видані фізичним особам; розрахункових чеків; платіжної картки

У разі закриття рахунка сума з недіючого поточного рахунка перераховується на рахунок 2903 П «Кошти клієнтів банку за недіючими рахунками». З цього рахунка погашається кредиторська заборгованість клієнтам або сума перераховується за напрямами, визначеними чинним законодавством.

5.2. Облік розрахунків із застосуванням платіжних доручень, платіжних вимог та платіжних вимог-доручень

Платіжне доручення – розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок отримувача.

Банк платника приймає платіжне доручення до виконання протягом 10 календарних днів з дати його виписки (день оформлення платіжного доручення не враховується) за умови, що його сума не перевищує суму, яка є на рахунку платника.

Платник має право зазначати в платіжному дорученні дату валютування (дата, починаючи з якої кошти, переказані платником отримувачу, переходять у власність отримувача), яка не може бути пізніше 10 календарних днів після складання платіжного доручення.

Банк, що обслуговує отримувача, зобов'язаний зарахувати кошти на рахунок отримувача на початок операційного дня, який визначений датою валютування. Якщо дата валютування припадає на неробочий день, то банк отримувача зараховує кошти на його рахунок на початок першого робочого дня, наступного за днем, який визначений датою валютування.

Операцію з перерахування коштів з відповідного рахунку на рахунок отримувача банк отримувача оформляє меморіальним ордером.

Платник до настання дати валютування може відкликати кошти. Лист про відкликання коштів платник подає до свого банку, який того самого дня надає банку отримувача вказівку про повернення коштів.

Банк отримувача, одержавши цю вказівку, цього самого операційного дня перераховує кошти з відповідного рахунку на той самий рахунок у банку платника, з якого вони надійшли та повідомляє отримувача про відкликання коштів платником.

Платіжна вимога – розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або в разі договірної списання отримувача до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача.

Платіжна вимога використовується у випадку примусового списання коштів на підставі виконавчих документів, що видані судом, та

договірною списання, коли платник заздалегідь дає банку доручення переказувати гроші зі свого рахунку при настанні строку платежу.

Банк платника приймає до виконання платіжну вимогу незалежно від наявності достатнього залишку коштів на рахунку платника.

Платіжна вимога-доручення – розрахунковий документ, який складається з двох частин:

- верхньої – вимоги отримувача безпосередньо до платника про сплату визначеної суми коштів;

- нижньої – доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку визначеної ним суми коштів та перерахування її на рахунок отримувача.

Банк платника приймає вимогу-доручення від платника протягом 20 календарних днів з дати оформлення її отримувачем.

Сума, яку платник погоджується сплатити отримувачу та зазначає в нижній частині вимоги-доручення, не може перевищувати суму, яку вимагає до сплати отримувач і яка зазначена у верхній частині вимоги-доручення. Платіжна вимога-доручення повертається без виконання, якщо сума, що зазначена платником, перевищує суму, що є на його рахунку.

Під час проведення розрахунків між юридичними особами за допомогою платіжного доручення, платіжної вимоги, платіжної вимоги-доручення банк відображає операції на рахунках у такий спосіб:

1. Якщо клієнти обслуговуються в одному банку:

Дебет – 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання» – поточний рахунок платника;

Кредит – 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання» – поточний рахунок одержувача коштів.

2. Якщо клієнти обслуговуються в різних банках:

а) списання коштів з рахунку клієнта – платника:

Дебет – 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання» – поточний рахунок платника коштів;

Кредит – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»;

б) зарахування коштів клієнтові – одержувачу:

Дебет – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»;

Кредит – 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання» – поточний рахунок одержувача коштів.

5.3. Облік розрахунків із застосуванням розрахункових чеків

Розрахунковий чек – розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку-емітенту, у якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чеку суми коштів. Чеки використовуються в безготівкових розрахунках підприємств та фізичних осіб з метою скорочення розрахунків готівкою за отримані товари (виконані роботи, надані послуги).

Чеки виготовляються на замовлення банку банкотно-монетним двором Національного банку на спеціальному папері (чеки та чекові книжки є бланками суворого обліку)

Для гарантованої оплати чеків чекодавець бронює кошти на окремому аналітичному рахунку «Розрахунки чеками» у банку-емітенті. Для цього разом із заявою про видачу чекової книжки чекодавець подає до банку-емітента платіжне доручення для перерахування коштів на рахунок 2602 П «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання»; (2622 П «Кошти в розрахунках фізичних осіб»), аналітичний рахунок «Розрахунки чеками».

Чекову книжку на ім'я чекодавця (фізичної особи) банк-емітент видає на суму, що не перевищує залишок коштів на рахунку чекодавця.

Строк дії чекової книжки – один рік. Строк дії чека, який видається фізичній особі для одноразового розрахунку, – три місяці з дати їх видачі. День оформлення чекової книжки або чека не враховується. Чеки, виписані після зазначеного строку, вважаються недійсними і до оплати не приймаються.

Строк дії невикористаної чекової книжки може продовжуватися за погодженням з банком-емітентом, про що він робить відповідну відмітку на обкладинці чекової книжки (у правому верхньому куті), засвідчуючи її підписом головного бухгалтера і відбитком штампа банку.

Чек із чекової книжки пред'являється до оплати в банк чекодержателя протягом 10 календарних днів (день виписки чека не враховується). Чек приймається чекодержателем до оплати безпосередньо від

чекодавця, на ім.' якого оформлені документи, що підтверджують отримання ним товарів (виконання робіт, надання послуг).

Чекодавець виписує чек із чекової книжки під час здійснення платежу і видає за отримані ним товари (виконані роботи, надані послуги). Виписуючи чек, чекодавець переписує на його корінець залишок ліміту з корінця попереднього чека і зазначає новий залишок ліміту.

Приймаючи чек до оплати за товари (виконані роботи, надані послуги), чекодержатель перевіряє: відповідність його встановленому зразку; правильність заповнення; відсутність виправлень; відповідність суми корінця чека сумі, зазначеній на самому чеку; строк дії; достатність залишку ліміту за чековою книжкою для оплати чека; наявність на ньому чіткого відбитка штампа або печатки банку та даних чекодавця (прізвища, ім'я, по батькові – фізичної особи, даних документа, що засвідчує цю особу).

Чекодержатель здає в банк чеки разом з трьома примірниками реєстру розрахункових чеків – якщо рахунки чекодавця і чекодержателя відкриті в одному банку, і в чотирьох примірниках – якщо рахунки чекодавця і чекодержателя відкриті в різних банках.

Якщо чекодавець і чекодержатель обслуговуються в одному банку, то після перевірки правильності заповнення реквізитів чеків і реєстру чеків банк на підставі першого примірника реєстру чеків списує кошти з відповідного рахунку чекодавця та зараховує їх на рахунок чекодержателя.

У разі здійснення клієнтами різних банків розрахунків чеками банк чекодержателя приймає чеки з реєстром чеків і разом з другим та третім примірниками цього реєстру інкасує їх до банку-емітента. У цьому разі кошти на рахунок чекодержателя зараховуються банком, що його обслуговує, лише після отримання їх від банку-емітента.

Для обліку операцій з розрахунковими чеками використовуються наступні балансові та позабалансові рахунки:

- 2602 П «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання»;
- 2622 П «Кошти в розрахунках фізичних осіб»;
- 9821 А «Бланки суворого обліку»;
- 9830 А «Документи і цінності, прийняті на інкасо»
- 9831 А «Документи і цінності, відправлені на інкасо»;
- 6119 П «Інші комісійні доходи за операціями з клієнтами»;
- 7109 А «Інші комісійні витрати».

Приклад. Торгова фірма «ТТК» – клієнт банку «А» – зробила оплату товарів, отриманих від фірми «Лан» – клієнт банку «Б», – розрахунковим чеком на суму 2 000 грн. Заздалегідь фірма «ТТК» оформила в банку «А» чекову книжку на 50 000 грн.

Таблиця 5.1

**Бухгалтерські проводки з обліку розрахунків із застосуванням
розрахункових чеків**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
	дебет	кредит	
Банк «А»			
Купівля банком 50 чекових книжок (30 грн за книжку)	7109 9821	1200 9910	1 500
Продаж 1 чекової книжки фірмі «ТТК» (40 грн)	2600 9910	6119 9821	40 30
Банк бронює кошти фірмі «ТТК»	2600	2602	50 000
Отримання чека від банку «Б»	9830	9910	2 000
Списання коштів з рахунка «ТТК»	2602 9910	1200 9830	2 000
Банк «Б»			
Отримання чека від фірми «Лан»	9830	9910	2 000
Передача чека в банк «А»	9831	9830	2 000
Зарахування коштів на рахунок «Лан»	1200 9910	2600 9831	2 000

5.4. Облік розрахунків за акредитивами

Акредитив – договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь **бенефіціара** (особа, на ко-

ристь якої відкрито акредитив) або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж;

Банк-емітент (банк, що відкрив акредитив) може відкривати такі види акредитивів:

– **покритий** – акредитив, для здійснення платежів за яким завчасно бронюються кошти платника в повній сумі на окремому рахунку в банку-емітенті або у виконуючому банку. Кошти заявника акредитива бронюються на аналітичному рахунку "Розрахунки за акредитивами" відповідних балансових рахунків

– **непокритий** – акредитив, оплата за яким (якщо тимчасово немає коштів на рахунку платника) гарантується банком-емітентом за рахунок банківського кредиту.

Акредитив може бути відкличним або безвідкличним. Це зазначається на кожному акредитиві. Якщо немає такої позначки, то акредитив є безвідкличним.

Відкличний акредитив може бути змінений або анульований банком-емітентом у будь-який час без попереднього повідомлення бенефіціара (наприклад, у разі недотримання умов, передбачених договором). Відкликання акредитива не створює зобов'язань банку-емітента перед бенефіціаром. Усі розпорядження про зміни умов відкличного акредитива або його анулювання заявник може надати бенефіціару лише через банк-емітент, який повідомляє виконуючий банк, а останній – бенефіціара.

Безвідкличний акредитив – це акредитив, який може бути анульований або умови якого можуть бути змінені лише за згодою на це бенефіціара, на користь якого він був відкритий.

Для відкриття акредитива клієнт подає до банку-емітента заяву про відкриття акредитива не менше ніж у трьох примірниках та в разі відкриття покритого акредитива – відповідні платіжні доручення.

Заява містить умови акредитива, які складаються так, щоб, з одного боку, вони давали змогу банкам без ускладнень їх проконтролювати, з другого – забезпечували б інтереси сторін, які використовують акредитив. Акредитив має містити лише ті умови, які банк може перевірити документально.

Банк-емітент інформує **виконуючий банк** (банк, який за дорученням банку-емітента здійснює платіж проти документів, визначених в акредитиві) про відкриття акредитива шляхом надсилання йому електронною поштою або іншими засобами зв'язку заяви або повідомлен-

ня. Повідомлення має містити номер акредитива, усі його умови, спосіб платежу, місце виконання та строк дії акредитива.

Виконуючий банк про відкриття та умови акредитива повідомляє бенефіціара протягом 10 робочих днів з дня отримання повідомлення від банку-емітента.

Після відвантаження продукції (виконання робіт, надання послуг) бенефіціар подає виконуючому банку потрібні документи, що передбачені умовами акредитива, разом з реєстром документів за акредитивом.

Виконуючий банк ретельно перевіряє подані бенефіціаром документи щодо дотримання всіх умов акредитива і в разі порушення хоча б однієї з умов не проводить виплати за акредитивом, про що інформує бенефіціара, і надсилає повідомлення до банку-емітента для отримання згоди на оплату документів з розбіжностями. Зазначене повідомлення має містити повний перелік розбіжностей з умовами акредитива, виявлених під час перевірки.

У разі неотримання відповіді протягом семи робочих днів після відправлення повідомлення або надходження негативної відповіді виконуючий банк повертає бенефіціару всі документи за акредитивом, зазначивши на зворотному боці першого примірника реєстру документів за акредитивом причини повернення документів і засвідчивши цей запис підписами відповідального виконавця та працівника, на якого покладено функції контролера, і відбитком штампа банку.

Виплати бенефіціару за акредитивом, кошти за яким заброньовано у виконуючому банку, здійснюються з аналітичного рахунку "Розрахунки за акредитивами". У випадку, коли кошти по акредитиву заброньовані на рахунку в банку-емітенті, виконуючий банк пересилає документи щодо здійснення умов договору в банк-емітент, який сам переводить кошти на рахунок бенефіціара.

Для відображення розрахунків за акредитивом використовуються наступні балансові та позабалансові рахунки:

- 2602 П «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання» (аналітичний рахунок «Розрахунки за акредитивами»);
- 9802 А «Акредитиви до виконання»;
- 9020 А «Гарантії, що надані клієнтам»
- 6110 П «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів»;

– 7100 А «Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування».

Приклад. Торгова фірма «ТТК» – клієнт банку «А» – купує товари у фірми «Лан» – клієнт банку «Б» – на суму 1 000 000 грн. Форма розрахунку – акредитив. Фірма «ТТК» сплачує комісію банку «А» в розмірі 0,1 % від суми акредитиву (1 000 грн). Банк «А» сплачує банку «Б» за виконання акредитиву комісію у розмірі 300 грн.

Таблиця 5.2

Бухгалтерський проводки з обліку розрахунків з використанням акредитива

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
	дебет	кредит	
Банк «А» (банк – емітент)			
Відкриття акредитиву за заявкою «ТТК»	2600 9802	1200 9910	1 000 000
Отримання комісії за відкриття акредитиву	2600	6110	1 000
Отримання підтвердження виконання акредитиву	9910	9802	1 000 000
Виплата комісії банку «Б» за виконання акредитиву	7100	1200	300
Банк «Б» (виконуючий банк)			
Відкриття акредитиву за заявкою банку «А»	1200	2602	1 000 000
Виплата коштів за акредитивом	2602	2600	1 000 000
Отримання комісії від банку «А»	1200	6110	300

5.5. Облік розрахунків із використанням банківської платіжної картки

Платіжна картка (ПК) – спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу грошей з рахунку платника або з відповідного рахунку банку з метою

оплати вартості товарів і послуг, перерахування грошей зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання грошей у готівковій формі в касах банків, фінансових установ та через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором.

Обов'язковими реквізитами, що наносяться на платіжну картку, є реквізити, які дають змогу ідентифікувати платіжну систему та емітента картки.

Залежно від умов, за якими здійснюються розрахунки за операціями з використанням платіжних карток, можуть застосовуватися дебетова, дебетово-кредитна та кредитна платіжні схеми.

Дебетова схема передбачає здійснення клієнтом операцій з використанням платіжної картки в межах залишку коштів, які обліковуються на його картрахунку.

Під час застосування дебетово-кредитної схеми клієнт здійснює операції з використанням платіжної картки в межах залишку коштів, які обліковуються на його картрахунку, а в разі їх недостатності (відсутності) на картрахунку – за рахунок наданого банком кредиту.

Кредитна схема передбачає здійснення розрахунків за виконанні клієнтом операції з використанням платіжної картки за рахунок коштів, наданих йому банком у кредит (у межах кредитної лінії).

Зарахування (поповнення) коштів на картрахунок клієнта може виконуватися за рахунок унесення в установленому порядку готівки через каси банків-емітентів (банк, що здійснив емісію платіжних карток), банкомати, які підтримують ці функції (депозитні банкомати), шляхом переказу коштів з інших власних рахунків, за рахунок наданого кредиту, за рахунок відсотків, нарахованих на залишок коштів на картрахунку, а також з рахунків інших фізичних та юридичних осіб за їх дорученням (у т.ч. заробітної плати, гонорарів, пенсій, авансів та компенсацій витрат на відрядження тощо).

Для відображення поповнення коштів на карткових рахунках використовуються наступні балансові рахунки:

- 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»;
- 1002 А «Банкноти та монети в касі відділень банку»;
- 1003 А «Банкноти та монети в обмінних пунктах»;
- 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;
- 2605 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з використанням платіжних карток»;
- 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»;

– 2625 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток».

Відображення у обліку операцій щодо оплати товарів та послуг з використанням ПК робить як банк – емітент, так і банк-еквайр (банк, що здійснює діяльність щодо технологічного, інформаційного обслуговування торговців та виконання розрахунків з ними за операції, які здійснені із застосуванням платіжних карток). При цьому використовується балансовий рахунок 2924 АП «Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток».

Для обліку операцій за розрахунками платіжними картками через банкомат використовуються балансові рахунки:

- 1004 А «Банкноти та монети в банкоматах»;
- 1007 А «Банкноти та монети в дорозі»;
- 2920 АП «Транзитний рахунок за операціями, здійсненими через банкомат».

Основні проводки з обслуговування пластикових карт розглянуті в табл. 5.3.

Таблиця 5.3

**Бухгалтерські проводки з обліку обслуговування пластикових карт
у національній валюті**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Поповнення коштів на картковий рахунок в банку-емітенті		
Внесення готівкових коштів фізичною особою	1001, 1002, 1003	2625
Внесення готівкових коштів юридичною особою	1001, 1002, 1003	2605
Переказ з поточного рахунку фізичної особи	2620	2625
Переказ з поточного рахунку юридичної особи	2600	2605
Облік розрахунків платіжними картками за товари (послуги) (банк-еквайр одночасно є банком-емітентом)		
Списання вартості товару з карткового рахунку клієнта-покупця	2605, 2625	2924

Продовження табл. 5.3

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Зарахування коштів на поточний рахунок продавця	2924	2600
Відображення комісійних доходів банку	2924	6119
Облік розрахунків платіжними картками за товари (послуги)		
Банк «А» (емітент)		
Списання вартості товару з карткового рахунку клієнта-покупця	2605, 2625	2924
Переказ грошей (покриття) в банк «Б» (еквайр)	2924	1200
Банк «Б» (еквайр)		
Зарахування коштів на поточний рахунок клієнта-продавця	2924	2600
Отримання покриття від банку «А»	1200	2924
Відображення комісійних доходів банку	2924	6119
Облік операцій за розрахунками платіжними картками через банкомат		
Завантаження готівкою банкомата, що розташований на території банку	1004	1001
Завантаження банкомата, що розташований за межами банку:		
– під час отримання завантажених касет інкасатором	1007	1001,1002
– після завантаження банкомата касетами з готівкою	1004	1007
Видача готівки держателю платіжної картки	2920	1004
Списання коштів з карткового рахунку клієнта	2605, 2625	2920
Видача готівки із використанням платіжних карток через каси банку		
Видача готівкових коштів з картрахунків клієнтів через каси банку	2924	1001, 1002, 1003
Списання коштів з карткового рахунку клієнта	2605, 2625	2924

5.6. Облік грошових переказів без відкриття рахунку

Переказ грошових коштів без відкриття рахунку здійснюється тільки при наявності оригіналів документів, що підтверджують цільовий напрямок коштів, котрі переказуються, а також документів, що ідентифікує особу відправника (паспорт або документ, що його замінює).

Для одержання переказу клієнт заповнює заяву у якій указує: ПІБ одержувача і відправника грошей, суму переказу, країну відправлення і адресу одержувача, ставить особистий підпис. Одержувач обов'язково повинний пред'явити посвідчення особи.

Банк перевіряє термін дії пред'явленого клієнтом документа, а також наявність і термін дії візи, що дозволяє фізичної особі-нерезиденту знаходитися на території України, а також визначає комісію за розрахунково-касове обслуговування.

При обліку грошових переказів без відкриття рахунку використовуються наступні балансові рахунки:

1001 А «Банкноти та монети в касі банку»;

1002 А «Банкноти та монети в касі відділень банку»;

2902 П «Кредиторська заборгованість за прийняті платежі»;

2909 П «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»;

6110 П «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів».

Основні проводки з обліку грошових переказів без відкриття рахунку вказані в табл. 5.4.

Таблиця 5.4

Бухгалтерські проводки з обліку грошових переказів без відкриття рахунку

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Поповнення коштів на картковий рахунок в банку-емітенті		
Внесення клієнтом готівки в касу банку для проведення переказу	1001	2902, 2909
Внесення клієнтом комісії в касу банку	1001	6110
Видача готівки одержувачу переказу	2902,2909	1001
Сплата комісії за видачу готівки	1001	6110

Питання для самоконтролю

1. Які правила заповнення реквізитів розрахункових документів?
2. Дайте характеристику платіжному дорученню.
3. Розкрийте зміст платіжній вимоги.
4. З яких частин складається платіжна вимога-доручення?
5. Назвіть основні характеристики розрахункового чеку.
6. Дайте визначення терміну «акредитив».
7. Які існують види акредитиву?
8. Які існують типи платіжних карток?
9. Назвіть схеми розрахунків при застосуванні платіжних карток.
10. Які існують процедури грошового переказу без відкриття рахунку?

Завдання для самостійної роботи

Задача № 1. ВАТ «Агат» оформила у банку «Діагональ» чекову книжку на 450 000 грн. Через деякий час підприємство видала чек на 100 000 грн ТОВ «Юпітер» за поставлену продукцію. ТОВ «Юпітер» має поточний рахунок у банку «Альтар».

Написати відповідні бухгалтерські проводки для банку «Діагональ» та банку «Альтар».

Задача № 2. Банк «Лареф» закупила у Національного банку України 15 чекових книжок за 35 грн кожна. Згодом одна чекова книжка було продана ВАТ «Зелиус» за 40 грн. При цьому ліміт чекової книжки становить 200 000 грн Підприємство «Зелиус» розплатилася за отримані послуги чеком на суму 50 000 грн ВАТ «Коломбус», який також є клієнтом банку «Лареф».

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 3. ТОВ «ЛДС» купила товар у ТОВ «Мартус» на загальну суму 377 000 грн Форма оплати згідно договору – акредитив. Поточний рахунок покупця оформлено у банку «Лареф», поточний рахунок продавця – у банку «Альтар». Комісія за відкриття акредитиву становила у банку «Лареф» 0,2 % від суми акредитиву. Комісії виконавчому банку за виконання акредитиву становила 0,1 %.

Написати відповідні бухгалтерські проводки для банку «Лареф» та банку «Альтар».

Задача № 4. 27.08.2009 р. фізична особа поповнила свій картковий рахунок через касу банку-емітента на суму 5 000 грн.

02.09.2009 р. через банкомат з карткового рахунку була знята готівка на суму 1 000 грн.

03.10.2009 р. платіжною карткою розплатилися за придбаний товар у магазині на суму 150 грн.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 5. Банк оформив грошовий перекази без відкриття рахунку на суму 10 000 грн. Комісія банку склала 0,1 % від суми переказу.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Тести для самоконтролю

1. Форма проведення безготівкового перекладу коштів:

- а) платіжне доручення;
- б) розрахунковий чек;
- в) акредитив;
- г) всі варіанти.

3. Платіжна вимога-доручення складається з:

- а) двох частин;
- б) трьох частин;
- в) чотирьох частин;
- г) вірна відповідь відсутня.

4. При примусовому стягненні коштів з боржника використовується платіжне:

- а) доручення;
- б) вимога;
- в) вимога-доручення;
- г) всі варіанти.

5. Покупка комерційним банком чекових книжок у НБУ відображається проводкою:

- а) Дт 1600 – Кт 7108;
- б) Дт 7109 – Кт 1200;
- в) Дт 7108 – Кт 1500;
- г) вірна відповідь відсутня.

6. Переказ грошей від банка-емітента до банку чекодержателя відображається проводкою:

- а) Дт 2602 – Кт 1200;
- б) Дт 2600 – Кт 1500;
- в) Дт 2601 – Кт 1600;
- г) вірна відповідь відсутня.

7. Акредитив, при якому банк-емітент гарантує оплату за рахунок банківського кредиту, називається:

- а) покритим;
- б) відкличним;
- в) комбінованим;
- г) непокритим.

8. Відкриття акредитива та депонування коштів відображається проводкою:

- а) Дт 2600 – Кт 1200;
- б) Дт 2604 – Кт 1200;
- в) Дт 2602 – Кт 1500;
- г) вірна відповідь відсутня.

ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З КРЕДИТУВАННЯ

У розділі наводиться класифікація кредитів. Розглядається облік наданих та отриманих кредитів, облік забезпечення кредитних операцій, простроченої та безнадійної заборгованості, формування і використання спеціальних резервів. Дається характеристика факторингових операцій, кредитних ліній, операцій репо та операцій з врахування векселів.

6.1. Організація обліку операцій банку з кредитування

Кредитні операції (кредит) – вид активних операцій, пов’язаних з наданням клієнтам коштів у тимчасове користування в обмін на зобов’язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов’язання на сплату відсотків та інших зборів з такої суми.

Банк зобов’язаний мати підрозділ, функціями якого є надання кредитів та управління операціями, пов’язаними з кредитуванням.

Банкам забороняється прямо чи опосередковано надавати кредити для придбання власних цінних паперів.

Банк зобов’язаний при наданні кредитів дотримуватись основних принципів кредитування, у тому числі перевіряти кредитоспроможність позичальників та наявність забезпечення кредитів, дотримуватись економічних нормативів щодо концентрації ризиків.

Банк не може надавати кредити під відсоток, ставка якого є нижчою від процентної ставки за кредитами, які бере сам банк, і процентної ставки, що виплачується ним по депозитах. Виняток можна робити лише у разі, якщо при здійсненні такої операції банк не матиме збитків.

Надання безпроцентних кредитів забороняється.

Класифікація банківських кредитів за різним обліковим ознакам наведена в табл. 6.1.

Таблиця 6.1

Класифікація кредитів

Критерій	Класифікація кредитів
Тип позичальника	– банківські кредити – кредити, що надані суб'єктам господарювання – кредити, що надані органам державної влади – кредити, що надані фізичним особам
Строки надання кредиту	– овернайт – короткострокові кредити – довгострокові кредити.
Цілі використання кредиту	– кредити в поточну діяльність – кредити в інвестиційну діяльність (кредити на придбання обладнання, цінних паперів тощо) – іпотечні кредити
Забезпечення	– кредити, забезпечені заставою – кредити, забезпечені порукою, тобто фінансами третьої особи, яка несе перед банком солідарну відповідальність разом із боржником – кредити, забезпечені гарантією, тобто фінансами третьої особи, яка несе перед банком субсидіарну відповідальність разом із боржником – кредити з іншим забезпеченням (страхування тощо) – незабезпечені (бланкові кредити)
Метод надання кредиту	– у разовому порядку – кредитна лінія – револьверні кредити – овердрафт
Метод погашення кредиту та відсотків	– одноразово в кінці строку договору – частинами після закінчення обумовленого періоду (місяця, кварталу) – достроково – авансом (відсотки погашаються одночасно з наданням кредиту)
Ступень ризику	– прострочені – безнадійні

- Етапи обліку кредитних операцій (надання кредиту):
- укладання кредитного договору;
 - надання кредиту;
 - облік забезпечення кредитної операції;
 - погашення заборгованості за наданим кредитом;
 - формування резервів під кредитні ризики;
 - облік простроченої та безнадійної заборгованості за кредитними операціями;
 - погашення заборгованості за рахунок спеціальних резервів.

6.2. Відображення в бухгалтерському обліку кредитних операцій на дату укладення кредитного договору

Для розгляду питання щодо видачі кредиту та укладання кредитного договору суб'єкт господарювання повинен надати наступні документи:

- заява про надання кредиту, що містить суму кредиту, мету, строки погашення і форму забезпечення;
- анкета позичальника з додатками;
- установчі документи (статут, установчий договір, реєстраційна картка, свідоцтво про реєстрацію в статистичному управлінні та присвоєння кодів) із зазначенням юридичної адреси;
- картка із зразками підписів, завірена банком або нотаріально.
- довідка обслуговуючих банків про відсутність (наявність) заборгованості за кредитами, про залишки коштів на рахунках і наявність претензій до розрахункового рахунку;
- рух коштів на поточному рахунку (із щомісячною розбивкою) за останні шість місяців,
- дані про заборгованість в інших банках з описанням умов їх надання та повернення (копію кредитного договору, договору застави або поручительства тощо)
- бізнес-план із техніко-економічним обґрунтуванням (розрахунком) потреби у кредиті, який повинен містити:
 - а) характеристика кредитуємої угоди за даним позичальником;
 - б) мета, на яку потрібен кредит;

в) постачальники сировини, матеріалів, техніки, технологій у межах кредитуємого об'єкта, аргументація співробітництва саме з цими контрагентами (кількість, ціна, своєчасне виконання договорів, тривалі ділові відносини тощо);

г) передбачаємий обсяг випуску продукції або надаваних послуг у грошовому, а при необхідності і в натуральному виразі з вказанням розцінок за одиницю продукції або послуг;

д) перелік статей витрат, що здійснюється за рахунок отриманого кредиту, а при необхідності і за рахунок власних коштів позичальника;

е) рентабельність плануємої угоди;

ж) наявність альтернативних джерел погашення обов'язків за кредитним договором (інші види господарської діяльності, розрахунок надходжень).

– копія ліцензії, якщо діяльність належить ліцензуванню;

– графік очікуємих надходжень та витрат підприємства;

– документи по забезпеченню кредиту;

– Баланс (форма № 1) та Звіт про фінансові результати (форма № 2) на звітні дати попереднього та поточного року.

Фізичні особи для розгляду питання щодо надання кредиту надають наступний пакет документів:

– заява на видачу кредиту;

– паспорт та довідку про присвоєння ідентифікаційного номеру;

– анкету позичальника;

– документи, що підтверджують платоспроможність позичальника;

– документи, що ідентифікують заставодавця та підтверджують право власності на майно, яке передається в заставу;

– документи, що ідентифікують поручителя та підтверджують його платоспроможність.

Порядок обліку договорів за кредитними операціями банк визначає самостійно із забезпеченням їх реєстрації та збереження.

Банк визнає зобов'язання з кредитування за позабалансовими рахунками до часу його погашення, закінчення строку виконання або строку дії договору.

Банк відображає списання відповідної суми зобов'язання з позабалансових рахунків у разі припинення дії договору, часткового або повного його виконання

Зобов'язання з кредитування банк визнає за наступними позабалансовими рахунками:

9100 А «Зобов'язання з кредитування, що надані банкам»;
9122 А «Непокриті акредитиви»;
9129 А «Інші зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам».

Приклад. Банк надає суб'єкту господарювання (юридична особа) короткостроковий кредити в поточну діяльність у розмірі 1 000 000 грн:

1. Надання зобов'язання з кредитування:

Дебет – 9129 А «Інші зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам».

Кредит – 9900 «Контррахунок» – 1 000 000 грн.

2. Надання кредиту:

Дебет – 2062 А «Короткострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»

Кредит – 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання» – 1 000 000 грн.

3. Погашення зобов'язання з кредитування:

Дебет – 9900 «Контррахунок»

Кредит – 9129 А «Інші зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам» – 1 000 000 грн.

Приклад. Банк надає короткостроковий кредити іншому банку на загальну суму 2 000 000 грн (перша частка кредиту складає 1 000 000 грн):

1. Надання зобов'язання з кредитування:

Дебет – 9100 А «Зобов'язання з кредитування, що надані банкам»;

Кредит – 9900 «Контррахунок» – 2 000 000 грн.

2. Надання першої частки кредиту :

Дебет – 1523 А «Короткострокові кредити, що надані іншим банкам»

Кредит – 1600 АП «Кореспондентські рахунки інших банків» – 1 000 000 грн.

3. Часткове погашення зобов'язання з кредитування:

Дебет – 9900 «Контррахунок»

Кредит – 9100 А «Зобов'язання з кредитування, що надані банкам» – 1 000 000 грн.

6.3. Бухгалтерський облік наданих кредитів

Бухгалтерський облік наданих кредитів ведеться на рахунках класів 1 «Казначейські та міжбанківські операції», 2 «Операції з клієнтами», 9 «Позабалансові рахунки» (див. рис. 6.1).

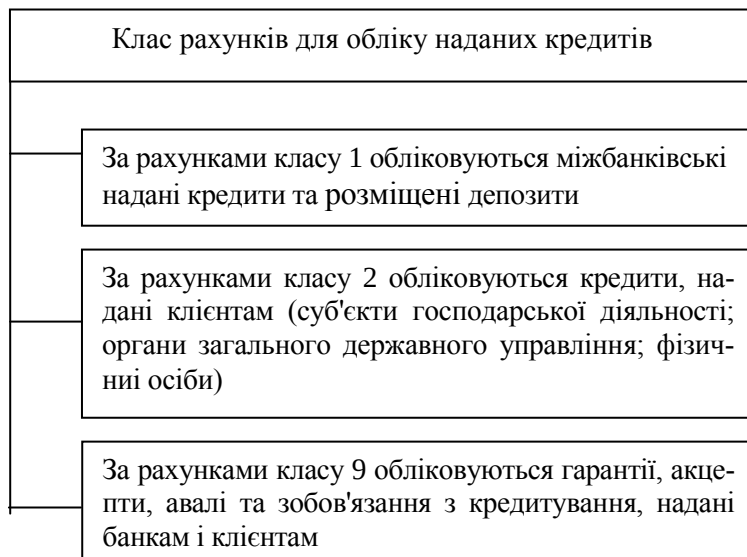

Рис. 6.1. Клас рахунків, що використовуються для обліку наданих кредитів

Наведемо приклад бухгалтерських проводок при наданні довгострокового кредиту на поточні потреби фізичній особі з каси банку:

1. Видача довгострокового кредиту на поточні потреби фізичній особі з каси банку:

Дебет – 2203 А «Довгострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам»;

Кредит – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку».

2. У разі надання кредиту з одночасним утриманням комісії та/або відсотків авансом (наперед):

– сума кредиту за вирахуванням відсотків, утриманих авансом, та/або комісії:

Дебет – 2203 А «Довгострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам»;

Кредит – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»;

– сума відсотків, утриманих авансом, та/або комісій:

Дебет – 2203 А «Довгострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам»;

Кредит – 2206 КА «Неамортизований дисконт за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам».

3. Якщо кредит надається за процентною ставкою, яка нижча, ніж ринкова, банк одразу відображає збиток наступними проводками:

– сума кредиту:

Дебет – 2203 А «Довгострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам»;

Кредит – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку».

– різниця між номінальною вартістю кредиту, зазначеною в договорі, та справедливою вартістю:

Дебет – 7390 А «Витрати від наданих кредитів, розміщених вкладів (депозитів) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова»

Кредит – 2206 КА «Неамортизований дисконт за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам».

4. Якщо кредит надається за процентною ставкою, яка вища, ніж ринкова, банк одразу відображає прибуток наступними проводками:

– сума кредиту:

Дебет – 2203 А «Довгострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам»;

Кредит – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку».

– різниця між справедливою вартістю кредиту та номінальною вартістю, зазначеною в договорі:

Дебет – 2205 А «Неамортизована премія за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам»;

Кредит – 6390 П «Дохід від наданих кредитів, розміщених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова»

5. Амортизація суми неамортизованого дисконту за наданим кредитам (не рідше одного разу на місяць):

Дебет – 2206 КА «Неамортизований дисконт за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам».

Кредит – 6042 АП «Процентні доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам».

6. Амортизація суми неамортизованої премії за наданими кредитами (не рідше одного разу на місяць):

Дебет – 6042 АП «Процентні доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам»;

Кредит – 2205 А «Неамортизована премія за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам».

7. Нарахування відсотків за кредит:

Дебет – 2208 А «Нараховані доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам»;

Кредит – 6042 АП «Процентні доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам».

8. Погашення заборгованості за наданим кредитам:

Дебет – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»;

Кредит – 2203 А «Довгострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам».

9. Сплата нарахованих відсотків:

Дебет – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»;

Кредит – 2208 А «Нараховані доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам».

6.4. Бухгалтерський облік забезпечення кредитних операцій

В забезпечення кредитних операцій банк приймає заставу рухомого та нерухомого майна, поруку, гарантію або страховку.

Оцінка майна, яке приймається в забезпечення повернення кредиту та відсотків визначається за згодою сторін (банку та позичальника) на підставі акту оцінки спеціалізованих організацій, які мають відповідну ліцензію.

При роботі із забезпеченням кредитних операцій рекомендується додержуватись наступних вимог:

- заставодатель повинен бути власником заставного майна, що визначається відповідними правоустановчими документами;

- предмет застави має бути таким, що вільно відчужується (тобто не повинен бути під арештом, в податковій заставі тощо) і за його рахунок може бути відшкодована заборгованість позичальника за кредитним договором;

- застава повинна мати відповідну ціну і користуватись попитом для забезпечення її швидкої реалізації в разі неповернення кредиту або несплати відсотків.

Не можуть бути предметом застави:

а) національні культурні та історичні цінності, що перебувають у державній власності і занесені або підлягають занесенню до Державного реєстру національного культурного надбання;

б) вимоги, що мають особистий характер, а також інші вимоги, застава яких забороняється законом України «Про заставу»;

в) об'єкти державної власності, приватизація яких заборонена законодавчими актами, а також майнові комплекси державних підприємств та їх структурних підрозділів, що перебувають у процесі корпоратизації;

г) майно і кошти благодійних організацій;

д) приватизаційні папери.

Якщо заставадавцем виступає майновий поручитель, а не позичальник, в угоді повинно бути чітко визначено за кого саме, за яким договором та яким майном він відповідає перед банком;

За нерухомим майном в обов'язковому порядку необхідно здійснити нотаріальне засвідчення договору застави, накласти заборону на його відчуження та внести усі дані до єдиного Реєстру заборони відчуження об'єктів нерухомого майна та Реєстру іпотек.

З метою збереження прав банку на заставлене майно рекомендується стосовно транспортних засобів та інших видів рухомого майна здійснити нотаріальне засвідчення договору застави з одночасним внесенням даних до Реєстру застав рухомого майна.

Періодично працівник кредитного відділу зобов'язаний здійснити перевірку стану збереження заставленого майна на місці та аналізувати відповідність його оціночної вартості реальній ринковій (справедливій) вартості з внесенням, в разі необхідності, змін до договору застави (зміни оформлюються шляхом укладання додаткових угод та підписуються обома сторонами).

Вимоги до договорів поруки (гарантії):

– поручитель (гарант) повинен бути юридичною або фізичною особою, платоспроможність якої підтверджена банком, який його обслуговує, балансом (форма № 1) та звітом про фінансові результати (форма № 2) поручителя, довідкою про доходи (для фізичних осіб) та іншими документами, необхідними для визначення його фінансового стану, платоспроможності та ділової репутації, в тому числі щодо виконання раніше наданих порук (гарантій);

– особлива увага приділяється чіткому визначенню порядку реалізації поруки (гарантії) для відшкодування неповерненого кредиту та відсотків;

– порука (гарантія) може забезпечувати лише дійсну вимогу, тому повинна укладатися з оформленням кредитного договору або одразу після цього;

– договір поруки (гарантії) повинен бути укладений у письмовій формі, недодержання письмової форми тягне недійсність договору;

– гарантом по кредитах банку не можуть бути державні підприємства;

– порука (гарантія) припиняється з припиненням забезпеченого ним зобов'язання, а також в разі, якщо кредитор протягом трьох місяців з дня настання строку виконання зобов'язання не пред'явить позову до поручителя (якщо строк не визначений або визначений моментом вимоги – протягом року з дня укладання договору поруки).

При поруці, в разі невиконання забезпеченого нею зобов'язання, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо інше не встановлено договором поручительства, тобто банк має право вимагати повернення кредиту як від самого боржника, так і від поручителя разом або від кожного окремо.

При гарантії відповідальність є додатковою, тобто вимоги до гаранта можуть бути заявлені, якщо боржник-позичальник неспроможний повернути борг. Тому, в договорах гарантії бажано передбачати, що в разі неповернення кредиту також наступає солідарна відповідальність боржника та гаранта, а гарант сплачує неустойку (пеню) в повному обсязі, яка передбачена кредитним договором (або законом).

Бухгалтерський облік забезпечення кредитних операцій (гарантій, порук, застави тощо) здійснюється за позабалансовими рахунками протягом дії відповідного договору щодо забезпечення виконання зобов'язань: 9010 П «Прості гарантії, що отримані від банків»; 9030 П «Прості гарантії, що отримані від Уряду України»; 9031 П «Прості гарантії, що отримані від клієнтів, крім Уряду України»; 9500 А «Отримана застава»; 9503 А «Застава за складськими свідоцтвами»; 9520 А «Земельні ділянки»; 9521 А «Нерухоме майно житлового призначення»; 9523 А «Інші об'єкти нерухомого майна».

Проводки з забезпечення кредитних операцій вказані в табл. 6.2.

Таблиця 6.2

Бухгалтерські проводки з обліку забезпечення кредитних операцій

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Гарантія (порука)		
Гарантії (порука), що отримані від банків	9900	9010
Гарантії (порука), що отримані від Уряду України	9900	9030
Гарантії (порука), що отримані від клієнтів	9900	9031
Застава		
Отримана застава	9500	9900
Застава за складськими свідоцтвами	9503	9900
Земельні ділянки	9520	9900
Нерухоме майно житлового призначення	9521	9900
Інші об'єкти нерухомого майна	9523	9900

6.5. Бухгалтерський облік простроченої та безнадійної заборгованості за наданими кредитами

Прострочена заборгованість – заборгованість, яка не погашена в термін (строк), установлений договором.

Банк відображає в бухгалтерському обліку суму заборгованості за кредитом, що не сплачена позичальником у визначений договором строк, наступного робочого дня такою проводкою:

Дебет – Рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами;

Кредит – Рахунки для обліку наданих кредитів.

Погашення простроченої заборгованості в бухгалтерському обліку відображається проводкою:

Дебет – Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів, рахунки клієнтів;

Кредит – Рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами.

Прострочена заборгованість за наданими кредитами відображається на таких рахунках:

– за міжбанківськими кредитами:

1527 А «Прострочена заборгованість за кредитами, що надані іншим банкам».

– за кредитами, що надані суб'єктам господарювання:

2067 А «Прострочена заборгованість за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»;

2077 А «Прострочена заборгованість за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»;

2087 А «Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання».

– за кредитами, що надані органам державної влади:

2107 А «Прострочена заборгованість за кредитами, що надані органам державної влади»;

2117 А «Прострочена заборгованість за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування»;

2127 А «Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади»;

2137 А «Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування».

– за кредитами, що надані фізичним особам:

2207 А «Прострочена заборгованість за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам»;

2237 А «Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам».

У випадку, коли заборгованість **визнана безнадійною**, банк списує її за рахунок спеціального резерву такою проводкою:

Дебет – 1590 КА «Резерви під заборгованість інших банків за кредитними операціями», 2400 КА «Резерви під кредити, що оцінюються на індивідуальній основі», 2401 КА «Резерви під кредити, що оцінюються на портфельній основі»;

Кредит – Рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами.

Банк обліковує списану за рахунок спеціальних резервів безнадійну заборгованість за позабалансовими рахунками до визначеного обліковою політикою банку часу з урахуванням вимог законодавства

України щодо відшкодування збитків. При цьому здійснюється така проводка:

Дебет – 9610 А «Списана у збиток заборгованість за коштами на кореспондентських рахунках» (за міжбанківськими кредитами), 9611 А «Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями» (за кредитами інших клієнтів)

Кредит – 9910 «Контррахунок».

Банк відображає в бухгалтерському обліку часткове або повне погашення контрагентом раніше списаної за рахунок спеціального резерву суми безнадійної заборгованості такими проводками:

а) якщо безнадійну заборгованість було списано за рахунок резерву в поточному році:

Дебет – Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів, рахунки клієнтів;

Кредит – 1590 КА «Резерви під заборгованість інших банків за кредитними операціями», 2400 КА «Резерви під кредити, що оцінюються на індивідуальній основі», 2401 КА «Резерви під кредити, що оцінюються на портфельній основі».

б) якщо безнадійну заборгованість було списано за рахунок резерву в минулому році:

Дебет – Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів, рахунки клієнтів;

Кредит – 6710 П «Повернення раніше списаної безнадійної дебіторської заборгованості за операціями з банками», 6711 П «Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості інших банків», 6712 П «Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості за кредитами, що надані клієнтам», 6717 П «Повернення раніше списаних безнадійних доходів минулих років»

Одночасно за позабалансовими рахунками здійснюється така проводка:

Дебет – 9910 «Контррахунок»;

Кредит – 9610 А «Списана у збиток заборгованість за коштами на кореспондентських рахунках» (за міжбанківськими кредитами), 9611 А «Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями» (за кредитами інших клієнтів)

6.6. Бухгалтерський облік кредитних ліній та кредитів овердрафт

Кредитна лінія – згода банку-кредитора надати кредит у майбутньому в розмірах, які не перевищують заздалегідь обумовлені розміри за певний відрізок часу без проведення додаткових спеціальних переговорів.

Кредитна лінія можуть бути поновлювана (револьверного типу) та непоновлювана.

Револьверна кредитна лінія дозволяє клієнту – боржнику запозичити кошти в межах визначеного ліміту, погашати всю суму запозичень або її частини та проводити у разі необхідності повторне запозичення в межах строку дії кредитної лінії. Така форма кредитування особливо часто використовується у випадках, коли клієнт не може досить точно визначити майбутні надходження готівки або розмір майбутніх потреб у кредитуванні.

Непоновлювана кредитна лінія означає, що після видачі та погашення позички в межах кредитної лінії відносини між позичальником і банком припиняються.

Обсяг зобов'язань банку з надання кредитів за «кредитною лінією» обліковується на позабалансовому рахунку і коригується відповідно до сум надання або повернення кредиту:

– зобов'язання з кредитування, що надані банкам:

Дебет – 9100 А «Зобов'язання з кредитування, що надані банкам»;

Кредит – 9900 «Контррахунок»;

– зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам:

Дебет – 9129 А «Інші зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам»;

Кредит – 9900 «Контррахунок».

Кредит за овердрафтом – форма надання коштів, які позичальник отримує понад залишок на його поточному рахунку в банку (кошти на вимогу) в межах заздалегідь обумовленої суми через допущення дебетового сальдо на рахунку клієнта.

Кредит за овердрафтом надається у випадках, коли має місце тимчасовий розрив між необхідністю здійснення господарської (торгівельної) діяльності та фактичним отриманням коштів. Такі кредити як правило надаються підприємствам сфери торгівлі або виробництва,

які мають задовільний фінансовий стан, постійну виручку (стабільні щомісячні надходження) та не допускають затримок в погашенні відсотків та кредитів.

Ліміт за овердрафтом визначається в залежності від потреб позичальника з врахуванням фактичного надходження грошових коштів на основний поточний рахунок позичальника, строків та сум здійснення обов'язкових платежів до бюджету з поточного рахунку боржника.

Овердрафт допускається за рахунками: 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб», 1600 АП «Кореспондентські рахунки інших банків».

За наданими кредитами овердрафт банк проводить нарахування процентних доходів за такими рахунками: 1607 А «Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані іншим банкам»; 2607 А «Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані суб'єктам господарювання»; 2627 А «Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам»; 6016 АП «Процентні доходи за кредитами овердрафт та короткостроковими кредитами, що надані іншим банкам»; 6020 П «Процентні доходи за кредитами овердрафт, що надані суб'єктам господарювання»; 6040 П «Процентні доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам» (див. табл. 6.3).

Таблиця 6.3

Бухгалтерські проводки з обліку нарахування та погашення відсотків за овердрафтом

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Нарахування відсотків		
за кредити овердрафт, що надані іншим банкам	1607	6016
за кредити овердрафт, що надані суб'єктам господарювання	2607	6020
За кредити овердрафт, що надані фізичним особам	2627	6040
Погашення відсотків		
за кредити овердрафт, що надані іншим банкам	1600	1607
за кредити овердрафт, що надані суб'єктам господарювання	2600	2607
за кредити овердрафт, що надані фізичним особам	2620	2627

Якщо на визначену угодою дату через брак коштів на рахунку клієнт не може закрити овердрафт, то банк починає обліковувати незакритий овердрафт як прострочену заборгованість за тим видом кредитів, який відповідає напряму використання коштів овердрафту.

Як правило, це стосується покриття потреб на поточну діяльність суб'єкта господарювання (тоді прострочена заборгованість за кредитом і процентами відображаються проводкою):

– за сумою кредиту:

Дебет – 2067 А «Прострочена заборгованість за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»;

Кредит – 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання».

– за сумою несплачених в строк відсотків:

Дебет – 2069 А «Прострочені нараховані доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»;

Кредит – 2607 А «Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані суб'єктам господарювання».

6.7. Бухгалтерський облік факторингових операцій

Факторинг – це кредитна операція, за якою банк (фактор) бере на себе зобов'язання передати на комісійних засадах кошти в розпорядження другої сторони (клієнта), а клієнт бере на себе зобов'язання передати банку грошову вимогу до третьої особи (боржника), що випливає з відносин клієнта з цією третьою особою.

Факторингові операції банків можуть супроводжуватися наданням клієнтам додаткових консультаційних та інформаційних послуг. Факторинг здійснюється банком тільки у відношенні суб'єктів господарювання.

Для обліку факторингових операцій використовуються рахунки групи 203 «Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання», а також рахунки: 6023 П «Процентні доходи за операціями з факторингу із суб'єктами господарювання»; 3578 А «Інші нараховані доходи»; 3739 АП «Транзитний рахунок за іншими розрахунками»; 6119 П «Інші комісійні доходи за операціями з клієнтами»; 9800 А «Розрахункові документи за факторинговими операціями»; 9129 А «Інші зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам».

Приклад. 1 лютого банк заключив договір факторингу з підприємством «Альфа». За умовами договору підприємство «Альфа» 10 лютого передає банку грошову вимогу (розрахункові документи) на 1 000 000 грн до компанії «Омега», а банк надає 800 000 грн в розпорядження підприємству «Альфа», а залишок – 1 травня.

Відсотки за надання кредиту – 20 % річних, комісія – 1 000 грн. Компанія «Омега» сплачує розрахункові документи у повному обсязі 1 травня.

Таблиця 6.4

Бухгалтерські проводки з обліку факторингових операцій

Дата	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		дебет	кредит	
01.02.	Надання зобов'язання з кредитування підприємству «Альфа»	9129	9900	1 000 000
10.02.	Оприбуткування розрахункових документів	9800	9910	1 000 000
10.02	Надання коштів підприємству «Альфа»	2030	2600	800 000
10.02.	Списання зобов'язання з кредитування	9900	9129	800 000
27.02	Нарахування відсотків за лютий (метод 30/360)	2038	6023	8 888
01.03	Сплата розрахункових документів компанією «Омега»	1200	3739	1 000 000
01.03.	Повернення розрахункових документів компанії «Омега»	9910	9800	1 000 000
01.03.	Відображення кредиту, що був надан підприємству «Альфа»	3739	2030	800 000
01.03.	Відображення нарахованих відсотків	3739	2038	8 888
01.03.	Відображення комісійних	3739	6119	1 000
01.03.	Зарахування на поточний рахунок підприємства «Альфа» залишок боргу	3739	2600	190 112 (1 000 000 – 800 000 – 8 888 -1 000)

6.8. Бухгалтерський облік операцій репо

Репо – це вид банківської операції, за яким об'єкт (як правило, цінні папери) передається контрагенту в обмін на інший об'єкт (як правило, грошові кошти), а через визначений проміжок часу проводиться обов'язковий зворотний обмін. Таким чином сторона, яка передає об'єкт, отримує від нього вторинну ліквідність і не втрачає права власності над об'єктом. З іншого боку, сторона, яка отримує об'єкт у тимчасове користування, набуває права отримувати доходи за об'єктом плюс заробляє на різниці між ціною первісного та зворотного обміну.

Операції репо здійснюються банком тільки у відношенні суб'єктів господарювання та інших банків.

Якщо банк виступає у якості покупця цінних паперів (кредитор), то така операція має назву «зворотне репо»; якщо банк продає цінні папери (позичальник) з обов'язком зворотного викупу, то така операція має назву «пряме репо».

Відзначимо, що продані за прямим репо цінні папери з балансу банку не списуються, а придбані за зворотнім репо цінні папери протягом дії договору на баланс банку не зараховуються.

Операції зворотного репо відображаються на рахунках:

1522 А «Кредити, що надані іншим банкам за операціями репо»;

2010 А «Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання».

Операції прямого репо відображаються на рахунках:

1622 П «Кредити, що отримані від інших банків за операціями репо»;

2611 П «Кошти, що отримані від суб'єктів господарювання за операціями репо».

Бухгалтерський облік операцій репо вказано в табл. 6.5.

Таблиця 6.5

Бухгалтерські проводки з обліку операцій репо

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Облік операцій зворотного репо за кредитами, що надані іншим банкам		
Надання коштів	1522	1200
Нарахування відсотків	1528	6015
Зворотній викуп	1200	1522
Погашення відсотків	1200	1528
Облік операцій зворотного репо за кредитами, що надані суб'єктам господарювання		
Надання коштів	2010	2600
Нарахування відсотків	2018	6021
Зворотній викуп	2600	2010
Погашення відсотків	2600	2018
Облік операцій прямого репо за кредитами, що отримані від інших банків		
Отримання коштів	1200	1622
Нарахування відсотків	7015	1628
Зворотній викуп	1622	1200
Погашення відсотків	1628	1200
Облік операцій прямого репо за кредитами, що отримані від суб'єктів господарювання		
Отримання коштів	2600	2611
Нарахування відсотків	7021	2618
Зворотній викуп	2611	2600
Погашення відсотків	2618	2600

6.9. Бухгалтерський облік авалів та операцій з урахування векселів

Аваль – вексельне поручительство, за яким особа (аваліст), яка його здійснює, бере на себе відповідальність за виконання зобов'язань щодо оплати векселя. Аваль оформлюється словами «вважати за аваль» або «аваліровано» на векселі, алонжі (додатковий аркуш) за підписом аваліста.

Здійснюючи платіж за авальованим векселем, банк набуває прав, що впливають із векселя, проти особи, зобов'язання якої він забезпечив.

Банк оплачує вексель тільки в тій сумі, на яку він дав аваль. Також банк сплачує векселедержателю відсотки і пеню на повну суму векселя, витрати на опротестування, відсилання повідомлень та інші витрати, якщо вимога про ці витрати пред'явлена банку векселедержателем.

Аваль здійснюється на підставі договору, в якому вказується строк та сума гарантії, комісія за видачу авалю.

Аваль враховується на позабалансовому рахунку 9023 А «Авалі, що надані клієнтам».

Якщо банк упевнений у тому, що змушений буде платити за авальованим векселем, тоді формується резерв:

Дебет – 7702 АП «Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам»;

Кредит – 3690 П «Резерви за виданими зобов'язаннями».

Банк відображає в бухгалтерському обліку виконання зобов'язань за векселем проводкою:

Дебет – 3690 П «Резерви за виданими зобов'язаннями»;

Кредит – Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів, рахунки клієнтів.

Одночасно суми гарантій списуються з позабалансових рахунків і здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дебет – 9900 «Контррахунок»;

Кредит – 9023 А «Авалі, що надані клієнтам».

Врахування векселів. Врахування векселів є формою кредитування банком юридичної або фізичної особи шляхом придбання векселя до настання строку платежу за ним зі знижкою (дисконтом) за

грошові кошти з метою одержання прибутку від погашення векселя в повній сумі. Враховуючи вексель банк, надає векселедержателю-пред`явнику строковий кредит.

Як правило, можуть бути враховані векселі на визначений строк платежу, а саме:

- визначено-строкові (на певну дату);
- дато-векселі (у визначений строк від дати складання);
- візо-векселі (у визначений строк від пред`явлення).

Операція з врахування векселів здійснюється за допомогою наступних рахунків:

– кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання:

2020 А «Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання»;

2026 КА «Неамортизований дисконт за врахованими векселями суб'єктів господарювання»;

2027 А «Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання»;

2028 А «Нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання»;

2029 А «Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання».

– кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам:

2220 А «Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам»;

2226 КА «Неамортизований дисконт за врахованими векселями фізичних осіб»;

2227 А «Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам»;

2228 А «Нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам»;

2229 А «Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам».

Приклад. 31 жовтня банк заключив договір з підприємством «Фесун и К» щодо врахування векселя, який був видан підприємством «Зистер» на загальну суму 10 000 грн (дата погашення векселя 1 лютого).

1 листопада вексель був врахован банком на 3 місяці з дисконтом у розмірі 600 грн.

1 лютого підприємством «Зистер» не погасило вексель. Кошти поступили у банк тільки 1 березня.

Таблиця 6.6

Бухгалтерські проводки з обліку врахування векселів

Дата	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		дебет	кредит	
31.10	Надання зобов'язання з кредитування підприємству «Фесун и К»	9129	9900	10 000
01.11	Врахування векселя підприємства «Зистер»	2020	2600	9 400 (10 000 – 600)
01.11	Відображення неамортизованого дисконту»	2020	2026	600
01.11	Списання зобов'язання з кредитування	9900	9129	10 000
30.11	Щомісячна амортизація дисконту	2026	6022	200
31.12				
31.01				
01.02	Опротестування векселя	2027	2020	10 000
01.03	Погашення векселя підприємством «Зистер»	1200	2027	1 000 000

6.10. Бухгалтерський облік формування і використання спеціальних резервів

Формування загальних та спеціальних резервів для погашення безнадійної кредитної заборгованості відбувається за умови обов'язкового вивчення фінансового стану позичальника в момент прийняття рішення про видачу кредиту, а далі – протягом дії кредит-

ної угоди не рідше від одного разу на квартал. Утім операції з формування резервів виконуються на кожне 1 число наступного місяця.

Не здійснюється формування резерву: за бюджетними кредитами; за кредитними операціями між установами в системі одного банку; за операціями фінансового лізингу, якщо об'єктом цих операцій є нерухоме майно; за коштами, що розміщені банком на умовах субординованого боргу; за позабалансовими зобов'язаннями з кредитування (крім зобов'язань, наданих банкам), за якими банк не повинен надавати кошти за першою вимогою контрагента (тобто за якими банк не несе ризику); за коштами в іноземній валюті, що перерахована Національному банку.

Для формування резервів заборгованість за всіма непогашеними кредитними сумами класифікується за п'ятьма групами ризику, а саме: стандартні; під контролем; субстандартні; сумнівні; безнадійні.

Для класифікації кредитної заборгованості за ступенем ризику необхідно враховувати два критерії:

Фінансовий стан позичальника.

Обслуговування кредитної заборгованості (рівень платіжної дисципліни).

Фінансовий стан позичальника визнається за п'ятьма класами: А, Б, В, Г, Д.

Наведемо класифікація позичальників – юридичних осіб (у тому числі банки):

Клас А – фінансова діяльність добра, що свідчить про можливість своєчасного виконання зобов'язань за кредитними операціями, зокрема погашення основної суми боргу та відсотків за ним відповідно до умов кредитної угоди; економічні показники в межах установлених значень; вище керівництво позичальника має відмінну ділову репутацію; кредитна історія позичальника – бездоганна. Одночасно можна зробити висновок, що фінансова діяльність і надалі проводитиметься на високому рівні. До цього класу можуть належати інші позичальники-банки (нерезиденти), що мають кредитний рейтинг не нижче ніж показник А, підтверджений у бюлетені однієї з провідних світових рейтингових компаній (Fitch IBCA, Standard & Poor's, Moody's тощо).

Клас Б – фінансова діяльність позичальника цієї категорії близька за характеристиками до класу «А», але ймовірність підтримування її на цьому рівні протягом тривалого часу є низькою. Позичальни-

ки/контрагенти банку, які належать до цього класу, потребують більшої уваги через потенційні недоліки, що ставлять під загрозу достатність надходжень коштів для обслуговування боргу та стабільність одержання позитивного фінансового результату їх діяльності. Аналіз коефіцієнтів фінансового стану позичальника може свідчити про негативні тенденції в діяльності позичальника. Недоліки в діяльності позичальників, які належать до класу «Б», мають бути лише потенційними. За наявності реальних недоліків клас позичальника потрібно знизити. До цього класу можуть належати інші позичальники-банки (нерезиденти), що мають кредитний рейтинг не нижче ніж «інвестиційний клас», що підтверджений у бюлетені однієї з провідних світових рейтингових компаній.

Клас В – фінансова діяльність задовільна і потребує більш детального контролю, крім того, позичальники – банки (резиденти) і банки країн-членів СНД дотримуються економічних нормативів. Надходження коштів і платоспроможність позичальника свідчать про ймовірність своєчасного погашення кредитної заборгованості в повній сумі та в строки, передбачені договором, якщо недоліки не будуть усунені. Одночасно спостерігається можливість виправлення ситуації і покращення фінансового стану позичальника. Забезпечення кредитної операції має бути ліквідним і не викликати сумнівів щодо оцінки його вартості, правильності оформлення угод про забезпечення тощо. До цього класу можуть належати позичальники-банки (нерезиденти), що мають кредитний рейтинг не нижче ніж показник В, підтверджений у бюлетені однієї з провідних світових рейтингових компаній.

Клас Г – фінансова діяльність незадовільна (економічні показники не відповідають установленим значенням) і спостерігається її нестабільність протягом року; є високий ризик значних збитків; ймовірність повного погашення кредитної заборгованості та відсотків/комісій за нею є низькою; проблеми можуть стосуватися стану забезпечення за кредитом, потрібної документації щодо забезпечення, яка свідчить про наявність (схоронність) і його ліквідність тощо. Якщо під час проведення наступної класифікації немає безсумнівних підтверджень поліпшити протягом одного місяця фінансовий стан позичальника банку або рівень забезпечення за кредитною операцією, то його потрібно класифікувати на клас нижче (клас Д). До цього класу належить позичальник/контрагент банку, проти якого порушено справу про банкрутство.

Клас Д – фінансова діяльність незадовільна і є збитковою; показники не відповідають установленим значенням, кредитна операція не забезпечена ліквідною заставою (або безумовною гарантією), ймовірності виконання зобов'язань позичальником/контрагентом банку практично немає. До цього класу належить позичальник/контрагент банку, що визнаний банкрутом в установленому чинним законодавством порядку.

Другий критерій (рівень платіжної дисципліни) характеризується як добрий, слабкий, незадовільний.

Наведемо класифікація рівня платіжної дисципліни позичальників-юридичних осіб:

- «добрим»: якщо заборгованість за кредитом і відсотки/комісії за ним сплачуються в установлені строки або з максимальною затримкою до семи календарних днів;

- або кредит пролонговано без пониження класу позичальника та відсотки/комісії за ним сплачуються в установлені строки або з максимальною затримкою до семи календарних днів;

- або кредит пролонговано з пониженням класу позичальника до 90 днів та відсотки/комісії за ним сплачуються в установлені строки або з максимальною затримкою до семи календарних днів;

- «слабким»: якщо заборгованість за кредитом прострочена від 8 до 90 днів та відсотки/комісії за ним сплачуються з максимальною затримкою від 8 до 30 днів;

- або кредит пролонговано з пониженням класу позичальника на строк від 91 до 180 днів, але відсотки/комісії сплачуються в строк або з максимальною затримкою до 30 днів;

- «незадовільним»: якщо заборгованість за кредитом прострочена понад 90 днів;

- або кредит пролонговано з пониженням класу позичальника понад 180 днів;

З урахуванням зазначених чинників кредитний портфель банку класифікують за ступенем ризику див табл. 6.7.

Банк визначає суму резерву як різницю між балансовою вартістю наданого кредиту та теперішньою вартістю оцінених майбутніх грошових потоків, дисконтованих за первісною ефективною ставкою відсотка.

Таблиця 6.7

Класифікація кредитного портфеля банку за ступенем ризику

Фінансовий стан	Платіжна дисципліна		
	добра	слабка	незадовільна
А	Стандартний	Під контролем	Субстандартний
Б	Під контролем	Субстандартний	Субстандартний
В	Субстандартний	Субстандартний	Сумнівний
Г	Сумнівний	Сумнівний	Безнадійний
Д	Сумнівний	Безнадійний	Безнадійний

Визначення коефіцієнту резервування за ступенем ризику вказано в табл. 6.8.

Таблиця 6.8

Визначення коефіцієнту резервування за кредитними операціями

Категорія кредитної операції	Коефіцієнт резервування (за ступенем ризику) за кредитними операціями			
	у гривнях		в іноземній валюті	
	за однорідними споживчими кредитами*	за іншими кредитами	з позичальниками, у яких є джерела надходження валютної виручки	з позичальниками, у яких немає джерел надходження валютної виручки
«Стандартна»	2 %	1 %	2 %	50 %
«Під контролем»	10 %	5 %	7 %	100 %
«Субстандартна»	40 %	20 %	25 %	100 %
«Сумнівна»	80 %	50 %	60 %	100 %
«Безнадійна»	100 %	100 %	100 %	100 %

***Однорідні споживчі кредити** – це кредити на поточні потреби, які надані позичальнику – фізичній особі, і загальна сума їх за одним чи декількома кредитними договорами (незалежно від наявності забезпечення) не перевищує 20000 гривень.

Резерви під втрати банку за здійснення кредитних операцій називаються спеціальними. З урахуванням груп ризиків спеціальні резерви поділяються на два види:

1. Резерви під заборгованість інших банків:

1590 КА «Резерви під заборгованість інших банків за кредитними операціями»;

1592 КА «Резерви за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках».

2. Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнтам:

2400 КА «Резерви під кредити, що оцінюються на індивідуальній основі»;

2401 КА «Резерви під кредити, що оцінюються на портфельній основі».

Оскільки кредити банку поділяються на міжбанківські та клієнтські, то суми відрахувань до резервів за рахунками групи 770 «Відрахування в резерви» відображаються окремо:

– за міжбанківськими кредитами на рахунку 7701 АП «Відрахування в резерв під заборгованість інших банків»;

– за кредитами, наданими клієнтам на рахунку 7702 АП «Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам».

Формуванню резервів відповідає запис:

Дебет – рахунків групи 770 «Відрахування в резерви»;

Кредит – рахунків для обліку спеціальних резервів.

За потреби сторнування (зменшення) розрахункового розміру спеціальних резервів у обліку виконується зворотне проведення:

Дебет – рахунків для обліку спеціальних резервів;

Кредит – рахунків для обліку відрахувань у резерви.

За рахунок сформованого резерву банки мають право списувати кредитну заборгованість, визнану безнадійною. Для цього приймається відповідне рішення кредитного комітету. Справа на позичальника передається до господарського суду для визнання його банкрутом.

Списання безнадійної заборгованості за рахунок спеціального резерву відображується в бухгалтерському обліку таким проведенням:

Дебет – рахунки для обліку спеціальних резервів;

Кредит – відповідний рахунок простроченої заборгованості або рахунок, за яким обліковується відповідний актив.

6.11. Бухгалтерський облік отриманих кредитів

Бухгалтерський облік отриманих банком кредитів ведеться на рахунках першого, другого та дев'ятого класів. У першому класі вказуються кредити, що одержані від НБУ та інших банків; другий клас – кредити від міжнародних та інших фінансових організацій; дев'ятий клас – отримані гарантії від банків та зобов'язання з кредитування, що отримані від банків, міжнародних та інших фінансових організацій.

Наведемо приклад бухгалтерських проводок при отриманні короткострокового міжбанківського кредиту:

1. Банк відображає в бухгалтерському обліку отримання кредиту:

Дебет – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»;

Кредит – 1623 П «Короткострокові кредити, що отримані від інших банків».

2. Банк здійснює облік наданої застави як забезпечення отриманого кредиту за позабалансовими рахунками такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – 9900 «Контррахунок»;

Кредит – 9510 П «Надана застава» .

3. Банк відображає в бухгалтерському обліку суму утриманих відсотків авансом та/або сплачених банком комісій за рахунками неамортизованого дисконту за отриманими кредитами. У цьому разі на дату отримання кредиту здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дебет – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України», 1626 КП «Неамортизований дисконт за кредитами, що отримані від інших банків»;

Кредит – 1623 П «Короткострокові кредити, що отримані від інших банків».

Банк одразу визнає прибуток у разі отримання кредиту за ставкою, яка нижча, ніж ринкова, і здійснює в бухгалтерському обліку такі проводки:

– на суму кредиту:

Дебет 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»;

Кредит – 1623 П «Короткострокові кредити, що отримані від інших банків».

– на різницю між номінальною вартістю отриманого кредиту та його справедливою вартістю:

Дебет – 1626 КП «Неамортизований дисконт за кредитами, що отримані від інших банків»;

Кредит – 6398 П «Дохід від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова».

4. Банк одразу визнає збиток у разі отримання кредиту за ставкою, яка вища, ніж ринкова, і здійснює в бухгалтерському обліку такі проводки:

– на суму кредиту:

Дебет 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»;

Кредит – 1623 П «Короткострокові кредити, що отримані від інших банків».

– на різницю між справедливою вартістю отриманого кредиту та його номінальною вартістю:

Дебет – 7398 А «Витрати від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова»;

Кредит – 1625 П «Неамортизована премія за кредитами, що отримані від інших банків».

5. Банк здійснює амортизацію суми неамортизованого дисконту не рідше одного разу на місяць такою проводкою:

Дебет – 7016 АП «Процентні витрати за кредитами овердрафт та короткостроковими кредитами, що отримані від інших банків»;

Кредит – 1626 КП «Неамортизований дисконт за кредитами, що отримані від інших банків».

6. Банк здійснює амортизацію суми премії не рідше одного разу на місяць такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – 1625 П «Неамортизована премія за кредитами, що отримані від інших банків»;

Кредит – 7016 АП «Процентні витрати за кредитами овердрафт та короткостроковими кредитами, що отримані від інших банків»;

7. Банк відображає в бухгалтерському обліку повернення отриманого кредиту такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – 1623 П «Короткострокові кредити, що отримані від інших банків»;

Кредит – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України».

8. Банк списує вартість наданої застави і відображає в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет – 9510 П «Надана застава»;

Кредит – 9900 «Контррахунок».

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття «кредитні операції».
2. Як класифікуються кредитні операції за методом надання кредиту?
3. Як класифікуються кредитні операції за методом погашення кредиту та відсотків?
4. Які документи повинен надати суб'єкт господарювання для розгляду питання щодо видачі кредиту?
5. Які документи повинна надати фізична особа для розгляду питання щодо видачі кредиту?
6. Дайте характеристику класам рахунків, за якими ведеться бухгалтерський облік наданих та отриманих кредитів.
7. Проаналізуйте бухгалтерський облік щодо погашення заборгованості за наданими кредитами.
8. Назвіть види забезпечення кредитних операцій.
9. Назвіть види кредитних ліній.
10. Дайте аналіз процесу кредитування за овердрафтом.
11. Дайте характеристику факторингу.
12. Розкрийте процес авалування та врахування векселів.
13. Розкрийте зміст поняття «операція репо».
14. За якими критеріями визначається рівень кредитного ризику?
15. Розкрийте механізм визначення розміру спеціальних резервів.

Завдання для самостійної роботи

Задача № 1. 22.05.2009 р. банк надав на 4 місяці ВАТ «Крамбекс» кредит на суму 125 000 грн. Відсотки були погашені авансом при наданні кредиту, процентна ставка – 23 % річних.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 2. 05.04.2009 р. банк надав підприємству «Сарес» кредит на наступних умовах: сума кредиту – 300 000 грн, строк – 8 місяців, ставка – 20 % річних, відсотки сплачуються щомісячно, забезпечення кредитної операції – порука ТОВ «Мувер» (400 000 грн).

01.06.2009 р. підприємство «Сарес» не погасила нараховані відсотки за кредит.

01.08.2009 р. підприємство «Сарес» погасило заборгованість за нараховані відсотки та достроково повернуло кредит.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 4. 27.05.2009 р. банк заключив договір репо з ВАТ «Марен». Відповідно договору банк купує у ВАТ «Марен» цінні папери за 1 000 000 грн (10 000 акцій номінальною вартістю 120 грн). Через місяць ВАТ «Марен» повинно викупити цей пакет за номінальною вартістю. Комісія склала 200 грн.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 5. 01.06.2009 р. банк «Тарон» заключив з банком «Фордекс» під гарантію банку «Карун» кредитний договір на суму 1 000 000 грн на 3 місяці за ставкою 22 % річних. Відсотки погашаються щомісячно першого числа місяця. Банк «Тарон» виплатив банку «Карун» комісію 0,3 % від суми гарантії.

01.08.2009 р. банк «Тарон» не погасив нараховані відсотки.

03.08.2009 р. банк «Фордекс» признав відсотки простроченими.

01.09.2009 р. банк «Карун» признав свою гарантію сумнівною.

01.12. 2009 р. банк «Тарон» погасив нараховані відсотки та суму кредиту.

Написати бухгалтерські проводки для всіх банків.

Тести для самоконтролю

1. За рахунками першого класу обліковуються:

- а) міжбанківські кредити;
- б) кредити, що надані суб'єктам господарської діяльності;
- в) кредити, що надані фізичним особам;
- г) всі варіанти.

2. Погашення довгострокового кредиту в інвестиційну діяльність, який було надано суб'єкту господарювання, відображається наступною проводкою:

- а) Дт 2600 – Кт 2083;
- б) Дт 1001 – Кт 2082;
- в) Дт 2600 – Кт 2073;
- г) вірна відповідь відсутня.

3. Не можуть бути предметом застави:

- а) національні культурні та історичні цінності, що занесені до державного реєстру національного та культурного надбання;
- б) об'єкти державної власності, приватизація яких заборонена законодавчими актами;
- в) майно і кошти благодійних організацій;
- г) всі варіанти.

4. Обсяг зобов'язань банку з надання кредитів за «кредитною лінією» обліковується на:

- а) позабалансовому рахунку;
- б) балансовому рахунку;
- в) залежить від облікової політики банк;
- г) вірна відповідь відсутня.

5. Надання короткострокових кредитів за овердрафтом здійснюється шляхом:

- а) кредитування поточного рахунка позичальника;
- б) дебетування поточного рахунку позичальника;
- в) залежить від облікової політики банк;
- г) вірна відповідь відсутня.

6. Вексельне поручительство, за яким особа бере на себе відповідальність перед власником векселя за виконання векселедавцем зобов'язань щодо оплати цього векселя, – це:

- а) факторинг;
- б) аваль;
- в) врахування векселя;
- г) вірна відповідь відсутня.

7. Придбання векселя до настання строку платежу за ним зі знижкою (дисконтом) за грошові кошти з метою одержання прибутку від погашення векселя в повній сумі – це:

- а) факторинг;
- б) аваль;
- в) врахування векселя;
- г) вірна відповідь відсутня.

8. Угода про продаж із подальшим викупом – це:

- а) факторинг;
- б) аваль;
- в) врахування векселя;
- г) операція репо.

ОБЛІК ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

У розділі надається класифікація депозитів. Розглядається облік залучення (у тому числі за допомогою ощадних сертифікатів) та повернення вкладів (депозитів).

7.1. Організація обліку депозитних операцій банку

Депозит (вклад) – це гроші або інші кошти в готівковій або безготівковій формі, у національній або іноземній валюті, передані власником (фізичною або юридичною особою) або третьою особою за дорученням і за рахунок власника до банку для зберігання на встановлених договором умовах, з обов’язковим поверненням вкладнику (класифікацію депозитів див в табл. 7.1).

Таблиця 7.1

Класифікація депозитів

Критерій	Класифікація депозитів
За строками використання коштів	– депозити до запитання (залишки тимчасово вільних коштів клієнтів і контрагентів банку на кореспондентських, поточних рахунках, а також на поточних бюджетних рахунках); – депозити на визначений строк (строкові)
За категоріями депонентів	– депозити банків; – депозити суб'єктів господарської діяльності; – депозити фізичних осіб

Критерій	Класифікація депозитів
За направленням грошових потоків	– активні депозити (розміщення банком коштів на депозит. Депозитні операції можуть бути активними лише на міжбанківському ринку); – пасивні депозити (залучення банком коштів на депозит)
За видам валюти	– депозити в національній валюті; – депозити в іноземній валюті; – депозити в банківських металах
За характером виплати відсотків	– авансом (одноразово); – наприкінці терміну договору (одноразово); – багаторазово протягом дії договору (щомісячно, щоквартально, щорічно тощо)
За видам відсотків	– депозити з простими процентами; – депозити з капіталізацією відсотків.
За способом оформлення депозитів	– за договором банківського рахунку; – за договором банківського вкладу; – ощадний сертифікат.

Бухгалтерський облік залучених та розміщених вкладів (депозитів) ведеться на рахунках класів 1 «Казначейські та міжбанківські операції», 2 «Операції з клієнтами», 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання», 9 «Позабалансові рахунки» (рис. 7.1).

В аналітичному обліку для клієнтів відповідно до наведених синтетичних рахунків відкриваються аналітичні особові рахунки окремо за кожним типом вкладу (депозиту). У номер рахунка вносять параметри, що характеризують вид, тип вкладу (депозиту), строк дії рахунка, строк закінчення угоди, тип контрагента, відсоткову ставку, дату відкриття і закриття депозиту тощо.

Етапи обліку депозитних операцій:

- 1) укладання договору банківського депозиту;
- 2) залучення вкладу;
- 3) нарахування та виплата відсотків за вкладом;
- 4) повернення вкладу.

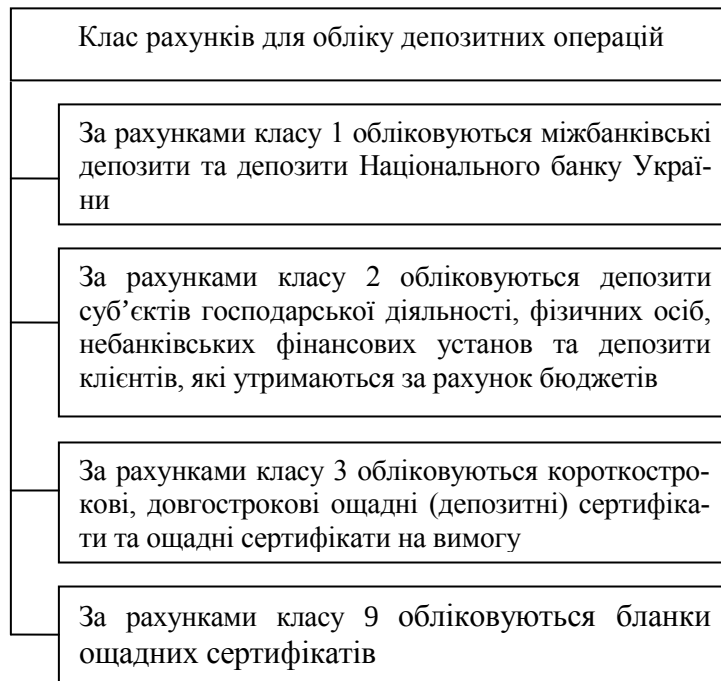

Рис. 7.1. Клас рахунків, що використовуються для обліку депозитних операцій

7.2. Бухгалтерський облік залучених вкладів (депозитів)

Депозитний рахунок відкривається на підставі договору банківського вкладу. Договір визначає права та зобов'язання суб'єктів депозитних операцій (власника грошових коштів та банку) і має бути підписаний уповноваженими особами сторін договору. За договором банківського депозиту банк, який прийняв грошові кошти від вкладника, зобов'язується виплатити вкладникові суму депозиту і нараховані відсотки на умовах та в порядку, що передбачені договором.

При складанні договору банківського вкладу суб'єкти господарювання повинні надати наступні документи:

- копії свідоцтва про державну реєстрацію в органі виконавчої влади, іншому органі, уповноваженому здійснювати державну реєстрацію, засвідченої нотаріально або органом, який видав свідоцтво про державну реєстрацію (крім бюджетних установ та організацій);
- копії належним чином зареєстрованого установчого документа (статуту, установчого акта, положення), засвідченої органом, який здійснив реєстрацію, або нотаріально;

– копії довідки про внесення юридичної особи до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, засвідченої нотаріально або органом, який видав довідку, чи підписом уповноваженого працівника банку;

– копії документа, що підтверджує взяття юридичної особи на облік відповідним органом державної податкової служби, засвідченої органом, який видав документ, або нотаріально чи підписом уповноваженого працівника банку;

– юридична особа, яка використовує найману працю і є платником страхових внесків, додатково до цих документів подає копію документа про повідомлення нею органів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України щодо наміру відкрити депозитний рахунок в банку, засвідчену в установленому порядку. Інформацію про те, що юридична особа не використовує найману працю і не є платником страхових внесків, клієнт обов'язково має зазначити в договорі банківського вкладу або в довідці за довільною формою. Ця довідка має бути засвідчена підписом керівника і відбитком печатки юридичної особи.

Якщо депозитний рахунок відкривається суб'єкту господарювання, який уже має в цьому банку поточний рахунок, тоді депозитний рахунок відкривається на підставі договору банківського рахунку.

Відкриття депозитного рахунку для фізичних осіб здійснюється при наявності:

– паспорта або документа, що його замінює;

– документа, виданого органом державної податкової служби, що засвідчує присвоєння їм ідентифікаційного номера платника податків (для резидентів). Якщо вкладний (депозитний) рахунок відкриває особа, яка через свої релігійні або інші переконання відмовляється від прийняття ідентифікаційного номера та офіційно повідомила про це відповідні державні органи, робиться копія сторінки її паспорта з відповідною відміткою щодо підтвердження факту не присвоєння ідентифікаційного номера через свої релігійні або інші переконання.

Залучення коштів на вклад (депозит) в здійснюється за наступною проводкою:

Дебет – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»; 1002 А «Банкноти та монети в касі відділень банку»; 1101 А «Банківські метали в банку»; 1102 А «Банківські метали у відділенні банку»; 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»;

2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ»;

Кредит – 1332 П «Короткострокові вклади (депозити) Національного банку України»; 1334 П «Довгострокові вклади (депозити) Національного банку України»; 1610 П «Депозити овернайт інших банків»; 1612 П «Короткострокові вклади (депозити) інших банків»; 1613 П «Довгострокові вклади (депозити) інших банків»; 2525 П «Вклади (депозити) клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України»; 2546 П «Вклади (депозити) місцевих бюджетів»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2610 П «Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання»; 2615 П «Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2630 П «Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб»; 2635 П «Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб»; 2651 П «Короткострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ»; 2652 П «Довгострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ».

Наведемо приклад бухгалтерських проводок при залученні довгострокового депозиту фізичної особи:

1. Банк здійснює облік коштів на дату залучення на вклад (депозит) такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»;

Кредит – 2635 П «Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб».

2. Банк одразу визнає прибуток у разі залучення коштів на вклад (депозит) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова, і здійснює в бухгалтерському обліку такі проводки:

– на суму вкладу (депозиту):

Дебет – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»;

Кредит – 2635 П «Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб».

– на різницю між номінальною вартістю залученого вкладу (депозиту) та його справедливою вартістю:

Дебет – 2636 КП «Неамортизований дисконт за строковими коштами фізичних осіб»;

Кредит – 6398 П «Дохід від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова».

3. Банк здійснює амортизацію суми неамортизованого дисконту не рідше одного разу на місяць протягом строку дії депозиту за рахунками:

Дебет – 7041 АП «Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб»;

Кредит – 2636 КП «Неамортизований дисконт за строковими коштами фізичних осіб».

Банк одразу визнає збиток у разі залучення коштів на вклад (депозит) за ставкою, яка вища, ніж ринкова, і здійснює в бухгалтерському обліку такі проводки:

– на суму вкладу (депозиту):

Дебет – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»;

Кредит – 2635 П «Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб».

– на різницю між справедливою вартістю залученого вкладу (депозиту) та його номінальною вартістю;

Дебет – 7398 А «Витрати від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова» ;

Кредит – 2637 П «Неамортизована премія за строковими коштами фізичних осіб».

5. Банк здійснює амортизацію суми неамортизованої премії не рідше одного разу на місяць протягом строку дії депозиту за такими рахунками

Дебет – 2637 П «Неамортизована премія за строковими коштами фізичних осіб»;

Кредит – 7041 АП «Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб».

7.3. Бухгалтерський облік операцій з повернення вкладу (депозиту)

Повернення банківського депозиту вкладникові здійснюється відповідно до строків, визначених у договорі банківського вкладу (депозиту). Дата повернення вкладу проставляється на договорі ручкою або за допомогою набірного штампа.

Банк відображає в обліку повернення вкладу (депозиту) такими бухгалтерськими проводками:

Дебет – 1332 П «Короткострокові вклади (депозити) Національного банку України»; 1334 П «Довгострокові вклади (депозити) Національного банку України»; 1610 П «Депозити овернайт інших банків»; 1612 П «Короткострокові вклади (депозити) інших банків»; 1613 П «Довгострокові вклади (депозити) інших банків»; 2525 П «Вклади (депозити) клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України»; 2546 П «Вклади (депозити) місцевих бюджетів»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2610 П «Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання»; 2615 П «Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2630 П «Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб»; 2635 П «Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб»; 2651 П «Короткострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ»; 2652 П «Довгострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ».

Кредит – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»; 1002 А «Банкноти та монети в касі відділень банку»; 1101 А «Банківські метали в банку»; 1102 А «Банківські метали у відділенні банку»; 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

Якщо вкладник не вимагає повернення суми строкового вкладу після закінчення строку, установленого договором банківського вкладу, то такий вклад переноситься на рахунок з обліку вкладів на вимогу.

Якщо за вимогою вкладника депозит повертається до закінчення дії договору банківського вкладу, тоді банк здійснює перерахування відсотків за ставкою, що застосовується закладами на вимогу.

Приклад. 9 квітня банк заключив договір банківського вкладу з фізичною особою на суму 10 000 грн. Строк договору – 7 місяців, процентна ставка – 20 % річних, виплата відсотків щомісячно.

Однак 1 липня за вимогою вкладника банк повернув депозит до закінчення дії договору. Відсотки за депозитом були перераховані за ставкою 2 % річних, яка застосовувалась банкам закладами на ви-

могу. Таким чином, сума виплачених вкладнику відсотків за 80 днів склала 44,44 грн $((80 \cdot 10\,000 \cdot 0,02) / 360)$. Відсотки нараховувались за методом «30/360» (див. 3.4).

Таблиця 7.2

Бухгалтерські проводки з обліку депозитних операцій

Дата	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		дебет	кредит	
09.04.	Залучення вкладу	1001	2630	10 000
30.04	Нарахування відсотків за квітень (20 днів)	7041	2638	111,11
01.05	Виплата відсотків за квітень	2638	1001	111,11
31.05	Нарахування відсотків за травень (30 днів)	7041	2638	166,67
01.06.	Виплата відсотків за травень	2638	7041	166,67
30.06	Нарахування відсотків за червень (30 днів)	7041	2638	166,67
01.07.	Сторнування нарахованих за червень відсотків	2638	7041	166,67
01.07.	Повернення депозиту та відсотків	2630	1001	9 766,66 (10 000+44,44 – 277,78)
01.07.	Коректування процентних витрат банку	2630	7041	233,34

7.4. Бухгалтерський облік коштів, залучених за ощадними (депозитними) сертифікатами

Ощадні (депозитні) сертифікати можуть випускатися за ініціативою банку:

- одноразово або серіями;
- іменними або на пред'явника;
- на вимогу або на строк.

Ощадні (депозитні) сертифікати можуть випускатися процентними, купонними, безкупонними, в національній валюті, в іноземній валюті.

Ощадні (депозитні) сертифікати мають бути емітовані лише банками і тільки в паперовій (документарній) формі.

Ощадний (депозитний) сертифікат, який виписаний на користь юридичної особи, отримує в банку керівник підприємства або уповноважена на це особа.

Сертифікат, що виписаний на користь фізичної особи, отримує особа, яка внесла грошові кошти на вклад (депозит), або інша вповноважена на це особа згідно із законодавством України.

За настання строку вимоги вкладу (депозиту) банк здійснює платіж проти пред'явлення ощадного (депозитного) сертифіката.

При цьому банк перевіряє справжність ощадного (депозитного) сертифіката і його відповідність записам на корінці або в реєстраційному журналі. Якщо дані збігаються, то в реєстраційному журналі власників сертифікатів робиться позначка про погашення (для іменного ощадного (депозитного) сертифіката). Після цього на підставі заяви власника ощадного (депозитного) сертифіката, в якій обов'язково мають зазначатися дані про документ, що згідно із законодавством України засвідчує особу (назва, серія та номер документа, дата видачі, повна назва органу, що видав документ), грошові кошти перераховуються на зазначений у заяві рахунок або видаються готівкою фізичним особам, також здійснюється погашення сертифіката способом написання слова «Погашено» у правому верхньому його куті.

Розрахунки за придбані ощадні (депозитні) сертифікати та сплата грошових коштів за ними для юридичних осіб здійснюються тільки в безготівковій формі.

Розрахунки за придбані ощадні (депозитні) сертифікати та сплата грошових коштів за ними для фізичних осіб здійснюються як у готівковій, так і в безготівковій формі.

Бланки ощадних (депозитних) сертифікатів обліковуються за позабалансовим рахунком 9820 А «Бланки цінних паперів» в умовній одиниці 1 гривня.

Погашені сертифікати та купони до них обліковуються за позабалансовим рахунком 9812 А «Погашені цінності». Бланки погашених ощадних (депозитних) сертифікатів зберігаються в банку п'ять років, якщо інше не передбачено законодавством України.

Наведемо приклад бухгалтерських проводок при обліку коштів, залучених за короткостроковим ощадним (депозитним) сертифікатом, який було придбано фізичною особою:

1. Банк розміщує ощадний (депозитний) сертифікат з дисконтом (ціна розміщення нижча, ніж номінал сертифікату):

– на суму номіналу сертифіката за мінусом дисконту:

Дебет – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»;

Кредит – 3320 П «Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком».

– на суму дисконту:

Дебет – 3326 КП «Неамортизований дисконт за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком»;

Кредит – 3320 П «Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком».

2. Банк розміщує ощадний (депозитний) сертифікат з премією (номінал нижче, ніж ціна розміщення):

– на суму номіналу сертифіката:

Дебет – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»;

Кредит – 3320 П «Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком».

– на суму премії:

Дебет – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»;

Кредит – 3327 П «Неамортизована премія за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком»;

3. Банк щомісячно амортизує суми дисконту та премії протягом періоду від дати видачі сертифіката до його погашення з віднесенням нарахованих сум на процентні витрати. У цьому разі здійснюються такі проводки:

– під час амортизації дисконту:

Дебет – 7052 АП «Процентні витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком»;

Кредит – 3326 КП «Неамортизований дисконт за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком».

– під час амортизації премії:

Дебет – 3327 П «Неамортизована премія за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком»;

Кредит – 7052 АП «Процентні витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком».

4. Банк нараховує відсотки за ощадним (депозитним) сертифікатом:

Дебет – 7052 АП «Процентні витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком»;

Кредит – 3328 П «Нараховані витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком».

5. Банк погашає ощадний (депозитний) сертифікат:

– на суму номіналу сертифіката:

Дебет – 3320 П «Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком»;

Кредит – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку».

– на суму нарахованих відсотків:

Дебет – 3328 П «Нараховані витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком»;

Кредит – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку».

7.5. Бухгалтерський облік міжбанківських депозитних операцій

Депозитні відносини між комерційними банками визначаються шляхом укладання договору (або генеральної угоди), у якому оговорюються умови розміщення депозиту – сума, термін, відсоткова ставка, права та обов'язки сторін, відповідальність сторін, порядок вирішення суперечок, реквізити банків.

Для банку, який розміщує кошти (банк-депонент), така операція являється **активною** депозитною операцією. Для банку, який залучає кошти (банк-контрагент), така операція являється **пасивною** депозитною операцією.

Під час прийняття рішення щодо розміщенні вкладів (депозитів) банк-депонент проводить аналіз фінансового стану банку-контрагента з урахуванням:

- інформації щодо дотримання економічних нормативів і нормативу обов’язкового резервування коштів;
- аналізу якості активів і пасивів;
- аналізу прибутків і збитків;
- інформації про виконання банком зобов’язань у минулому;
- інформації про надані та одержані міжбанківські кредити і депозити;
- щорічного аудиторського висновку.

Балансові рахунки для відображення міжбанківських операцій залежать від строку депозиту: на вимогу, короткострокові, довгострокові, овернайт (депозити, що залучені банком на строк не більше одного операційного дня (без урахування неробочих днів банку) (табл. 7.3).

Таблиця 7.3

Балансові рахунки за міжбанківськими депозитними операціями

Строк депозиту	Депозит активний (пасивний)	Нараховані доходи (витрати)	Процентні доходи (витрати)
Активна депозитна операція			
на вимогу	1500	1508	6010
овернайт	1510	1518	6011
короткострокові	1512	1518	6012
довгострокові	1513	1518	6013
Пасивна депозитна операція			
на вимогу	1600	1608	7010
овернайт	1610	1618	7011
короткострокові	1612	1618	7012
довгострокові	1613	1618	7013

Приклад. 15.07. банк «А» розміщує депозит 1 800 000 грн за договором «овернайт» під 2 % річних у банку «Б».

16.07. банк «Б» повертає депозит та відсотки за один день (100 грн).

Таблиця 7.4

Бухгалтерські проводки з обліку міжбанківських депозитних операцій

Дата	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		дебет	кредит	
Банк «А»				
15.07	Розміщення коштів	1510	1200	1 800 000
16.07.	Повернення депозиту	1200	1510	1 800 000
16.07.	Отримання відсотків	1200	6011	100
Банк «Б»				
15.07	Залучення депозиту	1200	1610	1 800 000
16.07.	Повернення депозиту	1610	1200	1 800 000
16.07.	Погашення відсотків	7011	1200	100

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття «депозит».
2. Як класифікуються депозити за категоріями депонентів?
3. Як класифікуються депозити за направленням грошових потоків?
4. Які депозити відносяться до категорії «депозити овернайт»?
5. Які документи повинен надати суб'єкт господарювання при складанні договору банківського вкладу?
6. За якими документами відкривається депозитний рахунок фізичній особі?
7. Дайте характеристику класам рахунків, за якими ведеться бухгалтерський облік депозитних операцій.
8. Проаналізуйте бухгалтерський облік щодо повернення вкладу (депозиту).

9. Дайте характеристику ощадним (депозитним) сертифікатам.
10. За якими рахунками ведуться операції з обліку ощадних (депозитних) сертифікатів?

Завдання для самостійної роботи

Задача № 1. 23.04.2009 р. банк відкриває фізичній особі депозитний рахунок на суму 5 000. Термін дії депозиту – 6 місяців, процентна ставка – 18 %. Відсотки були виплачені авансом.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 2. 01.02.2009 р. банк заключив з підприємством «СДК» договір банківського вкладу на суму 1 000 000 грн. Термін дії договору – 3 місяці, процентна ставка – 10 %. Відсотки виплачуються щомісячно.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 3. 01.03.2009 р. банк розмістив 1 000 короткострокових ощадних (депозитних) сертифікатів на таких умовах: 300 сертифікатів – за 1 000 грн (номінальна вартість сертифікату); 500 сертифікатів – за 700 грн; 200 сертифікатів – за 1 300 грн.

Строк дії сертифікату – 1 рік. Процентна ставка – 20 % (відсотки виплачуються при погашенні сертифікату). Сертифікати були придбані фізичними особами.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 4. 25.03.2009 р. банк «Селинджер» розмістив у банку «Антекс» депозит на суму 3 500 000 грн. Строк дії депозиту – 1 місяць, процента ставка – 7 % (виплачуються під час повернення вкладу).

Написати відповідні бухгалтерські проводки для обох банків.

Тести для самоконтролю

1. За категоріями вкладників депозити класифікуються на:
- а) депозити банків;
 - б) депозити суб'єктів господарської діяльності;

- в) депозити фізичних осіб;
- г) всі варіанти.

2. Бухгалтерський облік залучених та розміщених вкладів (депозитів) ведеться на рахунках ведеться:

- а) першого класу;
- б) четвертого класу;
- в) п'ятого класу;
- г) всі варіанти.

3. Бухгалтерський облік ощадних (депозитні) сертифікатів ведеться на рахунках:

- а) першого класу;
- б) третього класу;
- в) четвертого класу;
- г) п'ятого класу.

4. Відкриття краткострокового депозиту фізичній особі відображається проводкою:

- а) Дт 1001 – Кт 2610;
- б) Дт 1200 – Кт 2620;
- в) Дт 1001 – К 2630;
- г) Дт 1200 – Кт 2615.

5. Якщо вкладник не вимагає повернення суми строкового вкладу після закінчення строку, установленого договором банківського вкладу, то такий вклад переноситься на рахунок з обліку

- а) вкладів на вимогу;
- б) короткострокових вкладів;
- в) довгострокових вкладів;
- г) немає вірної відповіді.

6. Повернення довгострокового вкладу суб'єкту господарювання відображається проводкою:

- а) Дт 2615 – Кт 2600;
- б) Дт 2635 – Кт 1001;
- в) Дт 2600 – Кт 1200;
- г) Дт 1001 – Кт 2630.

7. Ощадний (депозитний) сертифікат повинен містити наступні реквізити:

- а) найменування банку-емітента;
- б) серію та порядковий номер;
- в) сума вкладу (цифрами і прописом);
- г) всі варіанти.

8. Бланки депозитних сертифікатів обліковуються:

- а) за позабалансовим рахунком;
- б) за балансовим рахункам;
- в) залежить від облікової політики банку;
- г) вірна відповідь відсутня.

ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

У розділі розглядається організація обліку операцій з цінними паперами за портфелями банку (торговий портфель, портфель банку на продаж, портфель до погашення). Дається характеристика обліку фінансових інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, боргових цінних паперів власної емісії. Наводиться облік комісійних операцій банку з цінними паперами.

8.1. Організація обліку операцій з цінними паперами

Цінні папери (ЦП) – документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника, та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що впливають із цих документів, іншим особам.

Відповідно до Закону України «Про цінні папери та фондову біржу» цінні папери підрозділяються на: акції; облігації внутрішніх та зовнішніх державних позик; облігації місцевих позик; облігації підприємств; казначейські зобов'язання республіки; ощадні сертифікати; інвестиційні сертифікати; векселі; приватизаційні папери.

Класифікація фінансових інвестицій, у тому числі цінних паперів, в бухгалтерському обліку банку наведена на рис. 8.1.

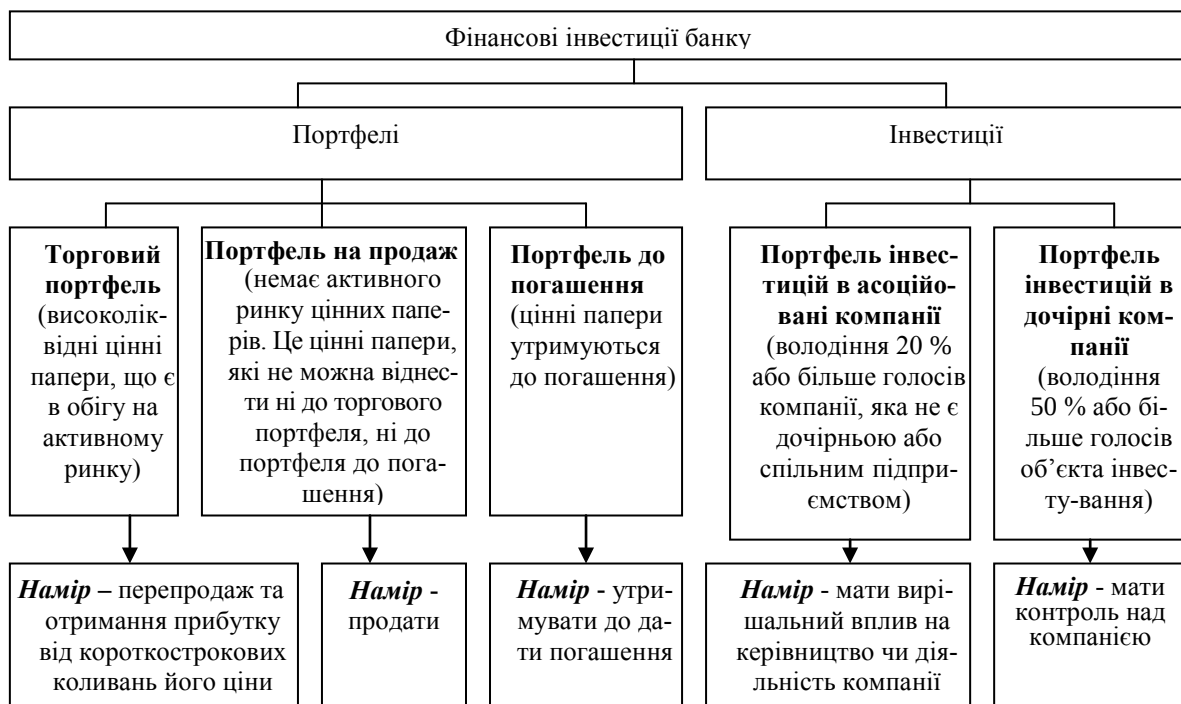

Рис. 8.1. Класифікація фінансових інвестицій банку

Придбані цінні папери первісно оцінюються та відображаються в бухгалтерському обліку за собівартістю.

Собівартість цінного папера – це ціна придбання цінного папера, уключаючи накопичені відсотки, а також витрати на операції з придбання цінних паперів.

Комісійні витрати та інші витрати, пов'язані з придбанням боргових цінних паперів, збільшують (зменшують) суми премії (дисконту) на дату їх придбання.

На кожну наступну після визнання дату балансу всі цінні папери, що придбані банком, оцінюються за їх справедливою вартістю, крім:

- а) цінних паперів, що утримуються до погашення;
- б) акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у портфелі на продаж, справедливую вартість яких неможливо достовірно визначити. **Справедлива вартість** – сума, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами;
- в) інвестицій в асоційовані та дочірні компанії.

Справедлива вартість цінних паперів, що перебувають в обігу на організаційно оформлених ринках, визначається за їх ринковою вартістю.

Ринкова вартість цінних паперів – сума коштів, яку можна отримати від продажу цінних паперів на активному ринку.

На дату балансу ринкова вартість визначається за даними останнього у звітному періоді офіційного котирування на організаційно оформленому ринку. Разом з тим ринкова вартість цінних паперів, що перебувають в обігу більше ніж на одному офіційно оформленому ринку, під час розрахунку справедливої вартості оцінюється за найменшим з останніх котирувань, визначених на кожному з ринків. Сума збільшення або зменшення балансової вартості таких цінних паперів на дату балансу відображається за рахунками доходів або витрат.

Якщо котирування ринкових цін на цінні папери є недоступним, то банки застосовують для визначення справедливої вартості такі методи:

- посилення на ринкову ціну іншого подібного інструменту;
- аналіз дисконтованих грошових потоків. Застосовуючи аналіз дисконтованих грошових потоків, банки використовують ставку дисконту, яка дорівнює діючій нормі прибутковості подібної фінансової інвестиції, що має в основному такі самі умови та характеристики (строк погашення, що залишився; структура потоків грошових коштів; валюта; кредитний рейтинг емітента, процентна ставка);
- інші методи, що забезпечують достовірне визначення справедливої вартості цінних паперів.

Усі цінні папери, крім цінних паперів, які обліковуються в торговому портфелі, переглядаються на зменшення корисності.

Зменшення корисності цінних паперів – втрата економічної вигоди, яка спричинена однією або кількома збитковими подіями, які відбулися після первісного визнання цінних паперів і мають вплив на очікувані майбутні грошові потоки за цінними паперами.

Об'єктивними доказами, що свідчать про зменшення корисності цінних паперів, можуть бути відомості про:

- фінансові труднощі емітента;
- фактичне розірвання контракту внаслідок невиконання умов договору або прострочення виплати відсотків чи основної суми;
- високу ймовірність банкрутства;
- реорганізацію емітента;
- зникнення активного ринку для цих цінних паперів через фінансові труднощі емітента;

– значне або тривале зменшення справедливої вартості акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком порівняно з їх собівартістю.

Зменшення балансової вартості цінних паперів унаслідок визнання зменшення їх корисності відображається в бухгалтерському обліку лише на суму, що не призводить до від’ємного значення їх вартості. Якщо балансова вартість таких цінних паперів досягає нуля, то в бухгалтерському обліку вони відображаються за нульовою вартістю до прийняття банком рішення про їх списання.

За борговими цінними паперами окремо обліковуються дисконт або премія в разі їх наявності.

Дисконт – це різниця між номінальною вартістю цінних паперів та їх вартістю під час первісного визнання без урахування нарахованих на час придбання відсотків, якщо така вартість нижча номінальної вартості.

Премія – це перевищення вартості цінних паперів під час їх первісного визнання без урахування нарахованих (накопичених) на час придбання відсотків над їх номінальною вартістю.

Дисконт або премія за борговими цінними паперами в портфелях на продаж та до погашення амортизується протягом періоду з дати придбання до дати їх погашення за методом ефективної ставки відсотка.

Ефективна ставка відсотка – ставка відсотка, що визначається діленням суми річного відсотка та дисконту (або різниці річного відсотка та премії) на середню величину собівартості цінних паперів та вартості їх погашення.

Приклад. Банк 3 січня 2005 р. придбав облігації номінальною вартістю 50 000 грн за 46 282 грн, тобто дисконт становив 3 718 грн (50000 – 46282).

Фіксована ставка відсотка за облігацією встановлена 9% річних. Погашення облігації відбудеться через 5 років. Виплата відсотка здійснюється щорічно в кінці року, його номінальна сума становить 4 500 грн (50000 x 9 %).

Ефективна ставка відсотка дорівнює:

$$\frac{(50\,000 \times 9\%) + (3\,718 : 5)}{(46\,282 + 50\,000) : 2} = 11\%.$$

Таблиця 8.1

Розрахунок амортизації дисконту методом ефективної ставки

Дата	Номінальна сума відсо- тка, грн	Сума відсотка за ефективною ставкою, грн*	Сума амортизації дисконту, грн (гр. 3 – гр. 2)	Амортизована собівартість, грн**
03.01.2005				46 282
31.12.2005	4 500	5 091	591	46 873
31.12.2006	4 500	5 156	656	47 529
31.12.2007	4 500	5 228	728	48 257
31.12.2008	4 500	5 308	808	49 065
31.12.2009	4 500	5 435	935	50 000

Приклад. Облігації номінальною вартістю 50000 грн придбані 3 січня 2005 року за 52019 грн, тобто премія становила 2019 грн (52019 – 50000). Фіксована ставка відсотка за облігаціями встановлена 9 відсотків річних. Погашення облігації відбудеться через 5 років. Виплата відсотка здійснюється щорічно в кінці року, його номінальна сума становить 4500 грн (50 000 × 9 %). Ефективна ставка відсотка дорівнює:

$$\frac{(4500 - 2019 : 5)}{(52019 + 50000) : 2} = 8 \%$$

Таблиця 8.2

Розрахунок амортизації премії методом ефективної ставки

Дата	Номінальна сума відсо- тка, грн	Сума відсотка за ефективною ставкою, грн*	Сума амортизації премії, грн. (гр. 2 – гр. 3)	Амортизова- на собівар- тість, грн***
03.01.2005				52019
31.12.2005	4500	4161	339	51680
31.12.2006	4500	4134	365	51314
31.12.2007	4500	4105	395	50919
31.12.2008	4500	4073	426	50492
31.12.2009	4500	4008	492	50000

**** Визначається як добуток вартості інвестицій на попередню дату та ефективної ставки відсотка.**

**** Визначається додаванням вартості інвестицій на попередню дату і суми амортизації дисконту за звітний період.**

***** Визначається як різниця між вартістю інвестицій на попередню дату і сумою амортизації премії за звітний період.**

Сума амортизації дисконту збільшує процентний дохід, а сума амортизації премії зменшує процентний дохід за цінними паперами.

Амортизація дисконту (премії) не здійснюється для боргових цінних паперів, якщо величина дисконту (премії) на дату придбання є несуттєвою, тобто менша, ніж 1 % від суми номіналу. У такому разі вся сума дисконту (премії) збільшує (зменшує) процентні доходи під час первісного визнання цінного папера.

Цінні папери, які надані в довірче управління, не вважаються такими, що вибули з портфеля банку, а обліковуються за окремими аналітичними рахунками тих самих балансових рахунків, на яких вони обліковувалися до надання в довірче управління, з подальшим здійсненням операцій з переоцінки, амортизації дисконту або премії, нарахування доходу тощо.

8.2. Облік цінних паперів у торговому портфелі банку

Цінні папери в торговому портфелі – цінні папери, придбані банком для перепродажу та переважно з метою отримання прибутку від короткотермінових коливань їх ціни або дилерської маржі. До торгових цінних паперів можуть бути віднесені будь-які цінні папери, щодо яких банк під час первісного визнання прийняв рішення про їх облік за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки.

У торговому портфелі банку обліковуються дві групи цінних паперів:

1. Акції, для обліку яких використовуються рахунки групи 300 «Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку». Облік ведеться у розрізі емітентів, а саме:

– банків (рахунок 3002 А «Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у торговому портфелі банку»);

– небанківських фінансових установ (рахунок 3003 А «Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені небанківськими фінансовими установами, у торговому портфелі банку»);

– інших підприємств та організацій (рахунок 3005 А «Інші акції та цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку»).

2. Боргові цінні папери, що обліковуються у розрізі рахунків двох груп:

– 140 «Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку»;

– 301 «Боргові цінні папери в торговому портфелі банку».

Облік боргових цінних паперів у торговому портфелі здійснюється в розрізі емітентів за такими рахунками (табл. 8.3).

Таблиця 8.3

**Балансові рахунки для обліку боргових цінних паперів
у торговому портфелі банку**

Вид емітента	Балансові рахунки
Боргові цінні папери, що рефінансуються НБУ	1400 А «Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку»; 1401 А «Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку»; 1402 «Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку»; 1403 А «Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку»; 1404 А «Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку»
Органи державної влади	3010 А «Боргові цінні папери органів державної влади в торговому портфелі банку»
Органи місцевого самоврядування	3011 «Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в торговому портфелі банку»
Банки	3012 А «Боргові цінні папери, випущені банками, у торговому портфелі банку»

Вид емітента	Балансові рахунки
Фінансові установи	3013 А «Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у торговому портфелі банку»
Нефінансові підприємства	3014 А «Боргові цінні папери нефінансових підприємств у торговому портфелі банку»

Боргові цінні папери можуть бути придбані з дисконтом або премією, але амортизація дисконту (премії) за борговими цінними паперами в торговому портфелі не здійснюється.

Неамортизований дисконт відображається на рахунках:

1406 КА «Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку»;

3016 КА «Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку».

Неамортизована премія відображається на рахунках:

1407 А «Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку».

3117 А «Неамортизована премія за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж».

Цінні папери у торговому портфелі підлягають переоцінці під час кожної зміни їх ринкової вартості.

У разі збільшення ринкової вартості цінних паперів здійснюються такі проводки:

– на суму дооцінки за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком:

Дебет – 3007 АП «Переоцінка акцій та інших ЦП з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку»;

Кредит – 6203 АП «Результат від торгових операцій з ЦП у торговому портфелі банку».

– на суму дооцінки за борговими цінними паперами:

Дебет – 1405 АП «Переоцінка боргових ЦП, що рефінансуються НБУ в торговому портфелі банку», 3015 АП «Переоцінка боргових цінних паперів у торговому портфелі банку»;

Кредит – 6203 АП «Результат від торгових операцій з ЦП у торговому портфелі банку».

Зазначені рахунки за характером їх впливу на баланс банку – активно-пасивні. Це означає, що в разі зменшення ринкової вартості ЦП в обліку фіксуються зворотні проводки.

На облік цінних паперів у торговому портфелі поширюються всі правила щодо обліку доходів (витрат) за принципом нарахування.

Нарахування відсотків за борговими цінними паперами відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – 1408 А «Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку», 3018 А «Нараховані доходи за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку»

Кредит – 6056 АП «Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку»;

Кредит – 6057 АП «Процентні доходи за цінними паперами в торговому портфелі банку».

Нарахування доходу у вигляді дивідендів за акціями в торговому портфелі здійснюється наступною бухгалтерською проводкою:

Дебет – 3008 А «Нараховані доходи за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку»;

Кредит – 6300 П «Дохід у вигляді дивідендів».

Банки можуть продавати ЦП безпосередньо з торгового портфеля. Різниця між справедливою (ринковою) вартістю і ціною реалізації є прибутком чи збитком, що обліковується за активно-пасивним рахунком 6203 «Результат від торгових операцій з цінними паперами в торговому портфелі банк».

Приклад. Банк продає з торгового портфеля облігації підприємства «Астан», які до цього були придбані банком за 90 000 грн. Ціна продажу облігацій – 110 000 грн, номінальна вартість – 100 000 грн, накопичені відсотки (суму нарахованих відсотків з дати придбання до дати продажу) – 2 000 грн.

Таблиця 8.4

Бухгалтерські проводки з обліку реалізації цінних паперів з торгового портфеля банку

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
	дебет	кредит	
Отримання коштів від покупця	1200	3641	110 000
Списання накопичених відсотків	3641	3018	2 000
Списання дисконту	3016	6203	10 000 (100 000 – 90 000)
Списання балансової вартості	3641	3014	90 000
Дохід від торгової операції	3641	6203	18 000 (110 000 – 90 000 – 2 000)

Комісійні витрати, здійснені під час продажу боргових цінних паперів, фіксуються проведенням за дебетом рахунка 7103 А «Комісійні витрати за операціями з цінними паперами».

Переведення цінних паперів з торгового портфеля в інші портфелі банку або навпаки з інших портфелів цінних паперів у торговий портфель не допускається.

8.3. Облік цінних паперів у портфелі банку на продаж

Цінні папери в портфелі на продаж – цінні папери, які не належать до торгового портфеля цінних паперів та до портфеля до погашення.

У портфелі цінних паперів на продаж обліковуються акції, інші цінні папери з нефіксованим прибутком та боргові цінні папери, а саме:

- боргові цінні папери з фіксованою датою погашення, які банк не має наміру або змоги тримати до дати їх погашення;
- цінні папери, які банк готовий продати у зв'язку із зміною ринкових відсоткових ставок, його потребами, пов'язаними з ліквідністю, а також наявністю альтернативних інвестицій;

- акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, за якими неможливо достовірно визначити справедливу вартість;
- фінансові інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, що придбані та/або утримуються виключно для продажу протягом 12 місяців;
- інші цінні папери, придбані з метою утримання їх у портфелі на продаж.

На дату балансу цінні папери в портфелі на продаж відображаються:

- за справедливою вартістю;
- за собівартістю (це стосується акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком, справедливу вартість яких достовірно визначити неможливо);
- за найменшою з двох величин: балансовою вартістю та справедливою вартістю за вирахуванням витрат на операції, пов'язаних з продажем (це відноситься до інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, що переведені в портфель на продаж та утримуються для продажу протягом 12 місяців);
- за найменшою з двох величин: вартістю придбання (собівартістю) та справедливою вартістю за вирахуванням витрат на операції, пов'язаних з продажем (це стосується інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, що придбані та утримуються виключно для продажу протягом 12 місяців).

Боргові цінні папери у портфелі банку на продаж відображаються за балансовими рахунками, що вказані в табл. 8.5.

У портфелі банку на продаж акції обліковуються на наступних балансових рахунків:

- акції банків (рахунок 3102 А «Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у портфелі банку на продаж»);
- акції небанківських фінансових установ (рахунок 3103 А «Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж»);
- акції інших підприємств та організацій (рахунок 3105 А «Інші акції та цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж»).

Амортизація дисконту за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж відображається такою бухгалтерською проводкою:

Таблиця 8.5

Балансові рахунки для обліку боргових цінних паперів у портфелі банку на продаж

Вид емітента	Балансові рахунки
НБУ	1430 А «Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж»
Боргові цінні папери, що рефінансуються НБУ	1410 А «Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж»; 1411 А «Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж»; 1412 «Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж»; 1413 А «Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж»; 1414 А «Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж»
Органи державної влади	3110 А «Боргові цінні папери органів державної влади в портфелі банку на продаж»
Органи місцевого самоврядування	3111 «Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в портфелі банку на продаж»
Банки	3112 А «Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку на продаж»
Фінансові установи	3113 А «Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж»
Нефінансові підприємства	3114 А «Боргові цінні папери нефінансових підприємств у портфелі банку на продаж»

Дебет – 1416 КА «Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 1436 КА «Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 3116 КА «Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж».

Кредит – 6050 АП «Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на

продаж», 6052 АП «Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку на продаж», 6054 АП «Процентні доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж».

Амортизація премії за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж відображається в обліку такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – 6050 АП «Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 6052 АП «Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку на продаж», «Процентні доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж»;

Кредит – 1417 А «Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 1437 А «Неамортизована премія за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 3117А «Неамортизована премія за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж».

Цінні папери в портфелі банку на продаж, що обліковуються за справедливою вартістю, підлягають переоцінці. Обов'язково на дату балансу результати переоцінки відображаються в капіталі банку.

Дооцінка акцій та боргових цінних паперів у разі збільшення їх справедливої вартості відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет – 3107 АП «Переоцінка акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж», 1415 АП «Переоцінка боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 1435 АП «Переоцінка боргових цінних паперів, емітованих Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 3115 АП «Переоцінка боргових цінних паперів у портфелі банку на продаж».

Кредит – 5102 АП «Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж».

Уцінка акцій та боргових цінних паперів у разі зменшення їх справедливої вартості відображається зворотними бухгалтерськими проводками.

Нарахування доходів за цінними паперами у портфелі банку на продажу відображаються такою бухгалтерською проводкою:

– за борговими цінними паперами (дохід визнається під час кожної переоцінки, але не рідше одного разу на місяць):

Дебет – 1418 А «Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 1438 А «Нараховані доходи за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 3118 А «Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж».

Кредит – 6050 АП «Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 6052 АП «Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку на продаж», 6054 АП «Процентні доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж».

– за акціями у вигляді дивідендів:

Дебет – 3108 А «Нараховані доходи за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж»;

Кредит – 6300 П «Дохід у вигляді дивідендів».

Усі цінні папери в портфелі банку на продаж на дату балансу підлягають перегляду на зменшення корисності.

Сума втрат від зменшення корисності відноситься на витрати звітного періоду через операцію з формування резервів під знецінення ЦП у портфелі на продаж:

Дебет – 7703 АП «Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж»;

Кредит – 1490 КА «Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 3190 КА «Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж».

За зменшення корисності боргових цінних паперів резерв необхідно створювати і під суму нарахованих відсотків:

Дебет – 7720 АП «Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами»;

Кредит – 1492 КА «Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 3191 КА «Резерв під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж».

Результат від реалізації цінних паперів у портфелі на продаж відображається за рахунком 6393 АП «Результат від продажу цінних паперів з портфеля банку на продаж».

Банк має право перевести боргові цінні папери з портфеля на продаж у портфель до погашення. При цьому робляться наступні бухгалтерські проводки (див. табл. 8.6.)

У разі прийняття рішення про переведення боргових цінних паперів у портфель до погашення балансова вартість цінного папера під час переведення надалі стає його новою амортизованою собівартістю з використанням ефективної ставки відсотка, розрахованої на час їх переведення.

Таблиця 8.6

**Бухгалтерські проводки переведення боргових цінних паперів
з портфеля на продаж у портфель до погашення**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Списання боргових цінних паперів з портфеля на продаж		
Сума номінальної вартості боргових цінних паперів у портфелі на продаж	3541	1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114
Сума неамортизованого дисконту боргових цінних паперів у портфелі на продаж	1416, 1436, 3116	3541
Сума неамортизованої премії боргових цінних паперів у портфелі на продаж	3541	1417, 1437, 3117
Сума дооцінки боргових цінних паперів у портфелі на продаж	3541	1415, 1435, 3115
Сума уцінки цінних паперів у портфелі на продаж	1415, 1435, 3115	3541
Сума нарахованих відсотків (прострочених нарахованих відсотків) за борговими цінними паперами в портфелі на продаж	3541	1418, 1438, 3118, 1419, 3119
Сума резерву за борговими цінними паперами в портфелі на продаж (якщо був сформований)	1490, 3190	3541

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Зарахування боргових цінних паперів у портфель до погашення		
Сума номінальної вартості боргових цінних паперів, що переводяться в портфель до погашення	1420, 1421, 422, 1423, 1424, 440, 3210, 3211, 212, 3213, 3214	3541
Сума нового неамортизованого дисконту за борговими цінними паперами, що переводяться в портфель до погашення	3541	1426, 1446, 3216
Сума нової неамортизованої премії за борговими цінними паперами, що переводяться в портфель до погашення	1427, 1447, 3217	3541
Сума нарахованих відсотків (прострочених нарахованих відсотків) за борговими цінними паперами, що переводяться в портфель до погашення	1428, 1448, 3218, 1429, 3219	3541
Сума резерву під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами, що переводяться в портфель до погашення	1492, 3191	1493, 3291

8.4. Облік цінних паперів, що утримуються в портфелі банку до погашення

Цінні папери в портфелі до погашення – боргові цінні папери, щодо яких є намір і змога банку утримувати їх до строку погашення.

У портфелі до погашення обліковуються придбані боргові цінні папери з фіксованими платежами або з платежами, що можна визначити, а також з фіксованим строком погашення.

Банк не повинен первісно визнавати цінні папери в портфелі до погашення, якщо:

- не має фінансових ресурсів для фінансування цінних паперів до погашення;

- є юридичне або інше обмеження, яке може перешкодити наміру банку утримувати цінні папери до погашення;

- протягом поточного фінансового року або протягом двох попередніх фінансових років банк продав значний обсяг інвестицій, утримуваних до погашення, незадовго до дати їх погашення.

Крім того, банк не повинен визнавати цінні папери як утримувані до погашення, якщо:

- має намір утримувати цінні папери протягом невизначеного часу;

- готовий продати їх у разі змін ринкових ставок відсотка, ризиків, потреб ліквідності;

- умови випуску безстрокових боргових цінних паперів передбачають сплату відсотків протягом невизначеного часу (тобто немає фіксованого строку погашення);

- емітент має право погасити цінні папери сумою, значно меншою, ніж їх амортизована собівартість.

Придбані боргові цінні папери відображаються в бухгалтерському обліку в розрізі таких складових: номінальна вартість, дисконт або премія, сума накопичених відсотків на дату придбання. Витрати на операції, здійснені під час придбання боргових цінних паперів, уключаються у вартість придбання та відображаються за рахунками з обліку дисконту (премії).

Придбані в портфель до погашення цінні папери відображаються за балансовими рахунками груп:

142 «Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення»;

144 «Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку до погашення»;

321 «Боргові цінні папери в портфелі банку до погашення» (облік цінних паперів ведеться в розрізі емітентів, табл. 8.7).

Амортизація дисконту за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – 1426 КА «Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення», 1446 КА «Неамортизований дисконт

за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення», 3216 КА «Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення».

Таблиця 8.7

Балансові рахунки для обліку боргових цінних паперів у портфелі банку до погашення

Вид емітента	Балансові рахунки
НБУ	1440 А «Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку до погашення »
Боргові цінні папери, що рефінансуються НБУ	1420 А «Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж»; 1421 А «Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення»; 1422 «Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення»; 1423 А «Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення»; 1424 А «Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення»
Органи державної влади	3210 А «Боргові цінні папери органів державної влади в портфелі банку до погашення»
Органи місцевого самоврядування	3211 «Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в портфелі банку до погашення»
Банки	3212 А «Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку до погашення»
Фінансові установи	3213 А «Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку до погашення»
Нефінансові підприємства	3214 А «Боргові цінні папери нефінансових підприємств у портфелі банку до погашення»

Кредит – 6051 АП «Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення», 6053 АП «Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку до погашення», 6055 АП «Процентні доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення».

Амортизація премії за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення відображається в обліку такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – 6051 АП «Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення», 6053 АП «Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку до погашення», 6055 «Процентні доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення»;

Кредит – 1427 А «Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення», 1447 А «Неамортизована премія за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення», 3217 А «Неамортизована премія за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення».

Нарахування відсотків, які мають бути сплачені емітентом, за борговими цінними паперами здійснюється за процентною ставкою купона і відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – 1428 А «Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення», 1448 А «Нараховані доходи за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення», 3218 А «Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення».

Кредит – 6051 АП «Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення», 6053 АП «Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку до погашення», 6055 АП «Процентні доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення».

У разі несвоєчасного погашення відсотків за купонними цінними паперами такі відсотки обліковуються як прострочені і в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дебет -1429 А «Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення», 3219 А «Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення».

Кредит – 1428 А «Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення», 3218 А «Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення».

Боргові цінні папери в портфелі банку до погашення підлягають перегляду на зменшення їх корисності.

Сума втрат від зменшення корисності відноситься на витрати звітного періоду через операцію з формування резервів під знецінення ЦП у портфелі банку до погашення:

Дебет – 7704 АП «Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення»;

Кредит – 1491 КА «Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення», 3290 КА «Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення».

За зменшення корисності боргових цінних паперів резерв необхідно створювати і під суму нарахованих відсотків:

Дебет – 7720 АП «Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами»;

Кредит – 1493 КА «Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення», 3291 КА «Резерв під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення».

У разі продажу значної суми інвестицій, утримуваних до погашення, цінні папери з портфеля банку до погашення мають бути переведені в портфель на продаж. У такому разі банк має анулювати портфель до погашення шляхом переведення залишку інвестицій в портфель на продаж.

Переведення цінних паперів з портфеля до погашення в портфель на продаж здійснюється за справедливою вартістю та відображається такими бухгалтерськими проводками (табл. 8.8):

Таблиця 8.8

Бухгалтерські проводки переведення боргових цінних паперів з портфеля до погашення в портфель на продаж

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Списання боргових цінних паперів з портфеля до погашення		
сума номінальної вартості боргових цінних паперів у портфелі до погашення	3541	1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1440, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214
Сума неамортизованого дисконту боргових цінних паперів з дисконтом у портфелі до погашення	1426, 1446, 3216	3541
Сума неамортизованої премії боргових цінних паперів з премією в портфелі до погашення	3541	1427, 1447, 3217
Сума нарахованих (відсотків прострочених нарахованих відсотків) за купонними борговими цінними паперами в портфелі до погашення	3541	1428, 1448, 3218, 1429, 3219
Сума резерву під боргові цінні папери в портфелі до погашення (у разі наявності)	1491, 3290	3541
Зарахування боргових цінних паперів в портфель на продаж		
Сума номінальної вартості цінних паперів, що переводяться до портфеля на продаж	1410, 1411, 412, 1413, 1414, 430, 3110, 3111, 112, 3113, 3114	3541
Сума нового неамортизованого дисконту за борговими цінними паперами з дисконтом, що переводяться до портфеля на продаж	3541	1416, 1436, 3116
Сума неамортизованої премії за борговими цінними паперами з премією, що переводяться до портфеля на продаж	1417, 1437, 3117	3541

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Сума нарахованих відсотків прострочених, нарахованих відсотків за купонними борговими цінними паперами, що переводяться до портфеля на продаж	1418, 1438, 3118, 1419, 3119	3541
Сума резерву під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами, що переводяться до портфеля на продаж	1493, 3291	1492, 3191
На суму позитивної різниці між справедливою вартістю на дату переведення та амортизованою собівартістю	3541	5102
На суму негативної різниці між справедливою вартістю на дату переведення та амортизованою собівартістю	5102	3541

Не є порушенням намірів утримувати портфель до погашення, якщо продаж цінних паперів з портфеля до погашення був здійснений у таких випадках:

- не більше ніж за 3 місяці до дати погашення;
- після того, як отримано в основному всю первісну вартість фінансової інвестиції у вигляді планових платежів або передоплати;
- значного погіршення кредитоспроможності емітента;
- реорганізації емітента;
- змін законодавчих або регулятивних вимог;
- значного підвищення регулятивних вимог до капіталу;
- у зв'язку з непередбаченою подією, яка відбулася з незалежних від банку причин, яка не повторюється і стосовно якої є докази, що банк не мав змоги її спрогнозувати.

8.5. Облік фінансових інвестицій в асоційовані та дочірні компанії

До фінансових інвестицій відносяться акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком емітентів, які є асоційованими та дочірніми компаніями банку.

Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії відображаються в бухгалтерському обліку за двома групами:

1) група 410 «Інвестиції в асоційовані компанії», в яку входять наступні балансові рахунки:

- 4102 А «Інвестиції в асоційовані банки»;
- 4103 А «Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи»;
- 4105 А «Інвестиції в інші асоційовані компанії».

2) група 420 «Інвестиції в дочірні компанії», в яку входять наступні балансові рахунки:

- 4202 А «Інвестиції в дочірні банки»;
- 4203 А «Інвестиції в дочірні небанківські фінансові установи»;
- 4205 А «Інвестиції в інші дочірні компанії».

Здійснені інвестиції в асоційовані та дочірні компанії первісно оцінюються та відображаються в бухгалтерському обліку за собівартістю. Витрати на операції, пов'язані з придбанням інвестиції, збільшують суму такої інвестиції на дату її придбання.

Інвестиції в асоційовані компанії обліковуються за методом участі в капіталі.

Для визначення суми коригування балансової вартості інвестицій в асоційовані, що обліковуються за методом участі в капіталі, необхідно визначити частку банку в чистому прибутку (збитку) емітента за звітний період і частку банку в змінах власного капіталу емітента за звітний період.

Сума частки банку в чистому прибутку (збитку) емітента визначається пропорційно до частки банку в статутному капіталі емітента й обліковується проведенням:

Дебет – 4102 А «Інвестиції в асоційовані банки», 4103 А «Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи», 4105 А «Інвестиції в інші асоційовані компанії».

Кредит – 6310 П «Дохід від інвестицій в асоційовані компанії».

Якщо емітент звітує про збитки, то це свідчить про зменшення вартості і фінансової інвестиції. В обліку фіксується запис:

Дебет – 7310 А «Втрати від інвестицій в асоційовані компанії»;

Кредит – 4102 А «Інвестиції в асоційовані банки», 4103 А «Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи», 4105 А «Інвестиції в інші асоційовані компанії».

Паралельно з розрахунком збільшення (зменшення) вартості інвестицій на основі питомої ваги чистого прибутку емітента, що належить інвесторові, визначається частка банку в зміні загальної величини власного капіталу емітента:

– у разі збільшення вартості фінансових інвестицій у зв'язку із збільшенням власного капіталу об'єкта інвестування:

Дебет – 4102 А «Інвестиції в асоційовані банки», 4103 А «Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи», 4105 А «Інвестиції в інші асоційовані компанії».

Кредит – 5103 П «Результати переоцінки інвестицій в асоційовані компанії».

– у разі зменшення вартості фінансових інвестицій у зв'язку із зменшенням власного капіталу об'єкта інвестування:

Дебет – 5103 П «Результати переоцінки інвестицій в асоційовані компанії»;

Кредит – 4102 А «Інвестиції в асоційовані банки», 4103 А «Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи», 4105 А «Інвестиції в інші асоційовані компанії».

Приклад. Банк «А» має 40 % акцій підприємства «Б». Річний чистий прибуток підприємства «Б» становить 110 000 грн. На загальних зборах акціонерів було вирішено частину прибутку у розмірі 50 000 грн направити на виплату дивідендів, а 60 000 грн – на збільшення власного капіталу підприємства «Б».

Банк «А» веде облік інвестиції в асоційоване підприємство «Б» за методом участі в капіталі.

Нарахування доходу у вигляді дивідендів за інвестиціями банку в дочірні компанії, які обліковуються за собівартістю, здійснюється, якщо визнане право на отримання платежу, і відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – 4208 А «Нараховані доходи за інвестиціями в дочірні компанії»;

Кредит – 6300 П «Дохід у вигляді дивідендів».

Визнання зменшення корисності інвестицій в дочірні компанії відображається в обліку такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – 7311 А «Втрати від інвестицій у дочірні компанії»;

Кредит – 4202 А «Інвестиції в дочірні банки», 4203 А «Інвестиції в дочірні небанківські фінансові установи», 4205 А «Інвестиції в інші дочірні компанії».

Таблиця 8.9

**Бухгалтерські проводки з обліку фінансових інвестицій
за методом участі в капіталі**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
	дебет	кредит	
Відображення частки банку «А» в чистому прибутку підприємства «Б»	4105	6310	44 000 (110 000*0,4)
Отримання дивідендів банком «А»	1200	4105	20 000 (50 000*0,4)
Відображення частки банку «А» в сумі збільшення власного капіталу підприємства «Б»	4105	5103	24 000 (60 000*0,4)

Інвестиції в асоційовані компанії можуть бути переведені:

- в інвестиції в дочірні компанії;
- у портфель на продаж.

Інвестиції в дочірні компанії можуть бути переведені:

- в інвестиції в асоційовані компанії;
- у портфель на продаж.

8.6. Облік комісійних операцій банку з цінними паперами

До комісійних операцій банку з цінними паперами відноситься: зберігання цінних паперів клієнтів; купівлі цінних паперів за дорученням клієнта; продаж цінних паперів за дорученням клієнта; інкасування векселів; доміциляції векселів; андеррайтинг.

Зберігання цінних паперів клієнтів. Цінні папери в документарній формі, що прийняті банком на зберігання, відображаються в бухгалтерському обліку за номінальною вартістю такою проводкою:

Дебет – 9702 А «Цінні папери на зберіганні»;

Кредит – 9910 «Контррахунок».

Видача цінних паперів, що були в банку на зберіганні:

Дебет – 9910 «Контррахунок».

Кредит – 9702 А «Цінні папери на зберіганні».

Купівлі цінних паперів за дорученням клієнта. Ця операція складається з наступних етапів:

1. Банк одержує кошти для купівлі цінних паперів згідно з договором доручення:

Дебет – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України», 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Кредит – 2901 П «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів».

2. Банк купує цінні папери для клієнта:

Дебет – 2901 П «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів».

Кредит – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України» або

3. Банк обліковує номінальну суму цінних паперів в документарній формі, що куплені для клієнта, за позабалансовими рахунками:

Дебет – 9704 А «Цінні папери клієнтів згідно з договором доручення (комісії)»;

Кредит – 9910 «Контррахунок».

4. Банк надає цінні папери клієнту:

Дебет – 9910 «Контррахунок»;

Кредит – 9704 А «Цінні папери клієнтів згідно з договором доручення (комісії)».

Якщо після закінчення операції з купівлі цінних паперів за дорученням клієнта банк повинен повернути залишок невикористаних коштів, то в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дебет – 2901 П «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів».

Кредит – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України», 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Продаж цінних паперів за дорученням клієнта. Ця операція складається з наступних етапів:

1. Банк приймає від клієнта цінні папери для їх продажу:

Дебет – 9704 А «Цінні папери клієнтів згідно з договором доручення (комісії)»;

Кредит – 9910 «Контррахунок».

2. Банк продає цінні папери:

Дебет – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»;

Кредит – 2901 П «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів».

3. Банк передає цінні папери покупцю:

Дебет – 9910 «Контррахунок».

Кредит – 9704 А «Цінні папери клієнтів згідно з договором доручення (комісії)».

4. Банк робить перерахування коштів клієнту-продавцю на суму, що зазначена в договорі:

Дебет – 2901 П «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів».

Кредит 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України», 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Інкасування векселів – це виконання банком доручення своїх клієнтів та взяття на себе відповідальності за подання векселів і супровідних фінансових документів у строк платнику та одержання належних платежів. В інкасовій операції беруть участь:

- клієнт (принципал, комітент) – особа, яка дає доручення банку інкасувати вексель;

- банк – ремітент – банк, якому дано доручення здійснити інкасування векселя;

- платник – особа, якій повинні пред'явити вексель та фінансові документи згідно з дорученням на інкасування.

Банк – ремітент, який заключив договір інкасування з принципалом, може здійснити операцію самостійно, а може використати послуги інших банків, котрі мають назву:

- інкасуєчий банк – банк, який бере участь в інкасуванні, але не є банком ремітентом;

- пред'являючий банк – інкасуєчий банк, який здійснює пред'явлення векселя платнику.

Приклад. Підприємство «Крамбек» уклало договір доручення з банком «А» стосовно інкасування векселя на суму 20 000 грн. Платником є підприємство «Тяга», що має поточний рахунок у банку «А». Згідно з договором доручення підприємство «Крамбек» має сплатити комісію у розмірі 1 % та компенсувати витрати банку за транспортування та охорону векселя.

Таблиця 8.10

Бухгалтерські проводки з обліку операції інкасування векселя

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
	дебет	кредит	
Банк отримає від підприємства «Крамбек» вексель	9830	9910	20 000
Банк пред'являє вексель підприємству «Тяга»	9831	9830	20 000
Банк списує кошти з поточного рахунку підприємства «Тяга»	2600	2901	20 000
Банк повертає вексель підприємству «Тяга»	9910	9831	20 000
Банк відображає витрати за транспортування та охорону векселя	2801	1200	100
Банк компенсує витрати за транспортування та охорону векселя	2901	2801	100
Банк відображає комісійний дохід	2901	6113	200 (20 000 * 0,01)
Банк перераховує кошти підприємству «Крамбек»	2901	1200	19 700 (20 000 – 100 – 200)

Доміцильований вексель – вексель, в якому зазначено особливе місце платежу, що відрізняється від місцезнаходження особи, яка зазначена як платник за векселем;

Оплата векселя банком здійснюється тільки у тому випадку, коли векселедавець (платник за векселем) перерахував (або має на поточному рахунку) відповідну суму в банк.

У цьому разі в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дебет – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України», 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»;

Кредит – 2901 П «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів».

Банк відображає оплату пред'явленого векселя проводкою:

Дебет – 2901 П «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів».

Кредит – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України».

Андеррайтинг – це зобов'язання банку розмістити цінні папери, емітовані клієнтом, на первісному ринку.

За андеррайтингом банк використовує наступні позабалансові рахунки:

- 9300 А «Вимоги за андеррайтингом цінних паперів»;
- 9310 П «Зобов'язання за андеррайтингом цінних паперів».

Кошти, які надходять в процесі розміщення цінних паперів, відображаються на рахунку 2901 П «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів».

За результатами андеррайтингу банк отримує комісійний дохід, що обліковується за рахунком 6113 П «Комісійні доходи за операціями з цінними паперами для клієнтів».

Приклад. Підприємство «Алес» уклало договір андеррайтингу з банком на загальну суму 250 000 грн Заявка на придбання акцій надійшла від підприємства «Славан». Комісія банку – 1 %.

Таблиця 8.11

Бухгалтерські проводки з обліку операції андеррайтингу

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
	дебет	кредит	
Банк бере на себе зобов'язання реалізувати цінні папери підприємства «Алес»	9300	9900	250 000
Банк укладає договір з підприємством «Славан»	9900	9310	250 000
Банк отримує кошти від підприємства «Славан»	1200	2901	250 000
Банк відсилає цінні папери підприємству «Славан» згідно з договором	9310	9900	250 000
Банк перераховує кошти на рахунок підприємства «Алес»	2901	2600	250 000
Банк списує зобов'язання реалізувати цінні папери підприємства «Алес»	9900	9300	250 000
Підприємство «Алес» сплачує комісію банку	2600	6113	2 500 (250 000*0,01)

8.7. Облік боргових цінних паперів власної емісії

До боргових цінних паперів власної емісії банку відносяться векселя, облігації, ощадні (депозитні) сертифікати.

На рис. 8.2 наведені групи рахунків, за якими банк обліковує боргові цінні папери власної емісії.

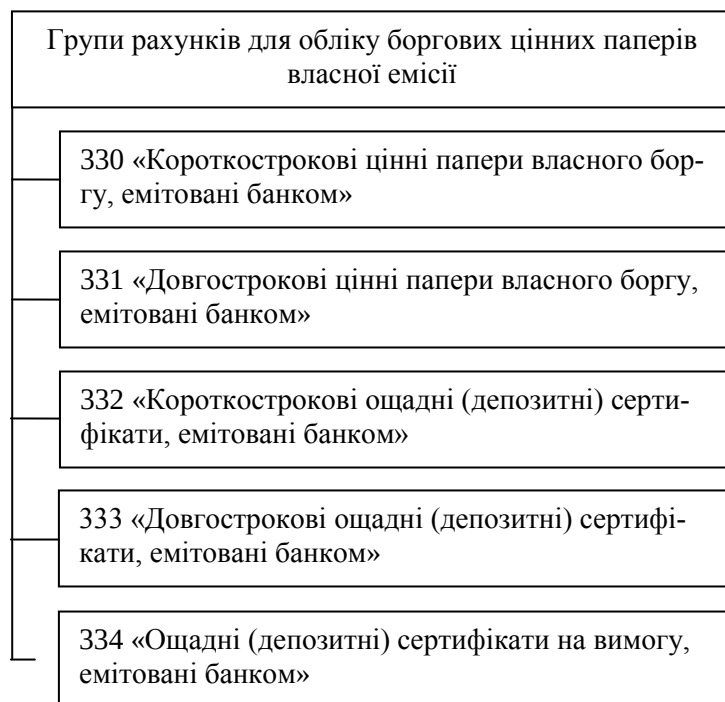

Рис. 8.2. Група рахунків, що використовуються для обліку боргових цінних паперів власної емісії

Боргові цінні папери можуть бути реалізовані банком за номінальною вартістю, з дисконтом або з премією.

У якості прикладу розглянемо облік операцій з продажу, погашенням, нарахуванням та виплатою відсотків за короткостроковими, довгостроковими та на вимогу ощадними (депозитними) сертифікатами:

– продаж короткострокових, довгострокових та на вимогу ощадних сертифікатів на суму номіналу:

Дебет – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»; 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»;

Кредит – 3320 П «Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком», 3330 П «Довгострокові ощадні (депозитні)

сертифікати, емітовані банком», 3340 П «Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком».

– продаж короткострокових, довгострокових та на вимогу ощадних сертифікатів з дисконтом:

Дебет – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»; 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»;

Дебет – 3326 КП «Неамортизований дисконт за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком», 3336 КП «Неамортизований дисконт за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком», 3346 КП «Неамортизований дисконт за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком» – на суму дисконту;

Кредит – 3320 П «Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком», 3330 П «Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком», 3340 П «Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком».

– продаж короткострокових, довгострокових та на вимогу ощадних сертифікатів з премією:

Дебет – 1001 А 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»; 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»;

Кредит – 3327 П «Неамортизована премія за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком», 3337 П «Неамортизована премія за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком», 3347 П «Неамортизована премія за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком» – на суму премії;

Кредит – 3320 П «Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком», 3330 П «Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком», 3340 П «Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком».

– амортизація дисконту:

Дебет – 7052 АП «Процентні витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком», 7053 АП «Процентні витрати за довгостроковими ощадни-

ми (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком», 7054 АП «Процентні витрати за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком»;

Кредит – 3326 КП «Неамортизований дисконт за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком», 3336 КП «Неамортизований дисконт за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком», 3346 КП «Неамортизований дисконт за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком».

– амортизація премії:

Дебет – 3327 П «Неамортизована премія за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком», 3337 П «Неамортизована премія за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком», 3347 П «Неамортизована премія за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком»;

Кредит – 7052 АП «Процентні витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком», 7053 АП «Процентні витрати за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком», 7054 АП «Процентні витрати за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком».

– нарахування відсотків:

Дебет – 7052 АП «Процентні витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком», 7053 АП «Процентні витрати за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком», 7054 АП «Процентні витрати за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком»;

Кредит – 3328 П «Нараховані витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком», 3338 П «Нараховані витрати за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком», 3348 П «Нараховані витрати за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком».

– погашення відсотків:

Дебет – 3328 П «Нараховані витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком», 3338 П «Нараховані витрати за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифіка-

тами, емітованими банком», 3348 П «Нараховані витрати за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком»;

Кредит – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»; 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб».

– погашення ощадних (депозитних) сертифікатів:

Дебет – 3320 П «Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком», 3330 П «Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком», 3340 П «Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком»;

Кредит – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»; 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Питання для самоконтролю

1. Як класифікуються цінні папери?
2. Що розуміється під ринковою вартістю цінних паперів?
3. Які цінні папери обліковуються в торговому портфелі?
4. Що розуміється під справедливою вартістю цінних паперів?
5. Які цінні папери обліковуються в портфелі банку на продаж?
6. У чому полягає метод участі в капіталі?
7. Які цінні папери обліковуються в портфелі банку до погашення?
8. Які цінні папери переглядаються на зменшення корисності?
9. За якими критеріями підприємство можна віднести до асоційованої компанії?
10. Розкрийте механізм формування резерву за цінними паперами.
11. Розкрийте механізм доміциляції векселів.
12. Дайте характеристику обліку боргових цінних паперів власної емісії.
13. Зробіть аналіз етапів з обліку операцій купівлі-продажу цінних паперів за дорученням клієнта.
14. Розкрийте механізм інкасування векселів
15. Дайте характеристику андеррайтингу.

Завдання для самостійної роботи

Задача № 1. 04.05.2009 р. банк придбав 200 акції з нефіксованим прибутком у торговий портфель на загальну суму 60 000 грн (300 грн за акцію).

07.07.2009 р. ринкова вартість кожної акції була збільшена на 20 грн.

01.08.2009 р. банк реалізував 150 акцій за 350 грн кожна.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 2. 01.02.2009 р. банк придбав у портфель на продаж 350 облігацій корпорації «Фаренст», заплативши 150 грн за кожную облігацію. Номінальна вартість облігації – 100 грн, процентна ставка – 18 % (відсотки виплачуються щорічно в кінці року). Дата погашення облігації відбудеться через 3 роки.

01.01.2010 р. облігації були переведені з портфеля на продаж до портфеля на погашення.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 3. 01.03.2009 р. банк реалізував 700 облігацій власної емісії на наступних умовах: 300 облігацій – за 150 грн (номінальна вартість; 300 облігацій – за 100 грн; 100 облігацій – за 200 грн.

Процентна ставка – 19 відсотків річних (виплата відсотка здійснюється щорічно в кінці року). Дата погашення облігацій – 01.03.2015 р.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 4. 01.02.2009 р. банк придбав облігації номінальною вартістю 70 000 грн за 53 627 грн.

Фіксована ставка відсотка за облігацією встановлена 10 відсотків річних. Дата погашення облігації відбудеться через 5 років. Виплата відсотка здійснюється щорічно в кінці року.

Визначити суму амортизації дисконту за методом ефективної ставки відсотка.

Задача № 5. 40 % акцій підприємства «Мувер» належить банку. 05.02.2009 р. на загальних зборах акціонерів підприємства «Мувер» було оголошено результат за минулий рік – чистий прибуток у розмірі 1 000 000 грн. Було прийняте рішення направити половину прибутку на збільшення уставного фонду, а другу половину направити на виплату дивідендів.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Тести для самоконтролю

1. Цінні папери банку з метою їх оцінки та відображення в бухгалтерському обліку класифікуються на:

- а) цінні папери в портфелі банку на продаж;
- б) цінні папери в портфелі банку до погашення;
- в) інвестиції в асоційовані та дочірні компанії;
- г) всі варіанти.

2. Цінні папери, які обліковуються в торговому портфелі, на зменшення корисності:

- а) переглядаються;
- б) не переглядаються;
- в) залежить від облікової політики підприємства;
- г) вірна відповідь відсутня.

3. Амортизація дисконту (премії) не здійснюється для боргових цінних паперів, якщо величина дисконту (премії) на дату придбання менша, ніж ... відсотка від суми номіналу:

- а) 1;
- б) 2;
- в) 5;
- г) 7.

4. Зменшення ринкової вартості акцій у торговому портфелі відображається проводкою:

- а) Дт 6203 – Кт 1405, 3015;
- б) Дт 6203 – Кт 3007;
- в) Дт 3111 – Кт 3016;
- г) вірна відповідь відсутня.

5. Придбання акцій з нефіксованим прибутком, що випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж відображається проводкою:

- а) Дт 3102 – Кт 1200;
- б) Дт 3103 – Кт 1200;
- в) Дт 3105 – Кт 1200;
- г) вірна відповідь відсутня.

6. Амортизація дисконту за цінними паперами у портфелі банку на продаж відображається проводкою:

- а) Дт 6050 – Кт 3117;
- б) Дт 6054 – Кт 1437;
- в) Дт 3116 – Кт 6052;
- г) вірна відповідь відсутня.

7. Придбані в портфель до погашення цінні папери відображаються у ... класі Плану рахунків:

- а) 2;
- б) 3;
- в) 4;
- г) вірна відповідь відсутня.

8. Інвестиції в асоційовані компанії можуть бути переведені у:

- а) торговий портфель;
- б) портфель на продаж;
- в) портфель до погашення;
- г) вірна відповідь відсутня.

9. Інвестиції в дочірні компанії можуть бути переведені:

- а) в інвестиції в асоційовані компанії;
- б) у торговий портфель;
- в) у портфель до погашення;
- г) вірна відповідь відсутня.

10. Продаж короткострокових облігацій власної емісії відображається проводкою:

- а) Дт 1001 – Кт 3301;
- б) Дт 1001 – Кт 3305;
- в) Дт 1001 – Кт 3311;
- г) Дт 1001 – Кт 3330.

ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

У розділі розглядається організація обліку операцій в іноземній валюті. Дається характеристика обліку операцій з купівлі – продажу іноземної валюти для власних потреб банку та за дорученням клієнтів. Наводиться переоцінка активів і зобов'язань в іноземній валюті.

9.1. Організація обліку операцій в іноземній валюті

Важливими елементами методики обліку операцій в іноземній валюті є курси валют (офіційний та ринковий), часові періоди (дата операції, дата розрахунку), процедура переоцінки монетарних статей у зв'язку зі зміною офіційного курсу гривні щодо інших валют, за якими ці статті обліковуються в аналітичному обліку.

Часові терміни у правилах обліку конкретизуються з таких позицій:

– **дата розрахунку** – дата, з якої актив передається банку або банком;

– **дата операції** – дата, з якої банк зобов'язується придбати або продати актив.

Бухгалтерський облік операцій в іноземній валюті банки здійснюють у подвійній оцінці, а саме: у номінальній сумі іноземної валюти та її гривневому еквіваленті за офіційним курсом.

Під час первісного визнання операції в іноземній валюті відображаються у **валюті звітності** (грошовій одиниці України) способом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням офіційного курсу гривні до іноземної валюти на **дату здійснення операції** (дата визнання активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат)

Природно, протягом часу обліку операцій в іноземній валюті за статтями балансу офіційний курс гривні до іноземних валют може змінюватися, що зумовлює потребу в їх переоцінці на кожну наступну після визнання дату балансу. За цією процедурою важливо враховувати правило: усі монетарні статті в іноземній валюті відображаються в бухгалтерському обліку за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату балансу. Під **монетарними статтями** розуміємо статті балансу про грошові кошти, а також про такі активи й зобов'язання, які отримуватимуться або сплачуватимуться у фіксованій (або визначеній) сумі грошей або їх еквіваленті.

Відповідно, решту статей балансу відносимо до немонетарних статей, які в балансі можуть обліковуватися за собівартістю або за справедливою вартістю.

Існують наступні правила визнання немонетарних статей на дату складання балансу:

Немонетарні статті, що обліковуються за собівартістю, відображаються у бухгалтерському обліку за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату визнання, тобто на дату здійснення операції. Інакше кажучи, під процедуру переоцінки ці статті не підпадають;

Немонетарні статті в іноземній валюті, що обліковуються за справедливою вартістю, у бухгалтерському обліку фіксуються за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату визначення їх справедливої вартості. Це зумовлює потребу в їх переоцінці щоразу за зміни справедливої вартості.

Під час відображення в бухгалтерському обліку операцій в іноземній валюті за балансовими рахунками банки можуть використовувати технічні рахунки 3800 АП «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» та 3801 АП «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Наприкінці кожного операційного дня суми залишків у гривнево-му еквіваленті за технічними рахунками мають бути тотожними.

Аналітичний облік активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах, реалізованих та нереалізованих результатів за операціями в іноземній валюті, відкритих валютних позицій та їх гривневих еквівалентів здійснюється в розрізі кодів валют і банківських металів.

Валютна позиція – це співвідношення суми активів та суми пасивів у кожній окремій іноземній валюті. За їх рівності позиція вважа-

ється закритою, за нерівності -відкритою. Відкрита позиція є короткою, якщо обсяг пасивів за проданою іноземною валютою перевищує обсяг активів, і довгою, якщо обсяг активів за купленою валютою перевищує обсяг пасивів.

9.2. Облік операцій в іноземній валюті на дату операції

Слід зазначити, що за датою операції в обліку фіксується значний обсяг операцій, що передбачає використання широкого спектра позабалансових рахунків.

Для здійснення облікових записів у класі 9 передбачено такі групи рахунків: 920 «Валюта та банківські метали до отримання», 921 «Валюта та банківські метали до відправлення».

За номенклатурою рахунків згаданих груп чітко відстежуються такі типи операцій в іноземній валюті, за визначення яких ураховується часовий строк:

1. Операції, що виконуються в мінімально можливі строки. Тривалість операцій залежить тільки від технічних причин: реєстрація, проведення розрахунків тощо. До таких операцій відноситься купівля-продаж за договором «спот» (поставка валюти відбувається на другий робочий день з дня укладення угоди).

Операції з купівлі-продажу іноземної валюти за умовами спот на дату операції відображаються на таких позабалансових рахунках:

9200 А «Валюта та банківські метали до отримання за умовами спот»;

9210 П «Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот».

2. Строкові операції, котрі виконуються у термін, що був зазначений у договорі. В залежності від умов договору строкові договори підрозділяються на:

– **форвардні контракти** – договір, що засвідчує зобов'язання особи придбати (продати) певну суму в певний час у майбутньому на певних умовах, встановлених сторонами договору з фіксацією ціни угоди під час укладання договору.

Операції з купівлі-продажу іноземної валюти за форвардними контрактами на дату операції відображаються на таких позабалансових рахунках:

9201А «Валюта та банківські метали до отримання за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування»;

9202 А «Валюта та банківські метали до отримання за форвардними контрактами в торговому портфелі банку»;

9211 П «Валюта та банківські метали до відправлення за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування»;

9212 П «Валюта та банківські метали до відправлення за форвардними контрактами в торговому портфелі банку».

– **ф'ючерсні контракти**, які відрізняються від форвардних тим, що вони є стандартними контрактами, які укладені на біржі.

Операції з купівлі-продажу іноземної валюти за ф'ючерсними контрактами на дату операції відображаються на таких позабалансових рахунках:

9206А «Валюта та банківські метали до отримання за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування»;

9207 А «Валюта та банківські метали до отримання за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку»;

9216 П «Валюта та банківські метали до відправлення за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування»;

9212 П «Валюта та банківські метали до відправлення за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку».

– **опціони** – строкові контракти, що дають право, але не зобов'язують купити валюту за встановленою ціною протягом певного періоду.

Операції з купівлі-продажу іноземної валюти за опціонами на дату операції відображаються на таких позабалансових рахунках:

9203А «Валюта та банківські метали до отримання за опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування»;

9204 А «Валюта та банківські метали до отримання за опціонними контрактами в торговому портфелі банку»;

9213 П «Валюта та банківські метали до відправлення за опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування»;

9214 П «Валюта та банківські метали до відправлення за опціонними контрактами в торговому портфелі банку».

Вищевказані рахунки кореспондуються з рахункам 9920 АП «По-забалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами».

***Приклад.** 10. 07. 2010 р. банк «А» уклав угоду з банком «Б», стосовно якої банк «А» купує 100 000 дол. США у банка «Б» за курсом 7,5 за умовами спот.*

Таблиця 9.1

**Бухгалтерські проводки з обліку операції в іноземній валюті
на дату операції**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума в дол. США	Сума (еквівалент) в грн
	дебет	кредит		
Банк «А» купує іноземну валюту у банка «Б» за умовою спот	9200	9920	100 000	-
Банк «А» відображає обсяг придбаної іноземної валюти в гривневому еквіваленті	9920	9210	-	750 000

9.3. Облік операцій з купівлі-продажу іноземної валюти для власних потреб банку на дату розрахунку

Через розбіжність у часі дати операції і дати розрахунку в обліку необхідно фіксувати факт виникнення дебіторської і кредиторської заборгованості за операцією. Це стосується обліку передплати або відстрочення платежу, що зумовлює використання таких рахунків:

2800 А «Дебіторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»;

2900 П «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»;

3540 А «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»;

3640 П «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку».

Результат від проведення операцій з купівлі-продажу іноземної валюти відображається на рахунку 6204 АП «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Приклад. За угодою банк продає 20 000 дол. США клієнту за гривню за курсом 7,5 UAH/USD. Офіційний курс на дату розрахунку складає 7,4 UAH/USD.

Таблиця 9.2

Бухгалтерські проводки з обліку продажу іноземної валюти для власних потреб на дату розрахунку

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума в дол. США	Сума (еквівалент) в грн
	дебет	кредит		
Відображення суми іноземної валюти, що продані клієнту-покупцю (на дату операції)	3540	2600 (USD)*	20 000	-
Відображення суми гривні, що отримана від клієнта-покупця (на дату розрахунку)	2600 (UAH)	3801	-	150 000 (20 000*7,5)
Закриття дебіторської заборгованості (на дату розрахунку)	3800	3540	20 000	148 000 (20 000*7,4)
Відображення суми різниці між вартістю проданої іноземної валюти за офіційним курсом і вартістю за курсом продажу (позитивна різниця)	3801	6204	-	2 000 (150 000 – 148 000)

Приклад. За угодою банк купує 10 000 дол. США у клієнта за гривню за курсом 7,3 UAH/USD. Офіційний курс на дату розрахунку складає 7,2 UAH/USD.

Таблиця 9.3

**Бухгалтерські проводки з обліку купівлі іноземної валюти
для власних потреб на дату розрахунку**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума в дол. США	Сума (еквівалент) в грн
	дебет	кредит		
Відображення суми коштів, що сплачуються клієнту – продавцю іноземної валюти (на дату операції)	3540	2600 (UAH)*	-	73 000 (10 000*7,3)
Отримання іноземної валюти від клієнта-продавця (на дату розрахунку)	2600 (USD)	3800	10 000	72 000 (10 000*7,2)
Закриття дебіторської заборгованості (на дату розрахунку)	3801	3540	-	73 000
Відображення суми різниці між вартістю проданої іноземної валюти за офіційним курсом і вартістю за курсом продажу (від'ємна різниця)	6204	3801	-	1 000 (73 000 – 72 000)

*для клієнта відкривається два окремих рахунки: один у доларах США (USD), а другий – у гривнях (UAH).

9.4. Облік операцій з купівлі-продажу іноземної валюти за дорученням клієнтів на дату розрахунку

Уповноважені банки можуть виконати заявку клієнтів-резидентів на придбання іноземної валюти, продавши її в межах власної позиції, за наявності відповідного залишку на рахунках ностро в конкретній валюті, що їх банки відкривають як у банках-нерезидентах, так і банках-резидентах.

За планом рахунків рахунки **ностро** мають шифр 1500 АП «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках». Як правило, вони призначені для обліку іноземної валюти і відкриваються у банках-нерезидентах тих держав світу, де потрібна іноземна валюта є націо-

нальною. По суті, рахунки ностро за дебетом фіксують суми, що надходять на користь банку та його клієнтів, тобто діють за схемою активного рахунка. Їх характеристика як пасивного пов'язана із процедурою можливого отримання кредитів овердрафт.

Якщо ж інші банки відкривають рахунки в банку-кореспонденті, то для цього банку вони будуть рахунками **лоро** – 1600 АП «Кореспондентські рахунки інших банків».

Як правило, банки виконують заявки клієнтів на купівлю-продаж іноземної валюти за дорученням клієнтів на міжбанківському валютному ринку.

Зміст облікової процедури за операцією з купівлі іноземної валюти за дорученням клієнта можна описати через таку послідовність дій:

1. Уповноважений банк укладає з клієнтом угоду на виконання операції з придбання іноземної валюти, в якій визначається курс угоди (як правило, він перевищує офіційний валютний курс гривні до потрібної іноземної валюти).

2. Клієнт подає до банку платіжне доручення на списання з його рахунка суми, що включає:

- гривневий еквівалент суми іноземної валюти, що купується за курсом угоди;
- суму комісійної винагороди банку за виконання операції з купівлі іноземної валюти.

Загальна сума, зазначена у платіжному дорученні, депонується для проведення дальших розрахунків, що відповідає бухгалтерському проведенню:

Дебет – 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;

Кредит – 2900 П «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку».

3. Зважаючи на те, що суб'єкти міжбанківського валютного ринку України (МВРУ) здійснюють на цьому ринку операції з купівлі-продажу іноземних валют за вільним договірним курсом, уповноважений банк може укласти угоду з іншим суб'єктом МВРУ на купівлю іноземної валюти за курсом, що нижчий від курсу угоди з клієнтом. Саме цей курс ураховується в перерахуванні банку-покупцю гривневого еквівалента іноземної валюти, що купується.

Операції з купівлі-продажу безготівкових іноземних валют за гривні уповноважені банки мають право здійснювати лише на умовах «**тод**» (поставка валюти відбувається сьогодні), «**том**» (поставка валюти відбувається наступного робочого дня) або «**спот**» (поставка валюти відбувається на другий робочий день з дня укладення угоди).

4. Зарахування купленої іноземної валюти на рахунок клієнта:

Дебет – 2900 П «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів»;

Кредит – 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання».

5. Зарахування комісії банку за виконання операції за дорученням клієнта:

Дебет – 2900 П «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів»;

Кредит – 6114 П «Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів».

6. Якщо іноземна валюта куплена за курсом, нижчим від курсу угоди з клієнтом за вирахуванням суми комісії, то невикористаний залишок депонованої суми повертається клієнтові:

Дебет – 2900 П «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів»;

Кредит – 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання».

Приклад. Клієнт доручає банку придбати 500 000 дол. США за рахунок гривневих коштів, що знаходяться на його поточному рахунку. За угодою максимальний курс купівлі 7,5 UAH/USD, комісія банку – 0,2 % від суми.

Таблиця 9.4

**Бухгалтерські проводки з обліку купівлі іноземної валюти
за дорученням клієнтів на дату розрахунку**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків			Сума в дол. США	Сума (еквіва- лент) в грн
	валюта рахунка	дебет	кредит		
Списання гривні з рахунка клієнта	UAH	2600	2900	-	3 750 000 (500 000*7,5)
Збільшення рахунка «Ностро»	UAH	1500	1200	-	3 750 000
Списання гривні для купівлі доларів США на МВРУ за курсом 7,4	UAH	3540	1500	-	3 700 000 (500 000*7,4)
Зарахування доларів США на рахунок «Ностро»	USD	1500	3800	500 000	—
	UAH	3801	3540	-	3 700 000
Зарахування доларів США на рахунок банку	USD	1200	1500	500 000	-
Зарахування доларів США на рахунок клієнта	USD	3800	2600	500 000	-
	UAH	2900	3801	-	3 700 000
Сплата комісії банку	UAH	2900	6114	-	7 400 (3 700 000* 0,2%)
Повернення невикористова- ного залишку	UAH	2900	2600	—	50 000 (3 750 000 – 3 700 000)

Приклад. Клієнт доручає банку продати 20 000 євро (курс продажу 10 UAH/EUR) з оплатою комісії у розмірі 0,2 % від суми.

Таблиця 9.5

**Бухгалтерські проводки з обліку продажу іноземної валюти
за дорученням клієнтів на дату розрахунку**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків			Сума в дол. США	Сума (еквівалент) в грн
	валюта рахунка	дебет	кредит		
Списання євро з рахунка клієнта	EUR	2600	2900	20 000	-
Збільшення рахунка «Ностро»	EUR	1500	1200	20 000	200 000 (20 000 * 10)
Списання євро з рахунка «Ностро» для продажу на МВРУ	EUR	3800	1500	20 000	-
	UAH	3540	3801	-	200 000
Отримання гривні на рахунок «Ностро»	UAH	1500	3540	-	200 000
Зарахування гривні на рахунок банку	UAH	1200	1500	-	200 000
Зарахування гривні на рахунок клієнта	UAH	2900	2600	-	199 600 (200 000 – 400)
Сплата комісії банку	UAH	2900	6114	-	400 (200 000*0,2%)

9.5. Відображення в бухгалтерському обліку переоцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті

Переоцінка (перерахунок залишків за рахунками в іноземній валюті в еквівалентні суми в гривнях за офіційним курсом гривні до іноземних валют) усіх монетарних статей балансу в іноземній валюті здійснюється під час кожної зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют.

Переоцінці підлягають:

– кредиторська заборгованість з придбання оборотних і необоротних активів за іноземну валюту та дебіторська заборгованість з їх продажу;

- залишки в іноземній валюті за балансовими рахунками з обліку нарахованих доходів і нарахованих витрат;
- залишки за рахунками 3500 А «Витрати майбутніх періодів» і 3600 П «Доходи майбутніх періодів» до часу їх відображення за рахунками доходів і витрат у відповідному звітному періоді;
- внески в іноземній валюті до статутного капіталу, що нагромаджуються з метою його збільшення (до моменту державної реєстрації змін);
- залишки в іноземній валюті за рахунками цінних паперів, що обліковуються за справедливою вартістю;
- боргові цінні папери в іноземній валюті.

Курсова різниця від переоцінки монетарних статей балансу в іноземній валюті в бухгалтерському обліку відображається за балансовим рахунком 6204 АП «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Так, якщо офіційний валютний курс гривні до іноземних валют зростає, то відповідно зростає обсяг монетарної статті, вираженої в іноземній валюті за розрахунку її обсягу в гривнях, що відповідає бухгалтерському проведенню:

Дебет – 3801 АП «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

Кредит – 6204 АП «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Сумою проведення є різниця між гривневим еквівалентом обсягу статті в іноземній валюті за попереднім і новим офіційним курсом гривні до цієї іноземної валюти.

Приклад. На балансі банку за статтею «Банкноти та монети в касі банку» обліковується 100 000 дол. США. На дату складання балансу офіційний курс гривні до дол. США становив 7,3 (тобто гривневий еквівалент зазначеної статті – 730 000 грн). Далі офіційний валютний курс фіксується НБУ на рівні 7,4. Фактично, обсяг статті у дол. США не змінюється, утім змінюється її гривневий еквівалент. За новим курсом він дорівнює 740 000. Результат переоцінки 10 000 грн (740 000 – 730 000) відображається бухгалтерською проводкою:

Дебет – 3801 – Кредит 6204 – 10 000 грн.

У разі зниження офіційного курсу гривні до іноземних валют в обліку складаються зворотні проведення.

Таким чином, за підвищення офіційного курсу банк отримує позитивний результат від переоцінки монетарних статей балансу (кредит рахунка 6204). За зниження курсу – результат негативний (дебет рахунка 6204).

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення категорії «валютна позиція».
2. Зробіть аналіз рахунків, котрі використовуються для обліку операцій з іноземною валютою.
3. Наведіть приклад облік операцій в іноземній валюті на дату операції.
4. Дайте характеристику технічних рахунків.
5. Розкрийте механізм купівлі-продажу іноземної валюти для власних потреб банку на дату розрахунку.
6. За якими рахунками здійснюється облік операцій з придбання іноземної валюти за дорученням клієнтів?
7. Як у обліку відображаються операції з продажу іноземної валюти за дорученням клієнтів?
8. У чому полягає специфіка купівлі-продажу іноземної валюти за умовами спот та форвардними, ф'ючерсними контрактами?
9. Наведіть основні проводки з купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України.
10. Які активи та зобов'язання в іноземній валюті підлягають переоцінці?
11. На якому рахунку відображається результат переоцінки монетарних статей балансу в іноземній валюті?

Завдання для самостійної роботи

Задача № 1

Банк «А» уклав угоду з банком «Б», стосовно якої банк «А» продає 700 000 дол. США банку «Б» за курсом 7,5 за умовами спот.

Написати відповідні бухгалтерські проводки для банку «А» та банку «Б».

Задача № 2

Банк видав аванс касиру обмінного пункту 50 000 грн і 3 000 дол. США. Звіт касира містить такі дані: куплено 400 дол. США – курс 7,5 UAH/USD; 500 євро – курс 10,5 UAH/EUR. Залишок іноземної валюти та залишок авансу в гривнях здано до каси банку.

Визначити еквівалент у гривнях; за наведеними операціями скласти потрібні бухгалтерські проводки.

Задача № 3

Підприємство «Тарасич» в касу банку здало виручку в іноземній валюті для зарахування на поточні валютні рахунки: дол. США – 1 000, євро – 7300.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 4

За угодою банк купує 20 000 дол. США у клієнта за гривню за курсом 8,3 UAH/USD. Офіційний курс на дату розрахунку складає 8,5 UAH/USD.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 5

Клієнт доручає банку придбати 100 000 євро за рахунок гривневих коштів, що знаходяться на його поточному рахунку. За угодою максимальний курс купівлі 10,1 UAH/EUR, комісія банку – 0,1 % від суми.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Тести для самоконтролю

1. Дата укладання договору про обмінну операцію, згідно з яким банк бере на себе зобов'язання щодо купівлі або продажу активу є датою:

- а) операції;
- б) розрахунку;
- в) валютування;
- г) вірна відповідь відсутня.

2. Для відображення в бухгалтерському обліку операцій, що впливають на валютну позицію банку використовуються:

- а) технічні балансові та позабалансові рахунки;
- б) технічні балансові рахунки;
- в) технічні позабалансові рахунки;
- г) вірна відповідь відсутня.

3. Дата фактичного проведення розрахунку, в результаті якого банк одержує або сплачує кошти є датою:

- а) операції;
- б) розрахунку;
- в) валютування;
- г) вірна відповідь відсутня.

4. Купівля валюти на дату операції за умовами спот відображається проводкою:

- а) Дт 9920 – Кт 9200;
- б) Дт 9200 – Кт 9900;
- в) Дт 2900 – Кт 1500;
- г) Дт 3540 – Кт 1600.

5. Продаж валюти на дату розрахунку за умовами спот відображається проводкою:

- а) Дт 9920 – Кт 9200;
- б) Дт 9200 – Кт 9900;
- в) Дт 9920 – Кт 9210;
- г) Дт 9210 – Кт 9920.

6. Зарахування купленої іноземної валюти на рахунок клієнта відображається проводкою:

- а) Дт 2900 – Кт 2600;
- б) Дт 2800 – Кт 1200;
- в) Дт 1500 – Кт 2900;
- г) Дт 1600 – Кт 3540.

7. Курсова різниця від переоцінки монетарних статей балансу в іноземній валюті в бухгалтерському обліку відображається за балансовим рахунком;

- а) 6203;
- б) 6204;
- в) 6209;
- г) 6380.

8. Результати переоцінки боргових цінних паперів в іноземній валюті відображаються за балансовим рахунком:

- а) 6203;
- б) 6204;
- в) 6209;
- г) 6380.

9. Доходи і витрати майбутніх періодів в іноземній валюті за немонетарними статтями в разі зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют:

- а) не переоцінюються;
- б) переоцінюються;
- в) залежить від облікової політики банку;
- г) вірна відповідь відсутня.

ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ

У розділі наводиться організація обліку операцій з основними засобами (надходження, переоцінка, поліпшення, обмін, вибуття). Дається характеристика обліку інвестиційної нерухомості та операцій застави основних засобів. Розглядається інвентаризація основних засобів та відображення її результатів.

10.1. Організація обліку операцій з основними засобами

Банківські установи, як і всі суб'єкти господарювання, у процесі здійснення банківського бізнесу використовують основні засоби.

Основні засоби – матеріальні активи, які банк утримує з метою використання їх у процесі своєї діяльності, надання послуг, здавання в лізинг (оренду) іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Під операційним циклом розуміємо проміжок часу між придбанням запасів для використання у своїй діяльності та отриманням коштів від реалізації виробленої з них продукції, товарів і послуг.

На методику обліку операцій з основними засобами суттєво впливають механізми врахування таких вартісних оцінок:

Балансова вартість – сума, за якою актив обліковують у балансі після вирахування будь-якої накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення його корисності.

Залишкова вартість – різниця між первісною (переоціненою) вартістю і сумою нарахованого зносу.

Ліквідаційна вартість активу – попередньо оцінена сума, яку суб'єкт господарювання отримав би на поточний час від вибуття активу після вирахування всіх попередньо оцінених витрат на його вибуття, якщо актив є застарілим та перебуває в стані, очікуваному після закінчення строку його корисної експлуатації.

Первісна вартість (собівартість) – історична (фактична) собівартість основних засобів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) основних засобів.

Переоцінена вартість – вартість основних засобів після їх переоцінки.

Ринкова вартість – сума, яку можна отримати від продажу активу на активному ринку.

Справедлива вартість – сума, за якою можливо здійснити обмін об'єкта основних засобів або оплати зобов'язання в результаті операції між обізнаними, заінтересованими та незалежними сторонами.

Для цілей бухгалтерського обліку основні засоби класифікуються за такими групами:

1. Основні засоби: земельні ділянки; будинки, споруди і передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар (меблі); інші основні засоби;

2. Інші необоротні матеріальні активи: бібліотечні фонди; малоцінні необоротні матеріальні активи; тимчасові (нетитульні) споруди; інші необоротні матеріальні активи;

3. Незавершені капітальні інвестиції.

Для обліку основних засобів планом рахунків відокремлені наступні розділи:

1) 44 «Основні засоби» з такими групами:

– 440 «Основні засоби»;

– 441 «Інвестиційна нерухомість»;

– 443 «Капітальні інвестиції за основними засобами»;

2) 45 «Інші необоротні матеріальні активи» з такими групами:

– 450 «Інші необоротні матеріальні активи»;

– 453 «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)».

10.2. Бухгалтерський облік надходження основних засобів

Придбані основні засоби визнаються за первісною вартістю, яка складається з таких витрат:

- суми, що сплачується постачальникам активів (з вирахуванням торговельних знижок) та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків);

- реєстраційних зборів, державного мита та аналогічних платежів, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів;

- суми ввізного мита;

- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються банку);

- витрат зі страхування ризиків, пов'язаних з доставкою основних засобів;

- витрат на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів;

- інших витрат, що безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання за призначенням.

Адміністративні та інші витрати, які не належать безпосередньо до витрат на придбання або доведення об'єкта до робочого стану, не включаються до його первісної вартості.

Усі розрахунки, пов'язані з придбанням основних засобів у обліку фіксуються через записи за рахункам 3510 А «Дебіторська заборгованість з придбання активів»

Зміст облікової процедури узагальнюють такі бухгалтерські проводки:

1. Проведення попередньої оплати:

Дебет – 3510 А «Дебіторська заборгованість з придбання активів»;

Кредит – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку»; 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

2. Відображення капітальних інвестицій за не введеними в експлуатацію основними засобами:

Дебет – 4430 А «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами», 4431 А «Обладнання, що потребує монтажу»;

Кредит – 3510 А «Дебіторська заборгованість з придбання активів».

3. Визнання основних засобів у балансі банку:

Дебет – 4400 А «Основні засоби», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи»;

Кредит – 4430 А «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами», 4431 А «Обладнання, що потребує монтажу».

Облік операцій із придбання основних засобів за іноземну валюту має певні особливості. Передусім це пов'язано з тим, що ці операції впливають на зміну валютної позиції банку, що зумовлює необхідність відображення змісту операції за рахунками 3800 АП «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» та 3801 АП «Еквіваленти позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

За рештою елементів облікової процедури записи змісту операції з придбання основних засобів за іноземну валюту аналогічні записам з їх придбання за національну валюту.

Попередня оплата:

Дебет – 3510 А «Дебіторська заборгованість з придбання активів»;

Кредит – 1500 АП «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках» – на суму в іноземній валюті.

2. Визнання основних засобів у балансі банку:

– на суму в іноземній валюті:

Дебет – 3800 АП «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

Кредит – 3510 А «Дебіторська заборгованість з придбання активів».

– на суму в гривнях за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату перерахування коштів в іноземній валюті:

Дебет – 4400 А «Основні засоби», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи»;

Кредит – 3801 АП «Еквіваленти позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Банк має право не тільки купувати, а й створювати основні засоби.

Первісна вартість об'єкта основних засобів, створених банком, включає прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, інші витрати, що безпосередньо пов'язані зі створенням цього активу та доведенням його до стану, придатного для використання за призначенням.

Створення основних відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

1. Передоплата:

Дебет – 4430 А «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами»;

Кредит – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

2. Нарахування заробітної плати працівникам:

Дебет 4430 А «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами»;

Кредит – 3652 П «Нарахування працівникам банку за заробітною платою», 3653 П «Утримання з працівників банку на користь третіх осіб»;

3. Нарахування податків і зборів (обов'язкових платежів), пов'язаних з оплатою праці, до фондів соціального страхування:

Дебет – 4430 А «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами»;

Кредит – 3622 П «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»;

4. Віднесення суми завершених капітальних інвестицій на вартість основних засобів і нематеріальних активів:

Дебет – 4400 А «Основні засоби»,

Кредит – 4430 А «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами».

10.3. Бухгалтерський облік поліпшення основних засобів і підтримання їх у робочому стані

Облік витрат, пов'язаних із поліпшенням основних засобів здійснюється за рахунками обліку капітальних інвестицій.

Первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних із поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добування, дообладнання, реконструкція тощо), у результаті чого збільшуються майбутні економічні вигоди, первісно очікувані від використання цього об'єкта.

Приклад. Банк заключив угоду з спеціалізованою фірмою щодо модернізації комп'ютера. Сума витрат на модернізацію становила 5 000 грн.

Таблиця 10.1

Бухгалтерські проводки з обліку операції поліпшення основних засобів

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
	дебет	кредит	
Передоплата	4430	1200	5 000
Віднесення суми витрат на модернізацію на збільшення вартості комп'ютера	4400	4430	5 000

Витрати, що здійснюються для підтримання об'єкта основних засобів придатному для використання стані, включаються до складу витрат звітного періоду і не впливають на його залишкову вартість.

Під час проведення робіт для підтримання об'єкта основних засобів у робочому стані здійснюються такі проводки:

1. Передоплата:

Дебет – 3519 А «Дебіторська заборгованість за послуги»;

Кредит – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання».

2. Виконані роботи:

Дебет – 7420 А «Витрати на утримання власних основних засобів і нематеріальних активів»;

Кредит – 3519 А «Дебіторська заборгованість за послуги».

10.4. Обмін основних засобів

Облік обмінних операцій залежить від того, чи мають об'єкти обміну однакове функціональне призначення та однакову справедливую вартість (подібні об'єкти) або вони відрізняються за своїми функціям (неподібні об'єкти).

Облік подібних об'єктів здійснюється за справедливою вартістю. Первісна вартість об'єкта основних засобів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, дорівнює залишковій вартості переданого об'єкта основних засобів. Якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його справедливую вартість, то первісною вартістю об'єкта основних засобів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, є справедлива вартість переданого об'єкта з включенням її різниці до витрат звітного періоду.

Приклад. Банк «А» обмінює автомобіль «Mazda» на автомобіль «Ford» банку «Б». Первісна вартість автомобіля «Mazda» складає 90 000 грн, знос за час експлуатації – 7 000 грн. Первісна вартість автомобіля «Ford» складає 100 000 грн, знос – 20 000 грн. Справедлива вартість обміну подібних об'єктів – 80 000 грн.

Таблиця 10.2

Бухгалтерські проводки з обліку операції обміну подібних об'єктів

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
	дебет	кредит	
Банк «А»			
Списання суми зносу автомобіля «Mazda»	4409	4400/1	7 000
Отримання автомобіля «Ford»	4400/2	4400/1	80 000
Відображення збитку від обміну	7490	4400/1	3 000 (90 000 – 7 000 – 80 000)
Банк «Б»			
Списання суми зносу автомобіля «Ford»	4409	4400/1	20 000
Отримання автомобіля «Mazda»	4400/2	4400/1	80 000

Первісна вартість об'єкта основних засобів, отриманого в обмін на неподібний об'єкт, дорівнює справедливій вартості переданого об'єкта основних засобів, збільшеній (зменшеній) на суму грошових коштів чи їх еквівалент, що була передана (отримана) під час обміну.

Приклад. Банк «А» обмінює комп'ютер (первісна вартість – 4 000 грн, сума зносу – 1 000 грн) на офісну меблі банку «Б» (первісна вартість – 5 000 грн, сума зносу – 1 500 грн). Справедлива вартість комп'ютер визнана в сумі 3 000 грн, справедлива вартість меблі – 3 700 грн. При обміні банк «А» доплачує банку «Б» 700 грн (3 700 – 3 000).

Таблиця 10.3

Бухгалтерські проводки з обліку операції обміну неподібних об'єктів

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
	дебет	кредит	
Банк «А»			
Списання суми зносу комп'ютера	4409	4400/1	1 000
Отримання офісної меблі	4400/2	4400/1	3 000
Доплата при обміні	4400/2	1200	700
Банк «Б»			
Списання суми зносу офісної меблі	4409	4400/1	1 500
Отримання комп'ютера	4400/2	4400/1	3 700
Отримання доплати	1200	4400/2	700

10.5. Основні засоби, утримувані для продажу

Банк має класифікувати основні засоби як утримувані для продажу, якщо балансова вартість таких основних засобів відшкодовуватиметься шляхом операції з продажу, а не поточного використання. Додаткова умова – це високий ступінь імовірності продажу основних засобів протягом року з дати класифікації.

Переведення основних засобів до категорії утримуваних для продажу в бухгалтерському обліку відображається такими проводками:

1. За основними засобами, що обліковуються за собівартістю:

– на суму накопиченого зносу:

Дебет – 4409 КА «Знос основних засобів», 4419 КА «Знос інвестиційної нерухомості», 4509 КА «Знос інших необоротних матеріальних активів»;

Кредит – 4400 А «Основні засоби», 4410 А «Інвестиційна нерухомість», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи»;

– на суму балансової вартості:

Дебет – 3408 А «Необоротні активи, утримувані для продажу»;

Кредит – 4400 А «Основні засоби», 4410 А «Інвестиційна нерухомість», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи».

2. За основними засобами, що обліковуються за переоціненою вартістю:

– на суму накопиченого зносу:

Дебет – 4409 КА «Знос основних засобів», 4509 КА «Знос інших необоротних матеріальних активів»;

Кредит – 4400 А «Основні засоби», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи».

– на суму балансової вартості:

Дебет – 3408 А «Необоротні активи, утримувані для продажу»;

Кредит – 4400 А «Основні засоби», 4410 А «Інвестиційна нерухомість», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи».

Сума дооцінки, що обліковується за рахунком 5100 П «Результати переоцінки основних засобів», залишається до часу вибуття або де-класифікації основних засобів.

Основні засоби, котрі були переведені до категорії утримуваних для продажу, подальше відображаються в бухгалтерському обліку за найменшою з двох оцінок: балансовою вартістю або справедливою вартістю за вирахуванням витрат на продаж.

Амортизація на основні засоби, утримувані для продажу, не нараховується.

10.6. Бухгалтерський облік інвестиційної нерухомості

Інвестиційна нерухомість – нерухомість, утримувана (власником або лізингоодержувачем за договором про фінансовий лізинг [оренду]) з метою отримання лізингових (орендних) платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей.

До інвестиційної нерухомості належать:

- земля, що утримується з метою отримання вигод від зростання капіталу в довгостроковій перспективі, а не для реалізації в короткостроковій перспективі в процесі діяльності;
- земля, подальше використання якої на цей час не визначено;
- будівля, що надається в лізинг (оренду) за одним або кількома договорами про оперативний лізинг (оренду);
- будівля, що не зайнята на цей час та призначена для надання в лізинг (оренду) за одним або кількома договорами про оперативний лізинг (оренду).

Один і той самий об'єкт нерухомості може бути розділений на конструктивно відокремлені частини, що використовуються з різною метою: одна частина – для отримання доходу від орендної плати або збільшення капіталу, інша – для використання в процесі діяльності банку або для адміністративних цілей.

У бухгалтерському обліку такі частини об'єкта нерухомості відображаються окремо, якщо вони можуть бути продані окремо. Якщо ці частини не можуть бути продані окремо, то такий об'єкт визнається інвестиційною нерухомістю за умови, що лише незначна частина об'єкта утримується для використання в процесі діяльності банку або для адміністративних цілей.

Банк має розробити та затвердити в обліковій політиці чіткі критерії для визначення активу як об'єкта інвестиційної нерухомості та зазначати ці критерії в інформації до фінансової звітності.

Під час первісного визнання інвестиційної нерухомості банк оцінює та відображає її в бухгалтерському обліку за первісною вартістю, яка включає ціну придбання цієї нерухомості та всі витрати, що безпосередньо пов'язані з її придбанням.

Придбання інвестиційної нерухомості відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

- передоплата:

Дебет – 3510 А «Дебіторська заборгованість з придбання активів»;

Кредит – 1001 А «Банкноти та монети в касі банку», 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України», 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб», 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

– визнання інвестиційної нерухомості в балансі банку:

Дебет – 4410 А «Інвестиційна нерухомість»;

Кредит – 3510 А «Дебіторська заборгованість з придбання активів»;

Після первісного визнання об'єкта інвестиційної нерухомості подальшу його оцінку банк здійснює за одним з таких методів:

а) за справедливою вартістю (амортизація та зменшення корисності не визнаються);

б) за первісною вартістю (собівартістю) з урахуванням накопиченої амортизації та втрат від зменшення корисності.

Зміни справедливої вартості об'єкта інвестиційної нерухомості, що оцінюється за справедливою вартістю, відображаються в бухгалтерському обліку такими проводками:

– у разі збільшення вартості:

Дебет – 4410 А «Інвестиційна нерухомість»;

Кредит – 6394 П «Доходи від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості».

– у разі зменшення вартості:

Дебет – 7394 А «Витрати від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості»;

Кредит – 4410 А «Інвестиційна нерухомість»;

Якщо об'єкт інвестиційної нерухомості оцінюється за первісною вартістю (собівартістю), то в бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки:

– нарахування амортизації:

Дебет – 7423 А «Амортизація»;

Кредит – 4419 КА «Знос інвестиційної нерухомості».

– зменшення корисності:

Дебет – 7499 А «Інші витрати»;

Кредит – 4419 КА «Знос інвестиційної нерухомості».

Переведення об'єкта нерухомості до категорії інвестиційної нерухомості та з категорії інвестиційної нерухомості до інших банк проводить лише в разі зміни способу його функціонального використання, що підтверджується такими подіями:

- початком зайняття власником нерухомості – у разі переведення з інвестиційної нерухомості до нерухомості, зайнятої власником;
- закінченням зайняття власником нерухомості – у разі переведення з нерухомості, зайнятої власником, до інвестиційної нерухомості;
- завершенням будівництва або забудови – у разі переведення з нерухомості в процесі будівництва або забудови до інвестиційної нерухомості.

Якщо банк застосовує метод оцінки за первісною вартістю, то переведення об'єкта інвестиційної нерухомості до категорії нерухомості, зайнятої власником, та навпаки, не впливає на його балансову вартість.

Якщо банк застосовує метод оцінки нерухомості за справедливою вартістю, то під час переведення об'єкта інвестиційної нерухомості до категорії нерухомості, зайнятої власником, банк здійснює такі проводки:

Дебет – 4400 А «Основні засоби»,

Кредит – 4410 А «Інвестиційна нерухомість» – за справедливою вартістю на дату переведення.

Під час здійснення такого переведення прибуток або збиток не виникає.

Різниця між балансовою та справедливою вартістю нерухомості, що виникає на дату переведення об'єктів з категорії нерухомості, зайнятої власником, до інвестиційної нерухомості, визнається банком як переоцінка основних засобів:

- у разі перевищення справедливої вартості об'єкта інвестиційної нерухомості над його балансовою вартістю:

Дебет – 4410 А «Інвестиційна нерухомість», 4409 КА «Знос основних засобів»;

Кредит – 4400 А «Основні засоби», 5100 П «Результати переоцінки основних засобів».

- у разі перевищення балансової вартості над справедливою вартістю об'єкта інвестиційної нерухомості:

Дебет – 4410 А «Інвестиційна нерухомість», 4409 КА «Знос основних засобів», 5100 П «Результати переоцінки основних засобів»; 7499 А «Інші витрати».

Кредит – 4400 А «Основні засоби»,

Якщо після завершення будівництва або реконструкції об'єкт нерухомості передається іншій стороні в оперативний лізинг (оренду), то такий об'єкт банк переводить до категорії інвестиційної нерухомості. Будь-яка різниця між справедливою вартістю нерухомості та її попередньою балансовою вартістю на дату переведення визнається як інші витрати або інший дохід звітного періоду.

У цьому разі в бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки:

– у разі отримання доходу:

Дебет – 4410 А «Інвестиційна нерухомість»;

Кредит – 4430 А «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами», 6499 П «Інші доходи»;

– у разі визнання витрат:

Дебет – 4410 А «Інвестиційна нерухомість», 7499 А «Інші витрати».

Кредит – 4430 А «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами».

10.7. Бухгалтерський облік переоцінки основних засобів

Після первісного визнання об'єкта основних засобів як активу його подальший облік має здійснюватися із застосуванням одного з таких двох методів:

– за первісною вартістю (собівартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності. У разі застосування цього методу переоцінка необоротних активів не здійснюється;

– за переоціненою вартістю (справедливою вартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності.

Переоцінку потрібно здійснювати, якщо залишкова вартість об'єкта суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату складання балансу.

Під час проведення переоцінки основних засобів накопичена амортизація відображається в бухгалтерському обліку на дату переоцінки за одним з таких методів:

Перший метод. Накопичена амортизація перераховується пропорційно зміні балансової вартості об'єкта основних засобів таким чином, щоб після переоцінки балансова вартість дорівнювала переоціненій вартості. Переоцінена первісна вартість і сума зносу об'єкта основних засобів визначається множенням первісної вартості та суми зносу об'єкта основних засобів на індекс переоцінки. Індекс переоцінки визначається діленням справедливої вартості об'єкта, який переоцінюється, на його залишкову вартість. Такий метод не потребує перегляду норми амортизації.

Приклад. *Первісна вартість комп'ютера – 1000 грн (сума зносу – 100 грн) Справедлива вартість комп'ютера – 1300 грн.*

Розраховуємо індекс переоцінки:

$$1300 / (1000 - 100) = 1,444.$$

Розраховуємо переоцінену первісну вартість:

$$1000 \times 1,444 = 1444 \text{ грн.}$$

Розраховуємо переоцінену суму зносу:

$$100 \times 1,444 = 144 \text{ грн.}$$

Переоцінена залишкова вартість складає:

$$1444 - 144 = 1300 \text{ грн.}$$

Різниця між розрахованою переоціненою первісною вартістю і первісною вартістю:

$$1444 - 1000 = 444 \text{ грн.}$$

Банк на суму різниці, що становить 444 грн, здійснює таку проводку:

Дебет – 4400 А «Основні засоби»;

Кредит – 5100 П «Результати переоцінки основних засобів».

Різниця між розрахованою сумою зносу і нарахованою

$$144 - 100 = 44 \text{ грн.}$$

Банк на суму різниці, що становить 44 грн, здійснює таку проводку:

Дебет – 5100 П «Результати переоцінки основних засобів»;

Кредит – 4409 КА «Знос основних засобів».

Другий метод. Накопичена амортизація вираховується з первісної (переоціненої) вартості об'єкта основних засобів, а отримана на нетто-основі балансова вартість переоцінюється до його справедливої вартості. За цим методом переоцінена вартість об'єкта дорівнює його справедливій вартості, а накопичена амортизація дорівнює нулю. Норми амортизації потребують перегляду.

Приклад. Первісна вартість комп'ютера – 1000 грн (сума зносу – 100 грн) Справедлива вартість комп'ютера – 1300 грн.

Накопичена амортизація вираховується з первісної вартості комп'ютера:

Дебет – 4409 КА «Знос основних засобів»;

Кредит – 4400 А «Основні засоби» – 100 грн.

Балансова вартість комп'ютера переоцінюється до його справедливої вартості.

Дебет – 4400 А «Основні засоби»

Кредит – 5100 П «Результати переоцінки основних засобів» – 400 грн (1 300 – (1 000 – 100)).

Уцінка основних засобів здійснюється за рахунок дооцінки за цими об'єктами, а в разі недостатності суми дооцінки – за рахунок витрат банку.

У бухгалтерському обліку уцінка відображається такими проводками:

а) якщо використовується перший метод відображення накопиченої амортизації:

Дебет – 5100 П «Результати переоцінки основних засобів», 7499 А «Інші витрати» (у разі відсутності кредитового залишку за рахунком 5100);

Кредит – 4400 А «Основні засоби», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи»;

– одночасно:

Дебет – 4409 КА «Знос основних засобів», 4509 КА «Знос інших необоротних матеріальних активів»;

Кредит – 5100 П «Результати переоцінки основних засобів»;

б) якщо використовується другий метод відображення накопиченої амортизації:

Дебет – 4409 КА «Знос основних засобів», 4509 КА «Знос інших необоротних матеріальних активів»;

Кредит – 4400 А «Основні засоби», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи».

– одночасно:

Дебет – 5100 П «Результати переоцінки основних засобів», 7499 А «Інші витрати» (у разі відсутності кредитового залишку за рахунком 5100);

Кредит – 4400 А «Основні засоби», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи».

10.8. Облік амортизації основних засобів

Амортизація – систематичний розподіл вартості основних засобів, яка амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Амортизація не нараховується:

– якщо балансова вартість основних засобів дорівнює їх ліквідаційній вартості;

– на землю, предмети антикваріату, а також на незавершені капітальні інвестиції.

Нарахування амортизації основних засобів здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється банком під час їх первісного визнання. Амортизація необоротних активів не припиняється на період їх реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації. Нарахування амортизації основних засобів припиняється на одну з двох дат, що настає раніше:

– на дату переведення активів до категорії необоротних активів, утримуваних для продажу;

– на дату припинення визнання активів.

Строк корисного використання (експлуатації) основних засобів визначається банком самостійно з урахуванням таких факторів:

- очікуваного використання об'єкта з урахуванням його розрахункової потужності або фізичної продуктивності;
- строків корисного використання подібних активів;
- фізичного та морального зносу, що передбачається;
- правових або інших подібних обмежень щодо строків використання об'єкта та інших факторів.

Строк корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів переглядається в разі зміни очікуваних економічних вигод від його використання та наприкінці кожного фінансового року.

Амортизацію основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів) банки нараховують із застосуванням таких методів:

а) прямолінійного, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, що амортизується, на очікуваний період часу використання об'єкта основних засобів:

$$AB = \frac{ПВ - ЛВ}{T}, \quad (1)$$

де АВ – річна сума амортизаційних відрахувань;

ПВ – первісна вартість;

ЛВ – ліквідаційна вартість;

Т – термін корисного використання об'єкта основних засобів.

б) зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітнього року або первісної вартості на дату, з якої починається нарахування амортизації, та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у процентах) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта у результаті ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість

$$AB = Z \times H, \quad (2)$$

де АВ – річна сума амортизаційних відрахувань;

З – залишкова вартість об'єкта на початок звітнього року (первісна вартість на дату, з якої починається нарахування амортизації);

Н – норма амортизації, яка визначається за формулою:

$$H = \left(1 - \sqrt[T]{\frac{ЛВ}{ПВ}} \right) 100 \%, \quad (3)$$

де ПВ – первісна вартість;

ЛВ – ліквідаційна вартість;

Т – термін корисного використання об'єкта основних засобів.

в) прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної його вартості на дату, з якої починається нарахування амортизації, та річної норми амортизації, яка обчислюється залежно від строку корисного використання об'єкта, і подвоюється:

$$AB = 2 \cdot З \cdot Н, \quad (4)$$

де АВ – річна сума амортизаційних відрахувань;

З – залишкова вартість об'єкта на початок звітного року (первісна вартість на дату, з якої починається нарахування амортизації);

Н – річна норма амортизації, яка обчислюється залежно від строку корисного використання об'єкта:

$$H = \frac{100\%}{T}, \quad (5)$$

де Т – термін корисного використання об'єкта основних засобів.

г) кумулятивного, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця очікуваного строку використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання:

$$AB = (ПВ - ЛВ)К, \quad (6)$$

де АВ – річна сума амортизаційних відрахувань;

ПВ – первісна вартість;

ЛВ – ліквідаційна вартість;

К – кумулятивний коефіцієнт, який визначається за формулою № 7:

$$K = \frac{TK}{\sum T}, \quad (7)$$

де ТК – кількість років, що залишилися до кінця корисного використання об'єкта основних засобів;

$\sum T$ – сума числа років корисного використання об'єкта основних засобів.

г) виробничого, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, що амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який банк очікує виробити (виконати) із використанням об'єкта основних засобів:

$$AB_M = O_M \cdot B, \quad (8)$$

де AB_M – місячна сума амортизаційних відрахувань;

O_M – фактичний місячний обсяг продукції (робіт, послуг);

B – виробнича ставка амортизації, яка визначається за формулою

$$B = \left(\frac{ПВ - ЛВ}{O} \right), \quad (9)$$

де ПВ – первісна вартість;

ЛВ – ліквідаційна вартість;

O – загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який банк очікує виробити (виконати) із використанням об'єкта основних засобів

Метод амортизації основних засобів обирається банком самостійно, залежно від умов отримання майбутніх економічних вигод.

Нарахування амортизації здійснюється щомісяця. Місячна сума амортизації визначається діленням суми амортизації за повний рік корисного використання на 12.

У бухгалтерському обліку нарахована сума амортизації відображається проводкою:

Дебет – 7423 А «Амортизація»;

Кредит – 4409 КА «Знос основних засобів», 4509 КА «Знос інших необоротних матеріальних активів».

10.9. Облік зменшення корисності основних засобів

На кожну дату балансу визнається зменшення корисності основних засобів, якщо є свідчення можливої втрати економічної вигоди, а саме:

- протягом періоду експлуатації ринкова вартість активу зменшилася значно більше, ніж це очікувалося, внаслідок плину часу або використання;

- відбулися значні зміни у використанні об'єкта, пов'язані з негативним впливом як зовнішніх (технологічні, ринкові, економічні, правові), так і внутрішніх (припинення експлуатації, реструктуризація, ліквідація активу до раніше очікуваної дати тощо) факторів;

- ринкові ставки відсотка або інші ринкові показники прибутковості інвестицій збільшилися і це збільшення, можливо, вплине на ставку дисконту, яка застосовуватиметься під час обчислення вартості використання активу;

- моральне старіння або фізичне пошкодження об'єктів;

- економічна ефективність є (або буде) нижчою, ніж очікувана.

Втрати від зменшення корисності за основними засобами, які не переоцінювалися, визнаються у звіті про фінансові результати, а за основними засобами, які переоцінювалися, – зменшенням додаткового капіталу за результатами переоцінки.

Втрати від зменшення корисності за основними засобами, які не переоцінювалися, включаються до складу витрат звітного періоду із збільшенням у балансі суми зносу основних засобів:

Дебет – 7499 А «Інші витрати»;

Кредит – 4409 КА «Знос основних засобів».

За наявності ознак, що свідчать про відновлення корисності об'єкта основних засобів, сума такого відновлення відображається як визнання доходу з одночасним зменшенням суми зносу:

Дебет – 4409 КА «Знос основних засобів»;

Кредит – 6499 П «Інші доходи».

Втрати від зменшення корисності за основними засобами, які переоцінювалися, спрямовуються на зменшення додаткового капіталу із включенням різниці між сумою останньої уцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів і сумою перевищення до витрат звітного періоду:

Дебет -5100 П «Результати переоцінки основних засобів», 7499 А «Інші витрати»;

Кредит – 4400 А «Основні засоби».

– одночасно:

Дебет – 4409 КА «Знос основних засобів».

Кредит – 5100 П «Результати переоцінки основних засобів».

Відновлення корисності об'єктів основних засобів, що обліковуються за переоціненою вартістю, відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет – 4400 А «Основні засоби»;

Кредит – 5100 П «Результати переоцінки основних засобів», 6499 П «Інші доходи».

– одночасно:

Дебет – 5100 П «Результати переоцінки основних засобів».

Кредит – 4409 КА «Знос основних засобів».

10.10. Облік вибуття основних засобів

Об'єкти основних засобів списуються з балансу банку у разі:

- реалізації;
- безоплатного передавання;
- ліквідації;
- вкладення в статутний капітал підприємства (господарського товариства).

Реалізація основних засобів. Фінансовий результат від вибуття об'єктів основних засобів визначається як різниця між надходженням коштів за основні засоби (з вирахуванням непрямих податків і витрат, пов'язаних із вибуттям основних засобів і нематеріальних активів) та їх залишковою вартістю.

Сума залишкової вартості об'єкта, що перевищує суму виручки від його реалізації, відображається за дебетом рахунку 7490 А «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів», а сума виручки від реалізації, що перевищує залишкову вартість, – за кредитом рахунку 6490 П «Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів» .

Приклад. Банк продає автомобіль (первісна вартість 60 000 грн, сума зносу – 48 000 грн) за 11 000 грн.

Таблиця 10.4

Бухгалтерські проводки з обліку операції по реалізації основних засобів

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
	дебет	кредит	
Списання вартості автомобіля за рахунок суми зносу	4409	4400	48 000
Списання вартості автомобіля за рахунок отриманих коштів від покупця	1200	4400	11 000
Відображення збитку від продажу	7490	4400	1 000 (60 000 – 48 000 – 11 000)

Безоплатне передавання основних засобів. Безоплатне передавання основних засобів здійснюється аналогічно до їх реалізації (крім передавання між підвідомчими установами).

Порядок безоплатного передавання активів між підвідомчими установами визначається банком самостійно.

Приклад. Банк безоплатно передає підприємству комп'ютер (первісна вартість – 5 000 грн, сума зносу – 4 500).

Таблиця 10.5

Бухгалтерські проводки з обліку операції з безоплатного передавання основних засобів

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
	дебет	кредит	
Списання вартості комп'ютера за рахунок суми зносу	4409	4400	4 500
Відображення збитку	7490	4400	500 (5 000 – 4 500)

Ліквідація основних засобів. Під час ліквідації основних засобів здійснюються такі проводки:

– на суму зносу:

Дебет – 4409 КА «Знос основних засобів», 4509 КА «Знос інших необоротних матеріальних активів».

Кредит – 4400 А «Основні засоби», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи».

– на залишкову вартість:

Дебет – 7290 А «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів»;

Кредит – 4400 А «Основні засоби», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи».

У разі часткової ліквідації об'єкта основних засобів його первісна (переоцінена) вартість і знос зменшуються відповідно на суму первісної (переоціненої) вартості та зносу ліквідованої частини об'єкта.

Вкладення банку в статутний капітал підприємства (господарського товариства) у формі основних засобів. Вкладення банку в статутний капітал підприємства (господарського товариства) у формі основних засобів і нематеріальних активів відображаються за справедливою вартістю переданих активів. У такому разі здійснюються такі проводки:

Дебет – 4103 А «Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи», 4105 А «Інвестиції в інші асоційовані компанії», 4203 А «Інвестиції в дочірні небанківські фінансові установи», 4205 А «Інвестиції в інші дочірні компанії» – на суму вкладення в статутний капітал;

Дебет – 4409 КА «Знос основних засобів», 4509 КА «Знос інших необоротних матеріальних активів» – на суму зносу (накопиченої амортизації);

Дебет – 5100 П «Результати переоцінки основних засобів» – на суму переоцінки;

Дебет – 7490 А «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів» – на суму перевищення залишкової вартості над справедливою;

Кредит – 4400 А «Основні засоби», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи» – на справедливую вартість необоротних активів;

Кредит – 5030 П «Нерозподілені прибутки минулих років» – на суму переоцінки.

Під час ліквідації підприємства (господарського товариства) необоротні активи, що були передані банком-учасником у статутний капітал та повернені банку в натуральній формі без винагороди, відображаються такою проводкою:

Дебет – 4400 А «Основні засоби», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи» – на первісну (переоцінену) вартість необоротних активів;

Дебет – 7399 А «Інші операційні витрати» – на суму перевищення суми вкладення над вартістю повернених необоротних активів;

Кредит – 4103 А «Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи», 4105 А «Інвестиції в інші асоційовані компанії», 4203 А «Інвестиції в дочірні небанківські фінансові установи», 4205 А «Інвестиції в інші дочірні компанії» – на балансову вартість інвестицій.

10.11. Облік операцій застави основних засобів

Предметом застави можуть бути власні основні засоби, які здатні реально забезпечити виконання зобов'язань відповідно до законодавчих актів України.

Відповідно до умов, зазначених в угоді про заставу, заставлене майно може знаходитись як у заставодавця, так і в заставодержателя або в третьої особи, бути в експлуатації чи на зберіганні.

Незалежно від того, знаходиться заставлене майно у заставодавця чи заставодержателя, експлуатується чи зберігається до часу реалізації застави, його облік та нарахування амортизації (зносу) здійснює заставодавець.

Основні засоби, що передані в заставу, заставодавець відображає в бухгалтерському обліку за окремими аналітичними рахунками балансових рахунків 4400 А «Основні засоби», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи».

Одночасно вартість застави, що визначена договором, відображається за позабалансовим рахунком такою проводкою:

Дебет – 9900 «Контррахунок»;

Кредит – 9510 П «Надана застава».

Після виконання забезпеченого заставою зобов'язання перед заставодержателем у бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дебет – 9510 П «Надана застава»;

Кредит – 9900 «Контррахунок».

Якщо заставодавець (банк-боржник) кредит не погасив, а на майно звернено стягнення відповідно до законодавства України, то в бухгалтерському обліку заставодавця (банку-боржника) здійснюються такі проводки:

– якщо вартість реалізованого заставленого майна нижча, ніж його балансова (залишкова) вартість:

Дебет – Рахунки отриманих кредитів, Рахунки нарахованих відсотків до сплати, 4409 КА «Знос основних засобів», 7490 А «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів»;

Кредит – 4400 А «Основні засоби».

– на суму, що перевищує розмір забезпечених заставою вимог після реалізації об'єкта застави:

Дебет – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

Кредит – 6490 П «Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів».

Одночасно вартість активів списується з позабалансового рахунку 9510 П «Надана застава».

Банк-заставодержатель відображає в бухгалтерському обліку вартість майна, прийнятого від заставодавця на зберігання, такою проводкою:

Дебет – 9500 А «Отримана застава», 9520 А «Земельні ділянки», 9521 А «Нерухоме майно житлового призначення», 9523 А «Інші об'єкти нерухомого майна»;

Кредит – 9900 «Контррахунок».

Після реалізації заставленого майна через аукціон банк-заставодержатель здійснює в бухгалтерському обліку таку проводку:

Дебет – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

Кредит – Рахунки з обліку заборгованості за наданими кредитами; Процентні доходи (інші доходи).

Одночасно вартість заставленого майна списується і в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дебет – 9900 «Контррахунок»;

Кредит – 9500 А «Отримана застава», 9520 А «Земельні ділянки», 9521 А «Нерухоме майно житлового призначення», 9523 А «Інші об'єкти нерухомого майна»;

Якщо заставлене майно, на яке банком звернено стягнення відповідно до законодавства України, використовується банком або визнається необоротним активом банку, то в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дебет – 4400 А «Основні засоби», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи» – на суму справедливої вартості необоротних активів;

Кредит – Рахунки з обліку заборгованості за наданими кредитами (у тому числі відсотки).

10.12. Інвентаризація основних засобів та відображення її результатів

Основними завданнями інвентаризації є встановлення фактичної наявності в банках основних засобів, з'ясування стану їх зберігання; установлення обсягів нестач або надлишків необоротних активів; виявлення активів, що тимчасово не використовуються, втрачених активів тощо.

Відповідальність за організацію інвентаризації несе керівник банку, який має створити необхідні умови для її проведення та визначити об'єкти інвентаризації і періодичність її проведення, крім випадків, коли проведення інвентаризації є обов'язковим.

Проведення інвентаризації є обов'язковим:

- перед складанням річної фінансової звітності;
- у разі зміни матеріально відповідальних осіб;
- у разі встановлення фактів крадіжок або зловживань, псування цінностей (на день установлення таких фактів);
- у разі техногенних аварій, пожежі або стихійного лиха, повені, землетрусів (на день після закінчення явищ);
- у разі ліквідації банку;
- у разі реорганізації;

– у разі передавання майна банку в лізинг (оренду) та в інших випадках, передбачених законодавством України.

Для проведення інвентаризації створюється постійно діюча інвентаризаційна комісія (у складі працівників банку) за обов'язковою участю головного бухгалтера (його заступника). Інвентаризаційна комісія створюється строком на один рік. Комісію очолює керівник установи (його заступник). Проведення інвентаризації має бути документально оформлено.

Основні засоби, що за результатами інвентаризації біли виявлені в надлишку, підлягають оприбуткуванню:

Дебет – 4400 А «Основні засоби», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи»;

Кредит – 6499 П «Інші доходи».

Вартість повністю втрачених (зіпсовані або ті, яких не вистачає) основних засобів списується на витрати звітного періоду. Суми нестач і втрат від псування цінностей до встановлення осіб, які мають відшкодувати нестачі чи втрати, відображаються за позабалансовими рахунками. Разом з тим здійснюються такі проводки:

Дебет – 7490 А «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів», 4409 КА «Знос основних засобів», 4509 КА «Знос інших необоротних матеріальних активів»;

Кредит – 4400 А «Основні засоби», 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи»

– одночасно:

Дебет – 9617 А «Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами»;

Кредит – 9910 «Контррахунок».

Після встановлення осіб, які мають відшкодувати збитки, належна до відшкодування сума зараховується до дебіторської заборгованості та доходу звітного періоду, а також здійснюється така проводка:

Дебет – 3552 А «Дебіторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»;

Кредит – 6499 П «Інші доходи».

– одночасно:

Дебет – 9910 «Контррахунок»;

Кредит – 9617 А «Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами».

У разі відшкодування вартості основних засобів здійснюється така проводка:

Дебет – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

Кредит – 3552 А «Дебіторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»;

Якщо невідшкодована частина збитків буде визнана сумнівною до отримання, то в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дебет – 3580 А «Сумнівна дебіторська заборгованість за операціями банку»;

Кредит – 3552 А «Дебіторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»;

Відповідно до вимог нормативно-правових актів Національного банку України на суму сумнівної дебіторської заборгованості формується резерв і відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет – 7705 АП «Відрахування в резерви за дебіторською заборгованістю та іншими активами банку»;

Кредит – 3590 КА «Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку».

У разі визнання дебіторської заборгованості безнадійною, тобто, якщо немає впевненості щодо її повернення боржником або за якою минув строк позовної давності, у бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дебет – 3590 КА «Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку»;

Кредит – 3580 А «Сумнівна дебіторська заборгованість за операціями банку».

Списана безнадійна заборгованість ураховується за позабалансовим рахунком 9617 А «Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами» і відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет – 9617 А «Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами»;

Кредит – 9910 «Контррахунок».

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення категорії «основні засоби».
2. За якими групами класифікуються основні засоби?
3. Які балансові рахунки використовуються для обліку основних засобів?
4. З яких витрат складається первісна вартість придбаного об'єкта основних засобів?
5. За якими рахунками здійснюється облік витрат, пов'язаних із поліпшенням основних засобів?
6. У якому випадку банк робить переоцінку об'єкту основних засобів?
7. Які основні засоби не підлягають амортизації?
8. Розкрийте зміст нарахування амортизації за допомогою прямо-лінійного методу.
9. Розкрийте зміст нарахування амортизації за допомогою кумулятивного методу.
10. Зробіть аналіз обліку зменшення корисності основних засобів
11. Як у бухгалтерському обліку відображається процес реалізації основних засобів?
12. Як у бухгалтерському обліку відображається процес ліквідації основних засобів?
13. За якими рахунками здійснюється облік основних засобів, переданих у заставу?
14. Розгляньте механізм проведення інвентаризації основних засобів.
15. Як у бухгалтерському обліку відображаються результати інвентаризації основних засобів?

Завдання для самостійної роботи

Задача № 1. Банк добудовує господарським способом будівлю, яку він використовує. Витрати на це становлять: вартість будівельних матеріалів – 500 000 грн; нарахування заробітної плати робітникам – 90 000 грн; нарахування платежів у Фонд соціального страхування та інші фонди – 40 000 грн.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 2. Банк «Юпітер» отримує за результатами обміну неподібний об'єкт основних засобів від банку «ТКФ». Первісна вартість переданого об'єкта – 7 500 грн, сума зносу – 5 000 грн, справедлива вартість переданого об'єкта – 2 000 грн. Банку додатково сплачено – 500 грн.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 3. Банк придбав автомобіль за 100 000 грн. Строк корисного використання автомобіля – 5 років. Ліквідаційна вартість автомобіля – 10 000 грн.

Зробіть нарахування амортизації із застосуванням прямолінійного, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивного методів.

Задача № 4. Банк реалізовує будівлю за ціною – 700 000 грн. Первісна вартість будівлі – 1 000 000 грн, знос – 500 000 грн.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 5. Банк «А» безоплатно передає банку «Б» комп'ютер. Первісна вартість комп'ютера -1 500 грн, знос – 500 грн, справедлива вартість комп'ютера – 800 грн.

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Тести для самоконтролю

1. До основних засобів відносяться:

- а) земельні ділянки;
- б) будинки, споруди та передавальні пристрої;
- в) машини та обладнання;
- г) всі варіанти.

2. Облік основних засобів здійснюється на рахунках ...класу Плану рахунків:

- а) 1;
- б) 2;
- в) 3;
- г) 4.

3. Первісна вартість придбаного об'єкта основних засобів складається з таких витрат:

- а) сума, що сплачується постачальникам;
- б) сума ввізного мита;
- в) витрати на установку, монтаж, налагодження основних засобів;
- г) всі варіанти.

4. Створені основні засоби зараховуються на баланс банку за:

- а) первісною вартістю;
- б) ринковою вартістю;
- в) відновною вартістю;
- г) вірна відповідь відсутня.

5. Облік витрат, пов'язаних із поліпшенням основних засобів, здійснюється за рахунками обліку:

- а) гудвілу;
- б) додаткового капіталу;
- в) капітальних інвестицій;
- г) вірна відповідь відсутня.

6. Дооцінка основних засобів відображається проводкою:

- а) Дт 4400 – Кт 5100;
- б) Дт 4300 – Кт 5000;
- в) Дт 4400 – Кт 5021;
- г) Дт 4500 – Кт 5040.

7. Земля – це актив, за яким амортизація:

- а) нараховується;
- б) не нараховується;
- в) залежить від облікової політики банку;
- г) вірна відповідь відсутня.

8. Нарахована сума амортизації основних засобів відображається проводкою:

- а) Дт 7420 – Кт 4509;
- б) Дт 7423 – Кт 4300;
- в) Дт 7423 – Кт 4409;
- г) вірна відповідь відсутня.

9. Амортизація основних засобів комерційними банками нараховується із застосуванням таких методів:

- а) прямолінійного;
- б) кумулятивного;
- в) виробничого;
- г) всі варіанти.

10. Вартість зіпсованих основних засобів списується проводкою:

- а) Дт 4400 – Кт 6499; б) Дт 7423 – Кт 4300;
- в) Дт 7490 – Кт 4400; г) вірна відповідь відсутня.

ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ

У розділі розглядається механізм обліку операцій з нематеріальними активами. Дається характеристика обліку гудвілу.

11.1. Організація обліку операцій з нематеріальними активами

Нематеріальний актив – актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований та утримується банком з метою використання у своїй діяльності понад один рік (або один операційний цикл, якщо він перевищує один рік) в адміністративних цілях або надання в лізинг (оренду) іншим особам.

Бухгалтерський облік нематеріальних активів ведеться щодо кожного об'єкта за такими їх групами:

- права на користування майном (земельною ділянкою, будівлею, право на оренду приміщень тощо);
- права на комерційні позначення (права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо);
- авторське право та суміжні з ним права (право на комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних) тощо);
- незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи;
- інші нематеріальні активи (право на проведення діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо).

Банки самостійно визначають групи залежно від виду та способу використання нематеріальних активів у своїй діяльності.

Не визнаються нематеріальним активом і підлягають відображенню в складі витрат звітного періоду, у якому вони були здійснені, такі витрати:

- на дослідження;
- на підготовку і перепідготовку кадрів;
- на рекламу;
- на створення, реорганізацію та переміщення банку або його частини;
- на створення внутрішньої ділової репутації банку, вартість видань.

Для обліку нематеріальних активів використовуються рахунки розділу 43 «Нематеріальні активи»:

- 4300 А «Нематеріальні активи»;
- 4309 КА «Накопичена амортизація нематеріальних активів»;
- 4310 А «Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами»;
- 4321 «Гудвіл».

Операції з обміну, вдосконалення, підтримання у робочому стані, вибуття, зменшення корисності, амортизації нематеріальних активів відображаються в бухгалтерському обліку за тими же принципами, що діють в операціях з основними засобами (дивись відповідні параграфи розділу 10).

11.2. Бухгалтерський облік надходження нематеріальних активів

Придбані чи створені нематеріальні активи визнаються за первісною вартістю.

Первісна вартість придбаного нематеріального активу складається з вартості придбання (з вирахуванням торговельних знижок), мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з його придбанням та доведенням до стану, придатного для використання за призначенням.

Нематеріальний актив, отриманий у результаті його розроблення, слід відображати в балансі, якщо банк має:

- намір, технічні засоби та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, придатного для реалізації або використання;
- змогу отримати майбутні економічні вигоди від реалізації або використання нематеріального активу;
- інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних із розробленням нематеріального активу.

Якщо нематеріальний актив не відповідає зазначеним критеріям визнання, то витрати, що пов'язані з його придбанням або створенням, визнаються витратами звітного періоду, протягом якого вони були здійснені.

Приклад. Програмісти банку на протязі місяцю розробляють програму автоматизації обліку кредитних операцій (нарахована заробітна плата – 2 000 грн, нараховані податки – 700 грн). Для отримання консультаційної допомоги банк заключив угоду з фірмою «Software» (вартість консультаційних послуг – 1 000 грн).

Таблиця 11.1

Бухгалтерські проводки з обліку операції створення нематеріальних активів

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
	дебет	кредит	
Нарахування заробітної плати програмістам банку	4310	3652	2 000
Нарахування податків	4310	3622	700
Розрахунок з фірмою «Software»	4310	1200	1 000
Введення програму в експлуатацію	4300	4310	3 700

11.3. Бухгалтерський облік переоцінки нематеріальних активів

Після первісного визнання нематеріального активу його облік надалі має здійснюватися із застосуванням одного з таких двох методів:

- за первісною вартістю (собівартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності;

– за переоціненою вартістю (справедливою вартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності. Банки здійснюють оцінку нематеріальних активів за справедливою вартістю, якщо для таких активів є активний ринок.

Сума дооцінки залишкової вартості об'єкта нематеріальних активів відображається в складі додаткового капіталу, а сума уцінки – у складі витрат звітного періоду.

Під час проведення переоцінки нематеріальних активів накопичена амортизація відображається в бухгалтерському обліку на дату переоцінки одним з двох методів аналогічно до порядку, визначеного в параграфі 10.7 «Бухгалтерський облік переоцінки основних засобів».

Дооцінка нематеріальних активів відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) якщо використовується перший метод відображення накопиченої амортизації:

Дебет – 4300 А «Нематеріальні активи»;

Кредит – 5101 П «Результати переоцінки нематеріальних активів».

– одночасно:

Дебет – 5101 П «Результати переоцінки нематеріальних активів»;

Кредит – 4309 КА «Накопичена амортизація нематеріальних активів».

б) якщо використовується другий метод відображення накопиченої амортизації:

Дебет – 4309 КА «Накопичена амортизація нематеріальних активів»;

Кредит – 4300 А «Нематеріальні активи».

– одночасно:

Дебет – 4300 А «Нематеріальні активи»;

Кредит – 5101 П «Результати переоцінки нематеріальних активів».

Уцінка нематеріальних активів здійснюється за рахунок дооцінки за цим об'єктом, а в разі недостатності суми дооцінки – за рахунок витрат банку (рахунок 7499 А «Інші витрати»). У бухгалтерському обліку уцінка відображається такими проводками:

а) якщо використовується перший метод відображення накопиченої амортизації:

Дебет – 5101 П «Результати переоцінки нематеріальних активів»,
7499 А «Інші витрати»;

Кредит – 4300 А «Нематеріальні активи».

– одночасно:

Дебет – 4309 КА «Накопичена амортизація нематеріальних активів»;

Кредит – 5101 П «Результати переоцінки нематеріальних активів».

б) якщо використовується другий метод відображення накопиченої амортизації:

Дебет – 4309 КА «Накопичена амортизація нематеріальних активів»;

Кредит – 4300 А «Нематеріальні активи»;

– одночасно:

Дебет – 5101 П «Результати переоцінки нематеріальних активів»,
7499 А «Інші витрати».

Кредит – 4300 А «Нематеріальні активи».

Під час вибуття об'єктів нематеріальних активів, які раніше були переоцінені, різниця (перевищення) між сумою попередніх дооцінок і сумою попередніх уцінок залишкової вартості цього об'єкта нематеріальних активів включається до складу нерозподіленого прибутку з одночасним зменшенням додаткового капіталу та здійсненням такої проводки:

Дебет – 5101 П «Результати переоцінки нематеріальних активів»;

Кредит – 5030 П «Нерозподілені прибутки минулих років».

11.4. Облік гудвілу

Гудвіл (позитивний гудвіл) виникає у разі перевищення вартості придбання над справедливою вартістю придбаних ідентифікованих активів та зобов'язань.

Позитивний гудвіл обліковується за собівартістю з урахуванням зменшення корисності. Зменшення корисності відображається на рахунку 7499 А «Інші витрати».

Негативний гудвіл виникає у разі перевищення справедливої вартості придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань над вартістю придбання інвестиції. На дату придбання банк має визнати негативний гудвіл у повній сумі доходом звітного періоду і відобразити за рахунком 6499 П «Інші доходи».

Після визнання ідентифікованих активів і зобов'язань у балансі покупця всі подальші зміни, що пов'язані з їх оцінкою, не призводять до додаткового визнання нового позитивного чи негативного гудвілу.

Облік гудвілу ведеться за рахунком 4321 А «Гудвіл».

Приклад. Банк «А» купує будівлю банку «Б» за 12 000 000 грн. Справедлива вартість будівлі складає 10 000 000 грн. Сума гудвілу складає 2 000 000 грн (12 000 000 – 10 000 000). Гудвіл позитивний тому, що вартість придбання перевищує справедливу вартість будівлі.

Таблиця 11.2

Бухгалтерські проводки з обліку позитивного гудвілу

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
	дебет	кредит	
Банк «А» перераховує кошти банку «Б» за будівлю	3510	1200	12 000 000
Визнання будівлі в балансі банку «А»	4400	3510	10 000 000
Визнання гудвілу	4321	3510	2 000 000

Питання для самоконтролю

Дайте визначення категорії «нематеріальні активи».

1. Які балансові рахунки використовуються для обліку нематеріальних активів?

2. За якими групами здійснюється бухгалтерський облік нематеріальних активів?

3. З яких витрат складається первісна вартість придбаних нематеріальних активів?

4. Коли нематеріальні активи відповідають категорії «ідентифіковані активи»?

5. Дайте характеристику бухгалтерського обліку переоцінки нематеріальних активів.

6. Дайте визначення категорії «гудвіл».

7. Дайте характеристику обліку «негативного гудвілу».

Завдання для самостійної роботи

Задача № 1. Банк дав розпорядження відділу програмно-технічного забезпечення розробити бухгалтерську програму щодо управлінського обліку активами та пасивами банку. Заробітна плата програмістів склала – 25 000 грн; нарахування платежів у Фонд соціального страхування та інші фонди – 5 000 грн

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 2. Банк «Валес» отримує за результатами обміну подібний об'єкт нематеріальних активів від банку "Парен". Первісна вартість переданого об'єкта – 3 500 грн, нарахований знос – 1 000 грн, справедлива вартість переданого об'єкта – 2 000 грн

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 3. Банк придбав нематеріальний актив за 200 000 грн, строк корисного використання якого 5 років.

Зробіть нарахування амортизації із застосуванням прямолінійного методу

Задача № 4. Банк придбав нематеріальний актив за іноземну валюту: вартість активу – 10 000 доларів США, витрати на доставку – 100 доларів США. Офіційний валютний курс на дату передоплати – 7,5; офіційний валютний курс на дату отримання активу – 8,00

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Задача № 5. 15.03.2009 р. банк «Загреб» реалізував нематеріальний актив банку «Конорс» за ціною – 100 000 грн Первісна вартість активу – 150 000 грн, знос – 40 000 грн

Написати відповідні бухгалтерські проводки.

Тести для самоконтролю

1. Нематеріальний актив, отриманий у результаті його розроблення, слід відображати в балансі, якщо банк має:

А) технічну можливість та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, придатного для реалізації;

Б) змогу отримати майбутні економічні вигоди від використання нематеріального активу;

В) інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних із розробленням нематеріального активу;

Г) всі варіанти.

2. До нематеріальних активів відносяться:

А) права на користування майном;

Б) товарні знаки;

В) гудвіл;

Г) всі варіанти.

3. Не визнаються нематеріальним активом витрати на:

А) підготовку і перепідготовку кадрів;

Б) рекламу;

В) створення внутрішньої ділової репутації банку;

Г) всі варіанти.

4. Облік нематеріальних активів здійснюється на рахунках ...класу Плану рахунків:

А) 1;

Б) 2;

В) 3;

Г) 4.

5. Первісна вартість придбаного об'єкта нематеріальних активів складається з таких витрат:

А) сума, що сплачується постачальникам;

Б) сума ввізного мита;

В) непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню;

Г) всі варіанти.

6. Створені банком нематеріальні активи зараховуються на баланс за:

- А) первісною вартістю;
- Б) ринковою вартістю;
- В) відновною вартістю;
- Г) вірна відповідь відсутня.

7. Придбання нематеріальних активів відображається проводкою:

- А) Дт 4300 – Кт 3511;
- Б) Дт 4400 – Кт 3511;
- В) Дт 4400 – Кт 3521;
- Г) Дт 4103 – Кт 3511.

8. Сума дооцінки залишкової вартості об'єкта нематеріальних активів відображається у складі:

- А) гудвілу;
- Б) статутного капіталу;
- В) додаткового капіталу;
- Г) всі варіанти.

ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЛІЗИНГУ (ОРЕНДИ)

У розділі розглядається організація обліку операцій з лізингу. Дается характеристика обліку фінансового та оперативного лізингу.

12.1 Організація обліку операцій з лізингу

Лізинг (оренда) – це угода, за якою лізингодавець передає лізингоодержувачу право користування активом за плату та на певний період часу.

Залежно від умов лізингу (оренди) щодо передавання всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив, лізинг (оренда) розглядається як фінансовий або оперативний.

Фінансовий лізинг (оренда) – це оренда, умовами якої передбачається передавання всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив. Право власності може з часом передаватися або не передаватися.

Фінансовий лізинг має відповідати наступним критеріям:

- наприкінці строку дії лізингу (оренди) право власності або інші речові права на актив переходять до лізингоодержувача;

- лізингоодержувач має право на купівлю цього активу за ціною, яка значно нижча від справедливої вартості на дату реалізації цього права, а на початку строку лізингу (оренди) є обґрунтована впевненість у тому, що це право буде реалізовано;

- строк дії лізингу (оренди) становить більшу частину строку корисного використання активу навіть за умови, що право власності не передаватиметься;

- на початку строку дії лізингу (оренди) теперішня вартість мінімальних лізингових (орендних) платежів має бути не меншою, ніж справедлива вартість активу, переданого в лізинг (оренду);

– активи, передані в лізинг (оренду), мають спеціалізований характер, тобто лише лізингоодержувач може користуватися ними без суттєвих модифікацій.

Підтвердженням належності операції до фінансового лізингу (оренди) можуть бути такі умови:

- у разі припинення лізингу (оренди) лізингоодержувачем пов'язані з цим збитки лізингодавця покладаються на лізингоодержувача;
- прибутки або збитки від коливань справедливої вартості ліквідаційної суми належать лізингоодержувачу;
- лізингоодержувач має змогу продовжити строк дії договору про лізинг (оренду) за плату, яка нижча від ринкової.

За фінансовим лізингом (орендою) активи відображаються на балансі лізингоодержувача.

В угоді про фінансовий лізинг (оренду) може передбачатися розрахунок лізингових (орендних) платежів на весь строк лізингу (оренди):

Дата платежу	Мінімальна сума лізингових (орендних) платежів, що сплачується регулярно	Фінансові витрати (відсотки)	Компенсація вартості об'єкта лізингу (оренди)	Залишок зобов'язання з лізингу (оренди) на кінець періоду
1	2	3	4	5

Оперативний лізинг (оренда) – це оренда, умовами якої не передбачається передавання всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив.

Для відображення операцій з лізингу (оренди) в бухгалтерському обліку нам необхідно розглянути наступні терміни:

Гарантована ліквідаційна вартість:

– для лізингоодержувача – частина ліквідаційної вартості, що гарантується до сплати лізингоодержувачем або пов'язаною з ним стороною;

– для лізингодавця – частина ліквідаційної вартості, що гарантується до сплати лізингоодержувачем або незалежною третьою стороною, яка здатна за своїм фінансовим станом відповідати за гарантією.

Негарантована ліквідаційна вартість – частина ліквідаційної вартості об'єкта оренди, отримання якої лізингодавцем не забезпечується або гарантується лише пов'язаною з ним стороною.

Лізингова (орендна) ставка процента – ставка процента, за якою теперішня вартість суми мінімальних лізингових (орендних) платежів та негарантованої ліквідаційної вартості дорівнює справедливій вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди) на початок строку лізингу (оренди).

12.2. Розрахунок мінімальних орендних платежів та витрат (доходу) за фінансовим лізингом

Лізингові (орендні) платежі містять у себе:

- суму компенсації вартості об'єкта лізингу (при фінансовому лізингу);
- відсотки за наданий кредит (при фінансовому лізингу);
- суму винагороди за наданий у лізинг актив (при оперативному лізингу);
- суму відшкодування страхових платежів (якщо актив був застраховано лізингодавцем);
- інші витрати лізингодавця, відшкодування яких передбачено договором.

Мінімальні лізингові (орендні) платежі – платежі, що підлягають сплаті лізингоодержувачем протягом строку лізингу (оренди) (з вирахуванням вартості послуг та податків, що підлягають сплаті лізингодавцю, і непередбаченої лізингової (орендної) плати), які збільшені:

- для лізингоодержувача – на суму його гарантованої ліквідаційної вартості;
- для лізингодавця – на суму його гарантованої ліквідаційної вартості.

Різниця між сумою мінімальних лізингових (орендних) платежів і негарантованої ліквідаційної вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди) та теперішньою його вартістю, що визначена за лізинговою (орендною) ставкою процента, є **доходом** лізингодавця.

При розрахунку мінімальних лізингових (орендних) платежів використовується принцип теперішньої вартості, а саме: гривня, одержана сьогодні, дорожча за гривню, одержану будь-коли в майбутньому.

Виходячи з цього принципу теперішня вартість суми мінімальних лізингових (дорівнює справедливій вартості об'єкта) платежів розраховується за формулою:

$$ТВЛ = A \left[\left(1 - 1/(1+i)^n \right) / i \right],$$

де ТВЛ – теперішня вартість суми мінімальних лізингових платежів;

A – сума мінімального орендного платежу, що сплачується регулярно (анюїтет);

i – лізингова (орендна) ставка процента;

n – кількість періодів, за які сплачується лізингові (орендні) платежі

Розподіл доходу між звітними періодами протягом строку лізингу (оренди) здійснюється із застосуванням лізингової (орендної) ставки процента до залишку заборгованості лізингоодержувача за кредитом на початок звітного періоду.

Приклад. Банк-лізингодавець уклав угоду про фінансовий лізинг (оренду) будівлі з підприємством-лізингоодержувачем на таких умовах: справедлива вартість об'єкта фінансового лізингу(оренди) – 164 456 грн; строк оренди – 3 роки, починаючи з 2 січня 2008 року; лізингова (орендна) ставка відсотка становить 24 % річних; мінімальні орендні платежі одержують один раз на півроку (30 червня і 31 грудня); після завершення строку оренди право власності на будівлю переходить підприємству .

Сума мінімального орендного платежу (A), що сплачується регулярно (анюїтет, складає:

$$A = 164456 \times \left[\left(1 - 1/(1+0,12)^6 \right) : 0,12 \right]^{-1} = 40000 \text{ грн.}$$

Таким чином, мінімальні орендні платежі становлять 240 000 грн (40 000 x 6).

Фінансовий дохід дорівнює:

$$40\,000 \times 6 - 164\,456 = 75\,544 \text{ грн.}$$

Таблиця 12.1

Розрахунок фінансових доходів банку-лізингодавця у складі лізингових (орендних) платежів

Дата	Лізингові (орендні) платежі			Залишок заборгованості лізингоодержувача на кінець періоду
	Мінімальна сума орендних платежів, що одержується регулярно (анюїтет)	Фінансовий дохід*	За будівлю**	
02.01.08.	-	-	-	164 456
30.06.08.	40 000	19 735	20 265	144 191
31.12.08.	40 000	17 303	22 697	121 494
30.06.09.	40 000	14 579	25 421	96 073
31.12.09.	40 000	11 529	28 471	67 602
30.06.10.	40 000	8 112	31 888	35 714
31.12.10.	40 000	4 286***	35 714	0
Разом	240 000	75 544	164 456	

* Визначається як добуток залишку заборгованості орендаря на попередню дату платежу та орендної ставки відсотка за період ($24 \% : 2 = 12 \%$).

** Визначається як різниця між сумою орендного платежу та фінансового доходу.

*** Визначається з урахуванням залишку заборгованості орендаря (40000 – 35 714).

Розподіл фінансових **витрат** між звітними періодами протягом строку лізингу (оренди) здійснюється із застосуванням лізингової (орендної) ставки процента до залишку зобов'язань на початок звітного періоду. Якщо в договорі про фінансовий лізинг (оренду) не зазначена лізингова (орендна) ставка процента, то застосовується ставка процента до можливих позик лізингоодержувача.

Приклад. Підприємство-лізингодавець уклало угоду про фінансову оренду автомобіля з банком-лізингоодержувачем на таких умовах: строк оренди – 3 роки, починаючи з 2 січня 2008 року; орендна ставка відсотка становить 24 % річних; мінімальні орендні платежі – 300 000 (50 000 x 6) сплачуються в кінці кожного періоду (півріччя); після завершення строку оренди право власності на автомобіль переходить банку.

Теперішня вартість мінімальних лізингових (орендних) платежів (ТВЛ) складає:

$$ТВЛ = 50000 \times \left[\left(1 - 1 / (1 + 0,12)^6 \right) : 0,12 \right] = 205570 \text{ грн.}$$

Загальна сума фінансових витрат дорівнює:
 $50\,000 \times 6 - 205\,570 = 94\,430 \text{ грн.}$

Таблиця 12.2

Розрахунок фінансових витрат банку-лізингоодержувача у складі лізингових (орендних) платежів

Дата	Лізингові (орендні) платежі			Залишок заборгованості лізингоодержувача на кінець періоду
	мінімальна сума орендних платежів, що одержується регулярно (анюїтет)	фінансові витрати*	за автомобіль**	
02.01.08.	—	—	—	205 570
30.06.08.	50 000	24 668	25 332	180 238
31.12.08.	50 000	21 629	28 371	151 867
30.06.09.	50 000	18 224	31 776	120 091
31.12.09	50 000	14 411	35 589	84 502
30.06.10	50 000	10 140	39 860	44 642
31.12.10	50 000	5 358***	44 642	-0—
Разом	300 000	94 430	205 570	

* Визначається як добуток залишку зобов'язання з оренди на попередню дату платежу та орендної ставки відсотка за період ($24\% : 2 = 12\%$).

** Визначається як різниця між сумою орендного платежу та сумою фінансових витрат.

*** Визначається з урахуванням залишку зобов'язання з оренди ($50000 - 44\,642$).

12.3. Облік фінансового лізингу

Відображення фінансового лізингу (оренди) лізингодавцем. Активи, що передані у фінансовий лізинг (оренду), обліковуються лізингодавцем як виданий кредит.

Кореспонденція рахунків при передачі об'єкта у фінансовий лізинг залежить від виду активу (основні засоби чи нематеріальні активи) та типу лізингоодержувача (банк або суб'єкти господарювання) (табл. 12.3)

Таблиця 12.3

Бухгалтерські проводки з обліку фінансового лізингу банком-лізингодавцем

Вид активу	Тип лізингоодержувача			
	Банк		Суб'єкт господарювання	
	дебет	кредит	дебет	кредит
Основні засоби	4409	4400	4409	4400
	7490	4400	7490	4400
	1520	4400	2071	4400
Нематеріальні активи	4309	4300	4309	4300
	7490	4300	7490	4300
	1520	4300	2071	4300

Витрати, що пов'язані з оформленням договору про фінансовий лізинг (оренду), включаються до вартості кредиту під час первісного визнання та амортизуються протягом строку лізингу (оренди):

Дебет – 2075 А «Неамортизована премія за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»;

Кредит – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України».

Нарахування доходу та амортизація витрат за операціями з фінансового лізингу (оренди) у бухгалтерському обліку відображаються такими проводками:

– на суму нарахованого доходу:

Дебет – 1528 А «Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам», 2078 А «Нараховані доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»;

Кредит – 6018 П «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий іншим банкам», 6028 П «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання».

– на суму амортизації премії:

Дебет – 6028 П «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання»;

Кредит – 2075 А «Неамортизована премія за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання».

Отримана лізингодавцем сума лізингового (орендного) платежу відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

– на суму отриманого доходу:

Дебет – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

Кредит – 1528 А «Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам», 2078 А «Нараховані доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання».

– на суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди):

Дебет – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

Кредит – 1520 А «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам», 2071 А «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання».

Якщо за умовами договору об'єкт фінансового лізингу (оренди) повертається лізингодавцю, то в обліку лізингодавця на суму негарантованої ліквідаційної вартості здійснюється така проводка:

Дебет – 4300 А «Нематеріальні активи», 4400 А «Основні засоби»;

Кредит – 1520 А «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам», 2071 А «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання».

Відображення фінансового лізингу (оренди) лізингоодержувачем. Лізингоодержувач відображає в балансі отримані необоротні активи одночасно як актив і зобов'язання.

На початок строку лізингу (оренди) основні засоби та нематеріальні активи обліковуються за найменшою з оцінок: справедливою вартістю необоротного активу або теперішньою вартістю суми мінімальних лізингових (орендних) платежів.

Витрати лізингоодержувача, що пов'язані з оформленням договору про фінансовий лізинг (оренду), включаються до вартості активу під час його первісного визнання:

Дебет – 4300 А «Нематеріальні активи», 4400 А «Основні засоби»;

Кредит – 3615 П «Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)».

Витрати лізингоодержувача на поліпшення об'єкта фінансового лізингу (оренди) (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо) відображаються як капітальні інвестиції, що включаються до вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди).

На суму завершених капітальних інвестицій збільшується залишкова вартість активу і в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дебет – 4400 А «Основні засоби»;

Кредит – 4430 А «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами».

Нараховані витрати за отриманими лізингоодержувачем активами у фінансовий лізинг (оренду) відображаються в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет – 7028 А «Процентні витрати за фінансовим лізингом (орендою)»;

Кредит – 3678 П «Інші нараховані витрати».

Сплата лізингоодержувачем орендних платежів у бухгалтерському обліку відображається такими проводками:

– на суму нарахованих витрат за отриманими активами у фінансовий лізинг:

Дебет – 3678 П «Інші нараховані витрати»;

Кредит – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

– на суму зобов'язання за фінансовим лізингом (орендою):

Дебет – 3615 П «Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)»;

Кредит – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

Лізингоодержувач протягом періоду очікуваного використання активу нараховує амортизацію основних засобів і нематеріальних активів, отриманих у фінансовий лізинг (оренду).

Періодом очікуваного використання об'єкта фінансового лізингу (оренди) є строк корисного використання – якщо договором передбачено перехід права власності на актив до лізингоодержувача (орендаря), або коротший з двох періодів – строк лізингу (оренди) або строк корисного використання об'єкта фінансового лізингу (оренди) – якщо переходу права власності на об'єкт фінансового лізингу (оренди) не передбачено.

Нарахування амортизації об'єкта фінансового лізингу (оренди) в бухгалтерському обліку відображається такою проводкою:

Дебет – 7423 А «Амортизація»;

Кредит – 4309 КА «Накопичена амортизація нематеріальних активів», 4409 КА «Знос основних засобів».

Якщо за умовами договору об'єкт фінансового лізингу (оренди) повертається лізингодавцю, то в обліку на суму негарантованої ліквідационної вартості здійснюється така проводка:

Дебет – 3615 П «Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)», 4309 КА «Накопичена амортизація нематеріальних активів», 4409 КА «Знос основних засобів».

Кредит – 4300 А «Нематеріальні активи», 4400 А «Основні засоби».

Витрати на утримання об'єкта необоротних активів, одержаного у фінансовий лізинг (оренду), у бухгалтерському обліку відображаються за рахунком 7421 А «Витрати на утримання основних засобів, що отримані у лізинг (оренду)».

12.4. Облік оперативного лізингу

Відображення оперативного лізингу (оренди) лізингодавцем. Облік основних засобів і нематеріальних активів, переданих в оперативний лізинг (оренду), ведеться лізингодавцем на окремому аналі-

тичному рахунку «Оперативний лізинг (оренда)» балансових рахунків 4300 А «Нематеріальні активи», 4400 А «Основні засоби».

Лізингодавець протягом строку лізингу (оренди) нараховує амортизацію за активами, переданими в оперативний лізинг (оренду). У цьому разі здійснюється така проводка:

Дебет – 7423 А «Амортизація»;

Кредит – 4309 КА «Накопичена амортизація нематеріальних активів», 4409 КА «Знос основних засобів».

Лізингодавець здійснює нарахування лізингових (орендних) платежів, яке відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет – 3578 А «Інші нараховані доходи»;

Кредит – 6395 П «Доходи від оперативного лізингу (оренди)».

Отримання нарахованих лізингових (орендних) платежів лізингодавець відображає в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ»;

Кредит – 3578 А «Інші нараховані доходи».

Основні засоби та нематеріальні активи, що повернені лізингоодержувачем, лізингодавець відображає в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет – 4300 А «Нематеріальні активи», 4400 А «Основні засоби».

Кредит – 4300 А «Нематеріальні активи», 4400 А «Основні засоби» (за аналітичним рахунком «Оперативний лізинг (оренда)»).

– одночасно:

Дебет – 4309 КА «Накопичена амортизація нематеріальних активів», 4409 КА «Знос основних засобів» (за аналітичним рахунком «Оперативний лізинг (оренда)»).

Кредит – 4309 КА «Накопичена амортизація нематеріальних активів», 4409 КА «Знос основних засобів».

Відображення оперативного лізингу (оренди) лізингоодержувачем. Прийняті в оперативний лізинг (оренду) активи обліковуються лізингоодержувачем за позабалансовим рахунком 9840 А «Основні засоби та нематеріальні активи, що прийняті в оперативний лізинг (оренду)» за вартістю, що зазначається в договорі про оперативний лізинг (оренду). У цьому разі в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дебет – 9840 А «Основні засоби та нематеріальні активи, що прийняті в оперативний лізинг (оренду)»;

Кредит – 9910 «Контррахунок».

Лізингоодержувач нараховує лізингові (орендні) платежі, що відображаються в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет – 7395 А «Витрати на оперативний лізинг (оренду)»;

Кредит – 3678 П «Інші нараховані витрати».

Сплата лізингових (орендних) платежів відображається такою проводкою:

Дебет – 3678 П «Інші нараховані витрати»;

Кредит – 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

Витрати лізингоодержувача на поліпшення об'єкта оперативного лізингу (оренди) (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо) відображаються лізингоодержувачем як капітальні інвестиції у створення (будівництво) інших необоротних матеріальних активів.

Поліпшення об'єкта основних засобів за оперативним лізингом (орендою) відображається в бухгалтерському обліку лізингоодержувача такими бухгалтерськими проводками:

– передоплата:

Дебет – 3510 А «Дебіторська заборгованість з придбання активів»;

Кредит 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України»; 2600 АП «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2650 АП «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

– капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду):

Дебет – 4530 А «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)»;

Кредит – 3510 А «Дебіторська заборгованість з придбання активів».

– завершене поліпшення основних засобів, що отримані в оперативний лізинг (оренду):

Дебет – 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи»;

Кредит – 4530 А «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)».

– амортизація суми завершеного поліпшення основних засобів, що отримані в оперативний лізинг (оренду):

Дебет – 7423 А «Амортизація»;

Кредит – 4509 КА «Знос інших необоротних матеріальних активів».

У разі повернення основних засобів лізингодавцю лізингоодержувач списує вартість основних засобів з позабалансового рахунку 9840 А «Основні засоби та нематеріальні активи, що прийняті в оперативний лізинг (оренду)».

Якщо об'єкт оперативного лізингу (оренди) повертається лізингодавцю у зв'язку з достроковим припиненням лізингу (оренди), а також з неможливістю відокремити створений об'єкт від об'єкта лізингу (оренди), то в бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки:

Дебет – 4509 КА «Знос інших необоротних матеріальних активів».

Дебет – 7421 А «Витрати на утримання основних засобів, що отримані у лізинг (оренду)» – недоамортизована частина витрат на поліпшення об'єкта лізингу (оренди);

Кредит – 4500 А «Інші необоротні матеріальні активи».

Витрати на утримання об'єкта необоротних активів, отриманого в оперативний лізинг (оренду), у бухгалтерському обліку відображаються за рахунком 7421 А «Витрати на утримання основних засобів, що отримані у лізинг (оренду)».

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття «лізинг».
2. Які існують види лізингу?
3. Що розуміється під гарантованою ліквідаційною вартістю?
4. Дайте характеристику фінансовому лізингу.
5. Що являється доходом лізингодавця при фінансовому лізингу?
6. Розкрийте бухгалтерський облік фінансового лізингу (оренди) у лізингодавця.
7. Розкрийте бухгалтерський облік фінансового лізингу (оренди) у лізингоодержувача.
8. Дайте характеристику оперативного лізингу.

Завдання для самостійної роботи

Задача № 1. Банк «Аверс» у якості лізингоодержувача уклав угоду з фінансового лізингу (оренди) з банком «Октобер». За цією угодою придбано автомобіль, справедлива вартість якого – 50 000 грн. Строк лізингу (оренди) – 5 років. Процентна ставка – 10 % річних (сплачується щорічно у кінці року).

Угодою передбачено придбання автомобіля після закінчення строку лізингу (оренди) (ціна придбання – 0 грн). Визначений строк корисного використання автомобіля лізингоодержувачем – 7 років. Мінімальна сума лізингових (орендних) платежів – 50 000 грн.

Написати відповідні проводки для лізингоодержувача та лізингодавця.

Задача № 2. Банк передав підприємству «Форес» на умовах фінансового лізингу обладнання вартістю 1 500 000 грн. Договір оренди укладено на 5 років. За договором обладнання на протязі періоду оренди амортизується на 70 % від первісної вартості об'єкта лізингу. Після цього обладнання має бути викуплено за залишковою вартістю. Процентна ставка – 11 % річних (сплачується щорічно у кінці року).

Написати відповідні проводки

Задача № 3. Банк передав підприємству «Талин» на умовах оперативного лізингу комп'ютерну техніку вартістю 700 000 грн. Договір оренди укладено на 2 роки. Процентна ставка – 10 % річних (сплачується щорічно у кінці року).

Написати відповідні проводки

Задача № 4. Банк «Тарфан» у якості лізингоодержувача уклав угоду оперативного лізингу з банком «Ракон» на оренду будинку на 3 роки. Вартість будівлі – 65 433 грн. Строк корисного використання – 15 років. Визначена ліквідаційна вартість – 5 000 грн. Вартість будівлі, що зазначена в угоді, – 70 000 грн. Щорічна лізингова (орендна) плата – 22 000 грн. Лізингодавець застосовує прямолінійний метод нарахування амортизації.

Написати відповідні проводки для лізингоодержувача та лізингодавця.

Задача № 5. Банк уклав угоду оперативного лізингу, за якою отримав в оренду на 5 років приміщення вартістю 500 000 грн. Комунальні послуги складають 300 грн щомісячно. Вартість ремонтних робіт складала 30 000 грн.

Написати відповідні проводки

Тести для самоконтролю

1. Активи, що передані у фінансовий лізинг (оренду), обліковуються лізингодавцем як:

- А) наданий кредит;
- Б) довгостроковий депозит;
- В) залежить від облікової політики лізингодавця;
- Г) вірна відповідь відсутня.

2. Об'єктами лізингу можуть виступати:

- А) основні засоби;
- Б) нематеріальні активи;
- В) капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами;
- Г) всі варіанти.

3. Отримані основні засоби у фінансовий лізинг обліковуються за:

- А) справедливою вартістю;
- Б) теперішньою вартістю;
- В) найменшою з вище наведених;
- Г) вірна відповідь відсутня.

4. При фінансовому лізингу (оренді) витрати лізингоодержувача, що пов'язані з поліпшенням об'єкта основних засобів, відображаються як:

- А) дебіторська заборгованість;
- Б) кредиторська заборгованість;
- В) капітальні інвестиції;
- Г) вірна відповідь відсутня.

5. Отримання активів у фінансовий лізинг (оренду) відображається проводкою:

- А) Дт 4400 – Кт 3615;
- Б) Дт 4102 – Кт 3615;

- В) Дт 4400 – Кт 3610;
- Г) вірна відповідь відсутня.

6. В угоді про фінансовий лізинг (оренду) може надаватися наступна інформація:

- А) мінімальна сума лізингових (орендних) платежів;
- Б) фінансові витрати;
- В) залишок зобов'язання з лізингу (оренди) на кінець періоду;
- Г) вірна відповідь відсутня.

7. Нарахування лізингових платежів за оперативною орендою у лізингодавця відображається проводкою:

- А) Дт 3548 – Кт 6395;
- Б) Дт 3578 – Кт 6395;
- В) Дт 7395 – Кт 3678;
- Г) вірна відповідь відсутня.

8. Нарахування лізингових платежів за оперативною орендою у лізингоодержувача відображається проводкою:

- А) Дт 3548 – Кт 6395;
- Б) Дт 3578 – Кт 6395;
- В) Дт 7395 – Кт 3678;
- Г) вірна відповідь відсутня.

9. Витрати на утримання об'єкта необоротних активів, отриманого в оперативний лізинг (оренду), у бухгалтерському обліку відображаються за рахунком

- А) 7421;
- Б) 7342;
- В) 7395;
- Г) вірна відповідь відсутня.

10. Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду) відображаються на рахунку:

- А) 4400;
- Б) 4102;
- В) 4300;
- Г) 4530.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Авізуючий банк – банк, який за дорученням банку-емітента авізує (сповіщає) акредитив бенефіціару без будь-якої відповідальності за його оплату.

Акцепт – згода на оплату або гарантування оплати документів.

Амортизована собівартість – це вартість, за якою оцінюються фінансовий актив, фінансове зобов'язання та яка складається із собівартості придбання, зменшеної на суму погашення основної суми боргу, збільшеної (зменшеної) на суму накопиченої амортизації будь-якої різниці між первісною вартістю та вартістю погашення, розрахованої з використанням ефективної ставки відсотка, зменшеної на суму часткового списання внаслідок зменшення корисності.

Аналітичні рахунки – реєстри аналітичного обліку.

Банківський продукт – це стандартизовані процедури, що забезпечують виконання банками операцій, згрупованих за відповідними типами та ознаками.

Безготівкові розрахунки – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді.

Бенефіціар – особа, якій призначений платіж або на користь якої відкрито акредитив.

Внутрішньобанківські операції – операції банку, що не пов'язані з виконанням доручень клієнтів.

Внутрішньобанківські рахунки – усі інші рахунки аналітичного обліку, що не належать до клієнтських рахунків.

Витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів чи збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення чи розподілу власниками).

Гарантована ліквідаційна вартість:

– для лізингоодержувача – частина ліквідаційної вартості, що гарантується до сплати лізингоодержувачем або пов'язаною з ним стороною;

– для лізингодавця – частина ліквідаційної вартості, що гарантується до сплати лізингоодержувачем або незалежною третьою стороною, яка здатна за своїм фінансовим станом відповідати за гарантією.

Гудвіл – перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів та зобов'язань на дату придбання.

Дата операції – дата, з якої банк зобов'язується придбати або продати актив.

Дата розрахунку – дата, з якої актив передається банку або банком.

Доходи – це збільшення економічних вигод у вигляді збільшення активів або зменшення зобов'язань, що призводить до збільшення власного капіталу (за винятком збільшення капіталу за рахунок внесків акціонерів).

Економічні нормативи – показники, що встановлюються Національним банком України і дотримання яких є обов'язковим для банків.

Ефективна ставка відсотка – ставка, яка точно дисконтує очікуваний потік майбутніх грошових платежів або надходжень упродовж очікуваного терміну дії фінансового інструменту до чистої балансової вартості (амортизованої собівартості) цього інструменту.

Капітал банку – залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань.

Капіталізація відсотків – процес нарощування депозиту за рахунок відсотків за депозитом. Подальше нарахування здійснюється на суму депозиту з врахуванням відсотків.

Касові документи – документи, за допомогою яких оформляються операції з готівкою та банківськими металами.

Класифікація кредитних операцій – це оцінка рівня ризику за кожною кредитною операцією з урахуванням фінансового стану позичальника, стану обслуговування позичальником кредитної заборгованості та рівня забезпечення кредитної операції.

Клієнтські рахунки – це особові рахунки, за якими обліковуються кошти клієнтів банку. До клієнтських рахунків належать кореспондентські, поточні (у тому числі рахунки за спеціальним режимом їх використання) та вкладні (депозитні) рахунки.

Кредитоспроможність – наявність у позичальника/контрагента банку передумов для отримання кредиту та його здатність повернути

кредит і відсотки за ним у повному обсязі та в обумовлені договором строки.

Кредитор банку – юридична або фізична особа, яка має документально підтверджені вимоги до боржника щодо його майнових зобов'язань.

Кредитний ризик – ризик невиконання позичальником (контрагентом банку) зобов'язань за кредитними операціями (тобто ризик того, що сплата позичальником відсотків і основного боргу за кредитними операціями проводитиметься з відхиленнями від умов кредитної угоди або взагалі не проводитиметься).

Лізингова (орендна) ставка процента – ставка процента, за якою теперішня вартість суми мінімальних лізингових (орендних) платежів та негарантованої ліквідаційної вартості дорівнює справедливій вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди) на початок строку лізингу (оренди).

Метод ефективної ставки відсотка – метод обчислення амортизованої собівартості фінансового активу або фінансового зобов'язання (або групи фінансових активів чи фінансових зобов'язань) та розподілу доходів у вигляді відсотків чи витрат на виплату відсотків протягом відповідного періоду часу.

Метод участі в капіталі – метод обліку інвестицій, згідно з яким балансова вартість інвестицій відповідно збільшується або зменшується на суму частки інвестора в чистому прибутку (збитку) об'єкта інвестування за звітний період та на суму частки інвестора в сумі зміни загальної величини власного капіталу об'єкта інвестування за звітний період.

Негарантована ліквідаційна вартість – частина ліквідаційної вартості об'єкта оренди, отримання якої лізингодавцем не забезпечується або гарантується лише пов'язаною з ним стороною.

Операційний день банку – це діяльність банку протягом робочого дня, що пов'язана з реєстрацією, перевірянням, вивірянням, обліком, контролем операцій (у тому числі прийманням від клієнтів документів на переказ і документів на відкликання та здійсненням їх оброблення, передавання та виконання) з відображенням їх у балансі банку. Тривалість операційного дня встановлюється банком самостійно у внутрішньому положенні.

Операція банку – дія або подія, внаслідок якої відбуваються зміни у фінансовому стані банку та яка відображається за балансовими або позабалансовими рахунками банку.

Особовий рахунок – рахунок аналітичного обліку операцій з клієнтами банку, що здійснюються відповідно до укладених між банком і клієнтами договорів.

Первинний документ – документ, який містить відомості про операцію та підтверджує її здійснення.

Платіжні інструменти – засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ коштів з відповідного рахунку платника.

Подібні об'єкти – об'єкти, які мають однакове функціональне призначення та однакову справедливу вартість.

Портфель цінних паперів – згрупована інформація з обліку інвестицій у цінні папери за їх видами і призначенням з метою складання фінансової звітності.

Сторно – спосіб виправлення помилок у регістрах бухгалтерського обліку шляхом зворотного запису на величину помилки та одночасного зазначення правильної суми. Виправлення вносяться до облікового регістру в тому звітному періоді, у якому виявлені помилки, що можуть виникати під час математичних підрахунків, застосування облікової політики, неправильної інтерпретації фактів, помилкового зарахування та/або списання коштів за рахунками, неналежного виконання посадових обов'язків.

Сумнівна заборгованість – заборгованість, за якою в банку є сумнів щодо її погашення.

Учасники банку – засновники банку, акціонери банку, який є відкритим акціонерним товариством, і пайовики кооперативного банку.

Фінансова (бухгалтерська) звітність – це система взаємопов'язаних узагальнювальних показників, що відображають фінансовий стан банку та результати його діяльності за звітний період.

Чисті активи – активи банку за вирахуванням його зобов'язань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121 -III від 07.12.2000 р. [Текст].
2. Закон України «Про Національний банк України» № 679-XIV від 20.05.1999 р. [Текст].
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» № 996 XIU від 16.07.1999 р. [Текст].
4. Закон України «Про платіжні системи та перекази грошей в Україні» № 2921-III від 10.01.2002 р. [Текст].
5. Закон України «Про лізинг» № 723/97-ВР від 16.12.1997 р. [Текст].
12. Закон України «Про заставу» № 2654-XV від 02.10.1992 р. [Текст].
6. Інструкція про порядок складання і оприлюднення фінансової звітності банків України [Текст], затв. постановою Правління НБУ від 27.12.2007 р., № 480.
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України [Текст], затв. постановою Правління НБУ від 17.06.2004 р., № 280.
8. Інструкція про касові операції в банках України [Текст], затв. постановою Правління НБУ від 14.08.2003 р., № 337.
9. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах [Текст], затв. постановою Правління НБУ від 12.11.2003 р., № 492.
10. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті [Текст], затв. постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р., № 22.
11. Інструкція про міжбанківські перекази грошів [Текст], затв. постановою Правління НБУ від 16.08. 2006 р, № 320.
12. Інструкції з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України [Текст], затв. постановою Правління НБУ від 17.11.2004 р., № 555.
13. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затв. постановою Правління НБУ від 27.12.2007 р., № 481.

14. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України [Текст], затв. постановою Правління НБУ від 03.10.2005 № 358.
15. Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів [Текст], затв. постановою Правління НБУ від 20.12.2005 № 480.
16. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банківських установах України [Текст], затв. постановою Правління НБУ від 30.12.1998 р., № 566.
17. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами [Текст], затв. постановою Правління НБУ від 03.12.2003 р., № 516.
18. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків [Текст], затв. постановою Правління НБУ від 06.07.2000 р., № 279.
19. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [Текст], затв. наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р., № 92.
20. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» [Текст], затв. наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р., № 242.
21. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції» [Текст], затв. наказом Міністерства фінансів України від 26.04.2000 р., № 91.
23. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» [Текст], затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.2001 р., № 559.
24. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» [Текст], затв. наказом Міністерства фінансів України від 28.07.2000 р., № 181.
25. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» [Текст], затв. наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290.
26. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» [Текст], затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318.

27. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток» [Текст], затв. наказом Міністерства фінансів України від 28.12.2000 р. № 353.
28. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів» [Текст], затв. наказом Міністерства фінансів України від 24.12.2004 р., № 817.
29. Міжнародний стандарт фінансової звітності 1 «Перше застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/control/publish>.
30. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансових звітів» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/control/publish>.
31. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/control/publish>.
32. Кіндрацька, Л. М. Фінансовий та управлінський облік у банках [Текст]: підручник / Л. М. Кіндрацька. – К.: КНЕУ, 2008. – 816 с.
33. Кіндрацька, Л. М. Облік у банках [Текст]: навч.-метод. посіб. / Л. М. Кіндрацька, Ю. К. Семеніченко, М. Ю. Тяхляєва. – К.: КНЕУ, 2006. – 404 с.
34. Кузьмінська, О. Е. Організація обліку в банках [Текст]: навч.-метод. посіб. / О. Е. Кузьмінська, В. Б. Кириленко. – К.: КНЕУ, 2002. – 282 с.
35. Облік і аудит у банках [Текст]: підручник / за ред. А. М. Гераримовича. – К.: КНЕУ, 2004. – 536 с.
36. Ботвинкин, В.М. Беседы о банковском учете. – 2-е изд., доп. и перераб. – Д.: АРТ – ПРЕСС, 2005. – 384 с.
37. Голов, С. Ф. Бухгалтерський облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами [Текст] / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – Х.: Фактор, 2008. – 1008 с.
38. Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, затверджені постановою Правління НБУ від 18.06.2003 р., № 255 [Текст].
39. Про затвердження Змін до Положення про порядок формування та використання резервів для відшкодування можливих

втратах за кредитними операціями банків, затв. постановою Правління НБУ від 01.12.2008 р., № 1406 [Текст].

40. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні, затв. постановою Правління НБУ від 02.06.2009 р., № 315 [Текст].

Додаток 1

ПЛАН РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ БАНКІВ УКРАЇНИ

Клас 1. Казначейські та міжбанківські операції

10 Готівкові кошти

100 Банкноти та монети

- 1001 А Банкноти та монети в касі банку
- 1002 А Банкноти та монети в касі відділень банку
- 1003 А Банкноти та монети в обмінних пунктах
- 1004 А Банкноти та монети в банкоматах
- 1005 А Банкноти та монети, інкасовані до перерахування
- 1007 А Банкноти та монети в дорозі

101 Дорожні чеки

- 1011 А Дорожні чеки в касі банку
- 1012 А Дорожні чеки в касі відділень банку
- 1013 А Дорожні чеки в обмінних пунктах
- 1017 А Дорожні чеки в дорозі

11 Банківські метали

- 1101 А Банківські метали в банку
- 1102 А Банківські метали у відділенні банку
- 1107 А Банківські метали в дорозі

12 Кошти в Національному банку України

120 Кошти на вимогу в Національному банку України

- 1200 А Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України
- 1203 А Кошти обов'язкових резервів банку в Національному банку України
- 1207 А Накопичувальний рахунок банку в Національному банку України
- 1208 А Нараховані доходи за коштами на вимогу в Національному банку України

121 Строкові вклади (депозити) у Національному банку України

- 1211 А Кошти, що надані Національному банку України за операціями репо
- 1212 А Короткострокові вклади (депозити) у Національному банку України
- 1215 А Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами) у Національному банку України
- 1216 КА Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами) у Національному банку України

1218	А	Нараховані доходи за строковими вкладами (депозитами) у Національному банку України
13		Кошти Національного банку України
130		Кореспондентський рахунок Національного банку України в банку
1300	П	Кореспондентський рахунок Національного банку України в банку
1308	П	Нараховані витрати за кореспондентським рахунком Національного банку України в банку
131		Короткострокові кредити, що отримані від Національного банку України
1310	П	Кредити овернайт, що отримані від Національного банку України шляхом рефінансування
1311	П	Кошти, що отримані від Національного банку України за операціями репо
1312	П	Короткострокові кредити, що отримані від Національного банку України шляхом рефінансування
1313	П	Короткострокові стабілізаційні кредити, що отримані від Національного банку України
1315	П	Неамортизована премія за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
1316	КП	Неамортизований дисконт за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
1317	П	Прострочена заборгованість за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
1318	П	Нараховані витрати за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
132		Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України
1322	П	Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України
1323	П	Довгострокові стабілізаційні кредити, що отримані від Національного банку України
1324	П	Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій
1325	П	Неамортизована премія за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
1326	КП	Неамортизований дисконт за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
1327	П	Отримані від Національного банку України

1328	П	Нараховані витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
133		Строкові вклади (депозити) Національного банку України
1332	П	Короткострокові вклади (депозити) Національного банку України
1334	П	Довгострокові вклади (депозити) Національного банку України
1335	П	Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами) Національного банку України
1336	КП	Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами) Національного банку України
1338	П	Нараховані витрати за строковими вкладками (депозитами)
14		Казначейські та інші цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, та цінні папери, емітовані Національним банком України
140		Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1400	А	Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1401	А	Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1402	А	Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1403	А	Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1404	А	Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1405	АП	Переоцінка боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1406	КА	Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1407	А	Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1408	А	Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

141 Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж

- 1410 А Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1411 А Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1412 А Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1413 А Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1414 А Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1415 АП Переоцінка боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1416 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1417 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1418 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1419 А Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж

142 Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення

- 1420 А Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1421 А Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення

1422	A	Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1423	A	Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1424	A	Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1426	KA	Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1427	A	Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1428	A	Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1429	A	Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
143		Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1430	A	Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1435	АП	Переоцінка боргових цінних паперів, емітованих Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1436	KA	Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1437	A	Неамортизована премія за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1438	A	Нараховані доходи за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж
144		Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1440	A	Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку до погашення

1446	КА	Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1447	А	Неамортизована премія за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1448	А	Нараховані доходи за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення
149		Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України
1490	КА	Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1491	КА	Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1492	КА	Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1493	КА	Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
15		Кошти в інших банках
150		Кошти на вимогу в інших банках
1500	АП	Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках
1502	А	Кошти банків у розрахунках
1507	П	Нараховані витрати за отриманими кредитами овердрафт від інших банків
1508	А	Нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках
1509	А	Прострочені нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках
151		Строкові вклади (депозити), що розміщені в інших банках
1510	А	Депозити овернайт, що розміщені в інших банках
1512	А	Короткострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках
1513	А	Довгострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках
1514	А	Довгострокові вклади (депозити), що розміщені на умовах субординованого боргу

1515	A	Неамортизована премія за строковими вкладами (депозитами), що розміщені в інших банках
1516	КА	Неамортизований дисконт за строковими вкладами (депозитами), що розміщені в інших банках
1517	A	Прострочена заборгованість за строковими вкладами (депозитами), що розміщені в інших банках
1518	A	Нараховані доходи за строковими вкладами (депозитами), що розміщені в інших банках
1519	A	Прострочені нараховані доходи за строковими вкладами (депозитами), що розміщені в інших банках
152		Кредити, що надані іншим банкам
1520	A	Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам
1521	A	Кредити овернайт, що надані іншим банкам
1522	A	Кредити, що надані іншим банкам за операціями репо
1523	A	Короткострокові кредити, що надані іншим банкам
1524	A	Довгострокові кредити, що надані іншим банкам
1525	A	Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам
1526	КА	Неамортизований дисконт за кредитами, що надані іншим банкам
1527	A	Прострочена заборгованість за кредитами, що надані іншим банкам
1528	A	Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам
1529	A	Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам
159		Резерви під заборгованість інших банків
1590	КА	Резерви під заборгованість інших банків за кредитними операціями
1592	КА	Резерви за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках
16		Кошти інших банків
160		Кошти на вимогу інших банків
1600	АП	Кореспондентські рахунки інших банків
1602	П	Кошти в розрахунках інших банків
1607	A	Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані іншим банкам
1608	П	Нараховані витрати за коштами на вимогу інших банків
161		Строкові вклади (депозити) інших банків
1610	П	Депозити овернайт інших банків
1612	П	Короткострокові вклади (депозити) інших банків
1613	П	Довгострокові вклади (депозити) інших банків

1615	П	Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами) інших банків
1616	КП	Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами) інших банків
1617	П	Прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами) інших банків
1618	П	Нараховані витрати за строковими вкладками (депозитами) інших банків
162	Кредити, що отримані від інших банків	
1621	П	Кредити овернайт, що отримані від інших банків
1622	П	Кредити, що отримані від інших банків за операціями репо
1623	П	Короткострокові кредити, що отримані від інших банків
1625	П	Неамортизована премія за кредитами, що отримані від інших банків
1624	П	Довгострокові кредити, що отримані від інших банків
1626	КП	Неамортизований дисконт за кредитами, що отримані від інших банків
1627	П	Прострочена заборгованість за кредитами, що отримані від інших банків
1628	П	Нараховані витрати за кредитами, що отримані від інших банків
18	Дебіторська заборгованість за операціями з банками	
181	Дебіторська заборгованість за операціями з банками	
1811	А	Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою
1819	А	Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками
189	Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками	
1890	КА	Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками
19	Кредиторська заборгованість за операціями з банками	
191	Кредиторська заборгованість за операціями з банками	
1911	П	Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою
1919	П	Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками
Клас 2. Операції з клієнтами		
20	Кредити, що надані суб'єктам господарювання	
201	Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання	
2010	А	Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання
2016	КА	Неамортизований дисконт за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання

2018	А	Нараховані доходи за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання
202		Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання
2020	А	Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання
2026	КА	Неамортизований дисконт за врахованими векселями суб'єктів господарювання
2027	А	Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання
2028	А	Нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання
2029	А	Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання
203		Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання
2030	А	Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання
2036	КА	Неамортизований дисконт за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання
2037	А	Прострочена заборгованість за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання
2038	А	Нараховані доходи за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання
2039	А	Прострочені нараховані доходи за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання
206		Кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2062	А	Короткострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2063	А	Довгострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2065	А	Неамортизована премія за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2066	КА	Неамортизований дисконт за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2067	А	Прострочена заборгованість за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2068	А	Нараховані доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2069	A	Прострочені нараховані доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
207		Кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2071	A	Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання
2072	A	Короткострокові кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2073	A	Довгострокові кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2074	A	Довгострокові кредити, що надані суб'єктам господарювання за участю кредитів Національного банку України
2075	A	Неамортизована премія за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2076	KA	Неамортизований дисконт за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2077	A	Прострочена заборгованість за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2078	A	Нараховані доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2079	A	Прострочені нараховані доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
208		Іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання
2082	A	Короткострокові іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання
2083	A	Довгострокові іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання
2085	A	Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
2086	KA	Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
2087	A	Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
2088	A	Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
2089	A	Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
21		Кредити, що надані органам державної влади
210		Кредити, що надані органам державної влади
2102	A	Короткострокові кредити, що надані органам державної влади

2103	A	Довгострокові кредити, що надані органам державної влади
2105	A	Неамортизована премія за кредитами, що надані органам державної влади
2106	KA	Неамортизований дисконт за кредитами, що надані органам державної влади
2107	A	Прострочена заборгованість за кредитами, що надані органам державної влади
2108	A	Нараховані доходи за кредитами, що надані органам державної влади
2109	A	Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані органам державної влади
211		Кредити, що надані органам місцевого самоврядування
2112	A	Короткострокові кредити, що надані органам місцевого самоврядування
2113	A	Довгострокові кредити, що надані органам місцевого самоврядування
2115	A	Неамортизована премія за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
2116	KA	Неамортизований дисконт за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
2117	A	Прострочена заборгованість за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
2118	A	Нараховані доходи за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
2119	A	Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
212		Іпотечні кредити, що надані органам державної влади
2122	A	Короткострокові іпотечні кредити, що надані органам державної влади
2123	A	Довгострокові іпотечні кредити, що надані органам державної влади
2125	A	Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
2126	KA	Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
2127	A	Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
2128	A	Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
2129	A	Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади

213		Іпотечні кредити, що надані органам місцевого самоврядування
2132	A	Короткострокові іпотечні кредити, що надані органам місцевого самоврядування
2133	A	Довгострокові іпотечні кредити, що надані органам місцевого самоврядування
2135	A	Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
2136	КА	Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
2137	A	Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
2138	A	Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
2139	A	Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
22		Кредити, що надані фізичним особам
220		Кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам
2202	A	Короткострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам
2203	A	Довгострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам
2205	A	Неамортизована премія за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
2206	КА	Неамортизований дисконт за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
2207	A	Прострочена заборгованість за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
2208	A	Нараховані доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
2209	A	Прострочені нараховані доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
221		Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам
2211	A	Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам
2215	A	Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
2216	КА	Неамортизований дисконт за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
2217	A	Прострочена заборгованість за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам

2218	А	Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
2219	А	Прострочені нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
222		Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам
2220	А	Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам
2226	КА	Неамортизований дисконт за врахованими векселями фізичних осіб
2227	А	Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам
2228	А	Нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам
2229	А	Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам
223		Іпотечні кредити, що надані фізичним особам
2232	А	Короткострокові іпотечні кредити, що надані фізичним особам
2233	А	Довгострокові іпотечні кредити, що надані фізичним особам
2235	А	Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
2236	КА	Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
2237	А	Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
2238	А	Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
2239	А	Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
24		Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнтам
240		Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнтам
2400	КА	Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі
2401	КА	Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються]на портфельній основі
25		Кошти бюджету та позабюджетних фондів України
251		Кошти Державного бюджету України
2512	П	Кошти Державного бюджету України цільового характеру
2513	П	Кошти Державного казначейства України

2518	П	Нараховані витрати за коштами Державного бюджету України
252		Бюджетні кошти клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
2520	П	Поточні рахунки клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
2523	П	Поточні рахунки цільового характеру клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
2525	П	Вклади (депозити) клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
2526	П	Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
2528	П	Нараховані витрати за коштами клієнтів банку, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
253		Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду Державного бюджету України
2530	П	Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду Державного бюджету України
2531	П	Кошти, що вилучені уповноваженими органами
2538	П	Нараховані витрати за коштами бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду Державного бюджету України
254		Кошти місцевих бюджетів та бюджетні кошти клієнтів, які утримуються за рахунок місцевих бюджетів
2541	П	Кошти бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів
2542	П	Кошти районних, міських, селищних та сільських бюджетів
2544	П	Кошти бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів цільового характеру
2545	П	Кошти районних, міських, селищних та сільських бюджетів цільового характеру
2546	П	Вклади (депозити) місцевих бюджетів
2548	П	Нараховані витрати за коштами місцевих бюджетів
255		Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя
2552	П	Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються за рахунок бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів

2553	П	Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів
2554	П	Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються за рахунок районних, міських, селищних та сільських бюджетів
2555	П	Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціальних фондів районних, міських, районних у містах, селищних та сільських бюджетів
2558	П	Нараховані витрати за коштами бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя
256		Кошти позабюджетних фондів
2560	П	Державні позабюджетні фонди
2561	П	Галузеві позабюджетні фонди
2562	П	Регіональні позабюджетні фонди
2565	П	Цільові кошти позабюджетних фондів
2568	П	Нараховані витрати за коштами позабюджетних фондів
257		Кошти державного та місцевого бюджетів для виплат
2570	П	Кошти державного бюджету для виплат
2571	П	Кошти державного та місцевих бюджетів для цільових виплат готівкою
2572	П	Кошти місцевих бюджетів для виплат
26		Кошти клієнтів банку
260		Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
2600	АП	Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
2601	П	Поточні рахунки банку-управителя з довірчого управління
2602	П	Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання
2603	П	Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання
2604	П	Цільові кошти на вимогу суб'єктів господарювання
2605	АП	Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з використанням платіжних карток
2606	П	Рахунки платників податку на додану вартість
2607	А	Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані суб'єктам господарювання
2608	П	Нараховані витрати за коштами на вимогу суб'єктів господарювання
261		Строкові кошти суб'єктів господарювання
2610	П	Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання

2611	П	Кошти, що отримані від суб'єктів господарювання за операціями репо
2615	П	Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання
2616	КП	Неамортизований дисконт за строковими коштами суб'єктів господарювання
2617	П	Неамортизована премія за строковими коштами суб'єктів господарювання
2618	П	Нараховані витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання
262		Кошти на вимогу фізичних осіб
2620	АП	Кошти на вимогу фізичних осіб
2622	П	Кошти в розрахунках фізичних осіб
2625	АП	Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток
2627	А	Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам
2628	П	Нараховані витрати за коштами на вимогу фізичних осіб
263		Строкові кошти фізичних осіб
2630	П	Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб
2635	П	Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб
2636	КП	Неамортизований дисконт за строковими коштами фізичних осіб
2637	П	Неамортизована премія за строковими коштами фізичних осіб
2638	П	Нараховані витрати за строковими коштами фізичних осіб
264		Кошти виборчих фондів
2640	П	Кошти виборчого фонду кандидата на пост Президента України
2641	П	Кошти виборчого фонду політичної партії (блоку), кандидатів від якої зареєстровано Центральною виборчою комісією
2642	П	Кошти виборчого фонду місцевої організації партії (блоку)
2643	П	Кошти виборчого фонду кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі.
265		Кошти небанківських фінансових установ
2650	АП	Кошти на вимогу небанківських фінансових установ
2651	П	Короткострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ
2652	П	Довгострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ

2653	П	Неамортизована премія за строковими коштами небанківських фінансових установ
2655	АП	Кошти на вимогу небанківських фінансових установ для здійснення операцій з використанням платіжних карток
2656	КП	Неамортизований дисконт за строковими коштами небанківських фінансових установ
2657	А	Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані небанківським фінансовим установам
2658	П	Нараховані витрати за коштами небанківських фінансових установ
27		Кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
270		Кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
2700	П	Короткострокові кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
2701	П	Довгострокові кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
2706	КП	Неамортизований дисконт за кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
2707	П	Неамортизована премія за кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
2708	П	Нараховані витрати за кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
28		Дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
280		Дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
2800	А \	Дебіторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку
2801	А	Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів банку
2805	А	Дебіторська заборгованість за операціями з грошово-речовими лотереями
2806	А	Дебіторська заборгованість за індексацією грошових заощаджень
2809	А	Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
289		Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з клієнтами банку
2890	КА	Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з клієнтами банку

29		Кредиторська заборгованість і транзитні рахунки за операціями з клієнтами банку
290		Кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
2900	П	Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку
2901	П	Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів
2902	П	Кредиторська заборгованість за прийняті платежі
2903	П	Кошти клієнтів банку за недіючими рахунками
2905	П	Кредиторська заборгованість за операціями з грошово-речовими лотереями
2906	П	Кредиторська заборгованість за індексацією грошових заощаджень
2907	П	Кредиторська заборгованість за операціями з цінними паперами колишнього СРСР
2908	П	Кредиторська заборгованість за іншими операціями колишнього СРСР
2909	П	Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
292		Транзитні рахунки за операціями з клієнтами банку
2920	АП	Транзитний рахунок за операціями, здійсненими через банкомат
2924	АП	Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток

Клас 3. Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання

30		Цінні папери та похідні фінансові активи в торговому портфелі банку
300		Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку
3002	А	Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у торговому портфелі банку
3003	А	Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені небанківськими фінансовими установами, у торговому портфелі банку
3005	А	Інші акції та цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку
3007	АП	Переоцінка акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку

3008	А	Нараховані доходи за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку
301		Боргові цінні папери в торговому портфелі банку
3010	А	Боргові цінні папери органів державної влади в торговому портфелі банку
3011	А	Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в торговому портфелі банку
3012	А	Боргові цінні папери, випущені банками, у торговому портфелі банку
3013	А	Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у торговому портфелі банку
3014	А	Боргові цінні папери нефінансових підприємств у торговому портфелі банку
3015	АП	Переоцінка боргових цінних паперів у торговому портфелі банку
3016	КА	Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку
3017	А	Неамортизована премія за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку
3018	А	Нараховані доходи за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку
304		Похідні фінансові активи в торговому портфелі банку
3040	А	Активи за придбаними опціонними контрактами в торговому портфелі банку
3041	А	Активи за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
3042	А	Активи за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
31		Цінні папери в портфелі банку на продаж та похідні фінансові активи, що призначені для обліку хеджування
310		Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж
3102	А	Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у портфелі банку на продаж
3103	А	Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж
3105	А	Інші акції та цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж
3107	АП	Переоцінка акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж

3108	A	Нараховані доходи за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж
311		Боргові цінні папери в портфелі банку на продаж
3110	A	Боргові цінні папери органів державної влади в портфелі банку на продаж
3111	A	Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в портфелі банку на продаж
3112	A	Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку на продаж
3113	A	Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж
3114	A	Боргові цінні папери нефінансових підприємств у портфелі банку на продаж
3115	АП	Переоцінка боргових цінних паперів у портфелі банку на продаж
3116	КА	Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
3117	A	Неамортизована премія за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
3118	A	Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
3119	A	Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
312		Інвестиції в асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу
3122	A	Інвестиції в асоційовані банки, що утримуються з метою продажу;
3123	A	Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи, що утримуються з метою продажу;
3125	A	Інвестиції в інші асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу;
3128	A	Нараховані доходи за інвестиціями в асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу
313		Інвестиції в дочірні компанії, що утримуються з метою продажу
3132	A	Інвестиції в дочірні банки, що утримуються з метою продажу
3133	A	Інвестиції в дочірні небанківські фінансові установи, що утримуються з метою продажу
3135	A	Інвестиції в інші дочірні компанії, що утримуються з метою продажу

3138	А	Нараховані доходи за інвестиціями в дочірні компанії, що утримуються з метою продажу
314		Похідні фінансові активи, що призначені для обліку хеджування
3140	А	Активи за придбаними опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування
3141	А	Активи за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування
3142	А	Активи за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування
319		Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж
3190	КА	Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж
3191	КА	Резерв під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
32		Цінні папери в портфелі банку до погашення
321		Боргові цінні папери в портфелі банку до погашення
3210	А	Боргові цінні папери органів державної влади в портфелі банку до погашення
3211	А	Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в портфелі банку до погашення
3212	А	Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку до погашення
3213	А	Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку до погашення
3214	А	Боргові цінні папери нефінансових підприємств у портфелі банку до погашення
3216	КА	Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення
3217	А	Неамортизована премія за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення
3218	А	Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення
3219	А	Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення
329		Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення
3290	КА	Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення

3291	КА	Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення
33	Цінні папери власного боргу та похідні фінансові зобов'язання	
330	Короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком	
3300	П	Короткострокові прості векселі, емітовані банком
3301	П	Акцепти, що надані за короткостроковими переказними векселями
3305	П	Інші короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком
3306	КП	Неамортизований дисконт за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
3307	П	Неамортизована премія за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
3308	П	Нараховані витрати за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
331	Довгострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком	
3310	П	Довгострокові прості векселі, емітовані банком
3311	П	Акцепти, що надані за довгостроковими переказними векселями
3315	П	Інші довгострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком
3316	КП	Неамортизований дисконт за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
3317	П	Неамортизована премія за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
3318	П	Нараховані витрати за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
332	Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком	
3320	П	Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком
3326	КП	Неамортизований дисконт за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
3327	П	Неамортизована премія за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
3328	П	Нараховані витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
333	Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком	

3330	П	Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком
3336	КП	Неамортизований дисконт за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
3337	П	Неамортизована премія за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
3338	П	Нараховані витрати за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
334		Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком
3340	П	Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком
3346	КП	Неамортизований дисконт за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
3347	П	Неамортизована премія за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
3348	П	Нараховані витрати за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
335		Похідні фінансові зобов'язання в торговому портфелі банку
3350	П	Зобов'язання за проданими опціонними контрактами в торговому портфелі банку
3351	П	Зобов'язання за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
3352	П	Зобов'язання за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
336		Похідні фінансові зобов'язання, що призначені для обліку хеджування
3360	П	Зобов'язання за проданими опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування
3361	П	Зобов'язання за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування
3362	П	Зобов'язання за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування
340		Запаси матеріальних цінностей
3400	А	Запаси матеріальних цінностей на складі
3402	А	Запаси матеріальних цінностей у підзвітних осіб
3403	А	Дорогоцінні метали в банку
3407	А	Дорогоцінні метали в дорозі
3408	А	Необоротні активи, утримувані для продажу
3409	А	Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя
35		Інші активи банку
350		Витрати майбутніх періодів

3500	А	Витрати майбутніх періодів
351		Дебіторська заборгованість за господарською діяльністю банку
3510	А	Дебіторська заборгованість з придбання активів
3519	А	Дебіторська заборгованість за послуги
352		Розрахунки за податками та обов'язковими платежами
3520	А	Дебіторська заборгованість за податком на прибуток
3521	А	Відстрочений податковий актив
3522	А	Дебіторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток
354		Дебіторська заборгованість за операціями банку з фінансовими інструментами
3540	А	Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку
3541	А	Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку
3548	А	Дебіторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами
355		Дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку
3550	А	Аванси працівникам банку на витрати з відрядження
3551	А	Аванси працівникам банку на господарські витрати
3552	А	Нестачі та інші нарахування на працівників банку
3559	А	Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами
357		Інші нараховані доходи
3570	А	Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування
3578	А	Інші нараховані доходи
3579	А	Прострочені інші нараховані доходи
359		Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку
3590	КА	Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку
3599	КА	Резерви під заборгованість за іншими нарахованими доходами
36		Інші пасиви банку
360		Доходи майбутніх періодів
3600	П	Доходи майбутніх періодів
361		Кредиторська заборгованість за господарською діяльністю банку
3610	П	Кредиторська заборгованість з придбання активів
3615	П	Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)
3619	П	Кредиторська заборгованість за послуги

362	Розрахунки за податками та обов'язковими платежами	
3620	П	Кредиторська заборгованість за податком на прибуток
3621	П	Відстрочені податкові зобов'язання
3622	П	Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток
3623	П	Кредиторська заборгованість за зборами до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
363	Розрахунки з акціонерами (учасниками)	
3630	П	Внески за незареєстрованим статутним капіталом
3631	П	Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами
364	Кредиторська заборгованість за операціями банку з фінансовими інструментами	
3640	П	Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку
3641	П	Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку
3648	П	Кредиторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами
365	Кредиторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку	
3650	П	Заборгованість працівникам банку на відрядження
3651	П	Заборгованість працівникам банку на господарські витрати
3652	П	Нарахування працівникам банку за заробітною платою
3653	П	Утримання з працівників банку на користь третіх осіб
3654	П	Нараховані відпускні до сплати
3658	П	Забезпечення оплати відпусток
3659	П	Інша кредиторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами
366	Субординований борг банку	
3660	П	Субординований борг банку
3661	П	Облігації, емітовані банком, на умовах субординованого боргу
3666	КП	Неамортизований дисконт за субординованим боргом
3667	П	Неамортизована премія за субординованим боргом
3668	П	Нараховані витрати за субординованим боргом
367	Інші нараховані витрати	
3670	П	Нараховані витрати за розрахунково-касове обслуговування
3678	П	Інші нараховані витрати
369	Банківські резерви на покриття ризиків і витрат	
3690	П	Резерви за виданими зобов'язаннями

3699	П	Резерви за іншими операціями за позабалансовими рахунками
37		Клірингові рахунки, суми до з'ясування та транзитні рахунки
370		Клірингові рахунки
3705	АП	Клірингові рахунки за розрахунками платіжними картками
371		Дебетові суми до з'ясування
3710	А	Дебетові суми до з'ясування
372		Кредитові суми до з'ясування
3720	П	Кредитові суми до з'ясування
373		Транзитні рахунки
3739	АП	Транзитний рахунок за іншими розрахунками
38		Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
380		Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
3800	АП	Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
3801	АП	Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
381		Переоцінка фінансових інструментів, що обліковуються за позабалансовими рахунками
3811	АП	Переоцінка фінансових інструментів, що обліковуються за позабалансовими рахунками
39		Розрахунки між філіями банку
390		Розрахунки між філіями банку
3900	АП	Рахунки філій, що відкриті в банку
3901	АП	Рахунки, що відкриті для філій банку
3902	А	Розрахунки за коштами, що надані філіям банку
3903	П	Розрахунки за коштами, що отримані від філій банку
3904	А	Нараховані доходи за коштами, що надані філіям банку
3905	П	Нараховані витрати за коштами, що отримані від філій банку
3906	А	Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою між філіями банку
3907	П	Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою між філіями банку
392		Транзитні рахунки за розрахунками між філіями банку
3928	А	Транзитні рахунки для дебетових сум, що не були підтверджені філіями банків, розташованими в Україні
3929	П	Транзитні рахунки для кредитових сум, що не були підтверджені філіями банків, розташованими в Україні

Клас 4. Фінансові та капітальні інвестиції

41		Інвестиції в асоційовані компанії
-----------	--	--

410	Інвестиції в асоційовані компанії
4102	А Інвестиції в асоційовані банки
4103	А Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи
4105	А Інвестиції в інші асоційовані компанії
42	Інвестиції в дочірні компанії
420	Інвестиції в дочірні компанії
4202	А Інвестиції в дочірні банки
4203	А Інвестиції в дочірні небанківські фінансові установи
4205	А Інвестиції в інші дочірні компанії
4208	А "Нараховані доходи за інвестиціями в дочірні компанії"
43	Нематеріальні активи
430	Нематеріальні активи
4300	А Нематеріальні активи
4309	КА Накопичена амортизація нематеріальних активів
431	Капітальні інвестиції в нематеріальні активи
4310	А Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами
432	Гудвіл, що виник у результаті придбання
4321	А Гудвіл
44	Основні засоби
440	Основні засоби
4400	А Основні засоби
4409	КА Знос основних засобів
441	Інвестиційна нерухомість
4410	А Інвестиційна нерухомість
4419	КА Знос інвестиційної нерухомості
443	Капітальні інвестиції за основними засобами
4430	А Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами
4431	А Обладнання, що потребує монтажу
45	Інші необоротні матеріальні активи
450	Інші необоротні матеріальні активи
4500	А Інші необоротні матеріальні активи
4509	КА Знос інших необоротних матеріальних активів
453	Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)
4530	А Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)
Клас 5. Капітал банку	
50	Статутний капітал та інші фонди банку
500	Статутний капітал банку

5000	П	Зареєстрований статутний капітал банку
5001	КП	Несплачений зареєстрований статутний капітал банку
5002	КП	Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)
5003	П	Дивіденди, що спрямовані на збільшення статутного капіталу
501		Емісійні різниці
5010	П	Емісійні різниці
502		Загальні резерви та фонди банку
5020	П	Загальні резерви
5021	П	Резервні фонди
5022	П	Інші фонди банку
503		Результати минулих років
5030	П	Нерозподілені прибутки минулих років
5031	А	Непокриті збитки минулих років
504		Результати звітного року, що очікують затвердження
5040	П	Прибуток звітного року, що очікує затвердження
5041	А	Збиток звітного року, що очікує затвердження
51		Результати переоцінки
510		Результати переоцінки
5100	П	Результати переоцінки основних засобів
5101	П	Результати переоцінки нематеріальних активів
5102	АП	Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж
5103	П	Результати переоцінки інвестицій в асоційовані компанії
5104	АП	Результати переоцінки за операціями хеджування
52		Приписний капітал філії іноземного банку
520		Приписний капітал філії іноземного банку
5200	П	Приписний капітал філії іноземного банку

Клас 6. Доходи

60		Процентні доходи
600		Процентні доходи за коштами, що розміщені в Національному банку України
6000	П	Процентні доходи за коштами на вимогу, що розміщені в Національному банку України
6002	П	Процентні доходи за коштами, що надані Національному банку України за операціями репо
6003	АП	Процентні доходи за короткостроковими вкладами (депозитами), що розміщені в Національному банку України
601		Процентні доходи за коштами, що розміщені в інших банках

6010	П	Процентні доходи за коштами на вимогу, що розміщені в інших банках
6011	П	Процентні доходи за депозитами овернайт, що розміщені в інших банках
6012	АП	Процентні доходи за короткостроковими вкладами (депозитами), що розміщені в інших банках
6013	АП	Процентні доходи за довгостроковими вкладами (депозитами), що розміщені в інших банках
6014	П	Процентні доходи за кредитами овернайт, що надані іншим банкам
6015	П	Процентні доходи за кредитами, що надані іншим банкам за операціями репо
6016	АП	Процентні доходи за кредитами овердрафт та короткостроковими кредитами, що надані іншим банкам
6017	АП	Процентні доходи за довгостроковими кредитами, що надані іншим банкам
6018	П	Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий іншим банкам
602		Процентні доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання
6020	П	Процентні доходи за кредитами овердрафт, що надані суб'єктам господарювання
6021	П	Процентні доходи за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання
6022	П	Процентні доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання
6023	П	Процентні доходи за операціями з факторингу із суб'єктами господарювання
6026	АП	Процентні доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
6027	АП	Процентні доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
6028	П	Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання
6029	АП	Процентні доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
603		Процентні доходи за кредитами, що надані органам державної влади
6030	АП	Процентні доходи за кредитами, що надані органам державної влади

6031	АП	Процентні доходи за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
6032	АП	Процентні доходи за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
6033	АП	Процентні доходи за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
604		Процентні доходи за кредитами, що надані фізичним особам
6040	П	Процентні доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам
6042	АП	Процентні доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
6044	П	Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий фізичним особам
6045	П	Процентні доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам
6046	АП	Процентні доходи за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
605		Процентні доходи за цінними паперами
6050	АП	Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
6051	АП	Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
6052	АП	Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку на продаж
6053	АП	Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку до погашення
6054	АП	Процентні доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж
6055	АП	Процентні доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення
6056	АП	Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
6057	АП	Процентні доходи за цінними паперами в торговому портфелі банку
608		Процентні доходи за операціями з філіями банку
6080	П	Процентні доходи за операціями з філіями банку
609		Інші процентні доходи
6099	П	Інші процентні доходи
61		Комісійні доходи
610		Комісійні доходи за операціями з банками

6100	П	Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування банків
6101	П	Комісійні доходи від кредитного обслуговування банків
6103	П	Комісійні доходи за операціями з цінними паперами для банків
6104	П	Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для банків
6106	П	Комісійні доходи від довірчого обслуговування банків
6108	П	Комісійні доходи за позабалансовими операціями з банками
6109	П	Інші комісійні доходи за операціями з банками
611		Комісійні доходи за операціями з клієнтами
6110	П	Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів
6111	П	Комісійні доходи від кредитного обслуговування клієнтів
6113	П	Комісійні доходи за операціями з цінними паперами для клієнтів
6114	П	Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів
6116	П	Комісійні доходи від довірчого обслуговування клієнтів
6118	П	Комісійні доходи за позабалансовими операціями з клієнтами
6119	П	Інші комісійні доходи за операціями з клієнтами
618		Комісійні доходи за операціями з філіями банку
6180	П	Комісійні доходи за операціями з філіями банку
62		Результат від торговельних операцій
620		Результат від торговельних операцій
6203	АП	Результат від торгових операцій з цінними паперами в торговому портфелі банку
6204	АП	Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами
6209	АП	Результат від торговельних операцій з іншими фінансовими інструментами
63		Інші операційні доходи
630		Дохід у вигляді дивідендів
6300	П	Дохід у вигляді дивідендів
631		Дохід від інвестицій в асоційовані і дочірні компанії
6310	П	Дохід від інвестицій в асоційовані компанії
6311	П	Дохід від інвестицій у дочірні компанії
638		Інші операційні доходи за операціями з філіями банку
6380	П	Інші операційні доходи за операціями з філіями банку
639		Інші операційні доходи

6390	П	Дохід від наданих кредитів, розміщених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова
6391	АП	Результат переоцінки об'єкта хеджування
6392	АП	Результат переоцінки інструменту хеджування
6393	АП	Результат від продажу цінних паперів з портфеля банку на продаж
6394	П	Доходи від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості
6395	П	Доходи від оперативного лізингу (оренди)
6396	П	Доходи від наданих консультаційних послуг фінансового характеру
6397	П	Штрафи, пені, що отримані банком
6398	П	Дохід від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова
6399	П	Інші операційні доходи

64 Інші доходи

649 Інші доходи

6490	П	Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів
6499	П	Інші доходи

67 Повернення списаних активів

671 Повернення списаних активів

6710	П	Повернення раніше списаної безнадійної дебіторської заборгованості за операціями з банками
6711	П	Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості інших банків
6712	П	Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості за кредитами, що надані клієнтам
6713	П	Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості від знецінення цінних паперів на продаж
6714	П	Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості від знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення
6715	П	Повернення раніше списаної безнадійної іншої дебіторської заборгованості та інших активів банку
6717	П	Повернення раніше списаних безнадійних доходів минулих років

Клас 7. Витрати

70 Процентні витрати

700 Процентні витрати за коштами, що отримані від Національного банку України

7000	А	Процентні витрати за коштами на вимогу, що отримані від Національного банку України
------	---	---

7002	А	Процентні витрати за коштами, що отримані від Національного банку України за операціями репо
7003	АП	Процентні витрати за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
7004	АП	Процентні витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
7005	АП	Процентні витрати за короткостроковими вкладами (депозитами), що отримані від Національного банку України
7006	АП	Процентні витрати за довгостроковими вкладами (депозитами), що отримані від Національного банку України
701		Процентні витрати за коштами, що отримані від інших банків
7010	А	Процентні витрати за коштами на вимогу інших банків
7011	А	Процентні витрати за депозитами овернайт інших банків
7012	АП	Процентні витрати за короткостроковими вкладами (депозитами) інших банків
7013	АП	Процентні витрати за довгостроковими вкладами (депозитами) інших банків
7014	А	Процентні витрати за кредитами овернайт, що отримані від інших банків
7015	А	Процентні витрати за кредитами, що отримані від інших банків за операціями репо
7016	АП	Процентні витрати за кредитами овердрафт та короткостроковими кредитами, що отримані від інших банків
7017	АП	Процентні витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від інших банків
702		Процентні витрати за операціями із суб'єктами господарювання
7020	А	Процентні витрати за коштами на вимогу суб'єктів господарювання
7021	АП	Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання
7028	А	Процентні витрати за фінансовим лізингом (орендою)
703		Процентні витрати за коштами бюджету та позабюджетних фондів України
7030	А	Процентні витрати за коштами бюджету та позабюджетних фондів України
704		Процентні витрати за операціями з фізичними особами
7040	А	Процентні витрати за коштами на вимогу фізичних осіб
7041	АП	Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб
705		Процентні витрати за цінними паперами власного боргу

7050	АП	Процентні витрати за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком, крім ощадних (депозитних) сертифікатів
7051	АП	Процентні витрати за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком, крім ощадних (депозитних) сертифікатів
7052	АП	Процентні витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком
7053	АП	Процентні витрати за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком
7054	АП	Процентні витрати за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
706		Процентні витрати за кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
7060	АП	Процентні витрати за короткостроковими кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
7061	АП	Процентні витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
707		Процентні витрати за операціями з небанківськими фінансовими установами
7070	А	Процентні витрати за коштами на вимогу небанківських фінансових установ
7071	АП	Процентні витрати за строковими коштами небанківських фінансових установ
708		Процентні витрати за операціями з філіями банку
7080	А	Процентні витрати за операціями з філіями банку
709		Інші процентні витрати
7096	А	Процентні витрати за субординованим боргом
7099	А	Інші процентні витрати
71		Комісійні витрати
710		Комісійні витрати
7100	А	Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування
7101	А	Комісійні витрати на кредитне обслуговування
7103	А	Комісійні витрати за операціями з цінними паперами
7104	А	Комісійні витрати за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів
7106	А	Комісійні витрати на довірче обслуговування
7108	А	Комісійні витрати за позабалансовими операціями
7109	А	Інші комісійні витрати
718		Комісійні витрати за операціями з філіями банку

7180	A	Комісійні витрати за операціями з філіями банку
73		Інші операційні витрати
731		Витрати від інвестицій в асоційовані і дочірні компанії
7310	A	Витрати від інвестицій в асоційовані компанії
7311	A	Витрати від інвестицій у дочірні компанії
738		Інші операційні витрати за операціями з філіями банку
7380	A	Інші операційні витрати за операціями з філіями банку
739		Інші операційні витрати
7390	A	Витрати від наданих кредитів, розміщених вкладів (депозитів) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова
7391	A	Витрати на інкасацію та перевезення цінностей
7392	A	Витрати на аудит
7394	A	Витрати від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості
7395	A	Витрати на оперативний лізинг (оренду)
7396	A	Витрати за отриманими консультаційними послугами фінансового характеру
7397	A	Штрафи, пені, що сплачені банком
7398	A	Витрати від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова
7399	A	Інші операційні витрати
74		Загальні адміністративні витрати
740		Витрати на утримання персоналу
7400	A	Основна і додаткова заробітна плата
7401	A	Внески, збори на обов'язкове державне пенсійне та соціальне страхування
7403	A	Матеріальна допомога та інші соціальні виплати
7404	A	Витрати на підготовку кадрів
7405	A	Витрати на спецодяг та інші засоби захисту працівників
7409	A	Інші витрати на утримання персоналу
741		Сплата податків та інших обов'язкових платежів, крім податку на прибуток
7410	A	Податок на додану вартість
7411	A	Податок на землю
7418	A	Відрахування до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
7419	A	Сплата інших податків та обов'язкових платежів, крім податку на прибуток
742		Витрати на утримання основних засобів і нематеріальних активів
7420	A	Витрати на утримання власних основних засобів і нематеріальних активів

7421	A	Витрати на утримання основних засобів, що отримані у лізинг (оренду)
7423	A	Амортизація
743		Інші експлуатаційні та господарські витрати
7430	A	Витрати на комунальні послуги
7431	A	Господарські витрати
7432	A	Витрати на охорону
7433	A	Інші експлуатаційні витрати
744		Витрати на телекомунікації
7440	A	Витрати на СЕП
7441	A	Витрати на інші системи банківського зв'язку
7442	A	Поштово-телефонні витрати
745		Інші адміністративні витрати
7452	A	Витрати на відрядження
7454	A	Представницькі витрати
7455	A	Витрати на маркетинг і рекламу
7456	A	Спонсорство та доброчинність
7457	A	Інші адміністративні витрати
749		Інші витрати
7490	A	Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів
7491	АП	Втрати від уцінки запасів на продаж
7499	A	Інші витрати
77		Відрахування в резерви
770		Відрахування в резерви
7700	АП	Відрахування в резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками
7701	АП	Відрахування в резерви під заборгованість інших банків
7702	АП	Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам
7703	АП	Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж
7704	АП	Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення
7705	АП	Відрахування в резерви за дебіторською заборгованістю та іншими активами банку
7706	АП	Відрахування в банківські резерви на покриття ризиків і втрат
772		Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами

7720	АП	Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами
79		Податок на прибуток
790		Податок на прибуток
7900	АП	Податок на прибуток
		Клас 8. Управлінський облік
		Клас 9. Позабалансові рахунки
90		Зобов'язання і вимоги за всіма видами гарантій
900		Гарантії, поручительства, акредитиви та акцепти, що надані банкам
9000	А	Гарантії, що надані банкам
9001	А	Підтверджені акредитиви
9002	А	Акцепти, що надані банкам
9003	А	Авалі, що надані банкам
901		Гарантії, що отримані від банків
9010	П	Прості гарантії, що отримані від банків
9015	П	Контргарантії, що отримані від банків
902		Гарантії, що надані клієнтам
9020	А	Гарантії, що надані клієнтам
9023	А	Авалі, що надані клієнтам
903		Гарантії, що отримані від клієнтів
9030	П	Прості гарантії, що отримані від Уряду України
9031	П	Прості гарантії, що отримані від клієнтів, крім Уряду України
9036	П	Контргарантії, що отримані від клієнтів
91		Зобов'язання з кредитування, що надані та отримані
910		Зобов'язання з кредитування, що надані банкам
9100	А	Зобов'язання з кредитування, що надані банкам
911		Зобов'язання з кредитування, що отримані від банків
9110	П	Зобов'язання з кредитування, що отримані від банків
9111	П	Зобов'язання з кредитування, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
912		Зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам
9122	А	Непокриті акредитиви
9129	А	Інші зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам
92		Зобов'язання і вимоги за операціями з валютою та банківськими металами
920		Валюта та банківські метали до отримання
9200	А	Валюта та банківські метали до отримання за умовами спот
9201	А	Валюта та банківські метали до отримання за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування

9202	А	Валюта та банківські метали до отримання за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
9203	А	Валюта та банківські метали до отримання за опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування
9204	А	Валюта та банківські метали до отримання за опціонними контрактами в торговому портфелі банку
9206	А	Валюта та банківські метали до отримання за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування
9207	А	Валюта та банківські метали до отримання за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
921		Валюта та банківські метали до відправлення
9210	П	Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот
9211	П	Валюта та банківські метали до відправлення за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування
9212	П	Валюта та банківські метали до відправлення за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
9213	П	Валюта та банківські метали до відправлення за опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування
9214	П	Валюта та банківські метали до відправлення за опціонними контрактами в торговому портфелі банку
9216	П	Валюта та банківські метали до відправлення за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування
9217	П	Валюта та банківські метали до відправлення за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
93		Вимоги та зобов'язання щодо андеррайтингу цінних паперів, спотових і строкових фінансових інструментів, крім інструментів валютного обміну
930		Цінні папери до отримання за операціями андеррайтингу
9300	А	Вимоги за андеррайтингом цінних паперів
931		Цінні папери до відправлення за операціями андеррайтингу
9310	П	Зобов'язання за андеррайтингом цінних паперів
935		Активи до отримання
9350	А	Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами
9351	А	Активи до отримання за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування
9352	А	Активи до отримання за форвардними контрактами в торговому портфелі банку

9353	А	Активи до отримання за опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування
9354	А	Активи до отримання за опціонними контрактами в торговому портфелі банку
9356	А	Активи до отримання за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування
9357	А	Активи до отримання за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
936	Активи до відправлення	
9360	П	Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами
9361	П	Активи до відправлення за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування
9362	П	Активи до відправлення за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
9363	П	Активи до відправлення за опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування
9364	П	Активи до відправлення за опціонними контрактами в торговому портфелі банку
9366	П	Активи до відправлення за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування
9367	П	Активи до відправлення за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
95	Інші зобов'язання і вимоги	
950	Отримана застава	
9500	А	Отримана застава
9501	А	Заставна за іпотечними кредитами
9503	А	Застава за складськими свідоцтвами
951	Надана застава	
9510	П	Надана застава
952	Іпотека	
9520	А	Земельні ділянки
9521	А	Нерухоме майно житлового призначення
9523	А	Інші об'єкти нерухомого майна
96	Списана заборгованість та кошти до повернення	
960	Не сплачені в строк доходи	
9600	А	Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з банками
9601	А	Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з клієнтами
961	Списана у збиток заборгованість за активами	

9610	A	Списана у збиток заборгованість за коштами на кореспондентських рахунках
9611	A	Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями
9613	A	Списана у збиток заборгованість за операціями з цінними паперами
9615	A	Списана у збиток дебіторська заборгованість
9617	A	Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами
9618	A	Списана у збиток заборгованість клієнтів за іншими активами
962		Кошти до повернення
		Валютні кошти підприємств, організацій, міністерств, відомств і Кабінету Міністрів України, що обліковуються на рахунках у Зовнішекономбанку Росії
9620	A	Валютні кошти підприємств, організацій, міністерств, відомств і Кабінету Міністрів України, що обліковуються на рахунках у Зовнішекономбанку Росії
9621	A	Валютні кошти фізичних осіб, що обліковуються на рахунках у Зовнішекономбанку Росії
97		Цінні папери та інші активи клієнтів на зберіганні
970		Цінні папери та інші активи клієнтів на зберіганні
9702	A	Цінні папери на зберіганні
9703	A	Інші активи на зберіганні
9704	A	Цінні папери клієнтів згідно з договором доручення (комісії)
971		Документи з приватизації – житлові чеки
9710	A	Розрахунки з емісії приватизаційних житлових чеків
9711	A	Житлові чеки в установах ВАТ «Ощадбанк»
9712	A	Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації
9713	A	Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим
9714	A	Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць
9715	A	Розрахунки установ ВАТ «Ощадбанк» за житловими чеками
9717	A	Житлові чеки, що акумульовані на рахунках фінансових посередників
9718	A	Житлові чеки, що акумульовані для розрахунків за придбані об'єкти приватизації
972		Документи з приватизації – майнові сертифікати
9720	A	Розрахунки з емісії приватизаційних майнових сертифікатів
9721	A	Майнові сертифікати в установах ВАТ «Ощадбанк»

9722	A	Розрахунки майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації
9723	A	Розрахунки майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим
9724	A	Розрахунки майновими сертифікатами з позабюджетним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць
9725	A	Розрахунки установ ВАТ «Ощадбанк» за майновими сертифікатами
9726	A	Бланки приватизаційних майнових сертифікатів
9727	A	Приватизаційні майнові сертифікати, що акумульовані на рахунках фінансових посередників для приватизації майна
9728	A	Майнові сертифікати, що акумульовані для розрахунків за приватизоване житло
973		Документи з приватизації – земельні бони
9731	A	Земельні бони в установах ВАТ «Ощадбанк»
9733	A	Розрахунки земельними бонами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим
9734	A	Розрахунки земельними бонами з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць
9735	A	Розрахунки установ ВАТ «Ощадбанк» за земельними бонами
9737	A	Земельні бони, що акумульовані на рахунках фінансових посередників
974		Інші розрахунки
9740	A	Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації за придбане майно
9741	A	Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим за придбане майно
9742	A	Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць за придбане майно
9743	A	Розрахунки приватизаційними майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації за приватизоване житло

9744	A	Розрахунки приватизаційними майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим за приватизоване житло
9745	A	Розрахунки приватизаційними майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць за приватизоване житло
9746	A	Транзитний рахунок за розрахунковими документами з приватизації
975		Документи з приватизації – компенсаційні сертифікати
9751	A	Бланки компенсаційних сертифікатів
9752	A	Компенсаційні сертифікати, що обертаються на ринку
9753	A	Компенсаційні сертифікати, що запропоновані для продажу на біржі
9754	A	Компенсаційні сертифікати, що зберігаються в установах банків
9755	A	Розрахунки компенсаційними сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації
9756	A	Розрахунки компенсаційними сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим
9757	A	Розрахунки компенсаційними сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць
976		Грошова компенсація заощаджень громадян України в установах ВАТ «Ощадбанк»
9760	A	Грошова компенсація заощаджень громадян України в установах ВАТ "Ощадбанк"
977		Різні цінності і документи з приватизації в дорозі
9770	A	Різні цінності і розрахункові документи за придбаними об'єктами приватизації, що відправлені
9771	A	Бланки з приватизації в дорозі
978		Активні рахунки довірчого управління
9780	A	Готівкові кошти за операціями довірчого управління
9781	A	Поточні рахунки банку-управителя з довірчого управління
9782	A	Дебіторська заборгованість за операціями довірчого управління
9783	A	Цінні папери в довірчому управлінні
9784	A	Банківські метали в довірчому управлінні
9786	A	Інші активи в довірчому управлінні
9787	A	Витрати за операціями довірчого управління
9788	A	Нараховані доходи за об'єктами довірчого управління

979	Пасивні рахунки довірчого управління
9790	П Фонди банківського управління
9791	П Рахунки установників
9792	П Кредиторська заборгованість за операціями довірчого управління
9797	П Доходи від операцій довірчого управління
98	Облік інших цінностей та документів
980	Документи за розрахунковими операціями
9800	А Розрахункові документи за факторинговими операціями
9802	А Акредитиви до виконання
9803	А Розрахункові документи клієнтів, що обліковуються банком відповідно до укладених цивільно-правових договорів
9804	А Документи клієнтів банку (крім фізичних осіб), що не виконані в строк з вини банку
9805	А Прострочена заборгованість за кредитами, оформлена векселями
9806	А Документи фізичних осіб, що не виконані в строк з вини банку
9809	А Інші документи за розрахунковими операціями клієнтів
981	Інші цінності і документи
9810	А Нерозібрані посилки з цінностями
9811	А Отримані дозволи на випуск цінних паперів
9812	А Погашені цінності
9819	А Інші цінності і документи
982	Бланки цінних паперів та бланки суворого обліку
9820	А Бланки цінних паперів
9821	А Бланки суворого обліку
983	Документи і цінності, прийняті та відправлені на інкасо
9830	А Документи і цінності, прийняті на інкасо
9831	А Документи і цінності, відправлені на інкасо
984	Операції за основними засобами
9840	А Основні засоби та нематеріальні активи, що прийняті в оперативний лізинг (оренду)
985	Кошти на будівництво, які передані в порядку пайової участі
9850	А Кошти на будівництво, які передані в порядку пайової участі
986	Операції з обслуговування кредитів
9860	А Кредити, що перебувають на обслуговуванні в банку
9861	А Процентні доходи за кредитами, що перебувають на обслуговуванні в банку

989		Документи та цінності в підзвіті та в дорозі
9890	А	Бланки цінних паперів в підзвіті
9891	А	Бланки цінних паперів в дорозі
9892	А	Бланки суворого обліку в підзвіті
9893	А	Бланки суворого обліку в дорозі
9898	А	Інші цінності та документи в підзвіті
9899	А	Інші цінності та документи в дорозі
99		Контррахунки та позабалансова позиція банку
990		Контррахунки для рахунків розділів 90 – 95
991		Контррахунки для рахунків розділів 96 – 98
992		Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами
9920	АП	Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
-----------	---

РОЗДІЛ I	
ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ І ПРИНЦИПИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В БАНКАХ	7

1.1. Сутність і види господарського обліку	7
1.2. Характеристика окремих видів бухгалтерського обліку у банках	8
1.3. Організація бухгалтерського обліку у банках України	10
1.4. Методи бухгалтерського обліку	11
1.5. Принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності	14
1.6. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, особливості їх використання в банківських установах	15
1.7. Стратегія застосування міжнародних стандартів в Україні	18
1.8. Облікова політика банку	20
1.9. Первинні документи, реєстри синтетичного та аналітичного обліку	22
1.10. План рахунків банку	24
1.11. Операційна діяльність банків	26
1.12. Фінансова звітність банків	28
Питання для самоконтролю	31
Завдання для самостійної роботи	32
Тести для самоконтролю	34

РОЗДІЛ II	
ОБЛІК КАПІТАЛУ	38

2.1. Організація обліку капіталу банку	38
2.2. Бухгалтерський облік формування статутного капіталу банку	40
2.4. Облік операцій з формування фондів і загальних резервів банку	45
Питання для самоконтролю	46
Тести для самоконтролю	47

РОЗДІЛ III	
ОБЛІК ДОХОДІВ І ВИТРАТ	50

3.1. Сутність і класифікація доходів і витрат банку	50
3.2. Принцип нарахування та відповідності доходів і витрат	52
3.3. Характеристика рахунків, що служать для обліку доходів і витрат банку	53
3.4. Облік процентних доходів і витрат	54
3.5. Облік комісійних доходів і витрат	58
3.6. Облік загальних адміністративних витрат банку	60
3.7. Облік формування резервів під заборгованість за нарахованими	

доходами	61
3.8. Порядок закриття рахунків доходів і витрат	63
3.9. Податковий облік у банках	65
Питання для самоконтролю	67
Завдання для самостійної роботи	67
Тести для самоконтролю	68
РОЗДІЛ IV	
ОБЛІК КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ	71
4.1. Організація обліку касових операцій банку	71
4.2. Правила заповнення реквізитів касових документів	72
4.3. Облік операцій з приймання готівки операційною касою банку	74
4.4. Облік операцій з видачі готівки операційною касою банку	76
4.5. Обробка, формування і пакування грошових білетів та монет	78
4.6. Облік операцій з покупки та продажу ювілейних гривневих монет	80
4.7. Облік операцій з приймання банкнот іноземних держав на інкасо	81
4.8. Облік операцій з підкріплення банків готівкою	83
4.9. Облік операцій з передавання готівки між банками	85
4.10. Порядок закриття операційної каси	87
4.11. Зберігання цінностей в грошовому сховищі	89
4.12. Ревізія цінностей	90
Питання для самоконтролю	92
Завдання для самостійної роботи	93
Тести для самоконтролю	94
РОЗДІЛ V	
ОБЛІК РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ	96
5.1. Відкриття банками рахунків клієнтів та використання коштів за цими рахунками	96
5.2. Облік розрахунків із застосуванням платіжних доручень, платіжних вимог та платіжних вимог-доручень	100
5.3. Облік розрахунків із застосуванням розрахункових чеків	102
5.4. Облік розрахунків за акредитивами	104
5.5. Облік розрахунків із використанням банківської платіжної картки	107
5.6. Облік грошових переказів без відкриття рахунку	111
Питання для самоконтролю	112
Завдання для самостійної роботи	112
Тести для самоконтролю	113
РОЗДІЛ VI	
ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З КРЕДИТУВАННЯ	115
6.1. Організація обліку операцій банку з кредитування	115
6.2. Відображення в бухгалтерському обліку кредитних операцій на дату	

укладення кредитного договору	117
6.3. Бухгалтерський облік наданих кредитів	120
6.4. Бухгалтерський облік забезпечення кредитних операцій	122
6.5. Бухгалтерський облік простроченої та безнадійної заборгованості за наданими кредитами	125
6.6. Бухгалтерський облік кредитних ліній та кредитів овердрафт	128
6.7. Бухгалтерський облік факторингових операцій	130
6.8. Бухгалтерський облік операцій репо	132
6.9. Бухгалтерський облік авалів та операцій з урахування векселів	134
6.10. Бухгалтерський облік формування і використання спеціальних резервів	136
6.11. Бухгалтерський облік отриманих кредитів	142
Питання для самоконтролю	144
Завдання для самостійної роботи	144
Тести для самоконтролю	145
РОЗДІЛ VII	
ОБЛІК ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ	148
7.1. Організація обліку депозитних операцій банку	148
7.2. Бухгалтерський облік залучених вкладів (депозитів)	150
7.3. Бухгалтерський облік операцій з повернення вкладу (депозиту)	153
7.4. Бухгалтерський облік коштів, залучених за ощадними (депозитними) сертифікатами	156
7.5. Бухгалтерський облік міжбанківських депозитних операцій	158
Питання для самоконтролю	160
Завдання для самостійної роботи	161
Тести для самоконтролю	161
РОЗДІЛ VIII	
ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ	164
8.1. Організація обліку операцій з цінними паперами	164
8.2. Облік цінних паперів у торговому портфелі банку	169
8.3. Облік цінних паперів у портфелі банку на продаж	173
8.4. Облік цінних паперів, що утримуються в портфелі банку до погашення	179
8.5. Облік фінансових інвестицій в асоційовані та дочірні компанії	185
8.6. Облік комісійних операцій банку з цінними паперами	188
8.7. Облік боргових цінних паперів власної емісії	193
Питання для самоконтролю	196
Завдання для самостійної роботи	197
Тести для самоконтролю	198
РОЗДІЛ IX	
ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ	200

9.1. Організація обліку операцій в іноземній валюті	200
9.2. Облік операцій в іноземній валюті на дату операції	202
9.3. Облік операцій з купівлі-продажу іноземної валюти для власних потреб банку на дату розрахунку	204
9.4. Облік операцій з купівлі-продажу іноземної валюти за дорученням клієнтів на дату розрахунку	206
9.5. Відображення в бухгалтерському обліку переоцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті	210
Питання для самоконтролю	212
Завдання для самостійної роботи	212
Тести для самоконтролю	213
РОЗДІЛ X	
ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ	216
10.1. Організація обліку операцій з основними засобами	216
10.2. Бухгалтерський облік надходження основних засобів	218
10.3. Бухгалтерський облік поліпшення основних засобів і підтримання їх у робочому стані	221
10.4. Обмін основних засобів	222
10.5. Основні засоби, утримувані для продажу	223
10.6. Бухгалтерський облік інвестиційної нерухомості	225
10.7. Бухгалтерський облік переоцінки основних засобів	228
10.8. Облік амортизації основних засобів	231
10.9. Облік зменшення корисності основних засобів	235
10.10. Облік вибуття основних засобів	236
10.11. Облік операцій застави основних засобів	239
10.12. Інвентаризація основних засобів та відображення її результатів	241
Питання для самоконтролю	244
Завдання для самостійної роботи	244
Тести для самоконтролю	245
РОЗДІЛ XI	
ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ	248
11.1. Організація обліку операцій з нематеріальними активами	248
11.2. Бухгалтерський облік надходження нематеріальних активів	249
Питання для самоконтролю	253
Завдання для самостійної роботи	254
Тести для самоконтролю	255
РОЗДІЛ XII	
ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЛІЗИНГУ (ОРЕНДИ)	257
12.1 Організація обліку операцій з лізингу	257
12.2. Розрахунок мінімальних орендних платежів та витрат (доходу) за	

фінансовим лізингом	259
12.3. Облік фінансового лізингу	263
12.4. Облік оперативного лізингу	266
Питання для самоконтролю	269
Завдання для самостійної роботи	270
Тести для самоконтролю	271
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	273
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	277
Додаток 1	
<u>ПЛАН РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ БАНКІВ УКРАЇНИ</u>	<u>281</u>

Посібник для вузів

Бобиль Володимир Володимирович

Облік у банках

Відповідальний за випуск

Підписано до друку 20.08.2010, формат 84х108х1/32
Друк високий. Умовн. лист 32,76.

Видавництво Овсяннікова
49027, м. Дніпропетровськ, пл. Жовтнева, 1/6
Свідоцтво про внесення до державного реєстру серія ДК № 1192 від
13.01.2003

Віддруковано: ПП Шевелєв С.О.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру
серія ВОО № 677317 від 11.01.2007 р.
52005, с.Ювілейне, вул. Фрунзе, 8/11
Замовлення № 186